

พระภัทรชา蓬ษ์ สิริภทโท (ก่ำชัยภูมิ)

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๑

คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ

พระภัทรชาพงษ์ สิริภทโท (ก่ำชัยภูมิ)

คุณูปการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Ethical Value of the Morals in the Words of Marriage in Chaiyaphum Province

Phra Phatthachaphong Siribhaddo (Khamchaiyaphum)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์
เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวัดงานชาวจังหวัดชัยภูมิ” เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ)

กรรมการ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา)

กรรมการ

(พระครูสุธีคัมภีรญาณ, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

พระครูสุธีคัมภีรญาณ, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระภัทราพงษ์ สิริภทโท/ก้าชัยภูมิ)

ชื่อคุณนิพนธ์ : คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำส่วขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ
 ผู้วิจัย : พระภิกษุชาพงษ์ สิริภทโท (กำชัยภูมิ)
 ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์

- : พระครูสุธีคัมภีรญาณ, ผศ. ดร., ป.ธ. ๖, พธ.บ. (ภาษาไทย),
 M.A. (Linguistics), M.A. (Pali & Buddhist Studies),
 Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)
- : พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ. ดร., พธ.บ. (ศาสนา), ศษ.บ. (ประถมศึกษา),
 ศศ.ม. (ปรัชญา), Ph.D. (Buddhist Studies)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความเป็นมาประเพณีพิธีกรรมการส่วขวัญแต่งงานในสังคมไทย ๒) เพื่อศึกษาคติธรรมจากพิธีกรรมในคำส่วขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ ๓) เพื่อนำเสนอคุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำส่วขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ การวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย พระภิกษุ ๓ รูป นักวิชาการด้านวัฒนธรรมประเพณี ๕ ท่าน หมอส่วขวัญ ๑๐ ท่าน และ ประชาชนทั่วไป มุ่งเน้นคู่แต่งงานที่ใช้ชีวิตมายาวนาน ๗ คู่ รวม ๒๕ รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า

ประเพณีพิธีกรรมการส่วขวัญแต่งงานของสังคมไทยชาวภาคอีสานและจังหวัดชัยภูมิมีมาตั้งแต่ บรรพบุรุษ การส่วขวัญบายศรี เป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามหลักความเชื่อศาสนาพราหมณ์ ที่เผยแผ่ เข้ามามีอิทธิพลในสังคมไทยและชาวอีสาน ทำให้การแต่งงานของชาวอีสานจึงต้องมีการบายศรี ซึ่ง เป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การกล่าวคำส่วขวัญจึงเป็นกล่าวคำบูชาวิงวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ ให้มาเป็นสักขีพยาน ปกป้องรักษาคู่บ่าวสาวให้อยู่ดีมีสุขเจริญรุ่งเรือง มีขวัญกำลังใจมีความเชื่อมั่นใน การก้าวสู่ภาวะ การดำรงชีวิตคู่ต่อไปและเป็นสิริมงคลต่อเจ้าบ่าว เจ้าสาวเองและญาติพี่น้องผู้ใกล้ชิด

ในคำส่วขวัญเป็นท่วงทำนองภาษาท้องถิ่นอีสาน จากการประพันธ์ขึ้นของนักปราชญ์ที่มีความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของภาษาและวรรณกรรม ได้สอดแทรกคตินิยมคำสอน ในลักษณะกลอน สัมผัสให้จดจำได้ง่ายเป็นข้อคิด เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตการครองเรือน เป็นจริยธรรมแนวทาง ปฏิบัติตนของคู่บ่าวสาว ซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าทางด้านจริยธรรมจากคตินิยมคำสอนนั้น ประกอบด้วย คุณค่าทางด้านจริยธรรมการปฏิบัติตนระหว่างสามีต่อภรรยา,คุณค่าทางด้านจริยธรรม การปฏิบัติตน ระหว่างภรรยาต่อสามี, คุณค่าทางด้านจริยธรรมการปฏิบัติตนของสามีภรรยาในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน, คุณค่าทางด้านจริยธรรมการปฏิบัติตนระหว่างลูกเขยต่อพ่อแม่ภรรยา,คุณค่าทางด้านจริยธรรมการ

ปฏิบัติตนระหว่างสละไม้ต่อพ่อแม่สามี, คุณค่าทางด้านจริยธรรมการปฏิบัติตนระหว่างสามีภรรยาต่อญาติพี่น้องวงศ์ตระกูลของแต่ละฝ่าย, และคุณค่าทางด้านจริยธรรมการปฏิบัติตนระหว่างสามีภรรยาต่อชุมชนสังคม นอกจากนี้การประกอบพิธีสู่ขวัญแต่งงาน ก่อให้เกิดคุณค่าจริยธรรมอันดีงามของสังคม ในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นอันดีงามที่มรดกนี้ ที่ปฏิบัติการมาจากบรรพบุรุษให้คงอยู่สืบต่อไป ซึ่งนับวันจะมองไม่เห็นคุณค่า จากการรับเอาวัฒนธรรมประเพณีจากสังคมไทยทั่วไปและโลกตะวันตก มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวอีสานและชาวชัยภูมิมากขึ้น

Dissertation Title : The Ethical Value of the Morals in the Words of Marriage in Chaiyaphum Province

Researcher : Phra Phatthachaphong Siribhaddho (Khamchaiyaphum)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Phrakhru Sudhikhambhirayan, Asst. Prof. Dr, Pali VI,
B.A. (Thai), M.A. (Linguistics), M.A. (Pali & Buddhist Studies),
Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)

: Phra Soponphattanabundit, Assoc. Prof. Dr.,
B.A. (Religion), M.A. (Primary Education),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : February 11, 2019

Abstract

The aims of this research were: 1) to study the background of the ceremony ‘Su-khwan’ in the wedding ceremony in Thai society; 2) to study the morale from such wedding ceremony of Chaiyaphum people; 3) to present the ethical values from morale in the words of marriage in the wedding ceremonies of Chaiyaphum province. The results of this qualitative research were as follows:

The ceremony ‘Su-khwan’ of I-san and Chaiyaphum people has existed since the time of their ancestors. The chanting of the words of marriage called ‘Su-khwan’ is the worship of the sacred spirits based on the belief of Brahmanism that spread and had its long term influence in Thai society and I-san people. This caused I-san people to conduct the ‘Bai-si-su-khwan’ ceremony as the way of the sacred spirit worship. The words of this worship are the chant to the sacred spirit to be the witness and the protectors of the wedding couple to have prosperity, encouragement and convince in their couple life. It is believed that both and their relative are blessed accordingly.

The words of 'Su-khwan' is composed by the local northeastern melodies for the local philosophers with their knowledge and local wisdom in terms of language and literatures. The moral teachings have been inserted in a rhyme style, easy to remember as the morale and philosophy of household living which raises the ethical approach to practice of newlyweds. This leads to creating the values of practices between husband and wife, wife and husband, their living, son-in-law and father and mother in law, daughter in law and father-mother in law, husband and wife and their relatives and community and society. In terms of cultural preservation, this ceremony, this prolongs the practice of their ancestors which is almost neglected in I-san because of the arrival of the western cultures in Chaiyaphum province.

กิตติกรรมประกาศ

ดุขฎิณิพนธ์เล่มนี้ที่ผู้วิจัยพากเพียรทำสำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยผู้มีอุปการคุณหลายท่านที่เมตตาแก่ผู้วิจัยให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอขอบพระคุณพระคุณพระครูสุธีคัมภีรญาณ วิ. ,ผศ.ดร. พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร. ที่ได้เมตตาแนะเคราะห์ให้คำแนะนำปรับปรุงแก้ไขให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ทำให้ดุขฎิณิพนธ์ดำเนินไปตามแนวทางที่ถูกต้องจนสำเร็จ โดยเฉพาะและ ผศ.ดร. สุวิน ทองปั้น ที่ได้เมตตาให้คำปรึกษาเบื้องต้นในการวิจัยดุขฎิณิพนธ์เล่มนี้ พร้อมคณาจารย์ที่ปรากฏชื่อในการในผู้เชี่ยวชาญ คณะกรรมการ ในระดับต่างๆในการสอบขั้นตอนของบริบทการศึกษา ระดับดุขฎิณิบัณฑิต และ เพื่อนสหธรรมมิตรร่วม สถาบัน ที่ให้กำลังใจ

อนุโมทนาขอบคุณบุคคลต่างๆ ผู้ที่เป็นนักปราชญ์อีสาน ที่ประพันธ์บทสูตรขวัญอีสานที่ผู้วิจัยได้นำผลงานของท่านทั้งหลายมาศึกษา ในภูมิปัญญาคนอีสานของท่านทั้งหลาย และผู้เขียนรู้สึกปลื้มใจที่ได้มีโอกาสนำผลงานของท่าน สู่สาธารณชน และหลายท่านที่ผู้วิจัยได้ศึกษา แต่ไม่ได้นำมาร่วมงานวิจัย ผู้วิจัยขอน้อมคารวะในความเป็นปราชญ์ของท่านทุกคนและกลุ่มบุคคลที่เป็นหมอสู่ขวัญภาคอีสานที่ได้สืบสานมรดกอันล้ำค่า ให้ผู้วิจัย ได้ศึกษาหนึ่งในนั้น คือ บิดาของผู้วิจัยเองที่ได้เสียชีวิตไปแล้ว ที่เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัย ได้ศึกษาก่อให้เกิดดุขฎิณิพนธ์เล่มนี้ นอกจากนี้ผู้วิจัยกราบขอขอบพระคุณ และอนุโมทนา ผู้มีส่วนร่วมทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนาม ที่มีชื่ออยู่บรรณานุกรมทุกท่าน

ขอคุณความดีที่เกิดขึ้นจากดุขฎิณิพนธ์เล่มนี้ ขอน้อมบูชาพระรัตนตรัย บิดามารดาผู้ให้กำเนิดชีวิต พระอุปฌาย์ผู้ให้การอุปสมบทในพระพุทธศาสนา และครูอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ตลอดจนญาติธรรมผู้มีอุปการคุณทุกท่านขอทุกท่านที่กล่าวมาจงประสบแต่สิ่งดีงามในชีวิต เจริญรุ่งเรืองในบวรพระพุทธศาสนา ทุกท่านทุกคนเทอญ

พระภัทชาพงษ์ สิริภทโท (กำชัยภูมิ)

๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ คำถามการวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย	๑๙
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๒๒
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย	๒๓
บทที่ ๒ ความเป็นมาของประเพณีการสู่ขวัญแต่งงานในสังคมไทย	๒๔
๒.๑ นิยามและความหมาย	๒๔
๒.๒ ความเป็นมาพิธีสู่ขวัญบายศรี	๒๗
๒.๓ ความสำคัญของพิธีสู่ขวัญบายศรี	๓๒
๒.๔ มูลเหตุของการจัดพิธีสู่ขวัญบายศรี	๓๓
๒.๕ ลักษณะและชนิดของบายศรี	๓๕
๒.๖ ลักษณะขั้นตอนการทำพิธีสู่ขวัญบายศรีของคนอีสาน	๔๓
๒.๗ ประเพณีของการสู่ขวัญบายศรี	๔๙
๒.๘ ความเป็นมาประเพณีการแต่งงานในงานในสังคมไทย	๕๔

๒.๙ ประเพณีการสู่ขวัญแต่งงานในสังคมไทยภาคอีสาน	๖๖
๒.๑๐ ประเพณีการสู่ขวัญแต่งงานของชาวจังหวัดชัยภูมิ	๖๗
๒.๑๑ สรุป	๗๒

บทที่ ๓ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานในจังหวัดชัยภูมิ	๗๔
๓.๑ ความหมายของคติธรรม	๗๔
๓.๒ ความหมายของคุณค่าและจริยธรรม	๗๖
๓.๓ คำสู่ขวัญแต่งงานของหมอสู่ขวัญชาวจังหวัดชัยภูมิ	๗๖
๓.๔ คติธรรมจากเป็นหมอสู่ขวัญชาวจังหวัดชัยภูมิ	๙๒
๓.๕ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานในจังหวัดชัยภูมิ	๙๖
๓.๖ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิด้านปัจเจกบุคคล	๙๗
๓.๗ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิด้านครอบครัว	๙๘
๓.๘ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิด้านความสัมพันธ์	๑๐๑
๓.๙ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิด้านด้านสังคม	๑๐๓
๓.๑๐ สรุป	๑๐๔

บทที่ ๔ วิเคราะห์คุณค่าทางจริยธรรมจากคติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ	๑๐๙
๔.๑ คุณค่าจริยธรรมด้านปัจเจกบุคคล	๑๐๙
๔.๒ คุณค่าจริยธรรมด้านจริยธรรมด้านครอบครัว	๑๑๕
๔.๓ คุณค่าจริยธรรมด้านความสัมพันธ์	๑๒๘
๔.๔ คุณค่าจริยธรรมด้านสังคม	๑๓๓
๔.๕ คุณค่าในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี	๑๔๐
๔.๖ สรุป	๑๔๕

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๔๗
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๔๗
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๕๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๖๐

บรรณานุกรม	๑๖๒
-------------------	------------

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. หนังสือเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย	๑๗๑
ภาคผนวก ข. เครื่องมือการศึกษาวิจัย	๑๗๖
ภาคผนวก ค. หนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๘๑
ภาคผนวก ง. ตัวอย่างรูปภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๒๐๗
ประวัติผู้วิจัย	๒๒๕

สารบัญภาพ

ภาพที่ ๑

หน้า

ภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดในงานวิจัย

๒๒

ภาพที่ ๒ แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขตจังหวัดชัยภูมิ

๖๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก			
คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.ป. (ไทย)	= วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก			
คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค (ภาษาไทย)
อง.อฏฺฐก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฺฐกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.จตุกก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.สตุตค. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตุตคนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ฉก.ก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	นิกายตตรนิกาย	ฉกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.อิติ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตะกะ (ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอกก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกกนิบาตชาดก (ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก			
คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ขุ.ขุ.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	ปรมัตถโชติกา	ขุททกปาฐอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาได้มีบทบาทเข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยหรือดินแดนสุวรรณภูมิในปัจจุบันรับรู้กันโดยทั่วไปว่าเป็นภูมิประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียนมาตั้งแต่สมัยยุคพระเจ้าอโศกมหาราชหลังจากได้ทำการส่งคายนาคครั้งที่ ๓ สิ้นสุดลง ปี พ.ศ. ๒๓๔^๑ จนถึงปัจจุบัน ๒๐๐๐ กว่าปีมาแล้ว ประวัติศาสตร์ชาติไทยมีความเกี่ยวเนื่องผูกพันกับพุทธศาสนามายาวนาน จึงทำให้พระพุทธศาสนากับชาติไทยมีความสัมพันธ์ผูกพันแนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันควบคู่กันมาตามประวัติศาสตร์ที่ได้จารึกบันทึกไว้ที่ได้ศึกษากันโดยทั่วไปว่า เริ่มตั้งแต่สมัยอาณาจักรกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี โดยเฉพาะยุคสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์ทรงมีนโยบายทั้งด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ และ สังคม โดยยึดเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน^๒ จึงทำให้ลักษณะพื้นฐานการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยส่วนใหญ่ดำเนินตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและความเจริญทางด้านวัฒนธรรมประเพณี โดยมี วิถีชีวิตตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน แต่ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามามีบทบาทในสังคมชีวิตของคนไทยนั้น ความเชื่อความศรัทธาในขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยสืบทอดกันมาในยุคก่อนที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองนั้น ปัจจุบันถือว่าเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลในการดำรงชีวิตของคนในสังคมไทยพอสมควรโดยเฉพาะวัฒนธรรมประเพณีทางด้านพิธีกรรมซึ่งชาวพุทธทุกคนปฏิเสธไม่ได้ว่า สิ่งที่มีอิทธิพลทางหลักความเชื่อของสังคมไทยในด้านพิธีกรรมนั้น คือลัทธิทางศาสนาพราหมณ์ ที่มีความเจริญรุ่งเรืองในภูมิภาคแถบสุวรรณภูมิมาก่อน และยังมีอิทธิพลสืบทอดกันมาจนยุคปัจจุบัน ดังนั้น พิธีกรรม ประเพณี การ

^๑พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาในอาเซียน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา , ๒๕๔๐), หน้า ๑๕๓.

^๒เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๔-๑๔๖.

ดำรงชีวิตในสังคมยังยึดถือปฏิบัติตามความเชื่อของบรรพบุรุษ ผสมกลมกลืน กลับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

สถาบันครอบครัวเป็นพื้นฐานทางสังคมที่มีหน้าที่ถ่ายทอดให้การเรียนรู้วัฒนธรรมและค่านิยมแกสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งช่วยขัดเกลาพฤติกรรมมนุษย์ให้รู้ว่สิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำหรืออะไรถูกอะไรผิด เป็น สถาบันที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างลึกซึ้ง^๓ ท่ามกลางกระแสโลก ได้พัฒนาทางเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดด และการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจค่อนข้างสูง ทำให้สถาบันครอบครัว ที่เป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่สุดเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและมีความสำคัญยิ่งของสังคม เพราะสถาบันขั้นมูลฐานที่เป็นจุดเริ่มต้นของสถาบันทั้งหลาย ในสมัยก่อนนั้นสถาบันครอบครัวทำหน้าที่เป็นทั้งสถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันการปกครอง ของชีวิต เพราะว่าสถาบันครอบครัวนั้นได้ทำหน้าที่ให้การศึกษาและความรู้ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ในด้านเศรษฐกิจ และปฏิบัติหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนสมาชิกของครอบครัวให้เป็นพลเมือง แต่ในปัจจุบันสถาบันการศึกษาและสถาบันเศรษฐกิจได้เข้ามามีบทบาทปฏิบัติหน้าที่แทนสถาบันครอบครัวในด้านการให้การศึกษาแก่สมาชิกของสังคม และผลิตเครื่องอุปโภคและบริโภคขึ้นจำหน่ายแก่สมาชิกในสังคม บทบาทในด้านดังกล่าวของสถาบันครอบครัวจึงลดความสำคัญลงไปเรื่อยๆ การเริ่มต้นของสถาบันครอบครัวนั้น การเริ่มต้นของคนสองคนที่มีความคิดจิตใจที่ตรงกัน ความเข้าใจซึ่งกันละกัน และสุดท้ายตกลงที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน จึงได้จัดการให้สังคมได้รับรู้เป็นทางการนั้นคือ การแต่งงาน

นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าศาสนาพราหมณ์น่าจะเข้ามาก่อนสมัยสุโขทัย โบราณสถานและรูปสลักเทพเจ้าเป็นจำนวนมากได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศาสนาเช่นรูปสลักพระนารายณ์ ๔ กรมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๙-๑๐ สถานที่สำคัญเช่น ปราสาทเขาพนมรุ้งจังหวัดบุรีรัมย์ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมาพระปรางค์สามยอดจังหวัดลพบุรี ในสมัยสุโขทัยศาสนาพราหมณ์ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นควบคู่ไปกับพระพุทธศาสนาในสมัยนี้มีการค้นพบเทวรูป พระนารายณ์พระอิศวรพระพรหม พระแม่อุมาพระหิรโระ นอกจากหลักฐานทางศิลปกรรมแล้วในด้านวรรณคดีได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ เช่น คำหรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์หรือนางนพมาศ หรือแม้แต่ประเพณีลอยกระทง น่าจะได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์เช่นกัน ในสมัยอยุธยาเป็นสมัยที่ศาสนาพราหมณ์เข้ามามีอิทธิพลทางวัฒนธรรมประเพณีเช่นเดียวกับสุโขทัย พระมหากษัตริย์หลายพระองค์ทรงยอมรับพิธีกรรมที่มีศาสนาพราหมณ์เข้ามามีส่วนเช่นพิธีแข่งน้ำพิธีทำน้ำอภิเษกก่อนขึ้นครองราชย์สมบัติ พิธีบรมราชาภิเษกพระราชพิธีจองเปรียงพระราชพิธีจรดพระ

^๓พระมหาสอน ปังใจปการี, **มนุษย์กับสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๓), หน้า ๙๙.

นังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีตรียัมปวายเป็นต้นสมัยปัจจุบัน พระราชพิธีกรรมยังคงปฏิบัติอยู่ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก, การทำน้ำอภิเษก, พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัล ในรัฐพิธีหรือสามัญชนทั่วไปพิธีพราหมณ์เท่าที่เหลืออยู่ และยังมีผู้ปฏิบัติสืบกันมา ได้แก่พิธีโกนผมไฟ พิธีโกนผมจุก พิธีตั้งเสาเอก พิธีตั้งศาลพระภูมิ^๕ เป็นต้น ประเพณีนิยมที่คนไทยได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์อีกอย่างหนึ่งคือ ประเพณีการบายศรีสู่ขวัญที่มีการปฏิบัติกันอยู่ทั่วไปโดยเฉพาะภูมิภาคทางตะวันออกเฉียงเหนือหรืออีสานถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งถือว่าเป็นประเพณีมงคลและสำคัญอย่างหนึ่งชาวอีสาน ประเพณีสู่ขวัญบายศรี ทำกันแทบทุกโอกาสทั้งในมูลเหตุแห่งความดีและไม่ดี ชาวอีสานถือว่าเป็นประเพณีเรียกขวัญให้มาอยู่กับตัว พิธีสู่ขวัญนี้ไม่ได้ทั้งการแสดงความชื่นชมยินดีและเป็นการปลอบใจให้เจ้าของขวัญจากคณะญาติมิตรและบุคคลทั่วไปผู้ได้สัมผัสหรือผู้หลักผู้ใหญ่ที่เราเคารพนับถือมาเยี่ยมเราก็กินดีจัดพิธีสู่ขวัญให้ประเพณีสู่ขวัญจึงเป็นประเพณีทำกันอย่างกว้างขวาง^๕ แม้ในยุคปัจจุบันพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่และแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของคนอีสานก็ตาม และการรับรู้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาทำให้ประเพณีต่างๆ ที่มีในชุมชน ในวิถีชีวิตของสังคมไทยถึงแม้บางอย่างจะได้รับอิทธิพลจากลัทธิความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์แต่ก็ได้สอดแทรกเอาหลักพุทธธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเข้ามาผสมผสานให้เกิดความกลมกลืนระหว่างหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนากับหลักการพิธีกรรมของพราหมณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนได้อย่างลงตัว เช่น ประเพณีสู่ขวัญบายศรีของคนอีสานที่ผสมผสานเอาวัฒนธรรมทั้งสามอย่างได้อย่างลงตัว

ในประเพณีการแต่งงานของชุมชนชาวอีสาน หรือที่เรียกกันตามภาษาท้องถิ่นว่า "กินดอง" ตามประเพณีนิยมของชนชาวอีสานการแต่งงานจะทำพิธีกรรมสู่ขวัญบายศรีให้แก่คู่บ่าวสาว นอกจากจะเป็นกระบวนการที่เน้นเรื่องของความเป็นสิริมงคลเป็นขวัญเป็นกำลังใจ ในหลักความเชื่อทางด้านจิตและวิญญาณของชุมชนแล้ว โดยเฉพาะในจังหวัดชัยภูมิที่ยังนิยมจัดทำพิธีแต่งงานโดยการบายศรีสู่ขวัญอยู่ทั่วไป คำสู่ขวัญแต่งงานยังแฝงด้วยคติธรรมคำสอนให้คู่บ่าวสาว ในการดำรงชีวิตอีกด้วย ที่หมอสู่แต่ละท่านจะนำเสนอ ในคำสู่ขวัญนั้นของแต่ละท่าน ซึ่งหมอสู่ขวัญในจังหวัดชัยภูมินั้นจะจดจำหรือยึดถือตามครูบาอาจารย์ ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ รุ่นต่อรุ่น

จังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดที่มีภูมิภาคอยู่ในภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งมีพื้นที่ติดภาคกลางของภาคของประเทศไทยส่วนหนึ่ง วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชาวจังหวัดชัยภูมิมีลักษณะที่เป็น

^๕คลังปัญญาไทย.(๒๕๕๐),ประวัติศาสตร์ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู, [ออนไลน์],แหล่งที่มา: <http://www.panyathai.or.th/wiki/index>, [๒ กันยายน ๒๕๕๘]

^๕ปรีชา พิณทอง (ปริญญาณ ภิกขุ), ประเพณีโบราณไทยอีสาน,(อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซต, ๒๕๑๖), หน้า ๒๐๔.

แบบอย่างกับจังหวัดในภูมิภาคอีสานทั่วไป จากการพัฒนาการของสังคมยุคปัจจุบันทั้งระบบแรงงานทางอุตสาหกรรม เทคโนโลยีและการสื่อสาร ประชาชนในจังหวัดชัยภูมิได้มีการเดินทางเข้าระบบการขยายแรงงานอุตสาหกรรม เหมือนประชาชนในภาคอีสาน หรือประชาชนในชนบททั่วไป จึงทำให้การวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างในชุมชนเกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี จากสังคมอื่นผสมผสานกันขึ้นตามความเหมาะสมได้มีการปรับเปลี่ยนไปบ้างตามวิถีชีวิตที่ปรับเปลี่ยนไป จากสังคมที่คนชนบทเข้าระบบแรงงานจากหลายภูมิภาค เช่นประเพณีการแต่งงานของชนชาวอีสานและจังหวัดชัยภูมิ ที่มีพิธีการบายศรีสู่ขวัญ เป็นพิธีกรรมที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์เป็นโลโก้ของงาน ก็มีการปรับเปลี่ยนตามแบบประเพณีภาคกลาง มีพิธีการรดน้ำสังข์ เป็นต้น และจากศึกษาหรือการพัฒนาตนของชนชาวชัยภูมิ ที่ได้มีการศึกษา ในระดับที่สูงขึ้น มีอาชีพการงานที่มีเกียรติ ในระดับสังคมชั้นสูง การประกอบพิธีกรรมตามประเพณีดั้งเดิมของบรรพบุรุษนั้นก็ยังมีแนวโน้มว่าจะลดลงเรื่อยๆ จากสภาวะวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปบ้าง ทำให้มองไม่เห็นคุณค่า และคิดว่าไม่สำคัญ

จากข้อศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมผัสพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญแต่งงานการได้ยินได้ฟังสำเนียงเสียงในพิธีการสู่ขวัญในท่วงทำนองแบบอีสาน ทั้งได้ศึกษาได้ฟังคำสู่ขวัญในพิธีแต่งงานที่หมอสู่ขวัญได้ จัดทำพิธีกรรม เอื้อนเอ่ยท่วงทำนองเวลาสู่ขวัญคู่บ่าวสาว ในเขตจังหวัดชัยภูมิ ดังนั้นผู้วิจัยมองเห็นคุณค่าในคำสู่ขวัญนั้น ประสงค์ที่จะนำเสนอเอาหลักแนวคิดคติธรรมที่ปรากฏในเนื้อหาของคำสู่ขวัญแต่งงานของหมอสู่ขวัญ ที่ใช้ในพิธีกรรมสู่ขวัญ คู่บ่าวสาว ที่จะนำมาวิเคราะห์และตีความนำมาเผยแพร่เป็นข้อคิดคติธรรมนำไปประพฤติดิปฏิบัติตน เชื่อมโยงกับหลักธรรมทางของพระพุทธศาสนา นำเสนอมุมมองให้เห็นคุณค่าแนวคิดหลักการปฏิบัติทางด้านจริยธรรมของคำสู่ขวัญแต่งงาน จะมีรูปแบบใดบ้าง ต่อสังคมไทยปัจจุบัน เพื่อที่จะนำไปประยุกต์พัฒนาต่อตนเองพัฒนาสถาบันครอบครัว ชุมชนและสังคมส่วนรวมตามหลักคติธรรม นอกจากนี้ยังจะได้สืบสานความเป็นเอกลักษณ์อันดีงามของบรรพบุรุษนี้ไว้ไม่ให้สูญหาย และสืบทอดรักษากฎมณีนวัตกรรมประเพณีอันดีงามบรรพบุรุษชนชาวชัยภูมิ ให้กับอนุชนคนรุ่นใหม่ได้ศึกษาเรียนรู้ ผู้วิจัยจึงแสดงเจตจำนง ในการจะทำวิจัย เรื่องนี้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความเป็นมาการสู่ขวัญแต่งงานในสังคมไทย
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาคติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์คุณค่าทางจริยธรรมจากคติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานชาวจังหวัด

ชัยภูมิ

๑.๓ คำถามการวิจัย

- ๑.๓.๑ ความเป็นมาประเพณีพิธีกรรมการสู่ขวัญแต่งงานในสังคมไทยเป็นมาอย่างไร
- ๑.๓.๒ คติธรรมจากพิธีกรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิมีอย่างไร
- ๑.๓.๓ คุณค่าทางจริยธรรมจากคติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิมีอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ในขอบเขตด้านของการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยมีขอบเขตในการศึกษาวิจัยไว้ ๕ ประเด็น ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตในด้านเนื้อหา ผู้วิจัยจะศึกษา ความเป็นมาประเพณีการบายศรีสู่ขวัญในงานแต่งงานของในสังคมไทย ในบริบทของสังคมไทยและต่างประเทศ ที่กล่าวถึงเรื่องราวประเพณีวัฒนธรรมการสู่ขวัญบายศรีแต่งงานแบบชาวไทยและชาวอีสานที่สังคมไทยและสังคมชาวอีสานจากตำราปราชญ์ทางภาคอีสาน ของนักวิชาการในประเทศไทย และต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกัน

เนื้อหาทางด้านคติธรรมหรือคำสู่ขวัญผู้วิจัยจะนำคำสู่ขวัญแต่งงานในบริบทของหมอสู่ขวัญในจังหวัดชัยภูมิที่คัดเลือกในการสัมภาษณ์ แล้วนำคำสู่ขวัญการแต่งงานท่านเหล่านั้น อาจจะเป็นคำสู่ที่ได้มาจากที่นักปราชญ์ชาวอีสานที่ประพันธ์ไว้ หรือ เป็นคำสู่ขวัญที่แต่งประพันธ์ขึ้นเองตามภูมิปัญญา ที่ใช้ทำพิธีกรรมสู่ขวัญแต่งงานในจังหวัดชัยภูมิ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร (Documentary Research)

๑. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นเอกสารหลัก เอกสารอรรถกถา ฎีกา ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒. เอกสารด้านชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ หนังสือ เอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ ทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ด้านเอกสารคติธรรมจากคำสู่ขวัญแต่งงานผู้วิจัยจะยึดเอาเอกสารคำสู่ขวัญของหมอสู่ขวัญในจังหวัดชัยภูมิเป็นหลัก

๑.๔.๓ การวิจัยภาคสนาม (Field Research) มีขอบเขต ดังนี้

๑. ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือ คือแบบสัมภาษณ์ กำหนดประเด็นคำถามการวิจัย หาความเชื่อมั่น (Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ รูป/คน ตรวจสอบความถูกต้อง ทั้งเชิงเนื้อหา ภาษา และโครงสร้าง แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข ก่อนนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วจึงนำไปเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์จากตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย

๒. สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กลุ่มประชากรกลุ่มเป้าหมาย ๒๕รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ที่จะใช้เป็นกรณีศึกษา คือ จังหวัดชัยภูมิ

๑.๔.๕ ขอบเขตประชากรกลุ่มเป้าหมาย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเป้าหมายกลุ่มเป้าหมายในจังหวัดชัยภูมิเนื่องจาก จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดในภาคอีสาน ที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา และประเพณี พิธีกรรม แต่งงานของชาวชัยภูมิ ยังนิยมการบายศรีสู่ขวัญคู่บ่าวสาว เป็นหลักแต่ในในยุคปัจจุบัน พิธีกรรม เล่านี้ชนรุ่นใหม่เริ่มจะมองไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญลดน้อยลง โดยกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย โดยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการสัมภาษณ์ตัวแทนของกลุ่มเป้าหมาย ประมาณ ๒๕ รูป/คนของจังหวัดชัยภูมิ โดยมีหลัก ดังนี้

๑. พระสงฆ์ ที่ความรู้ในเรื่องคำสู่ขวัญและคติธรรมหลักธรรม		
ทางพระพุทธศาสนา	จำนวน	๓ รูป
๒. นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญที่ด้านการวัฒนธรรมประเพณี	จำนวน	๕ คน
๓. คัดเลือกหมอสู่ขวัญที่มีชื่อเสียงในเขตจังหวัดชัยภูมิ	จำนวน	๑๐ คน
๔. ประชาชนทั่วไป	จำนวน	๗ คู่
รวมทั้งสิ้น	จำนวน	๒๕ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

คุณค่า หมายถึง ผลประโยชน์ ความสำคัญ สิ่งที่ได้รับจากกระบวนการในประเพณี กรรมการสู่ขวัญแต่งงาน กับการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ครอบครัวและสังคมไทย ในปัจจุบัน

จริยธรรม หมายถึง การกระทำที่นำไปสู่คุณธรรมความดี ในที่นี้ หมายถึงหลักการในการดำเนินชีวิตในการแต่งงานการครองชีวิตหลังแต่งงาน ที่เป็นแนวประพฤติ อันดี อันควร ที่ประกอบด้วยธรรม ในคำสอนที่เป็นคติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงาน

คติธรรม หมายถึง การให้ข้อคิดที่ดี การแนะนำแนวทางที่ดี ที่เป็นประโยชน์ ที่ปรากฏอยู่ในคำสู่ขวัญแต่งงานของหมอสู่ขวัญในบริบทของจังหวัดชัยภูมิ

พิธีกรรม หมายถึง เป็นกระบวนการขั้นตอนในการสู่ขวัญบายศรีแต่งงานให้คู่บ่าวสาว

คำสู่ขวัญแต่งงาน หมายถึง บทสู่ขวัญที่หมอสู่ขวัญที่ใช้ในการทำพิธี สู่ขวัญบายศรีการแต่งงานในบริบท หมอของหมอสู่ขวัญในจังหวัดชัยภูมิ

หมอสู่ขวัญ หมายถึง ผู้ทำหน้าที่สู่ขวัญให้คู่บ่าวสาว ที่อยู่ในจังหวัดชัยภูมิ หรือหมอพราหมณ์ ที่ชาวบ้านนิยมนิยมนามว่า

ชาวจังหวัดชัยภูมิ หมายถึง ประชากรในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “ คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสู่ขวัญแต่งงานที่มีต่อชาวชัยภูมิ”นี้ เป็นการศึกษาพิธีกรรมการแต่งงานโดยทำการสู่ขวัญบายศรี ให้กับคู่บ่าวสาว โดยการศึกษาคุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมที่สอดแทรกอยู่ในคำสู่แต่งงานภาคพื้นอีสาน ซึ่งตำราและงานวิจัย ที่ได้กล่าวถึงเนื้อหาดังกล่าว พอที่จะทบทวนและสรุปนี้

๑.๖.๑ เอกสารตำราที่เกี่ยวข้อง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายให้ความหมายของ คำว่า จริยธรรม ไว้ว่า จริยธรรม “ธรรมคือความประพฤติ”, “ธรรมคือการดำเนินชีวิต”, หลักความประพฤติ, หลักการดำเนินชีวิต; คำ “จริยธรรม” นี้ นักปราชญ์ในประเทศไทยได้บัญญัติให้ใช้สำหรับคำภาษาอังกฤษว่า ethics หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม

จริยะ (หรือ จริยธรรม) อันประเสริฐ เรียกว่า พรหมจริยะ (พรหมจริยธรรม หรือ พรหมจรรย์) แปลว่า “ความประพฤติอันประเสริฐ” หรือทางดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ หมายถึง มรรคมงคล ๘ หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา ^๖

พระมหาสนอง ปัจโจปการี ได้อธิบายถึง สถาบันครอบครัวเป็นพื้นฐานทางสังคมที่มีหน้าที่ถ่ายทอดให้การเรียนรู้วัฒนธรรมและค่านิยมแกสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งช่วยขัดเกลาพฤติกรรมมนุษย์ให้รู้ว่สิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ หรืออะไรถูกอะไรผิด เป็น สถาบันที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างลึกซึ้ง^๗

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทธรรมิก ๒๕๕๔), หน้า ๕๗.

^๗ พระมหาสนอง ปัจโจปการี, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๓), หน้า ๙๙.

พระมหาโกวิท สิริวณโณ และคณะ ได้กล่าวไว้ในหนังสือมรดกอีสาน สรุปสำนวนในเรื่องการ กินตอง ของประเพณีชาวอีสานว่า การกินตอง หรือแต่งงาน นั้นเป็นชีวิตที่สำคัญมากตามโบราณกล่าวว่า เป็นชีวิตที่ต้องพึ่งตนเอง และต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆนับประการ เป็นชีวิตที่ก้าวขึ้นเป็นผู้หลักผู้ใหญ่เป็นพ่อคนแม่คน ดังนั้นผู้ที่ก้าวขึ้นชีวิตขั้นนี้ต้องใคร่ครวญรอบคอบ และรอบด้าน การกินตองหรือแต่งงานของชนชาวอีสาน มี ๒ แบบคือ ชายหญิงแต่งงานแล้วไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง เรียกว่า อวาทะมงคล แบบนี้โบราณถือว่าดี ดังสุภาษิตว่า “เอาลูกเขยเลี้ยงพ่อเฒ่าแม่เฒ่าปานได้ข้าวมาสู่เกล้า (ยัง)ใส่เอือน ชายหญิงที่แต่งงานแล้วไปอยู่บ้านฝ่ายชาย เรียกว่าอวาทะมงคล โบราณว่า ไม่ดีนัก ดังสุภาษิตว่า “เอาลูกเฒ่าเลี้ยงย่าปานเอาผีเอาหามาใส่เอือนใส่ชาน”^๘

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ ได้กล่าวไว้ในหนังสือของดีอีสานเกี่ยวกับพิธีการสู่ขวัญของชาวอีสานว่า เป็นการพัฒนามาจากพิธีของพราหมณ์ คำสู่ขวัญเป็นวรรณกรรมแบบ ร้อยกรองประเภท ร่าย ออกเสียงยาวยัดเป็นทำนองเสนาะ มีทั้งร่าย วชิรป็นตี ร่ายกาพย์วชิรป็นตี แต่ส่วนมากเป็นร่ายยาว ชาวอีสานให้ความสำคัญเกี่ยวกับจิตใจมาก ดังนั้น วิธีการดำเนินชีวิตแทบ ทุกอย่างจึงมักมีการสู่ขวัญควบคู่กันไปด้วยเสมอเพื่อเรียกร่องระดมพลังทางจิตใจ เนื้อหาสาระในคำสู่ขวัญนั้นนอกจากจะให้คติหรืออุดมการณ์ตามมาตรฐานของค่านิยมในสังคมแต่ละยุค สมัยแล้ว เป็นการแทรกวิทยาการควบคู่กันไปด้วย เช่น สู่ขวัญเรือน สู่ขวัญบ้าน (สถาปัตยกรรม), สู่ขวัญนา สู่ขวัญข้าว สู่ขวัญลาน สู่ขวัญเล่า (กสิกรรม-กัญญาวิทยา),สู่ขวัญควาย วัว ม้า ช้าง (สัตวบาล) สู่ขวัญแม่ออกกรรม, สู่ขวัญเด็ก (สูตินารี), สู่ขวัญนาศ สู่ขวัญพระเณร สู่ขวัญบ่าว สาว (จริยศาสตร์ สังคมวิทยา)และสู่ขวัญเมือง สู่ขวัญผู้ใหญ่(รัฐศาสตร์) เป็นต้น เมื่อศึกษาคำสู่ขวัญอย่างลึกซึ้งก็มองเห็น อุดมการณ์ มาตรฐานค่านิยม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และคำสู่ขวัญจะสะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมพื้นเมืองอีสาน โดยแท้จริงทุก ๆ อิริยาบถ ในการดำรงชีวิตของชาวอีสานจะมีผู้เขียนภาษาอันไพเราะกำกับไว้เสมอ เพื่อสั่งสมอบรมแนวความคิดคติสอนใจของบรรพชนให้เป็นมรดกตกทอดแก่อนุชนรุ่นหลัง^๙

ธวัช ปุณโณทก กล่าวไว้ในหนังสือวรรณคดีอีสานว่าในภาคอีสานมีวรรณกรรมประเภทคำสอนเป็นจำนวนมากและค่อนข้างจะโดดเด่นอยู่ในความสนใจของประชาชนโดยพบว่าหมอลำมักจะนำมำคำในที่ประชุมชนอยู่เสมอโดยเฉพาะเรื่องราวที่มีเนื้อหาสอนใจ สอนแนวปฏิบัติของบุคคลในครอบครัวและสังคมการดำเนินเรื่องมักเป็นเทศนาโวหารตลอดเรื่อง ไม่มีตัวละคร

^๘ ศูนย์รวมสงฆ์ชาวอีสาน ๑๗ จังหวัดพระมหาโกวิท สิริวณโณ และคณะ, **มรดกอีสาน** , (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๓), หน้า ๗.

^๙ จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, **ของดีอีสาน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๖๒.

เช่นเดียวกับโคลงโลกนิติหรือสุภาษิต เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นคำสอนแนวประพฤติปฏิบัติโดยยึดศีลธรรมทางพุทธศาสนาและจารีตท้องถิ่น เช่น ธรรมดาสอนโลก, ฮีตสิบสองคองสิบสี่, พระยาคำกองสอนไพร่, อินทญาณสอนลูก, ท้าวคำสอน, กาพย์ปู่สอนหลาน, กาพย์หลานสอนปู่ย่าสอนหลาน, ยอดคำสอน, สาสน์สมคิด, กาลนับมือส่วย สิบบ่สูญ หรือลบบ่สูญ และสิริจันโทวาทคำสอน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด คือ วรรณกรรมที่ไม่อาจจัดกลุ่มอยู่ในประเภทหนึ่งประเภทใดได้เพราะการสร้างสรรควรรณกรรมเหล่านี้มักมีจุดมุ่งหมายเฉพาะกิจพบว่าเป็นส่วนใหญ่ใช้ในพิธีกรรมคือ (๑) วรรณกรรมที่ใช้ในพิธีกรรมสู่ขวัญบายศรี เช่น บทสู่ขวัญ (บทสู่ขวัญทั่วไป) บทสู่ขวัญอยู่กรรม (ใช้สู่ขวัญแม่ลูกอ่อนก่อนจะออกจากกรออยู่ไฟ) บทสู่ขวัญเด็ก (ใช้สู่ขวัญเมื่อเจ็บป่วยหาสาเหตุไม่ได้) บทสู่ขวัญหนุ่มสาวหรือบทสู่ขวัญแต่งงาน บทสู่ขวัญเฮือน (ใช้สู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่) บทสู่ขวัญเกวียน บทสู่ขวัญควายกล่าวถึงบุญคุณควายที่ช่วยทำนาและขอมาควายที่ทุบตี(๒) วรรณกรรมที่ใช้ในพิธีกรรมขอฝนหรือประเพณีแห่บั้งไฟ ได้แก่ คำแข่งต่าง ๆ ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร (มุขปาฐะ) เช่น คำแข่งบั้งไฟ คำแข่งนางแมว (แห่นางแมว) ส่วนใหญ่ด้นกลอนสดและกลอนที่จำสืบทอดกันมา เน้นความสนุกสนานรื่นเริงเป็นที่ตั้ง (๓) วรรณกรรมที่ใช้เกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาวที่เรียกว่า "ผญาเครือ" หรือ "ผญาเครือ" คือ คำพูดโต้ตอบของหนุ่มสาวที่เกี่ยวกันโดยสำนวนโวหารเปรียบเทียบบ้ายกภาษิตท้องถิ่นมาอ้างอิงเพื่อเกี่ยวพาราสีและฝากรักบ้าง(๔) นิทานที่เล่าเพื่อความสนุกสนานและตลกขบขัน เช่น นิทานขบขันเชิงปัญญาเรื่องเซียงเมียง นิทานตลกเรื่อง โตงโดยนิทานขบขันเชิงหยาบโลน เช่น นิทานก้อม เป็นต้น^{๑๐}

ม.ร.ว. สมพร สุทัศนีย์ ได้กล่าวไว้ใน มนุษย์สัมพันธ์ ความว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวนั้นเป็นสถาบันทางสังคมขนาดเล็กที่ประกอบด้วย บิดามารดา บุตร ญาติพี่น้อง คนอื่น รวมถึงคนรับใช้ และผู้ที่อาศัยอยู่ด้วย ถ้าครอบครัวใดมีความร่วมเย็นเป็นสุข บุคคลในครอบครัวนั้นย่อมมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวรวมถึงการสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน และบุคคลอื่นๆ ในสังคมนั้นยึดหลักการปฏิบัติหน้าที่ต่อกันและยึดคุณธรรมเป็นสำคัญ^{๑๑}

ยศ สันตสมบัติ ได้กล่าวไว้ใน มนุษย์กับวัฒนธรรม ความว่า การแต่งงานคือการประกาศให้สังคมรับรู้และเห็นชอบกับการใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างสามีกับภรรยา การแต่งงานจึงเป็นทั้งความสัมพันธ์ทางเพศ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ กฎหมายและการเมืองระหว่างสามีภรรยา และ

^{๑๐} รัช ปุณโณทก, **วรรณกรรมอีสาน**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๒๒), หน้า ๒๔-๓๐.

^{๑๑} ม.ร.ว. สมพร สุทัศนีย์, **มนุษย์สัมพันธ์**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เท็กซ์ แอน เจอร์นัลพับลิเคชั่น. ๒๕๔๔), หน้า ๓๑๘.

ครอบคลุมความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดที่เคยมีอยู่และจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต การแต่งงานอาจมีรูปแบบและพิธีการแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคมวัฒนธรรมในสังคมวัฒนธรรมบางแห่ง การแต่งงานเป็นเรื่องของความสมัครใจและความรักระหว่างชายหนุ่มหญิงสาว แต่ในบางสังคมวัฒนธรรม การแต่งงานเป็นการตัดสินใจเด็ดขาดของครอบครัวและวงศ์ตระกูล การแต่งงานเป็นการสร้างเสริมสัมพันธภาพอันดีระหว่างครอบครัวสองครอบครัว อันอาจเป็นรากฐานนำไปสู่การเป็นพันธมิตร และการทำการค้าแลกเปลี่ยนร่วมกันต่อไปในอนาคต^{๑๒}

สีน้า จันทรเพ็ญ และคณะ ได้อธิบายในเรื่องที่มาของลัทธิพราหมณ์ สรุปได้ว่า สมัยเก่าโบราณดั้งเดิม เรียกว่าลัทธิพราหมณ์ต่อมาเป็นฮินดู ในสมัยโบราณลัทธิฮินดู มีชื่อว่า อารยะธรรมมะ เรียกว่า อารยัน อยู่ในเมืองปัญจาบ นักปราชญ์ โบราณบางท่านกล่าวว่า อารยันอยู่ในเมืองปัญจาบ เมืองปัญจาบ เป็นเมืองในทวีปเอเชีย ในอินเดีย ชนชาวอินโดโบราณเรียกว่าอารยันว่า อาราติคะ ต่อมาได้ข้ามเขาหิมาลัย เผยแพร่ลัทธิศาสนาอยู่ในอินเดียทางใต้ ต่อมา ชาวอารยัน มีชื่อเรียกว่า ฮินดู คำว่า ฮินดู กล่าววามาจากคำว่า สินธุ เป็นชื่อของแม่น้ำสายหนึ่งในอินเดียตอนใต้ เรียกว่าแม่น้ำสินธุ คนฮินดู มีความเชื่อถือเคารพนับถือคัมภีร์พราหมณ์ หรือคัมภีร์พระเวทที่ถ่ายทอดลัทธิสู่มนุษยย์ผ่านทางฤๅษี แล้วฤๅษีเหล่านั้นก็ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แก่คนรุ่นหลัง^{๑๓}

สุเมธ เมธาวิทยกุล ได้ให้ทัศนะเรื่องพิธีกรรมและพิธีมงคลสมรสไว้ในหนังสือสังกัปพิธีกรรมว่า พิธีกรรม คือ การกระทำที่คนเราสมมติขึ้น เป็นขั้นตอน มีระเบียบวิธีเพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป พิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์ช่วยแผ่ขยายพฤติกรรมทางจิตใจ ทำให้เกิดความสบายใจ เกิดกำลังใจ แบ่งเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ พิธีกรรมตามปฏิทิน พิธีกรรมหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต และพิธีกรรมพิเศษ พิธีกรรมหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เช่น พิธีมงคลสมรส หรือการแต่งงานเป็นพิธีกรรมที่ทำให้ชายหญิงเป็นสามีภรรยาตามจารีตประเพณี ตามครรลองของวัฒนธรรมมนุษย์ที่เจริญแล้วก็จะมีพิธีการเกิดขึ้น เมื่อคนเราจะเปลี่ยนจากสถานที่หนึ่งไปสู่อีกสถานที่หนึ่ง คือจากคนโสดไปเป็นคนที่มีครอบครัว วิถีชีวิตก็เปลี่ยนไปสู่ชีวิตใหม่^{๑๔}

^{๑๒} ยศ สันตสมบัติ, **มนุษย์กับวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๔-๑๓๒.

^{๑๓} สีน้า จันทรเพ็ญ และคณะ, **มูลมั่งดั้งเดิม**, (กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑

^{๑๔} สุเมธ เมธาวิทยกุล, **สังกัปพิธีกรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินต์ติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๒), หน้า ๑-๓, ๑๒๖.

๑.๖.๒ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิตินันท์ พันทวี ได้วิจัยในเรื่องพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนกรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญความว่า (ก)คุณค่าพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญของชุมชนประกอบด้วย คุณค่าในตัวพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ หมายถึง คุณค่าในองค์ประกอบของพิธีกรรม อันได้แก่ ผู้นำพิธีกรรม ผู้ร่วมพิธีกรรม บทสู่ขวัญ วัสดุสิ่งของหรือเครื่องสังเวย เวลาและสถานที่ในฐานะเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายแห่งความดีงาม (ข) คุณค่าของพิธีกรรมที่เกิดขึ้นต่อบุคคล ได้แก่ สมาธิ ความสบายใจ ความกตัญญูกตเวที ความอ่อนน้อมถ่อมตนมีสัมมาคารวะ และความมีน้ำใจงาม คุณค่าของพิธีกรรมที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ประกอบด้วย คุณค่าในฐานะเป็นกระเจงกาสะท้อนวัฒนธรรมทางภาษาไทยและให้ความบันเทิงแก่ชุมชน คุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ควบคุมรักษาแบบแผนทางสังคมของชุมชน คุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม และคุณค่าในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน (ค) ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าของพิธีกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อตนเอง และความผูกพันกับชุมชน พบว่าเมื่อชุมชนเรียนรู้คุณค่าของพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญโดยการเชื่อมโยงกับภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนก่อให้เกิดความเข้าใจ ความมั่นใจ ความภูมิใจและความมีเกียรติภูมิ จะส่งผลให้เกิดทัศนคติต่อตนเองใจเชิงบวก และเมื่อชุมชนเกิดความคุ้นเคยกับแบบแผนทางสังคมของชุมชน ก่อให้เกิดความเชื่อมั่น การยอมรับการปรับตัวต่อพฤติกรรมภายในชุมชนได้ เกิดความรู้สึกพึงพอใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนส่งผลให้เกิดความผูกพันกับชุมชนมากขึ้น (ง) รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน พบว่าพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญเป็นเครื่องมือที่คนในชุมชน ใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ถูกต้องสร้างสรรค์ และสอดคล้องกันระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คนกับสิ่งแวดล้อม คนกับคน และคนสร้างทัศนคติต่อตนเอง พร้อมกันกับความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชนซึ่งเป็นการสร้างพลังชุมชน ในการพัฒนาให้เกิดดุลยภาพโดยใช้ปัญญาเป็นตัวเชื่อม^{๑๕}

พระสมุห์พรเทพ ภาธมโม (โตแย้ม) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่องบทบาทการทำขวัญนาคนในการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ของนายชินกร ไกรลาศ (ชิน ฝ่ายเทศ) สรุประเด็นในด้านหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในบททำขวัญนาคนเพื่อการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนของชินกร ไกรลาศ มีหลักธรรมปรากฏแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ ๑หลักธรรมที่ปรากฏในเนื้อหาบททำขวัญนาคน ได้แก่ บุคคลหาได้ยาก ๒ , พรหมวิหาร ๔ , ทิศ ๖ , รัตนะ ๓ , คุณพระรัตนตรัย , สวรรค์ ๖ ,กรรม

^{๑๕} นิตินันท์ พันทวี. “การศึกษาพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน”.วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

๒ , กรรม ๓ , มาร ๕ , อปถกปฏิบัติ ๓, ส่วนที่ ๒ หลักธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมและเครื่องประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนา ได้แก่ วรรณะ ๔ , สุจริต ๓ , ศีล ๕ , อริยทรัพย์ ๗ , โลกุตระธรรม ๙ , อกุศลมูล ๓ , อวิชชา , ห่วง ๓ , ตัณหา ๓ , ธรรม ๓ , ปัญญา , วิมุตติ , ไตรสิกขาหรือสิกขา ๓ , โพชฌงค์ ๗ , ภพ ๓ , อัคคี ๓ , วิสุทติ ๗ , วัฏฏะ ๓^{๑๖}

ชาคริต อานันทราวณ ได้วิจัยเรื่องบทสวดขวัญจังหวัดเลย ความว่า ความเชื่อถือของชาวจังหวัดเลยที่ปรากฏในบทสวดขวัญเชื่อในผีแถน ผีดำ พระอินทร์ พระพรหม ผสมผสานกับพุทธศาสนา ในด้านจริยธรรมพบว่า ชาวเลยมีความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ร่วมมือกันสามัคคีกันเป็นอย่างดี ในด้านค่านิยมและข้อห้ามชาวเลยมีค่านิยมทางความร่ำรวย ความเป็นเจ้านายใหญ่โต ความสุขสบายและชอบสนุก นิยมผู้มีปัญญาและอายุยืน รวมทั้งการเชื่อฟังการสอนของผู้ใหญ่ในด้านข้อห้าม คือ ห้ามพระประพฤตินอกศีลธรรม ข้อห้ามผัวเมียและเด็กเพื่อให้อยู่ในความสงบสุขปลอดภัย ด้านภาษาและวัฒนธรรมเป็นลักษณะร่ายยาวใช้คำซ้ำหรือเล่นคำ ให้ไพเราะรวมบทสวดขวัญสำคัญที่มีอยู่ในจังหวัดเลย ๑๓ ชนิด เช่น บทสวดขวัญบายศรีบทสวดขวัญธรรมดา (ทั่วไป), บทสวดขวัญเด็กออกไฟ, บทสวดขวัญนำฮอย, (นำรอย) บทสวดขวัญทหาร, บทสวดขวัญควาย เป็นต้นโดยกล่าวตั้งแต่สาเหตุของการสวดขวัญ พิธีกรรมการสวดขวัญขอบเขตการสวดขวัญซึ่งทำต่อสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตขั้นตอนการสวดขวัญผลการสวดขวัญโดยทั่วไปรวมทั้งจรรยาบรรณของหมอสวดขวัญนอกจากนี้ยังกล่าวถึงประเพณีของชาวจังหวัดเลยซึ่งยังนิยมปฏิบัติกันในเขตชนบทเช่นฮีตสิบสองบุญแห่ข้าวพันก้อนบุญแห่ดอกไม้ เป็นต้น^{๑๗}

พระมหาสมฤทธิ อธิญาโณ ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง จริยธรรมที่ปรากฏในหนังสือตะลุงอีสานกรณีศึกษา บ้านสระแก้วตำบลบ้านฝาง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น สรุปได้ว่าหลักจริยธรรมที่ปรากฏในการแสดงหนังตะลุงอีสานคือ ข้อปฏิบัติของตัวละคร ระหว่างบิดามารดากับ บุตรธิดา, พี่ชาย กับ น้องชาย, มิตร กับ มิตร, กษัตริย์ กับ เสนาอำมาตย์ ราชครู, สามเณร กับ ภรรยา และหลักธรรมอื่น ๆ ที่ใช้เป็นเครื่องควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคม ให้ประพฤติปฏิบัติต่อกัน เพื่อความอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เช่น ความเคารพ ความรู้คุณ หลักในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การให้ทาน, การรักษาศีล, การทำใจให้บริสุทธิ์, การมีความมฤตธรรมเป็นต้น ด้านแนวคิดจริยธรรมที่ปรากฏในหนังตะลุงอีสาน บ้านสระแก้ว พบว่าการแสดงของหนังตะลุงอีสาน เรื่อง

^{๑๖} พระสมุห์พรเทพ ภาวนโม (โตแย้ม). “บทบาทการทำขวัญนาในการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนของนายชินกรไกรลาศ (ชินฝ่ายเทศ)”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

^{๑๗} ชาคริต อานันทราวณ. “บทสวดขวัญจังหวัดเลย”. งานวิจัยวัฒนธรรมของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (กลุ่มงานวิจัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ), ๒๕๒๔.

รามเกียรติ์ มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่จะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของคุณธรรมและความชอบธรรมมาก่อนสิ่งอื่นใด และอาจบ่งชี้ถึงความเป็นญาติมิตรสหายถ้าหากญาติมิตรนั้นเป็นฝ่ายผิด อย่างเช่นจากพฤติกรรมของพิเภก คนเราจะต้องตั้งอยู่ในธรรม หากพี่น้องญาติวงศ์ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ก็จำต้องตัดญาติขาดมิตร ไม่อาจให้ความช่วยเหลือได้ เพราะธรรมะย่อมสำคัญเหนือสิ่งอื่นใดใครจะว่าอกตัญญูก็ต้องยอม หากคนไทยเราโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการถือเอาพิเภกเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติการเล่นพรรคเล่นพวกในวงราชการก็จะน้อยลง การปกป้องผู้กระทำผิดเพราะเห็นแก่พวกพ้องก็คงจะไม่มี จึงเกิดความเป็นธรรมในสังคม และเกิดความเจริญก้าวหน้า หากคนไทยมัวปกป้องผู้กระทำผิด เพราะเห็นแก่ญาติมิตรแล้ว ประเทศชาติคงอยู่ไม่ได้และทุกคนควรถือธรรมะเป็นใหญ่ปฏิบัติตามหน้าที่อย่างไม่เห็นแก่หน้าใคร ยอมให้ถูกตราหน้าว่าเป็นคนเนรคุณ หรือไม่รักญาติมิตร แต่ไม่ยอมให้ถูกตราหน้าว่าไม่มีความเป็นธรรม โดยตระหนักในปรัชญาชีวิตที่ว่า เสียความกตัญญูแต่อย่าเสียธรรม ทำให้ยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนาที่ว่าธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม และธรรมย่อมค้าจุนโลก^{๑๘}

พระมหาประหยัด ปุณฺณวโร ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่องจริยธรรมที่ปรากฏในล้ากลอน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการแสดงของภาคอีสาน มีเนื้อหาสรุปได้ว่าจริยธรรมที่ปรากฏในล้ากลอนมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ จริยธรรมด้านจารีต และจริยธรรมด้านหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจริยธรรมที่ปรากฏในล้ากลอนด้านจารีตคือหลักปฏิบัติตามฮีตคอง ๑๔ ประการโดยแบ่งเป็นจริยธรรมตามฐานะและหน้าที่ของบุคคล เช่น จริยธรรมของคนชนชั้นปกครอง ควรปกครองบ้านเมืองตามหลักทศพิธราชธรรม และปฏิบัติตามฮีตบ้านคลองเมือง ๑๔ ประการและจริยธรรมของผู้ใต้ปกครอง ควรมีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง ขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ และปฏิบัติตามนโยบายของรัฐ นอกจากนี้ยังมี จริยธรรมทั่วไป คือ บุคคลในกลุ่มสถาบันครอบครัว และเครือญาติ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ สามีภรรยา ลูกหลาน ลูกเขย ลูกสะใภ้ บุรุษสตรี ควรปฏิบัติตามสมควรตามฐานะวัย และเพศของตนเอง และจริยธรรมชุมชนในล้ากลอน ยังพบว่าประชาชนฝ่ายฆราวาสควรร่วมมือกันประกอบกิจกรรมของชุมชน คือประเพณี ฮีตสิบสอง และมีศรัทธาความเลื่อมใสต่อองค์ประกอบของพระพุทธศาสนา ส่วนฝ่ายบรรพชิต ควรศึกษาเล่าเรียนตามพระธรรมวินัย ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เทศนาสั่งสอนประชาชน ทำกิจวัตรประจำวันสม่ำเสมอ และร่วมสร้างสรรค์งานสังคมส่วนจริยธรรมด้านพระพุทธศาสนาในล้ากลอนพบว่าในสำนวนล้ากลอนกล่าวถึง หลักกรรม การเวียนว่ายตายเกิด นรก

^{๑๘} พระมหาสมฤทธิ อภิธัญญาโน. “ จริยธรรมที่ปรากฏในหนังสือตำนานการณศึกษาบ้านสระแก้ว ตำบลบ้านฝางอำเภอบ้านฝางจังหวัดขอนแก่น”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

สวรรณค์ ทาน ศील พระศรีอริยเมตไตรย อบายมุข ความกตัญญู และกฏไตรลักษณ์^{๑๙}

ปิยะ สุตีสุตติ ได้เสนอวิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์บทสູ່ขวัญ บ้านไร่หมู่ ๑ ตำบลบ้านไร่ อำเภอลำลูก จัหวัดเพชรบูรณ์ สรุปได้ว่า บทสູ່ขวัญมี ๔ ประเภท ได้แก่ บทสູ່ขวัญคน บทสູ່ขวัญสัตว์ บทสູ່ขวัญสิ่งของและบทสູ່ขวัญพืช บทสູ່ขวัญจะแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร่ายและกลอน มีการดำเนินเรื่องเป็นตอนๆ ประกอบด้วย บทชุมนุมเทวดา บทประณาม อารัมภบท บทเชิญขวัญ บทปลอบขวัญ บทกวาดเคราะห์ และบทให้พร การใช้ภาษาในบทสູ່ขวัญ มีวรรณศิลป์ ใช้คำที่มีความหมายที่เป็นมงคลสอดคล้องกับการสູ່ขวัญแต่ละประเภท คำสรรพนาม คำศัพท์ภาษาบาลี คำซ้ำ คำซ้อน คำภาษาถิ่น ใช้เสียงสัมผัส การใช้คำซ้ำ ใช้สำนวนเปรียบเทียบและการพรรณนาหรือบรรยายได้ชัดเจนเห็นภาพพจน์ บทสູ່ขวัญแสดงให้เห็นถึงคุณค่าด้านความเชื่อ ขวัญ ผี อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ลางสังหรณ์ ความมงคลและอัปมงคล นรกสวรรค์ และเกี่ยวกับฤกษ์ยาม ส่วนคุณค่าด้านค่านิยมทางสังคม ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที การเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส ความโอบอ้อมอารี ความสันโดษ ความมั่งมีทรัพย์ หน้าที่ของสามีภรรยา การแต่งกายและเครื่องประดับ การศึกษา การละเล่นบันเทิงใจ และรักชื่อเสียงเกียรติยศ ความเชื่อและค่านิยมทางสังคมเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยชี้แนวทางและหลักจริยธรรมในการดำเนินชีวิตให้แก่คนในท้องถิ่น^{๒๐}

ชานาญ รอดเหตุภัย ได้วิจัยเรื่องการศึกษาประเพณีทำขวัญและมงคลพจน์ในพิธีแต่งงาน ซึ่งเป็นงานวิจัยทางภาคกลางของไทย พอสรุปได้ว่า เรื่องความหมายของคำว่าขวัญ ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ คำที่เกี่ยวกับขวัญ มูลเหตุที่เกิดประเพณีการทำขวัญ ลักษณะของการทำขวัญ โอกาสที่มีการทำขวัญและขวัญในวรรณคดีกล่าวถึงประเพณีทำขวัญแต่งงานทั่วไป และในจังหวัดสุพรรณบุรี คือ การประกอบพิธีทำขวัญ แต่งงานแบบที่มีการเซ่นผี (หรือเซ่นเหล้าหอ) กับแบบที่มีการสູ່ขวัญต่อจากนั้นเป็นการศึกษาวิเคราะห์มงคลพจน์ที่ใช้ในพิธีแต่งงานของชาวจังหวัดสุพรรณบุรี โดยแยกเนื้อหาเป็น ๔ ประเภท คือ บทพูดของนายประตู บทพูดของนายขันหมาก บทเซ่นผี และบทสູ່ขวัญ รวมทั้งบทที่ใช้ในการผูกข้อมือการศึกษาวิเคราะห์ในส่วนนี้ทำให้ทราบแนวทางในการดำรงชีวิตของคนไทยสมัยก่อนเป็นอันมาก ความรู้เช่นนี้จะเป็ประโยชน์อย่างยิ่ง ในการที่หาทางอนุรักษ์ ส่งเสริมเผยแพร่และพัฒนาประเพณี ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของสังคมไทยในปัจจุบัน เพื่อให้

^{๑๙} พระมหาประหยัด ปุณฺณวโร. “จริยธรรมที่ปรากฏในลำกลอน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

^{๒๐} ปิยะ สุตีสุตติ, “การศึกษาวิเคราะห์บทสູ່ขวัญ บ้านไร่หมู่ ๑ตำบลบ้านไร่ อำเภอลำลูกจังหวัดเพชรบูรณ์”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.

ประเพณีแต่งงานบ่าวสาวของไทยคงเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่มีเอกลักษณ์อันควรแก่ความภาคภูมิใจตลอดไป^{๒๑}

พระครูโสภิตธรรมประยุต (อุดม อุดตมปญโญ/สงฺสระ) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่องหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงโคราช ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ได้ทำหน้าที่สะท้อนถึงสภาพของสังคมในระดับท้องถิ่นไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งได้รับความนิยมในหลายจังหวัด เช่น นครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ยโสธร สรุปลได้ว่า พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงโคราช ได้แก่ การเสนอเรื่องกรรมดี กรรมชั่ว เรื่องนรกสวรรค์ สังสารวัฏ (การเวียนว่ายตายเกิด) เรื่องศีล ๕ ความมีเมตตาธรรมต่อกัน การหลีกเลี่ยงอบายมุขทางแห่งความเสื่อม ความกตัญญูรู้คุณทั้งคนและวัตถุ ความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต^{๒๒}

พระมหาเกรียงศักดิ์ ธมมวิจาโร (โสภากุล) ได้เสนองานวิจัยคุณิพนธ์ วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาการหย่าร้างในชุมชนโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยสรุปได้ว่า หลักฆราวาสธรรม ๔ หลักเบญจศีล – เบญจธรรม คือ มีเมตตาและกรุณา มีสัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต มีความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ มีสัจจะ ความสัตย์ และมีสติสัมปชัญญะและหลักทศ ๖ การอยู่ร่วมกันของสามีภรรยาที่เป็นการให้เกียรติกัน เป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน เป็นการสร้างการดำเนินชีวิตแบบชอบธรรมและมีระเบียบแบบแผน อันจะนำพาความสุขความมั่นคงให้แก่ครอบครัวและความสันติสุขมาสู่สังคม การใช้ชีวิตคู่สมรสควรมีความเสมอกันทั้ง ๔ ด้านเพื่อการครองเรือนของสามีภรรยา หลักพรหมวิหารอิทธิบาท ๔ สภาพปัญหาการหย่าร้างของคนในชุมชนโนนทันเขตเทศบาลนครขอนแก่น มีสาเหตุหลายประการ คือ คู่สมรสมีความแตกต่างกันในจุดยืนทางความคิด ไม่ได้ตระหนักถึงความรู้สึกของคู่สมรสด้วยกัน ไม่สามารถที่จะสื่อสารให้เข้าใจกันได้ถึงความรู้สึก และการรับรู้ของคู่สมรส เกิดจากอีกฝ่ายมีหวั ความไม่เข้าใจกัน ความหลงตัวเองของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ปัญหาเรื่องเพศไม่สมดุลกัน หมดพันระความผูกพันกัน โดยเฉพาะความรู้สึกเห็นใจและความสงสารที่มีต่อกันมาก่อน ปัญหาบุคลิกภาพของอีกฝ่ายที่มีปมด้อยและอ่อนแอเกินไป จนเกิดความรู้สึกหึงหวงหวาดระแวงต่อกัน คอยตอกย้ำซ้ำเติมจุดอ่อนของอีกฝ่ายเป็นประจำ ไม่รับผิดชอบต่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน จิตใจอ่อนไหว หูเบา ชอบเชื่อฟังคำพูด

^{๒๑} ชำนาญ รอดเหตุภัย. “ประเพณีทำขวัญและมงคลพจน์ในพิธีแต่งงาน”. งานวิจัยวัฒนธรรมของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกลุ่มงานวิจัยภาคกลาง , ๒๕๒๔.

^{๒๒} พระครูโสภิตธรรมประยุต (อุดม อุดตมปญโญ / สงฺสระ), การศึกษาพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงโคราช. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ของคนอื่นมากกว่าคู่ของตน ชอบดึงมือที่สามเข้ามาเกี่ยวข้อ พยายามเปลี่ยนนิสัยของอีกฝ่ายให้เป็นไปตามที่ตนต้องการ ทนอยู่กันไปวันๆ อย่างจำเจ ใช้อารมณ์เป็นใหญ่เพียงชั่วขณะ ในการตัดสินใจแก้ปัญหาความขัดแย้งส่วนตัว

หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาการหย่าร้างในชุมชนโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นมี ๔ แนวทางคือ ๑. ด้านร่างกายและจิตใจ โดยการใช้หลัก เบญจศีล คือ คือการเสริมสร้างและสั่งสมหรือปลูกฝังวัฒนธรรมแห่งการถือศีล ๕ ในครอบครัว ๒. ด้านสังคม โดยการนำหลักทศ ๖ สามิภรรยาให้เกียรติดังกันและกัน ให้ความเคารพบิดา มารดา ครู อาจารย์ ให้ความเอื้อเฟื้อแก่ญาติของสามี ภรรยา หลักฆราวาสธรรม ๔ คือ หลักธรรมที่ควรหัดควรนำไปประพฤติปฏิบัติ หลักสมชีวิธรรม ๔ เป็นหลักการเลือกคู่สมรสจะต้องยึดหลักการที่เสมอเหมือนกัน เพื่อความมั่นคงในการครองเรือนที่สมบูรณ์ หลักพรหมวิหาร ๔ ให้มีในจิตใจด้วยวิธีคิดแผ่ใจประกอบด้วยเมตตา ออกไปในบุคคลและในสัตว์ทั้งหลาย หลักสังคหวัตถุ ๔ คือการแสดงออกหรือพฤติกรรมที่เสมอต้นเสมอปลาย ๓. ด้านเศรษฐกิจ โดยการใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจในครอบครัวคือ มุ่งต่อความสำเร็จที่เลือกไว้ งดเว้นจากอบายมุขหรือทางแห่งความเสื่อมทุกประการ และ๔. แบบองค์รวม ต้องรู้จักให้เกียรติดังกันและกัน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวจะช่วยสร้างสมดุลของความสัมพันธ์ที่แนบแน่น และยอมรับในสิ่งที่เขาหรือเธอเป็น จงรู้จักให้อภัยอย่างสม่ำเสมอ หากิจกรรมมาทำร่วมกัน^{๒๓}

สิริภพ สวนดง ได้นำเสนองานวิจัยดุษฎีบัณฑิตเรื่อง”รูปแบบการพัฒนาการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองโคราชของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา” ซึ่งเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในเรื่อง วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น กับการสืบสาน และอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น สรุปได้ว่า การเทศน์แหล่มหาชาติทำนองโคราช ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา มีประวัติและพัฒนาการที่เป็นการปฏิบัติยึดถือสืบต่อกันมาจนเป็นประเพณีตั้งแต่โบราณกาล และพัฒนามาเป็นประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่นในหลายพื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมาปัจจุบัน โดยประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมเหล่านั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา และมีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นที่พูดภาษาถิ่นโคราชเป็นสำคัญ ส่วนสภาพปัญหาของพระสงฆ์ผู้เทศน์แหล่มานั้น มีหลายประการ เช่น ขาดการเรียนรู้ ขาดทักษะ ขาดประสบการณ์ ในส่วนของเนื้อหาสาระของการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองโคราชนั้น ยังจะต้องปรับปรุงแก้ไข และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานที่มีการ

^{๒๓} พระมหาเกรียงศักดิ์ ธรรมวิจิโร (โสภากุล). “วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาการหย่าร้างในชุมชนโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”. *พุทธศาสนดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

เทศน์แหล่มหาชาติทำนองโคราชนั้น ยังมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นโคราชด้วย รูปแบบการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองโคราชของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา มีอยู่ ๘ รูปแบบ คือ แบบเทศน์เดี่ยว แบบ ๒ ธรรมาสน์ แบบ ๓ ธรรมาสน์ แบบ ๖ ธรรมาสน์ แบบทำนองปี่พาทย์ แบบแสดงเป็นตัวละคร แบบผสมกับพระนักเทศน์แหล่ภาคกลาง และแบบผสมระหว่างพระสงฆ์กับนักร้องลูกทุ่ง ส่วนทำนองเทศน์นั้น โดยสรุปมีอยู่ ๓ ทำนองการเทศน์ทั่วไป ทำนองเดิม และทำนองแปลง ส่วนสำนวนกลอนเทศน์นั้น ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีอยู่ ๒ สำนวน คือ สำนวนโคราช จะมีเสียงสูง-ต่ำ มีความไพเราะอยู่ในตัว มีการเอื้อนเสียงมาก ต้องใช้เวลา และสำนวนภาคกลาง ซึ่งจะกระชับ เวลาเทศน์จะทำเวลาได้ รูปแบบการพัฒนาและการอนุรักษ์การเทศน์แหล่มหาชาติ ทำนองโคราช ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา มีอยู่ ๔ รูปแบบ ได้แก่ การส่งเสริมผู้เทศน์ ให้ผู้เทศน์มีความชำนาญในการใช้ภาษาถิ่นโคราชเป็นสำคัญ ส่วนการพัฒนาผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานที่มีเทศน์แหล่มหาชาติทำนองโคราช นั้น จะต้องกระทำโดยผ่านการฝึกอบรมให้เข้าใจ ในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบพิธีกรรม การจัดพิมพ์คู่มือการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองโคราช การอบรมการเขียนบทประพันธ์กลอนเทศน์ การตรวจสอบความถูกต้องของประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณี ของผู้รู้ ปราชญ์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการตั้งชมรมพระนักเทศน์แหล่มหาชาติ ทำนองโคราช ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา ก็เป็นแนวทางพัฒนาและอนุรักษ์ที่น่าจะได้มีการวิจัยสืบไป^{๒๔}

พระภัทรชาพงษ์ สิริภทโท (กำชัยภูมิ) ได้เสนองานวิจัยเรื่องการศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทสวดขวัญอีสานเพื่อการดำเนินชีวิต สรุปได้ว่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทสวดขวัญอีสานพบว่า หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทสวดขวัญนาคนั้น ได้แก่ คุณของพระรัตนตรัย, มาร, กฎไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, อภินิหาร ๕, ปาฏิโมกข์, วุฒิธรรม ๔, อภิญญา ๖, อธิปไตย, บุคคลหาได้ยาก ๒, ศรัทธา, โสดาบัน, ฐานะทางพระศาสนา, กรรมฐาน ๔๐ , ปัญญา, อกุศลกรรม, พรหมจรรย์, หลักธรรม หลักของสัทธินิพพาน และอเนกตวาลิก, การทำเคารพ, กรรมฐาน, อรหันต์, นิพพาน, และโอฆสงสารหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทสวดขวัญแต่งงาน ได้แก่ เบญจศีลเบญจธรรม, ทาน, กรรม, เมตตา, อบายมุข ๖, บุญกิริยาวัตถุ ๓, อุโบสถศีล, ฆราวาสธรรม ๔, ทิศ ๖ ปัจฉิมทิศ คือทิศเบื้องหลัง, ภรรยา ๗, โอวาท ๑๐ ประการในการเป็นแม่ศรีเรือน และหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทสวดขวัญผู้นำชุมชน ได้แก่ พรหมวิหารธรรม, อคติ, หลักธรรมเรื่องอริยมรรค หรือ มรรค มีองค์

^{๒๔} สิริภท สอนดง. “รูปแบบการพัฒนาการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองโคราชของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

๘, เบญจศีล,ความไม่ประมาท, สังคหวัตถุ ๔,ธรรมเป็นโลกบาล, สุจริตและสัปปริสธรรม ๗ การประยุกต์หลักพุทธธรรมใช้ในการดำเนินชีวิต คือในบทสູ່ຂ່ວຍູນາກในการดำเนินชีวิตกับการพัฒนาตนสามารถนำมาประยุกต์ด้วยหลักพุทธธรรม คือ บุคคลหาได้ยาก ๒,ไตรลักษณ์ ๓และกัมมัฏฐาน การระลึกรู้ถึงบุญคุณของบิดามารดา ผู้มีอุปการคุณ การบวช ถือกันว่าได้ตอบแทนบุญคุณบิดามารดา เมื่อบวชแล้วได้ศึกษาหลักธรรม นำมาประพฤติปฏิบัติตน เกิดความไม่ประมาทในตน มองเห็นสังขารตามกฎไตรลักษณ์ และสิ่งที่พัฒนาตนไปจุดสูงสุดของชีวิตมนุษย์ การได้ศึกษาเรียนรู้การปฏิบัติกรรมฐาน อันเป็นการปฏิบัติอันยิ่งใหญ่ สามารถนำพาให้ชีวิตพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้นั้นคือ พ้นจากวิภวสงสารเข้าสู่พระนิพพานได้ในที่สุด.ในบทสູ່ຂ່ວຍູນາກแต่งงานมีหลักพุทธธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในประจำวันในการครองเรือน ได้แก่ หลักเบญจศีลเบญจธรรมรู้จักบาป รู้จักบุญ ให้รู้จักทำบุญให้ทาน ให้รู้จักรักษาศีลเข้าวัดฟังธรรมในวันพระ นอกจากนี้ยังมีศิลปะในการครองชีวิตคู่ ให้ประสบผลสำเร็จ หลักการปฏิบัติตนเป็นสามี ภรรยาที่ดี และการเป็น ลูกเขย เป็นลูกสะใภ้ที่ดี ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาสถาบันครอบครัวให้เกิดความสุขและมั่นคงได้และบทสູ່ຂ່ວຍູນາກຊຸມຊົນประกอบด้วยหลักพุทธธรรม เหมาะสำหรับการนำมาประยุกต์ใช้กับการเป็นผู้นำชุมชนที่ดี มี ๓ ด้านด้วยกัน คือ ด้านการบริหารตนเอง ด้านการบริหารงาน และด้านการบริหารบริการสังคมเริ่มจากการมีพรหมวิหาร ๔ อันเป็นธรรมของผู้นำ ผู้ปกครอง ที่ควรมีประจำตนอยู่เสมอ ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง การปกครองผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา หรือชุมชนจะก่อให้เกิดความเสมอภาคซึ่งกันและกันผู้นำที่ดีควรยึดหลัก อคติ ๔ คือการไม่มีความลำเอียงข้างใดข้างหนึ่ง ในการปกครอง แบ่งปันผลประโยชน์ ให้ทั่วถึงกันในชุมชน มีสังคหวัตถุ ๔ ประการ กับการทำประโยชน์ให้สังคม และทำงานรับใช้ประชาชน ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ยึดผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก^{๒๕}

๑.๖.๓ เอกสารวารสารบทความ

Aye Aye Kyin ได้เสนอบทความการศึกษาพุทธคติสำหรับผู้ครองเรือนของชาวเมียนมาร์ ที่ปรากฏในนิตยสารธรรมะ ในปี ค.ศ. ๒๐๑๒ พบว่า พระพุทธศาสนามีคำสั่งสอนต่างๆในด้านการครองเรือน ซึ่งปรากฏเป็นคตินิยมในนิตยสารธรรมะศรีสะเกษและมยัฒมิงกลาจำนวน ๑๓ ข้อ ได้แก่ ๑. ข้อปฏิบัติตนในครอบครัว ๒. ความเมตตา ๓. ความอดทน ๔. ความเพียร ๕. การเป็นมิตรที่ดี ๖. การให้ทาน ๗. ศีล ๘. การรักษากิจ ๙. ความซื่อสัตย์ ๑๐. เรื่องกฎแห่งกรรม ๑๑. ความกตัญญูกตเวที ๑๒. การรักษาสติ และ ๑๓. ความประหยัด คติธรรมการครองเรือนต่างๆ ดังกล่าว

^{๒๕} พระภัททชาพงษ์ สิริภทโท (กำชัยภูมิ). “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทสູ່ຂ່ວຍູນາກเพื่อการดำเนินชีวิต”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

มาแล้วนสะท้อนให้เห็นว่าพุทธคติธรรมการครองเรือนทำให้สมาชิกในครอบครัวตระหนักถึงหน้าที่ที่ตนพึงปฏิบัติอาทิสามีและภรรยาพึงมีความรับผิดชอบต่อกันทั้งภายในและภายนอกและระวางภัยในบ้าน ขยันหาทรัพย์ ภรรยาพึงซื่อสัตย์ สร้างปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัวให้มีทัศนคติที่ดีต่อกัน ทั้งสองฝ่ายพึงให้เกียรติยกย่องไม่แสดงการดูถูกไม่หลงอำนาจ พุทธคติธรรมที่ปรากฏในนิตยสารธรรมะจึงสามารถสร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคมด้วยการถ่ายทอดคติธรรม ด้านการครองเรือนทำให้สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของตนซึ่งจะทำให้สมาชิกครอบครัวนั้นกลายเป็นสมาชิกของสังคมที่ดีมีคุณภาพสืบต่อไป^{๒๖}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอทั้งหมดในข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีเนื้อหาข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ ทั้งทางด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมของชาวอีสาน ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่ทำการวิจัยเรื่องนี้เพื่ออธิบาย หลักคติธรรมที่อยู่ในบทสวดวิญญูแห่งงานของหมอสู่ขวัญชัยภูมิ ที่สอดแทรกเข้าไปการสวดวิญญูแห่งงานคู่บ่าวสาว มาวิเคราะห์ นำเสนอข้อมูลแนวคิดด้านจริยธรรม อันจะทำให้เกิดแนวทางการประพฤติตนและประโยชน์ต่อการครองชีวิตในสังคมและสถาบันครอบครัวให้เจริญมั่นคงสืบต่อไป

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีหลักการและแนวทางกระบวนการในการวิจัย ดังนี้

๑.๗.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Researchs) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้รู้ นักปราชญ์ นักวิชาการ ผู้ทรงความรู้เรื่องประเพณีการสวดวิญญูบายศรีแต่งงาน หมอสู่ขวัญ ประชาชนทั่วไปที่คัดเลือกผู้ประสบผลสำเร็จในการครองเรือน ในพื้นที่ของจังหวัดชัยภูมิ

๑.๗.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดบุคคลที่ให้ข้อมูลหลัก ตามขอบเขตการวิจัย ดังนี้

- ก. พระสงฆ์ที่มีความรู้ในเรื่องคำสวดวิญญูและคติธรรมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๓ รูป

^{๒๖} Aye Aye Kyin. “การศึกษาพุทธคติสำหรับผู้ครองเรือนของชาวเมียนมาร์” นิตยสารธรรมะ. ในปี ๒๕๕๓ วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๕๘) : ๙.

- ข. นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ด้านการบายศรีสู่ขวัญ จำนวน ๕ คน
- ค. คัดเลือกหมอสู่ขวัญที่มีชื่อเสียงในเขตจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๑๐ คน
- ง. ประชาชนทั่วไป จำนวน ๗ คน หรือ ๗ ครอบครัว

๑.๗.๓ การสร้างเครื่องมือ และการหาคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยจะสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์โดยปรึกษาจากคณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ๕ ท่านประกอบด้วย

- ๑) พระครูภาวนาโพธิคุณ, ผศ.ดร.
- ๒) รศ. อุดม บัวศรี
- ๓) ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น
- ๔) ดร.วิเชียร แสนมี
- ๕) ดร.อุทัย วรเมธีศรีสกุล

นอกจากนี้ ผู้วิจัยจะใช้วัสดุทางเทคโนโลยี ในการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ เครื่องมือการอัดเสียง กล้องถ่ายวิดีโอกล้องถ่ายรูป เป็นเครื่องในการวิจัย

๑.๗.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ผู้วิจัยจะศึกษาทางเอกสารในหนังสือ ตำรา ทางโบราณคดีในการศึกษาค้นคว้าเรื่องพัฒนาและความเป็นมาของประเพณีการสู่ขวัญแต่งงานในสังคมไทย หลังจากนั้น ผู้วิจัยจะศึกษาจริยธรรมจากคติธรรมคำสอนในคำสู่ขวัญแต่งงานโดยการใช้เครื่องมือสัมภาษณ์ จากผู้ให้ข้อมูลหลัก และเป้าหมายประชากรในการวิจัย รวบรวมคำสู่ขวัญที่ได้หมอสู่ขวัญ และคำสัมภาษณ์ นำมาขยายความ เสนอแนวคิดคติธรรมที่ได้

๑.๗.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัย จะนำข้อมูลคติธรรมที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ จำแนกแจกแจง มองให้เห็นคุณค่าในคำสู่แต่งงาน ผสมผสานคำสอนทางพุทธศาสนานำเสนอเป็นแนวทางในการส่งเสริม พัฒนากับชีวิตการครองเรือนและสังคมส่วนรวม

๑.๗.๖ ขั้นตอนการทำวิจัย

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาประวัติความเป็นมาประเพณีพิธีกรรมการสู่ขวัญแต่งงานในภาคอีสาน

วิธีการศึกษาในขั้นที่ ๑

ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาประเพณีพิธีกรรมสู่ขวัญแต่งงานในภาคอีสาน จากนักวิชาการทั้งไทยต่างประเทศ โดยศึกษาความหมาย ความเป็นมาประเพณีการสู่ขวัญบายศรี ประเพณีการแต่งงานสังคมไทยและประเพณีพิธีกรรมการสู่ขวัญแต่งงานใน ชัยภูมิ

ก. วิธีการวิเคราะห์ในขั้นที่ ๑

ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ ความหมายความเป็นมา ความเป็นมาความสำคัญของประเพณีการบายศรีสู่ขวัญในงานแต่งงานของสังคมไทยจากนักวิชาการทั้งไทยต่างประเทศ ด้วยการวิเคราะห์และอธิบายขยายความข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีการอธิบายเพิ่มเติมหรือขยายความเพื่อที่จะให้เกิดความชัดเจนเพิ่มขึ้น

ข. ผลที่ได้รับในการศึกษาขั้นที่ ๑

ทำให้ทราบกรอบความหมาย หลักการความเป็นมาความสำคัญของประเพณีการสู่ขวัญบายศรีในแต่งงานการของสังคมไทย ประเพณีพิธีกรรมการสู่ขวัญแต่งงานในชัยภูมิและนำไปสู่การเข้าใจถึงกระบวนการในทุกขั้นตอน เพื่อเป็นฐานความรู้ในการศึกษาในบทต่อไป

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาคตินิยมคำสอนในคำสู่ขวัญแต่งงานในจังหวัดชัยภูมิ

ก. วิธีการศึกษาในขั้นที่ ๒

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือ คือแบบสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลในคำสู่ขวัญจากผู้เชี่ยวชาญ นักปราชญ์ ผู้มีความรู้และ มีความสามารถจากหมอสู่ขวัญแต่งงานในจังหวัดชัยภูมิที่คัดเลือกได้เหมาะสม โดยการศึกษาเอกสารของหมอสู่ขวัญแต่ละท่านที่ใช้ในการสู่ขวัญแต่งงาน จากการสัมภาษณ์และการบันทึกข้อมูล

ก. วิธีการวิเคราะห์ผลข้อมูลในขั้นที่ ๒

นำคำสู่ขวัญที่จากบันทึกสอบถามสัมภาษณ์ จากหมอสู่ขวัญ และผู้มีความรู้ นำเสนอคตินิยมที่ได้จากคำสู่ขวัญแต่งงาน คือความ ขยายความแปลความ ทางด้านภาษา

ข. ผลที่ได้รับในการศึกษาขั้นที่ ๒

จากการรวบรวมคตินิยมที่ได้นำมาตีความ ขยายความและแปลความมาทางภาษาแล้ว วิเคราะห์ถึงหลักจริยธรรมหลักการประพจน์ตามคตินิยมของคำสู่ขวัญแต่งงานให้เป็นรูปธรรม ทางความคิดและการปฏิบัติ

ขั้นที่ ๓ วิเคราะห์คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสู่ขวัญแต่งงานกับสังคมไทยในปัจจุบัน

ก. ขั้นตอนวิเคราะห์ ขั้นที่ ๓

จากการนำเสนอคติธรรมที่ได้และวิเคราะห์จริยธรรมจากคำส่วขวัญแต่งงานนำเสนอสู่การประพฤติปฏิบัติจากนั้น เป็นการนำเสนอวิเคราะห์แจกแจงมองให้เห็นคุณค่าทุกประการจากคำส่วขวัญแต่งงานจากลักษณะประเพณีขั้นตอน ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุด

ข. วิธีการวิเคราะห์ผลข้อมูลในขั้นที่ ๓

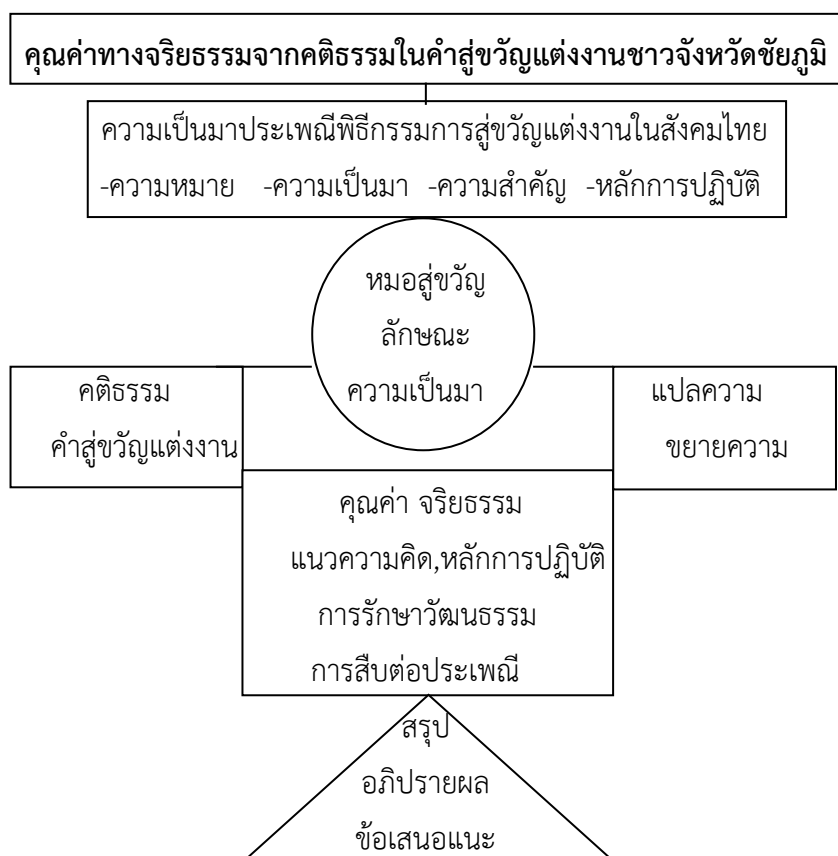
การนำเสนอคุณค่าของคำส่วขวัญแต่งงานของชนชาวอีสานตลอดจนขนบธรรมเนียมวิถีชีวิตนำไปสู่การเสนอแนวคิดรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาชีวิตของการดำรงตนต่อครอบครัว สังคม ผสมผสานกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ค. ผลที่ได้รับในการศึกษาขั้นที่ ๓

จากวิธีการวิเคราะห์คุณค่าจริยธรรมที่ได้รับนำไปสู่การพัฒนาตนในดำรงชีวิต หลักการพัฒนาสถาบันครอบครัวในของชาวจังหวัดและสังคมไทยและหลักการอนุรักษ์สืบสานประเพณีของท้องถิ่น อันดีงามสู่ชนสู่ชนรุ่นหลัง

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้เขียนไว้ด้านบน ในงานวิจัยเรื่อง คุณค่าทางจริยธรรมจากคติธรรมในคำส่วขวัญแต่งงานที่มีต่อชาวชัยภูมิ สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดตามภาพประกอบดังนี้

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

- ๑.๙.๑ ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของการสู่วัฒนแต่งงานในสังคมไทย
- ๑.๙.๒ ทำให้ได้องค์ความรู้คตินิยมในคำสู่วัฒนแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๙.๓ สามารถวิเคราะห์คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมจากคำสู่วัฒนแต่งงานในจังหวัดชัยภูมิได้
- ๑.๙.๔ ได้แนวคิดและแนวทางในอนุรักษ์สู่วัฒนบายศรีของชาวจังหวัดชัยภูมิ

บทที่ ๒

ความเป็นมาประเพณีการสู่ขวัญแต่งงานในสังคมไทย

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอความหมายคุณค่า คติธรรม จริยธรรม ความสำคัญ ความเป็นมาของพิธีสู่ขวัญบายศรีการแต่งงานในสังคมไทย สู่ขวัญบายศรีแต่งงานของชาวจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ นิยามและความหมาย

ในนิยามและความหมาย ในเบื้องต้นขอนำเสนอความหมายของ ประเพณี พิธีกรรม ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายประเพณี

ประเพณี เป็นคำที่สังคมไทยคุ้นเคยกันดี ได้ยินกันเสมอ คำว่าประเพณี มีนัยวิชาการให้ความหมายไว้ดังนี้

ความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า สิ่งที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี^๑

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายคำว่า ประเพณี ไว้สั้นว่า เป็นขนบธรรมเนียม, เป็นแบบแผน, และเป็นเชื้อสาย มนุษย์ในสังคม^๒

พระยาอนุมานราชธน ได้ให้ความหมายของคำว่าประเพณีไว้ว่า ประเพณี คือ ความประพฤติที่ชนหมู่นิ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกัน และสืบทอดกันมานาน ถ้าใครในหมู่ประพฤติดอกนอกแบบก็ผิดประเพณี หรือผิดจารีตประเพณี คำว่า ประเพณีตามพจนานุกรมภาษาไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้กำหนดความหมายประเพณีไว้ว่า ขนบธรรมเนียมแบบแผน ซึ่งสามารถแยกคำต่างๆ ออกได้เป็น ขนบ มีความหมายว่า ระเบียบแบบอย่าง ธรรมเนียมมีความหมายว่า ที่นิยมใช้กันมา และเมื่อนำมารวมกันแล้วก็มีความหมายว่า ความประพฤติที่คนสวน

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖), หน้า ๗๐๙.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก ๒๕๕๔), หน้า ๒๐๖.

ใหญ่ยึดถือเป็นแบบแผน และได้ทำการปฏิบัติสืบต่อกันมา จนเป็นต้นแบบที่จะให้คนรุ่นต่อไปได้ ประพฤติ ปฏิบัติตามกันไป ^๓

สมชาย เบ็ญจวรรณ ได้ให้ความหมายว่าประเพณี เป็นระเบียบแบบแผนที่กำหนด พฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆ ที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติสืบกันมา ถ้าคนใดในสังคมนั้นๆ ผิดแผกถูกตำหนิจากสังคม ลักษณะประเพณีในสังคมนั้นระดับประเทศชาติ มีการประสมกลมกลืนเป็นอย่างเดียวกัน และมีผิดแปลกกันไปบ้างตามลักษณะตามความนิยมเฉพาะท้องถิ่นแต่โดยมากมีจุดประสงค์และวิธีการปฏิบัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเฉพาะส่วนปลีกย่อยที่เสริมเติมแต่งหรือตัดทอนไปในแต่ละท้องถิ่น สำหรับประเพณีไทยมักมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาและพราหมณ์มาแต่โบราณ^๔

ดนัย ไชยโยธา ประเพณีหมายถึงแบบความคิดความเชื่อการกระทำค่านิยม ทศนคติ ศีลธรรม จารีตระเบียบแบบแผนที่ กระทำในโอกาสต่างๆ ลักษณะสำคัญของประเพณีคือ สิ่งที่ปฏิบัติ เชื่อถือมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบต่อกันมาและยังมี อิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม สิ่งใดเมื่อประพฤติซ้ำๆ กันอยู่บ่อยๆ จนเป็น ความเคยชินก็เกิดเป็นนิสัยขึ้นมา ความประพฤติเหมือนกัน เป็นส่วนใหญ่ในหมู่คณะ เรียกว่า ประเพณีหรือนิสัยสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่า ประเพณีคือความประพฤติของคนส่วนรวมที่ถือกัน เป็น ธรรมเนียม หรือเป็นระเบียบแบบแผนและสืบต่อกันมาจนเป็นพิมพ์เดียวกัน และยังคงอยู่ได้ เพราะมีสิ่งใหม่เข้ามาช่วยเสริมสร้างสิ่งเก่าอยู่เสมอและกลมกลืนเข้ากันได้ดีจนทำให้ประเพณีเดิม ยังคงอยู่ได้ในสังคม^๕

บรรเทิง พาพิจิตร ได้ให้ทัศนะว่า ประเพณีคือ สิ่งที่คนในสังคมส่วนรวมสร้างขึ้นให้เป็นมรดกที่ผู้เป็นทายาทจะต้องรับไว้และปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป รวมทั้งมีการเผยแพร่แก่คนในสังคมอีกด้วย รูปลักษณะสำคัญของประเพณี เท่าที่เราพอจะ มองเห็นได้ มีดังนี้ ๑. เป็นสิ่งที่ยึดถือร่วมกันของกลุ่มชน ๒. มักเป็นพิธีการ ๓. มักเป็นการกระทำที่มีการแสดงออกทางอารมณ์ ทำกันอย่างเอิกเกริก หรือทำอย่างตั้งใจมาก ๔. มักเป็นสิ่งที่ทำให้คนมีความรู้สึกว่าตนมีข้อผูกมัดต่อสังคม หรือ

^๓ พระยาอนุมานราชธน, วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย, (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๓๗

^๔ สมชาย เบ็ญจวรรณ, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษา : รูปแบบการจัดกิจกรรมในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๕.

^๕ ดนัย ไชยโยธา, สังคม วัฒนธรรม และประเพณี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ , ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๗.

คนมีความ รับผิดชอบชั่วดี ๕. มักเกี่ยวกับความเชื่อของกลุ่มชน ในเรื่องของอำนาจเหนือมนุษย์ ๖. มักเป็นพิธีการขอความช่วยเหลือ หรือการบูชาคุณที่ กลุ่มชนนับถือ^๖

สรุปได้ว่า ประเพณี หมายถึง เป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา สิ่งที่ยึดถือ ประพฤติปฏิบัติสืบๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคม ซึ่งมาจากการแสดงออกทางวัฒนธรรม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ ที่ปฏิบัติสืบ กลายเป็นประเพณีประจำชาติประจำท้องถิ่น ชุมชนและ ถายทอดกันมาโดยลำดับ มีจุดประสงค์ และวิธีการปฏิบัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเฉพาะส่วนปลีกย่อยที่เสริมเติมแต่งหรือตัดทอนไปในแต่ละท้องถิ่น สำหรับประเพณีไทยมักมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาและพราหมณ์มาแต่โบราณ

๒.๑.๒ ความสำคัญของประเพณี

มนุษย์มีความผูกพันอยู่กับสังคมและสิ่งแวดล้อมของวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดมาในสถาบันเล็กๆ ตั้งแต่สถาบัน ครอบครัว เป็นอันดับแรกเริ่มที่ทุกคนต้องรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี และคติความเชื่อต่างๆ ที่บรรพบุรุษได้ให้เรียนรู้อบรมสั่งสอนสืบต่อกันมา ถือได้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นแบบแผนของสังคม สังคมแต่ละสังคมก็ย่อมมีความแตกต่างในเรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และคติความเชื่อ แตกต่างกันไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับค่านิยมของแต่ละสังคม ดังนั้นประเพณีจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต เช่น เป็นการกระทำกิจกรรมทางสังคมที่ผู้คนส่วนใหญ่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ประเพณีเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ตามความคิดความเชื่อปฏิบัติเพื่อความเจริญแห่งตนและสังคม ประเพณีเป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคมเมื่อเกิดปัญหาขึ้นมามนุษย์ก็พยายามหาวิธีการแก้ปัญหา แนวปฏิบัติการแก้ปัญหาทางธรรมชาติของคนในสมัยก่อนๆ มักอาศัยความเชื่อ สรุปแล้วความสำคัญของประเพณี มีอยู่ ๕ ประเภทคือประกอบด้วย

๑. เป็นเครื่องบอกความเจริญของชาตินั้น ๆ ชาติที่เจริญในปัจจุบัน มีประเพณีต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเจริญก้าวหน้า

๒. ประเพณีส่วนมากสืบค้นความเป็นมาของประเพณีนั้น ๆ ตั้งแต่อดีตเชื่อมโยงถึงปัจจุบันประเพณีจึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี

๓. ประเพณีทำให้คนในสังคมเกิดความภาคภูมิใจในความดีงามของเผ่า และชาติบ้านเมืองตนเอง

^๖ บรรเทิง พาพิจิตร, ประเพณี วัฒนธรรมไทย และคติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๗๘.

๔. ประเพณีทำให้คนในสังคมได้ทำกิจกรรมร่วมกัน อันเป็นการดำรงความรักสามัคคี ทำให้คนในเผ่า ชุมชน ภาค และเป็นชาติมีความมั่นคงสืบต่อกันมา

๕. ประเพณีเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญ ซึ่งแสดงออกความเป็นเผ่า ชุมชน ภาค เป็นชาติ

๒.๒ ความเป็นมาของพิธีสู่ขวัญบายศรี

ในความเป็นมาของพิธีสู่ขวัญบายศรี ผู้วิจัยนอกจากจะนำเสนอความเป็นมา จะนำเสนอความหมาย มีรายละเอียด ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของสู่ขวัญ

พิธีสู่ขวัญบายศรี บางทีเรียกว่าพิธี บายศรี หรือสู่ขวัญบายศรี เป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของคนไทย และชาวอีสาน ประเพณีสู่ขวัญทำกันแทบทุกโอกาส ทั้งในมูลเหตุแห่งความดีและไม่ดี ชาวอีสานถือว่า เป็นประเพณีเรียกขวัญให้มาอยู่กับตัวพิธีสู่ขวัญนี้เป็นได้ทั้งการแสดงความรักชื่นชมยินดีและเป็นการปลอบใจให้เจ้าของขวัญจากคณะญาติมิตรและบุคคลทั่วไปผู้ได้สัมผัสหรือผู้หลักผู้ใหญ่ที่เราเคารพนับถือมาเยี่ยมเราก็นัดจัดพิธีสู่ขวัญให้ประเพณีสู่ขวัญจึงเป็น ประเพณีทำกันอย่างกว้างขวาง^๗ ซึ่งมีวิชาการ ได้ให้ความหมายดังนี้

คำว่า สู่ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายไว้ว่า ไปเยี่ยม เช่น ไปมาหาสู่กัน แบ่งให้ เช่นมาอยู่ร่วมชายคาเดียวกัน เช่น ข้าคนท่านหนีมาสู่หาตนมาซ่อนนาก็ดี ไปยังทิศทางนั้น เช่น หันหน้าสู่ทิศเหนือ ไปเยี่ยม, ไปหา, เช่น ไปมาหาสู่กัน แบ่งให้ เช่น มีอะไรก็เอามาสู่กันกิน คินสู่เหย้า ของงไปสู่สุคติ เป็นต้น^๘

ส่วนคำว่า ขวัญ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายไว้ว่า ผมหรือขนที่ขึ้นเวียนเป็นก้นหอย ขวัญเป็น มิ่งมงคล, สิริ, ความดี, เช่น ขวัญข้าว ขวัญเรือน เป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน เชื่อกันว่ามีอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา ถ้าขวัญอยู่กับตัวก็เป็นสิริมงคล เป็นสุขสบายจิตใจมั่นคง ถ้าคนตกใจหรือเสียขวัญ ขวัญก็ออกจากร่างไป ซึ่งเรียกว่า ขวัญหาย ขวัญหนี ขวัญบิน เป็นต้น ทำให้คนนั้นได้รับผลร้ายต่าง ๆ, เรียกผู้ตกใจง่ายคือ เด็กหรือหญิงซึ่งมักจะขวัญหายบ่อย ๆ ว่า ขวัญอ่อน , และอนุโลมใช้ไปถึงสัตว์หรือสิ่งของบางอย่าง เช่น ช้าง ม้า ข้าว เรือน ฯลฯ ว่ามีขวัญ เช่นเดียวกับคนเหมือนกัน, โดยปริยายหมายความว่า ยอดกำลังใจ เช่น ขวัญเมือง ว่า ยอดกำลังใจ

^๗ ส.ธรรมภักดี, ประเพณีอีสาน, (กรุงเทพมหานคร : ส.ธรรมภักดี, ม.ป.ป.), หน้า ๒๐๗.

^๘ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๔๘.

ของเมือง เป็นกำลังใจดี เช่น ขวัญดี เป็น ผู้รู้พิธีทำขวัญ เรียกว่า หมอขวัญ การทำพิธีเชิญขวัญ หมายความว่า เรียกขวัญ มาอยู่กับตัว เป็นการเสียเงินค่าปรับให้แก่ผู้ถูกทำร้ายหรือถูกหมิ่นประมาท เรียกว่า ทำขวัญ ขวัญเอาเส้นด้ายผูกข้อมือเด็กแล้วกล่าวเรียกขวัญว่า “ขวัญเอ๋ย มาอยู่กับเนื้อกับตัว” แล้วกล่าวให้พรต่อไปตามควร เรียกว่า ผูกขวัญ ขวัญ เรียกขวัญหรือเชิญขวัญ เรียกว่า รับขวัญ เป็นทำพิธี เช่น รดน้ำมันดีให้ เสกเป่าให้ หรือกล่าวปลุกใจต่าง ๆ เพื่อให้ขวัญดีมีใจกล้าหาญ เรียกว่า บำรุงขวัญ^๙

อาจารย์เปลื้อง ณ นคร ได้ให้ความหมายของคำว่า ขวัญ ไว้ใน พจนานุกรม ไทย-ไทย ว่า ผมหักขึ้นเวียนเป็นกันหอย โดยมากมีที่ศีรษะ แต่อาจมีตามตัวก็ได้เป็นนามธรรมอันหนึ่งคล้ายพลังจิตที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ตั้งแต่เป็นเด็กทารก^{๑๐}

ชาวอีสานเชื่อกันว่า ร่างกายมนุษย์ อวัยวะทุกส่วนในร่างกาย แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถมองเห็นด้วยตา และสามารถจับต้องสัมผัสได้ด้วยมือ จมูก หู ลิ้น และทุกส่วนของร่างกาย ส่วนที่สอง คือส่วนที่เป็นนามธรรมเรียกว่า ขวัญ ของสิ่งนั้นๆ เช่น ทุกส่วนที่รวมเป็นร่างกายทั้งหมดที่เป็นตัวตน เรียกว่า ขวัญตัว ส่วนของร่างกาย นับจากสะดือขึ้นมาถึงคอ เรียกว่า ขวัญคิง (คิง แปลว่า ลำตัว ร่างกาย) หูก็มีขวัญหู ตาก็มีขวัญตา สรุปรว่า ร่างกายทุกส่วน ก็มีขวัญ^{๑๑} ดังนั้น ขวัญ จึงมีอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา ถ้าขวัญอยู่กับตัวก็เป็นสิริมงคล เป็นสุขสบายจิตใจมั่นคง ถ้าคนตกใจหรือเสียขวัญขวัญก็ออกจากร่างไป ซึ่งเรียกว่า ขวัญหาย ขวัญหนี ขวัญบิน เป็นต้น ทำให้คนนั้นได้รับผลร้ายต่าง ๆ เรียกผู้ตกใจง่ายคือเด็กหรือหญิงซึ่งมักจะขวัญหายบ่อย ๆ ว่า ขวัญอ่อน และรวมไปถึงสัตว์หรือสิ่งของบางอย่าง เช่น ช้าง ม้า ข้าว เรือน เป็นต้น ว่ามีขวัญ เช่นเดียวกับคนเหมือนกัน ขวัญ ก็คือกำลังใจ หรือยอดกำลังใจ ที่นิยมเรียกกัน เช่น ขวัญเมืองว่า ยอดกำลังใจของเมือง กำลังใจดี คือ ขวัญดี ดังนั้น คำว่า ขวัญ นั้น เชื่อว่าเป็นสิ่งไม่มีตัวตนคล้ายกับจิตหรือ วิญญาณแฝงอยู่ในตัวคนและสัตว์ ตั้งแต่เกิดมาทุกคนมีขวัญกันทั้งนั้นและในบางแห่งเรามักแปลว่า “กำลังใจ” ก็มี คำว่า ขวัญ ยังมีความหมายอีกว่า เป็นที่รักที่บูชา เช่น เรียกเมียที่รักว่า

^๙ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗๕.

^{๑๐} เปลื้อง ณ นคร, พจนานุกรม ไทย-ไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, มปท), หน้า ๗๘.

^{๑๑} บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล, ประเพณีอีสานและเกร็ดโบราณคดีอีสาน, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๒.

เมียขวัญหรือ จอมขวัญ เรียกลูกรักหรือลูกแก้วว่า ลูกขวัญ สิ่งของผู้เฝ้าใครนั้บถือกันนำมาฝากนำมาให้เพื่อเป็นการทะนุถนอมน้ำใจกันเราก้เรียกว่า ขงขวัญ^{๑๒}

พระมหาโกวิทย์ สิริจินโท ได้ให้ทัศนะ ของคำว่า ขวัญ หมายถึง ขน หรือผม ที่ขึ้นเวียนเป็นกันหอยขาวอีสานถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่มิตัวตน ไม่สามารถเห็นหรือจับต้องได้เชื่อว่าขวัญมีลักษณะคล้ายกับจิตหรือวิญญาณ ซึ่งแฝงอยู่ในตัวตนของคนและสัตว์ตั้งแต่เกิดและจะต้องอยู่ประจำตนตลอดเวลา ถ้าตกใจเสียใจ ป่วยไข้ ขวัญจะหนี^{๑๓}อาจจะทำให้เจ้าของร่างถึงแก่ความตายได้ จึงต้องทำการเรียกขวัญ เพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่กับตัวจะได้มีความสุขสบาย

ดังนั้น การสู่ขวัญ เกิดจากความเชื่อว่า ถ้าขวัญออกจากร่างผู้เป็นเจ้าของขวัญผู้นั้นจะประสบกับผลร้ายต่าง ๆ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวไว้ว่า ประเพณีการสู่ขวัญ จากความเชื่อที่มีมาแต่ดึกดำบรรพ์ที่ว่า คนเราเกิดมามีธรรมชาติอันหนึ่งที่เรียกว่า "ขวัญ"ประจำปกป้องรักษาตัวผู้เป็นเจ้าของขวัญเพื่อมีความสุข ไม่เจ็บป่วย แต่ถ้าขวัญของคนใดคนหนึ่งหายไปจากตัวจะทำให้คนนั้นเกิดความเจ็บป่วย มีความทุกข์จนอาจสิ้นชีวิตได้ เพื่อให้ขวัญได้อยู่กับเนื้อกับตัวตามเดิมจึงได้มี พิธีสู่ขวัญหรือเรียกว่า “พิธีเรียกขวัญ”ในประเด็นหนึ่งผู้รู้พิธีทำขวัญ เรียกว่า“การทำพิธีเชิญขวัญ”หมายความว่า เรียกขวัญ มาอยู่กับตัวการเสียเงินค่าปรับให้แก่ผู้ถูกทำร้ายหรือถูกหมิ่นประมาท เรียกว่า ทำขวัญเอาเส้นด้ายผูกข้อมือเด็กแล้วกล่าวเรียก ขวัญว่า “ขวัญเอ๋ยมาอยู่กับเนื้อกับตัว”แล้วกล่าวให้พรต่อไปตามควร เรียกว่า ผูกขวัญเรียกขวัญหรือเชิญขวัญ เรียกว่ารับขวัญทำพิธี เช่น รดน้ำมนต์ให้ เสกเป่าให้ หรือกล่าวปลุกใจต่าง ๆ เพื่อให้ขวัญดีมีใจกล้าหาญ เรียกว่า บำรุงขวัญสิ่งของที่ให้แก่เจ้าของขวัญเมื่อเสร็จพิธีทำขวัญแล้วหรือสิ่งของที่ให้กันเป็นการถนอมขวัญหรือเพื่ออวยชัยไมตรี เรียกว่าของขวัญข้าวบายศรี เรียกว่า ข้าวขวัญไข่มุกที่เสียบไม้ปักไว้บนยอดบายศรีเรียกว่า ไขขวัญ, ไขข้าว ก็เรียกลูกคนที่รักมากที่สุด เรียกว่า ลูกขวัญผู้ที่เป้นมิ่งขวัญอย่างยอดเยี่ยมหมายถึงหญิงที่รัก เรียกว่า จอมขวัญ ค่ายกองเรียกว่าภรรยาอันเป็นที่รักว่า เมียขวัญ, กำลังใจเสีย เรียกว่า เสียขวัญ^{๑๔}

^{๑๒} มนัส สุขสาย, การบายศรี สูตรขวัญ, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๕๒), หน้า ๘๑.

^{๑๓} พระมหาโกวิทย์ สิริจินโท, มรดกอีสาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวัดมหาธาตุ, ๒๕๓๓), หน้า ๑๑๕.

^{๑๔} ปรีชา พิณทอง(ปริญญาณ ภิกขุ), ประเพณีโบราณไทยอีสาน, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๑๖), หน้า ๒๓๘.

๒.๒.๒ ความหมายของบายศรี

คำว่า บายศรี ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๕ เครื่องเชิญขวัญหรือรับขวัญ ทำด้วยใบตอง รูปคล้ายกระทง เป็นชั้น ๆ มีขนาดใหญ่เล็กสอปขึ้นไปตามลำดับ เป็น ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ ชั้น หรือ ๙ ชั้น มีเสาปักตรงกลางเป็นแกน มีเครื่องสังเวยวางอยู่ในบายศรีและมีไข่ขวัญเสียบอยู่บนยอดบายศรี มีหลายอย่าง เช่น บายศรีตอง บายศรีปากชาม บายศรีใหญ่^{๑๕} บายศรี เป็นของสูงเป็นสิ่งที่มีความหมายของคนไทย ตั้งแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบันนับตั้งแต่เกิดจนตายจะจัดพิธีสังเวยและทำขวัญในวาระต่างๆ ซึ่งจะต้องมีบายศรีเป็นสิ่งประกอบอันสำคัญในพิธีนั้นๆ ซึ่งเป็นศาสนพิธีของพราหมณ์ คำว่า บาย ภาษาเขมร แปลว่า ข้าวสุก ภาษาถิ่นอีสาน แปลว่า จีบต้อง สัมผัส ศรี เป็นคำมาจากภาษาสันสกฤตตรงกับภาษาบาลี ว่า สิริ แปลว่า มิ่งขวัญ คำว่า บายศรี แปลว่า ข้าวขวัญ หรือสิ่งที่ น่าสัมผัสกับความดีงาม(ความหมายของชาวอีสาน)บายศรี^{๑๖} คำว่าบายอีสานแปลว่า แตะต้อง จีบ เป็นกิริยาที่ใช้การแตะต้อง หรือ จีบต้อง ตรงกับภาษาไทย ลูบ ,คลำ

ในโบราณมีการเรียกพิธีสู่ขวัญว่า “บาศรี” เหตุที่เรียกว่า บาศรีเนื่องมาจากเป็นพิธีสำหรับบุคคลชั้นเจ้านายผู้ใหญ่เท่านั้น จึงมีคำว่า “บา” อยู่ด้วย บา ในภาษาโบราณอีสานใช้เป็นคำนำหน้าเรียกเจ้านายเช่น บาท้าว บาบ่าว บาคราญ^{๑๗} เป็นต้น ส่วนคำว่า ศรี หมายถึง ผู้หญิงและสิ่งที่เป็นสิริมงคล บาศรี จึงหมายถึงการทำพิธีที่เป็นสิริมงคล แต่ปัจจุบันนี้ คำว่า บาศรี ไม่ค่อยนิยมเรียกกันแล้ว มักนิยมเรียกว่า บายศรี เป็นส่วนมาก

๒.๒.๓ ความเป็นมาของพิธีสู่ขวัญบายศรี

พิธีสู่ขวัญบายศรีได้จัดขึ้นกันมาช้านานตั้งแต่โบราณกาลจากบรรพบุรุษสืบทอดกันมา ปัจจุบัน ซึ่งความเป็นมาของพิธีการสู่ขวัญบายศรีนั้น จากการศึกษาค้นคว้า มีนักวิชาการได้ให้ทัศนะไว้และพอที่จะสรุปได้ ดังนี้

มนัส สุขสาย ได้อธิบายว่า เดิมนั้นการจัดพิธีสู่ขวัญบายศรีเป็นพิธีที่จัดในหมู่ของเจ้านายผู้ใหญ่จึงเรียกว่า บาศรี เพราะคำว่า บา ได้แก่ เจ้าขุนมูลนาย เช่น ชาวอีสานมักเรียกเจ้านายว่าบาทาน บาท้าว บาไท้าว หรือบาบ่าว้าว เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากหนังสือวรรณกรรมอีสานเรื่อง

^{๑๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๗๐.

^{๑๖} พระชลธารมณี (พระพิมลธรรม, ขอบ อนุจารี), เมื่อเรบบวช, (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์ ๒๔๙๒), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๑๗} สาร สาระทัศนันทน์, พิธีสู่ขวัญและคำขวัญโบราณอีสานฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

การะเกด ลินไซ หรือแม้แต่ในหนังสือเซตพน ที่ไปสืบศาสนาในกรุงสรวดี ก็มีการเรียกขุนไทว่า บา เหมือนกันศัพท์คำว่า บาศรี ก็คือการทำสิริหรือความดีให้กับชนชั้นผู้ดีหรือสิริแบบอย่างที่ทำให้กับ ผู้ดี ในสมัยต่อมาจึงนิยมแพร่หลายไปยังกลุ่มชาวบ้านที่เป็นสามัญชน ดังนั้น การประกอบพิธีอัน ก่อให้เกิดสิริมงคลนี้จึงเรียกว่า “การบาศรีสูตรขวัญ” ซึ่งเป็นศัพท์ดั้งเดิมเก่าแก่ที่นิยมเรียกกันมา ตั้งแต่ โบราณกาล^{๑๘} ปัจจุบันวิวัฒนาการทางภาษา ได้เปลี่ยนไปนิยมเรียกกันว่า สู่ขวัญบายศรี หรือ สู่ ขวัญบายศรี

วิไลวรรณ ขนิษฐานนท์ ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง วิวัฒนาการพิธีทำขวัญของคนไทว่า พิธีสู่ขวัญบายศรีนั้น มาพร้อมกับพราหมณ์ทมิฬรัฐอัสสัมชาวอินเดียที่อพยพมาสู่สุวรรณภูมิหนังสือ เก่าที่พบซึ่งออกในสมัยพระเจ้าอู่ทองกล่าวไว้ว่า บายเป็นภาษาเขมรแปลว่า ข้าว ข้าวอันเป็นสิริ มงคล ข้าวขวัญ กล่าวคือ ข้าวที่หุงปรุงรสโอชาอย่างดีเหมาะสมที่จะเป็นเครื่องสังเวยให้เทวดาโปรด พิธีใดเป็นพิธีเทวดาโดยตรง หรือต้องการที่จะอัญเชิญเทวดามาเป็นประธานต้องการของสังเวยที่ดี และมีสีสะดุดตา ชาวทมิฬจึงมีเคล็ดลับความเชื่อในข้าวที่ย้อมสี ตามสีประจำองค์เทวดารวมถึงใช้สีล่อ เทวดาฝ่ายร้ายให้ไปรวมต่างหากไม่ให้มาทำอับมงคลให้โทษแก่ภพพลพิธีและบุคคลซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณีของไทยกับทมิฬได้มีความเป็นมาอย่างเดียวกันเนื่องจากการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่างๆ แก่ กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิธีบวงสรวงเทวดามีขนมต้มขาว มะพร้าวอ่อน กล้วย ข้าวย้อมสี เช่น ข้าว เหนียวดำ ข้าวเหนียวแดงก็นำมาใช้ในพิธีไทยอย่างชัดเจนนอกจากนี้ภาษาขนบบายศรีต้องเป็นกระถางที่ สำหรับบรรจุอาหารภายหลังเอาพานซ้อนกันขึ้นไปแล้วเอาของตั้งบนปากพาน เมื่อมีการถ่ายทอดมาที่ ประเทศไทย ซึ่งมีศิลปศาสตร์ที่เจริญขึ้น กระถางใบตองก็ถูกประดิษฐ์ ประดอยให้สวยงามเป็นกระถาง เจริญซึ่งประดับประดาตกแต่งที่ปากกระถางให้มีความงดงามมีกระจิง มียอดแหลมตามศิลปะแบบ ไทยๆ^{๑๙}

สำหรับความเป็นมาของพิธีบายศรีทางภาคอีสานนั้นอาจารย์ สวิง บุญเจิม ได้กล่าวไว้ ในตำรากรมดกอีสานว่า การสู่ขวัญบายศรีไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าเกิดขึ้นเมื่อใด แต่ได้ให้ทัศนะ ว่า คงได้มีอยู่กับการดำรงชีวิต ของคนเผ่าอ้ายลาว และมีปรากฏชัดในสมัยขุนบรมเมืองหนอง แส ซึ่งในตำนานได้กล่าวว่า พ.ศ. ๑๑๙๑ ขุนบรมได้ปกครองเมืองหนองแส เป็นกษัตริย์ องค์ที่ ๔ ได้สร้างเมืองแฉก เป็นราชธานีพระองค์มีพระโอรส ๗ พระองค์ด้วยกัน ขุนบรมได้จัดแจง ให้

^{๑๘} มนัส สุขสาย, การบายศรี สูตรขวัญ, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๕๒), หน้า ๘๑.

^{๑๙} วิไลวรรณ ขนิษฐานนท์. “วิวัฒนาการพิธีทำขวัญของคนไท”. งานวิจัยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๒๕, หน้า ๑๐๔-๑๐๗

พระโอรสได้ปกครองเมืองต่าง ๆ ที่เป็นเมืองภายใต้การปกครอง ก่อนที่จะส่งพระโอรสไปนั้น พระองค์ได้จัดพิธีสู่ขวัญบายศรีให้แก่พระโอรส ซึ่งปรากฏในคำสู่ขวัญ นั้นว่า “ศรี ศรี สิทธิพระพร บวรวิเศษ อติเรกเตโช ชะยะตุ ะวัง ชะยะมังคะลังชะยะมหามงคล มื่อนี้แม่นวันดี วันดีเถี อะ มุตตะโขค โดกใบนี้แม่นโตกไม้จันทน์ ชันใบนี้เป็นชันไม้แก้ว ขุนบรม ตกแต่งแล้ว ว่าสิจัดส่งลูกแก้ว ออกกินเมือง ขอให้ศเฮียงได้ผ่านแผ้ว”^{๒๐} เป็นต้น

ดังนั้น พอที่จะสันนิษฐานได้ว่าการทำสู่ขวัญบายศรี มีความคู่กับความ เป็นอยู่ กับสังคม อีสาน พร้อมกับชุมชนในประเทศลาว ที่มีวัฒนธรรมประเพณีความเป็นอยู่ ที่ไม่แตกต่างกัน

พิธีสู่ขวัญบายศรีหลายท้องถิ่นในภาคอีสานจะเรียกว่าสู่ขวัญหรือสูตรสู่ขวัญตามความ ถนัด ความเชื่อของคนไทยเชื่อกันว่าคนที่เกิดมามีขวัญประจำกายมีหน้าที่ในการพิทักษ์รักษาขวัญเป็น เหมือนพี่เลี้ยงที่คอยดูแลประคับประคองชีวิต คอยเลี้ยงดูและติดตามไปทุกหนทุกแห่งเป็นสิ่งไม่มี ตัวตนคล้ายจิตหรือวิญญาณแฝงอยู่ในตัวคนและสัตว์ซึ่งขวัญตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่า ในร่างกายเรามี ๒ สิ่งรวมกันคือร่างกายและจิตใจ หรือขวัญ^{๒๑}

สรุปแล้ว ขวัญ คือ ความรู้สึก ถ้าขวัญของผู้ใดอยู่กับตัวผู้นั้นจะมีความสุขกายสบายใจ เป็นปกติ แต่ถ้าขวัญของผู้ใดหลบลี้หนีหายผู้นั้นจะมีลักษณะอาการตรงกันข้าม บายศรี มาจากคำว่า บาศรี เป็นสัญลักษณ์องค์ประกอบการสู่ขวัญ ประดิษฐ์ด้วยใบตอง คนไทยและคนอีสาน จึงเชื่อว่า พิธีสู่ขวัญบายศรี อยู่คู่กับอีสานมาและคนไทยมาตั้งยุคศาสนาพราหมณ์ขยายอิทธิพล เข้าสู่ภูมิภาค ก่อนพระพุทธศาสนา ขนชาวอีสานได้รับอิทธิพลมาประเทศลาว เป็นพิธีหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมเพิ่มพลัง ใจให้เข้มแข็งเมื่อมีขวัญที่มั่นคง พลังใจที่เข้มแข็งดีแล้วย่อมส่งผลให้การประกอบภารกิจหน้าที่นั้น ๆ บรรลุผลสำเร็จได้ตามความมุ่งหมาย ซึ่งให้กำลังใจกันเมื่อมีความทุกข์ใจ หรือเสริมให้มีความสุข ยิ่งๆขึ้นไปเมื่อมีความสุขความพอใจอยู่แล้วก็สามารถทำได้การทำพิธีสู่ขวัญบายศรีอาจทำได้ทั้งพิธีทาง พระพุทธศาสนาและพิธีทางศาสนาพราหมณ์ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา จนถึงปัจจุบัน

๒.๓ ความสำคัญของพิธีสู่ขวัญบายศรี

ความสำคัญของการจัดทำพิธีสู่ขวัญบายศรีนั้น จากการศึกษของผู้วิจัยได้มีผู้ให้ ความสำคัญของพิธีสู่ขวัญบายศรีไว้ ดังนี้

^{๒๐} สวิง บุญเจิม, ตำรากรมดกอีสาน, (อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๔๙), หน้า ๔๒๗-๔๒๘.

^{๒๑} สาร สารทัศนันทน์, พิธีสู่ขวัญและคำขวัญโบราณอีสานฉบับสมบูรณ์, หน้า ๒.

สาร สารทัศนานันท์ได้ให้ความสำคัญของพิธีสู่ขวัญบายศรีไว้ว่า พิธีสู่ขวัญบายศรีเป็นพิธีที่สำคัญของชาวอีสาน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขวัญและจิตใจเพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่ดีขึ้น การดำเนินชีวิตของชาวอีสานแทบทุกอย่างจึงมีการสู่ขวัญบายศรีควบคู่กันไปเสมอ เป็น การเรียกกรองพลังทางจิตช่วยให้มีพลังใจที่เข้มแข็ง สามารถฟันฝ่าภัยพิบัติต่างๆได้ การสู่ขวัญช่วยทำให้เกิดมงคล ทำให้ดำรงอยู่ด้วยความสุขราบรื่น มีโชคลาภมากขึ้นและอาจลดปรารถนาให้ผู้เคราะห์ร้ายพ้นจากสรรพเคราะห์ทั้งปวงด้วยมูลเหตุแห่งการสู่ขวัญนี้เอง

การประกอบพิธีสู่ขวัญบายศรีของชาวอีสาน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขวัญและจิตใจ ช่วยก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่ดีขึ้น ซึ่งชาวอีสานเห็นความสำคัญทางจิตใจเป็นอย่างมาก ดังนั้นวิถีการดำเนินชีวิตแทบทุกอย่างจึงมักจะมีการ สู่ขวัญควบคู่กันไปเสมอ การสู่ขวัญจะช่วยให้เกิด ศิริมงคลชีวิตอยู่ด้วยความราบรื่น จิตใจเข้มแข็งโชคดียิ่งขึ้น ปิดเป่าสิ่งที่ไม่ดี หายจากสรรพเคราะห์ทั้งปวงได้ พิธีสู่ขวัญบายศรีมีหลายรูปแบบ แล้วแต่ว่าจะจัดพิธีสู่ขวัญในเรื่องใดเช่นการสู่ขวัญเด็ก การสู่ขวัญนา การสู่ขวัญบ่าวสาวหรือจะเป็นการสื่อขวัญในเหตุที่ทำให้เกิดการเสียขวัญ จิตใจไม่ดีเพื่อเรียกให้ขวัญมาอยู่กับเนื้อกับตัว สิ่งไม่ดีให้ผ่านพ้นไป มีพลังใจที่ตีรวมทั้งการสู่ขวัญสัตว์ และสิ่งต่างๆก็อาจทำได้ แต่การปฏิบัตินอกจากจะมีเครื่องขวัญที่ใช้ในพิธีแล้วพิธีการต่างๆก็จะแตกต่างกันไปเป็นปลีกย่อย แล้วแต่ลักษณะพิธีซึ่งประเพณีสู่ขวัญบายศรีในภาคอีสานเป็นประเพณีที่ประชาชนส่วนมากยังนิยมปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป เพราะถือว่า เป็นพิธีที่เป็นสิริมงคลเป็นการมอบความปรารถนาดีและดลบันดาลให้ผู้รับการทำให้พิธีตลอดจนผู้เกี่ยวข้องมีความสุขความเจริญ และจิตใจสงบสุขและส่งเสริมให้ประชาชนมีความรักใคร่กันเป็นอย่างดี

นอกจากนี้การสู่ขวัญบายศรีเป็นวัฒนธรรมอันดีของชาวอีสานและชาวไทย จัดขึ้นเพื่อเป็นการรับขวัญและเรียกขวัญของผู้ที่จากบ้านไปไกลด้วยเวลาอันยาวนาน หรือผู้ที่เพิ่งหายป่วยใช้ตลอดจนเป็นการแสดงความยินดีกับผู้ที่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งในทางราชการและเป็นการต้อนรับอาคันตุกะผู้มาเยือน ซึ่งในภาคอีสานนั้นเมื่อมีการจัดงานอะไรก็ตาม ก็จะมีพิธีสู่ขวัญบายศรีควบคู่ไป ด้วยการจัดพิธีสู่ขวัญบายศรีก็เพื่อต้อนรับแขกนั้น มักจะทำกันอย่างสวยงามใหญ่โต

๒.๔ มูลเหตุของการจัดพิธีสู่ขวัญบายศรี

การจัดทำพิธีสู่ขวัญบายศรี ในมูลเหตุแห่งการจัดทำนั้น พระครูสุเทพสาครคุณ (สุนันท์ เพชรเลื่อน) และคณะ ได้แสดงทัศนะ เกี่ยวกับมูลเหตุของการจัดทำพิธีสู่ขวัญบายศรีในหนังสือ มรดกไทยอีสาน ฉบับสมบูรณ์ ไว้ว่าคนไทยโดยเฉพาะคนอีสานที่สืบเชื้อสายจากคนเผ่าลาวมีความเชื่อว่า คนเราจะประสบความสำเร็จในชีวิตถึงขั้นอยู่ดีมีสุขมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับขวัญของคน ๆ นั้น และยิ่งเชื่ออีกว่า ในโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ หรือจะมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิตของบุคคลใน

ครอบครัว ขวัญ จะเป็นกำลังใจเป็นสิริมงคลให้ คน ๆ นั้นประสบความสำเร็จในชีวิตการงาน ดังนั้น โอกาสที่จะจัดทำพิธีสู่ขวัญบายศรี นั้นมีมูลเหตุของการจัดพิธีพอจำแนกได้ ดังนี้

๑. เนื่องในโอกาสอันเป็นมงคลจัดขึ้นเพื่อแสดงความยินดีที่ได้ประสบผลสำเร็จหรือได้รับชัยชนะ เช่น แข่งขันกีฬา หรือ ออกรบ ในสมัยก่อน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการรับขวัญบำรุงขวัญให้กำลังใจและถือเป็นการอวยพรให้ประสบความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๒. นิยมจัดขึ้นเนื่องในโอกาสที่รอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ เป็นการทำพิธีโดยมีวัตถุประสงค เพื่อขจัดความอัปมงคลต่าง ๆ ให้ออกไปเมื่อสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายออกไปแล้วก็จะเกิดความเป็นสิริมงคลเข้ามาแทนที่ เช่น การสู่ขวัญเนื่องในโอกาสที่หายจากการเจ็บป่วย หรือหลังจากประสบอุบัติเหตุ เป็นต้น

๓. การสู่ขวัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ซึ่งมักจะกระทำในโอกาสที่พิเศษที่เกี่ยวกับชีวิตในลักษณะต่าง ๆ เช่น เด็กเกิดใหม่ เพื่อแสดงความยินดี การบวชนาค การกินดอง (แต่งงาน) ผูกเสี่ยว เป็นต้น

๔. การสู่ขวัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพการงาน ซึ่งมักจะทำในโอกาสสำคัญ คือ การสู่ขวัญให้คนที่เดินทางไปทำงานในถิ่นไกล เช่น ต่างจังหวัด และต่างประเทศ การสู่ขวัญให้ผู้ที่เดินทางกลับจากการไปทำงานจากถิ่นแดนไกล การสู่ขวัญคนได้งานใหม่ หรือเลื่อนยศเลื่อนตำแหน่ง และการสู่ขวัญผู้ปลดเกษียณราชการ เป็นต้น

๕. การสู่ขวัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสุขภาพ เช่น สู่ขวัญให้ผู้ได้รับอุบัติเหตุ และหายจากการเจ็บป่วยไข้หรือป่วยหนัก

๖. การสู่ขวัญเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง และทรัพย์สิน ส่วนใหญ่จะเป็นส่วนที่ประกอบอาชีพการทำมาหากินประกอบอาชีพในทางเกษตรกรรม เช่น สู่ขวัญข้าว สู่ขวัญนา สู่ขวัญวัวควาย สู่ขวัญเกวียน เป็นต้น

๗. การสู่ขวัญเกี่ยวกับการสมาคม จะทำในโอกาสที่คนต่างถิ่นมาเยือน เรียกว่า สู่ขวัญ ผู้มาเยือน ทำเมื่อผู้มาเยี่ยมเยือนหมู่บ้าน เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ นำสิ่งของ หรือสิ่งดี ๆ ในเรื่องต่าง ๆ มาให้ ชาวบ้านก็พร้อมใจกันสู่ขวัญ บายศรีให้^{๒๒}

^{๒๒} พระครูสุเทพสารถน (สุนันท์ เพชรเลื่อน) และคณะ, **มรดกไทอีสาน ฉบับสมบูรณ์**, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนาวิทยา, ๒๕๔๔), หน้า ๓๐๙ – ๓๑๑.

สรุปแล้วพิธีการทำสู่ขวัญบายศรี จะจัดทำขึ้น ด้วยมูลเหตุ และโอกาส สามารถจำแนกได้ ๓ ประเภทใหญ่ คือ พิธีกรรมการสู่ขวัญในช่วงเปลี่ยนผ่านของชีวิต การเช่นสรวงบูชาและสำหรับผู้ที่หายจากการเจ็บป่วย และสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น ข้าว นา สัตว์เลี้ยง เป็นต้น

๒.๕ ลักษณะและชนิดของบายศรี

บายศรี หรือ พานบายศรี ซึ่งคนโบราณอีสานนิยมเรียกกันว่า “ภาขวัญ” ซึ่งมีผู้ให้และทักษะของลักษณะและชนิดของบายศรีไว้ ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถานให้คำจำกัดความไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๕ ว่า เครื่องเชิญขวัญหรือรับขวัญ ทำด้วยใบตอง รูปคล้ายกระทง เป็นชั้น ๆ มีขนาดใหญ่เล็ก สอดขึ้นไปตามลำดับ เป็น ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ หรือ ๙ ชั้น มีเสาปักตรงกลางเป็นแกนมีเครื่องสังเวทวางอยู่ในบายศรี และมีไขวขวัญเสียบอยู่บนยอดบายศรี^{๒๓}

ศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน หรือ เสถียรโกเศศ ได้ให้ทักษะเกี่ยวกับลักษณะของบายศรีไว้ว่า “ กระทงใส่อาหารให้ขวัญกิน แต่อยากให้เป็นให้เป้งงานใหญ่วิเศษขึ้น จึงทำกระทงอาหารหลายใบซ้อนกัน แล้วดูมันมอดต่อไปจึงคิดทำคั่นรองกระทงขึ้นให้เป็นจะ ๆ กันเป็นชั้น ๆ แล้วเห็นกระทงเปล่านั้นไม่งาม จึงจัดการเจิมปากเข้า แล้วก็ลืมนึกไปว่ามันเป็นกระทงเจิมกันเดิมเข้าอีกด้วย” จึงสำเร็จรูปเลื่อนมาเป็นบายศรีอย่างทุกวันนี้^{๒๔}

มณีรัตน์ จันทนะพะลิน อาจารย์ประจำภาควิชาคหกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต กล่าวไว้ในบทความเรื่อง บายศรี ว่า บายศรี คือภาชนะที่จัดตกแต่งให้สวยงามเป็นพิเศษด้วยใบตองและดอกไม้ เป็นสำหรับใส่อาหารคาวหวานในพิธีสังเวทบูชาและพิธีทำขวัญต่าง ๆ ทั้งของ พระราชพิธี และของราษฎร^{๒๕}

บายศรี เป็นสิ่งหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ และเกี่ยวข้องกับชีวิตกับไทยมาช้านาน คนไทยเริ่มสัมผัสกับบายศรี ตั้งแต่แรกเริ่มต้นชีวิตและดำเนินเรื่อยมาจนสิ้นสุดวาระแห่งชีวิตพูดกันง่าย ๆ คือ ตั้งแต่เกิดจนตาย จะเห็นได้ว่าประเพณีที่เกี่ยวข้องเช่น การเกิด การโกนจุก การ

^{๒๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๔, หน้า ๖๗๐ .

^{๒๔} เสถียร โกเศศ, ขวัญและประเพณีการทำขวัญ, (พระนคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๐๖), หน้า ๑๒๑.

^{๒๕} มณีรัตน์ จันทนะพะลิน. “ เรื่องไทยๆ บายศรี”. วารสารไทย, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒๒ (เมษายน – มิถุนายน, ๒๕๓๙) : ๒๖.

บวช การแต่งงาน ต้องทำขวัญ รับขวัญ การเซ่นสรวงบูชา เทวดาอารักษ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ซึ่งล้วนแต่เป็นการปฏิบัติ เพื่อความมั่นคงของชีวิต เสริมสร้างพลังใจ และการดำเนินชีวิตอย่างราบรื่น^{๒๖}

การทำ ภาขวัญ ของคนอีสาน หรือพานบายศรี นั้น สามารถจัดทำได้ตามความเหมาะสมงาน ตามแต่เห็นสมควรและความสะดวกโดยส่วนใหญ่ จัดเป็น ๓ ชั้น ๗ ชั้น ๙ ชั้น ภาขวัญ ๓ ชั้น จัดเป็นภาขวัญธรรมดา ถ้า ๕ ชั้น จะจัดเป็นบายศรี ดอกไม้ ข้าวต้มมัด ขนม กล้วย ชั้นที่ ๒,๓,๔ มีบายศรีดอกไม้ ชั้น ๕ มีบายศรี ดอกไม้ ฝ้ายผูกแขนเทียนเวียนหัว ชั้นที่ ๗ จัดพานรอง ๓ ชั้น แล้ว จัดพานอีกใบหนึ่ง สำหรับใส่ผ้าแพรขาว แว่น หวี น้ำอบ น้ำหอม สร้อย แหวน ซึ่งเป็นเครื่องแต่งตัว ของผู้เป็นเจ้าของขวัญ ^{๒๗}ปัจจุบัน คนอีสานที่อยู่ในเมืองที่มีการศึกษา ได้วัฒนธรรมจากทางภาคกลาง จะเรียกภาขวัญ ว่า พานสู่ขวัญบายศรี ซึ่งเป็นบัญญัติขึ้นมาใหม่ ซึ่งหมายความว่า เป็นเครื่องเชิญขวัญ หรือรับขวัญ ทำด้วยใบตองรูปคล้ายกระทงเป็นชั้น ๆ มีขนาดเล็กใหญ่ขึ้นตามลำดับ เป็น ๓ ถึง ๙ ชั้นซึ่งนิยมเป็นเลขคี่ มีเสาปักตรงกลางเป็นแกน มีเครื่องสังเวย วางอยู่ในบายศรี ซึ่งมีอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ภาขวัญ กับพานบายศรี มีความแตกต่างในด้านความเชื่อ คำว่า ภาขวัญ เป็นเครื่องประกอบพิธีสู่ขวัญ ของลาว และคนอีสาน โดยมีพื้นฐานความเชื่อจากศาสนาพราหมณ์ ผสมผสานกับพุทธศาสนา ดังนั้น ภาขวัญ หรือขันหมากเบ็ง ซึ่งอธิบายตามหลักความเชื่อศาสนา คือ กรวยใหญ่ ซึ่งตรงกลางภาขวัญ หมายถึง มโน คือ ใจ เชื่อว่าทุกอย่างสำเร็จด้วยใจ กรวยขาดกลาง ที่ตั้งอยู่สุมของภาขวัญ หมายถึง ธาตุทั้งสี่ คือ ดิน น้ำ ลมไฟ ซึ่งเป็นประกอบของร่างกายของคนเรา และกรวยขนาดเล็กห่ากรวย หมายถึง ชั้นธ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จะเห็นได้ว่า เครื่องประกอบภาขวัญ หรือ ขันหมากเบ็ง บ่งบอกความเชื่อทางพุทธศาสนา ส่วนบายศรีนั้น เป็นเครื่องเชิญขวัญที่คนไทยภาคกลางซึ่งได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากเขมร แล้วนำมาใช้ ดังนั้น ภาขวัญ จะใช้ในพิธีสู่ขวัญของคนอีสานเชื้อสายลาว แต่ บายศรี ใช้ในพิธีเรียกขวัญ หรือเชิญขวัญ ของคนเขมร และคนไทยภาคกลาง ^{๒๘}โดยทั่วไปการทำบายศรีในภาคกลางแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ดังนี้

๒.๕.๑ บายศรีพิธีหลวง หรือบายศรีของหลวง

บายศรีพิธีหลวงคือบายศรีอันเกี่ยวเนื่องของพระมหากษัตริย์ พระมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งพระราชพิธีที่จัดให้มีขึ้นเป็นประจำตามแบบแผนโบราณราชประเพณี และพระราชพิธีที่

^{๒๖} เบญจมาศ แพทอง, บายศรี ลักษณะของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุวรรณภูมิ, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^{๒๗} ปริญญาโน ภิกขุ, ประเพณีโบราณไทยอีสาน, หน้า ๒๓๙.

^{๒๘} บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล, ประเพณีอีสานและเกร็ดโบราณคดีอีสาน, หน้า ๒๓๕-๒๓๗.

ทรงมีพระประสงค์ให้จัดทำขึ้น รวมทั้งงานรัฐพิธีที่รัฐบาลหรือทางราชการกำหนดขึ้นโดยการบาทูลเชิญ เสด็จพระบาทสมเด็จพระอยู่หัวหรือ พระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นองค์ประธาน ในการประกอบพิธี ซึ่งมักจะแยกเป็นองค์บายศรีและพระราชพิธีบายศรีในสมัยโบราณกษัตริย์ทุก พระองค์จะทรงใช้บายศรีเป็นส่วนประกอบสำคัญในพระราชพิธีต่างๆ เพื่อใช้เป็นสื่อ เช่น พระราช พิธีสมโภช พระราชพิธีรับขวัญ พระราชพิธีสักการะบวงสรวงพระพุทธรูปและเทพดาประจำเมือง และพระราชพิธีสำคัญต่างๆ อีกมากมายเพื่อใช้เป็นเช่นไหว้เทพดาอารักษ์แผ่บารมีให้ประเทศชาติ และพสกนิกรได้อยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วไปบายศรีของหลวงนั้นมี ๓ ชนิด ได้แก่

๑. บายศรีตัน หรือ บายศรีสำหรับเล็กเป็นบายศรีทำด้วยใบตองมีแป้นไม้เป็นโครงโดย นำเอาใบตองมาม้วนและพับให้ยอดแหลมๆ อย่างกระหงางเจิมหลายๆ อัน เอาใบตองมาม้วนเป็นยอด แหลมเหล่านี้ให้กันชนกันเป็นคู่ๆ แล้วโค้งให้เป็นวงกลมอย่างวงกำไล เมื่อโค้งแล้ว จะเห็นยอด แหลมๆ ยื่นออกไปทั้งข้างบนและข้างล่างแล้วเอาตริงรอบขอบไม้แป้นรูปกลม สมัยก่อนใช้ตันกล้วย เป็นแกนกลาง ปัจจุบัน ใช้ไม้หรือวัสดุหรือพลาสติกอื่นที่ใช้แทนได้ หรือ มีชั้นบายศรีแก้วบายศรีทอง บายศรีเงินซ้อนกัน ๓ หรือ ๕ ชั้น ขนาดเล็กตั้งบายศรีแก้วไว้ตรงกลางทองทางขวาเงินทางซ้าย ของผู้รับทำขวัญซึ่งในแต่ละชั้นจะจัดวางสำหรับคาวหวานประดับประดาด้วยดอกไม้มงคลใช้ในพิธีการ ทำขวัญเล็กๆ เท่านั้น

๒. บายศรีสำหรับใหญ่หรือบายศรีแก้ว ทอง เงิน มีลักษณะคล้ายบายศรีตันแต่มีขนาด ใหญ่กว่าเพราะใช้ในพิธีใหญ่ นอกจากนี้ บายศรีชนิดนี้ ประกอบด้วยพานแก้วขนาดใหญ่เล็ก วาง ซ้อนกันขึ้นไปตามลำดับเป็นชั้นๆ ๕ ชั้น พานทองและพานเงินวางซ้อนกัน ๕ ชั้น เช่นเดียวกับพาน แก้ว เป็น ๓ ชนิด คือ พานแก้ว พานทอง พานเงิน ตั้งบายศรีแก้วไว้ตรงกลาง บายศรีทองตั้ง ทางขวา และบายศรีเงินตั้งทางซ้ายของผู้รับการสมโภช บายศรีแก้ว ทอง เงิน นี้ ยังแบ่งเป็น ๒ ขนาด คือ บายศรีแก้ว ทอง เงิน สำหรับใหญ่และบายศรีแก้ว ทอง เงิน สำหรับเล็ก ความแตกต่างของทั้ง ๒ สำหรับนั้นอยู่ที่ขนาดของพาน กล่าวคือ บายศรีสำหรับใหญ่จะมีขนาดใหญ่กว่าสำหรับเล็ก และใช้ใน งานพระราชพิธีอย่างใหญ่ หรือพระราชพิธีที่มีการสมโภชเวียนเทียนโดยวิธีเวียนเทียนที่ใช้วิธี นั่ง เวียนเทียน

๓. บายศรีตองรองทองขาว เป็นบายศรีที่ทำด้วยใบตองอย่างบายศรีใหญ่ของราษฎร มีลักษณะเป็น ๕ ชั้นหรือ ๗ ชั้น แต่โดยมากมักทำ ๗ ชั้น บายศรีตองชนิดนี้มักตั้งบนพานใหญ่ซึ่งเป็น โลหะทองขาว จึงเรียกว่า บายศรีตองรองทองขาว ส่วนใหญ่จะตั้งคู่กับบายศรีแก้ว ทอง เงิน มักใช้ใน

งานพระราชพิธีใหญ่ เช่น พระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญ^{๒๙}

๒.๕.๒ บายศรีพิธีราษฎร์

บายศรีพิธีราษฎร์ ซึ่งเป็นบายศรี สำหรับราษฎร์ประชาชนทั่วไป แบ่งตามลักษณะองค์ บายศรีได้ ๒ ประเภท ดังนี้

๑. บายศรีพิธีราษฎร์ชุดเล็กหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บายศรีปากชามกับบายศรีต่อ และบายศรีปากชาม ลักษณะรูปร่างจะไม่ใหญ่โตมากนักเป็นบายศรีชั้นเดียว บายศรีต่อจะมีลักษณะ กรวยแกนกลางเป็นหยวกกล้วยสูงประมาณ ๑ ฟุตมีพานรองฐานตกแต่งนุ่งบายศรีด้วยใบตองพับจับ จีบใบตองให้เป็นยอดแหลมเหมือนบายศรีต้น ใช้ไม้เหลาแหลมเสียบปักตัวบายศรีที่ยอดตอกกล้วยที่ ตัดไว้และดอกไม้มงคลเป็นทรงบัวคว่ำหรือบัวหงายและโดยทั่วไป ตัวองค์บายศรีจะมีชั้นเดียวแต่จะมี องค์ลูกเป็นชั้นๆ รอบองค์แม่และจะนำผลไม้มาวางสังเวยไว้ ในบริเวณช่องว่างระหว่าง องค์แม่ กับองค์ลูกในกรวย ใส่ข้าวสุกปากหม้อและเอาไข่เป็ดต้มสุกเสียบยอดกรวยเหมือนบายศรีปากชาม หรือใช้ดอกไม้สดเสียบยอดกรวยแทนไข่เป็ดต้มสุกก็ได้

๒. บายศรีพิธีราษฎร์ชุดใหญ่หรือบายศรีต้น ได้แก่ บายศรีเทพ และบายศรีพรหม บายศรีเทพเป็นบายศรีทรงสูงรองฐานด้วยพานแบ่งองค์บายศรีออกเป็น ๓ หน้าโดยแบ่งตามสัดส่วน ของฐานเท่าๆ กัน การนุ่งองค์ก็แล้วแต่ชั้นขององค์แม่และองค์ลูกแต่ละห่างช่วงกันเท่ากัน ๒ เช่น ๙- ๗-๕ หรือ ๕-๓ และบริเวณช่องว่างระหว่างองค์แม่และองค์ลูกก็จะใส่อาหารกับข้าวตอกดอกไม้ไว้ เหมือนกับบายศรีปากชาม วิธีการทำพับใบตองเป็น ยอดแหลมยาวทำเป็น ๙ พับซึ่งช่างทำบายศรี ชอบเรียกกันว่า ๙ หม่อมพับทับกันแล้วสูงถึงแก่นียอดแหลมปักดอกมะลิห้าชูดวางในวงกลมพานเป็น รูปบัวหงายใช้ใบตองทำเป็นกรวยแหลม(ไม่ต้องใส่ข้าวสุกปากหม้อ) ยอดกรวยแหลมเสียบด้วยดอกบัว ฉัตร บายศรีเทพใช้ในงานสู่ขวัญบายศรี ส่วนบายศรีพรหมมีลักษณะคล้ายบายศรีเทพแต่จะมี ๔หน้า นิยมให้จำนวนชั้นขององค์แม่เป็น ๑๖ องค์ลูกเป็น ๑๑ ซึ่งว่ากันว่าเป็นรูปแบบที่สวยงามมาก^{๓๐}

ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นลักษณะของการทำบายศรีที่เป็นทางการหรือ เป็นที่นิยมทั่วไป ใน ระดับ ภาคกลาง หรือในระดับสังคมชั้นสูง ซึ่งแต่ละท้องถิ่นของประเทศ การทำบายศรี มีรายละเอียด ที่แตกต่างกันออกไป ตามศรัทธาความเชื่อ พื้นฐานและสิ่งแวดล้อม วัสดุอุปกรณ์ที่พอจะหาได้ใน

^{๒๙} เบญจมาศ แพทอง, บายศรี ลักษณะของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต, หน้า ๑๕-๑๖.

^{๓๐} เบญจมาศ แพทอง, บายศรี ลักษณะของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต, หน้า ๙-๑๔

ชุมชน จึงทำให้การทำบายศรีแต่ละพื้นที่มีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันเช่น การทำบายศรี ของชาวอีสาน ซึ่งจะนำมาอธิบายรายละเอียดให้ได้ศึกษากันพอสังเขป

๒.๕.๓ ลักษณะและองค์ประกอบบายศรีของชาวอีสานหรือภาวัญ

๑. ลักษณะบายศรีของชาวอีสานหรือภาวัญ

การทำบายศรีในภาคอีสานนั้น มีลักษณะที่คล้ายคลึงและแตกต่างจากภาคอื่นๆอยู่บ้าง และเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งบายศรีทางภาคอีสานแบ่งออกเป็น ๒ ชนิดด้วยกันคือ^{๓๑}

๑) บายศรีขนาดใหญ่ จะนิยมใช้ภาชนะขนาดใหญ่ เช่น โต๊ะ พาน ตะลุ่ม หรือ ชัน ขนาดใหญ่ อย่างเช่น ชันขนาดใหญ่ หรือขันเชิง นำบายศรีนมแมวที่จัดทำอย่างนมแมวที่วางรอบ แป้นของบายศรีใหญ่วางลงในภาชนะอย่างใดอย่างหนึ่งที่กล่าวข้างต้น พนมขึ้นเป็นจอมกลางภาชนะ บางที่ให้เป็นโครงเตี้ย ๆ ตั้งกลางภาชนะ แล้วเอาบายศรีนมแมวมาประดับตามโครงนั้น ประดับ ด้วยดอกไม้ ที่พอจะหาได้ และไม่มงคลตามความเชื่อของชนชาวอีสาน ซึ่งจะกล่าวถึงในเรื่องของ องค์ประกอบ มีเทียนขี้ผึ้งยาววัดรอบศีรษะของผู้รับขวัญ หรือถ้ามีจำนวนหลายคน ก็ประมาณ ว่าจะ ครอบคลุมได้ทั้งหมด มีเทียนเล็กอีก ๔ คู่ มีด้ามแก้ว ทอง เงิน นาค งาเขา หรือไม้อย่างใดอย่าง หนึ่ง มีดพับ หรือมีดโกน รวมแล้ว ๔ ด้าม หรือ ๓ ด้ามก็ได้ นอกจากก็จะเป็น นอกจากนี้ยังข้าวต้มมัด ๔ กลีบ กล้วย ๔ ลูกถ้ามีขนมแห้งก็ใส่ลงไปด้วย สิ่งเหล่านี้ต้องใช้สิ่งละคู่หรือมากกว่า แต่จะต้องเป็น จำนวนคู่เสมอ ใส่แก้วแหวนเงินทอง แล้วแต่จะมี กับด้ายสายสิญจน์ สำหรับผูกข้อมือ หลากๆ เส้น ให้พอกับจำนวนผู้เข้าร่วมในพิธี

๒) ขันหมากเบ็ง เป็นพานบายศรีทางภาคอีสานโดยเฉพาะที่เรียกขานกัน ซึ่งเพี้ยน มาจาก เบญจ ที่แปลว่า ห้า เพราะมีลักษณะเป็น ๕ ชั้น หรือบางที่เรียกว่าเครื่องห้าภาวัญ

ขันหมากเบ็ง จัดอยู่ในบายศรีประเภทบายศรีปากชาม ใช้ชั้นบรรจุกรวยใบตอง ๕ กรวย ในกรวยบรรจุด้วยดอกไม้ธูปเทียนอย่างละคู่ เอาใบตองเย็บเป็นหมากเบง มีลักษณะอย่าง บายศรีนมแมวให้เป็น ๕ ชั้น เรียก ๕ ถัน เท่ากับเป็นบายศรี ๕ ชั้น มีดอกไม้เสียบตามกลีบหมาก เบ็งให้ครบทุกยอด จัดภาชนะเป็นโตก หรือถาดแล้วแต่ความสะดวก นำเสื้อผ้าของหรือผ้าห่ม ปูลง แล้วเอาขันหมากเบ็งวางทับ แล้วนำเชิงหมากเบ็งตั้ง เครื่องภาวัญก็ประกอบด้วย เหล้า ๑ ขวด ไข่ไก่ ต้มสุกไม่ปอกเปลือก ๑ ฟอง ข้าวแดงหรือ ข้าวต้มกล้วยมัด ๑ - ๒ มัด ข้าวเหนียวสุก ๑ ปั้น กล้วยน้ำว่าสุก หรือกล้วยอื่น ก็ได้ ๑ หวี มะพร้าวอ่อน ๒ ลูก ข้าวสารชนิดข้าวเหนียวชั้นเล็กหรือจอก

^{๓๑} เสถียร โกเศศ, ขวัญและประเพณีการทำขวัญ, หน้า ๘๕-๘๗.

๑ ข้าวดอกกระถงเล็ก ๆ กระถง น้ำหอม ซึ่งอาจจะเป็นน้ำหอมได้จากการฝนมันผสมกับน้ำส้มป่อย หรือดอกไม้หอม และนำดอกไม้ขาวลอย ในน้ำหอม ๒-๓ ดอก เช่น มะลิ จำปาขาว หมากรุก บุษรี ๑ กระถง ด้ายสายสิญจน์ ๑ ขด วางไว้ในพาน และด้ายผูกข้อมือเป็นเส้น ๆ จำนวนมัดละ ๕ เส้น

ขันหมากเบ็งนี้บางที่ใช้โต๊ะ พาน วางตั้งซ้อนขึ้นไป เป็น ๓ ชั้น หรือ ๕ ชั้น แล้วนำเอาอาหารหวานคาวเรียงไว้ในโต๊ะ เว้นแต่โต๊ะใบยอดใส่ข้าวเหนียวสุกหรือไข่ไก่ต้มวางเรียงไว้ในโต๊ะด้วย หมากเบ็งนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับบายศรีแก้ว ทอง เงินของบายศรีหลวง เพียงแต่มีข้าว และไข่ไก่ต้มอยู่ด้วย เป็นอย่างบายศรีปากชาม^{๓๒}

วิธีการใช้ขันหมากเบ็งหรือลักษณะของการนำขันหมากเบ็งไปใช้ในเวลาและโอกาสของ คนอีสานนั้น มีความสำคัญของขันหมากเบ็ง ไว้ว่า

ก. ใช้เป็นเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย

ข. ใช้เป็นเครื่องสักการะอยู่ในเครื่องพิธีกรรมไหว้ครู บอกผี (เช่นสรวงดวง วิญญาณ)

ค. บูชาวิญญาณบรรพบุรุษ โดยนำไปบูชาตามหลักเส (ธาตุ) ที่บรรพบุรุษ (กระดุก)

ง. เป็นเครื่องให้พิจารณาเตือนคนได้พิจารณาเบญจขันธ์คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณรูป คือ ร่างที่คลุมรวมกันไว้ด้วยธาตุ ๔อันเป็นส่วนที่ปรากฏด้วยตาเวทนา การเสวย อารมณ์ รู้สึกสุข เดือดร้อนเจ็บ แค้นใจ เบิกบาน เฉยๆสัญญา รู้และจำอารมณ์ที่ผ่านอวัยวะทั้ง ๖เข้ามาแล้วบันทึกไว้ในใจสังขาร สภาวะปรุงแต่งวิญญาณผู้ก่อกรรมเกิดรูปนามติดต่อไปวิญญาณรู้แจ้ง อารมณ์ภายในที่สัมผัสปัจจัยภายนอก^{๓๓}

๒. องค์ประกอบบายศรีของชาวอีสานหรือภาขวัญ

การประกอบพิธีกรรมสู่ขวัญบายศรีของชาวอีสาน ในพานบายศรีหรือเรียกกันว่า “ภาขวัญ” ที่จัดทำขึ้นให้สวยงาม แล้วนอกจากนี้ ถือว่าเป็นเครื่อง เช่นไห้ว ตามหลักความเชื่อ ความศรัทธา และอิทธิพลทางศาสนาพราหมณ์และเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมสำหรับบำรุงขวัญเช่น ไห้วสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ยังมีองค์ประกอบตามความเชื่อของชนชาวอีสานด้วย ซึ่งยกมาเฉพาะที่สำคัญ หลังจากที่ได้กล่าวไว้แล้ว ในลักษณะของพานบายศรี หรือภาขวัญ ของชนชาวอีสาน ได้แก่

^{๓๒} เบญจมาศ แพทอง, บายศรี ลักษณะของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต , หน้า ๓๔.

^{๓๓} สุวิชช คุณผล. (๒๕๔๙). ความสำคัญของการบายศรี [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://guideubon.com/news/view.php?t=๓๔&s_id=๕๔&d_id=๕๔: [๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐].

ก. ไข่ต้ม เครื่องประกอบพิธีกรรมที่มีความสำคัญคือเป็นเครื่องประกอบที่ใช้เสี่ยงทายภายหลังเมื่อประกอบพิธีเสร็จแล้ว กล่าวคือเมื่อหมอขวัญประกอบพิธีเสร็จแล้ว หมอขวัญจะปลอกเปลือกไข่ต้ม และผ่าออกเป็น ๒ ซีกเพื่อทำนายว่า เมื่อภายหลังประกอบพิธีเสร็จแล้วต่อไปเจ้าของขวัญจะมีความสุขหรือไม่อย่างไร ถ้าผ่าไข่ออกแล้วผิวเรียบสวยงามไข่แดงและไข่ขาวเต็มพอง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของขวัญที่มีอาการครบสมบูรณ์หมอขวัญก็จะทำนายว่า เจ้าของขวัญจะมีความสุขสบาย ไม่มีโรคภัย แต่ถ้าไข้อยู่ในลักษณะตรงกันข้ามก็อาจทำให้เจ้าของขวัญไม่สบายและมีทุกข์ภัยในระยะเวลาอันใกล้นี้ หากว่าเป็นลักษณะที่ไม่ดีเช่นนี้หมอขวัญจะมีวิธีแก้ไขคือ การประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์อีกครั้งจะทำให้เจ้าของขวัญมีกำลังที่ดีขึ้น นอกจากความสำคัญของไข่ที่เป็นสัญลักษณ์แทนการเสี่ยงทายแล้วไข่ยังมีความหมายและความสัมพันธ์เกี่ยวกับขวัญ คือไข่มีความหมายแทนชีวิตที่เกิดใหม่ภายหลังการประกอบพิธีกรรมแล้วเหมือนกับการทำขวัญนี้ทำให้ร่างกายอยู่ได้ตามปกติ ความสัมพันธ์ของไข่และขวัญในแง่ความหมายว่า ไข่ เป็นสัญลักษณ์แทนขวัญ ทั้งนี้ไข่และขวัญมีสัญลักษณ์คล้ายคลึงกันคือ ไข่มีเปลือกหุ้มในขณะที่ขวัญมีร่างกายหุ้มห่ออีกทั้งไข่เป็นต้นกำเนิดของชีวิต เป็นที่มาของชีวิตในทำนองเดียวกันกับความเชื่อที่ว่า ขวัญ คือสิ่งที่ทำให้ร่างกายมีชีวิตอยู่ได้เป็นปกติ^{๓๔} เจ้าของขวัญจะรับประทานไข่ต้มเมื่อเสร็จพิธีแล้วจึงถือว่าขวัญได้กลับเข้าสู่ร่างกายส่วนไข่ที่ไม่สวยงามมีลักษณะไม่ดีก็จะไม่รับประทานแต่หมอขวัญจะนัดวันทำพิธีสะเดาะเคราะห์ก่อนดังที่กล่าวข้างต้น

ข. ไก่ เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมที่มีความสำคัญคือ ใช้สำหรับเสี่ยงทาย โดยใช้บริเวณคางไก่เป็นเครื่องเสี่ยงทาย เมื่อประกอบพิธีเสร็จแล้วหมอขวัญจะแกะตรงกระดูกคางไก่ออกหยิบเอาบริเวณคางไก่ออกมาเสี่ยงทายถ้าคางไก่ซึ่งมีกระดูก ๒ ชิ้นซีกออกมามีลักษณะงุ้มงอ สวยงาม ก็ทำนายว่าเจ้าของขวัญจะมีโชค มีความสุขถ้าคางไก่ปรากฏในลักษณะตรงข้าม คือ กระดูกไม่ซีกออกทั้ง ๒ ข้างหมอขวัญก็จะประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์เพื่อแก้เคล็ด

ค. ใบไม้มีกลิ่นต่าง ๆ ใบไม้พืชร่มรื่น ที่มีในธรรมชาติ คนชาวอีสานมีความเชื่อว่า ใบไม้ หรือดอกไม้ที่มีความสวยงาม ที่นำประดับในพานบายศรีแต่ละชนิด มีความเป็นมงคล ตามสีสันและชื่อเสียงของพืชร่มรื่นนั้น ๆ ได้แก่ดอกไม้มะลิ ใบเตย ใบคูณ ใบยอ ใบบัว หล้าคาหญ้าแพรก ดอกเงิน ดอกทอง ใบมะพร้าว ทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นพืชที่มีชื่อเป็นความสิริมงคลใบไม้ที่กล่าวมาแล้วเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมที่มีความสำคัญในการทำน้ำมนต์และบายศรีการนำพืชที่มีชื่อมงคลมาประกอบพิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์แทนความต้องการให้เกิดความเป็นสิริมงคลความสุข ความเจริญรุ่งเรืองกับเจ้าของขวัญนอกจากนี้ยังของมีความหมายใบไม้ ที่เป็นมงคล ได้แก่

^{๓๔}วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, วัฒนการพิธีทำขวัญของคนไทย, หน้า ๙๐-๙๒.

ใบเตย เป็นสัญลักษณ์แทนความสดชื่นรื่นรมย์ เพราะเป็นพืชที่มีกลิ่นหอม
 ใบคูณ เป็นสัญลักษณ์แทนความยั่งยืนอ คำคุณคัมครองปลอดภัย
 ใบมะยม เป็นสัญลักษณ์แทนความนิยมชมชอบ และการยอมรับ
 ใบยอ เป็นสัญลักษณ์แทนการยกยอ ชมเชย นับถือ สรรเสริญ
 ใบบัว เป็นสัญลักษณ์แทนความบริสุทธิ์ ไม่มีมลทินใด ๆ มาเป็นอุปสรรคใน
 ระหว่างการประกอบพิธี

ดอกเงินดอกทอง เป็นสัญลักษณ์แทนความร่ำรวยมั่งมี
 หล้าคา เป็นสัญลักษณ์แทนความอดทนยั่งยืน
 หล้าแพรก เป็นสัญลักษณ์แทนความอดทน
 ใบมะพร้าว เป็นสัญลักษณ์แทนความแข็งแรง ยืนยาว^{๓๕}

๒.๕.๔ บายศรีภาคต่าง ๆ

การประกอบพิธีกรรมสู่ขวัญบายศรี ดังที่กล่าวมาแล้วว่าได้มีการจัดทำขึ้นทั่วไปใน
 สังคมไทย ดังนั้น การทำบายศรีก็ได้มีการทำขึ้นเช่นกัน ซึ่งแต่ท้องถิ่น ก็มีเอกลักษณ์ และลักษณะที่
 แตกต่างกันบ้างตามค่านิยมในท้องถิ่น และวัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ หรือศรัทธาความเชื่อดั้งเดิมในชุมชน
 ท้องถิ่นนั้น ๆ

๑. บายศรีภาคเหนือ ทางภาคเหนือนิยมเรียกกันว่า ใบศรี หรือ ชันศรี ทำด้วยใบตอง
 ในการกำหนดชั้นของบายศรีทางภาคเหนือ มีตั้งแต่ชั้นเดียว ถึง ๙ ชั้น นิยมให้เป็นเลขคี่ เช่นเดียวกับ
 ภาคกลาง แต่จะมีการกำหนดชั้นของบายศรี ขึ้นอยู่กับผู้รับขวัญ ว่ามีฐานันดร มากน้อยสูงต่ำ
 เพียงใด และ การนำเอาความคิดเกี่ยวกับเรื่องฉัตร เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งพอจะจำแนกได้ ดังนี้

ก. บายศรีชั้นเดียว คล้ายกับบายศรีปากชามของภาคกลางประกอบไปด้วยใบตอง
 เย็บประณีตเป็นยอดแหลม ๔ ยอด เรียกว่านมแมว และประดับด้วย ดอกไม้สด ที่มีชื่อเป็นไม้มงคล
 ทั้งนั้น เช่น พุทธรักษา กุหลาบ ดอกกรัก ดอกบานไม่รู้โรย เป็นต้น แต่นิยมทำบายศรีลงในพาน
 ทางภาคเหนือเรียกว่า ชัน ทำด้วยเครื่องเงินเครื่องเงิน บางที่เรียกบายศรีว่า ชันศรี ตรงกลางใส่
 เครื่องเช่นไข่มุก มีข้าวเหนียวข้าวสุก ถั่วลิสง ไข่ต้ม จะเป็นไข่เป็ด หรือไข่ไก่ก็ได้ ดอกไม้รูปเทียน
 เมียงอม หมากพลู บุหรี่ ทั้งหมดนี้เป็นจำนวนคู่ น้ำหนึ่งจอก ด้ายสายสิญจน์ผูกมัดข้อมือ เป็นต้น
 ส่วนเครื่องประกอบของบายศรีทางภาคเหนือมี ไก่ต้ม หัวหมูต้ม ๑ หัว ใส่ภาชนะต่างหาก หรือไม่มีก็

^{๓๕} บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล, ประเพณีอีสานและเกร็ดโบราณคดีอีสาน, หน้า ๑๒๒.

ได้ บายศรีชั้นเดียวนี้นิยมทำกันทั่วไปในหมู่ชาวภาคเหนือเนื่องในมงคลต่าง ๆ อาทิ สู่ขวัญวันเกิด แต่งงาน สืบชะตา ทำบุญบ้าน เป็นต้น

ข. บายศรีสามชั้น ใช้ในพิธีมงคลสมรสของเชื้อสายเจ้านายฝ่ายเหนือชั้นหลาน

ค. บายศรีห้าชั้น ใช้ในพิธีบายศรีสู่ขวัญของเจ้านายชั้นทรงกรมหรือบุคคลชั้นเสนาบดี

ง. บายศรีเจ็ดชั้น ใช้ในพิธีสู่ขวัญบายศรีเจ้าฟ้าเจ้า หรือ ราชอาคันตุกะชั้นประธานาธิบดี

จ. บายศรีเก้าชั้น ใช้ในพิธีบายศรีทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

การทำสู่ขวัญบายศรีของชนชาวภาคเหนือนั้นเรียกว่า มักเรียกกันว่า เรียกว่าขวัญ หรือ ฮ้องขวัญ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายไม่ต่างจากที่อื่น ๆ

๒. บายศรีภาคใต้ การทำบายศรีในภาคใต้ แต่ก่อนนิยมใช้ต้นกล้วยทั้งต้นมาตัดให้มีขนาดประมาณ ๓-๔ กล้วยที่ใช้เป็นตัวบายศรี ตัวบายศรีใช้ใบกล้วยพับเป็นตัวกระจังปลายแหลม ตรงยอดติดประดับด้วยไม้ดอกไม้ประดับต่าง ๆ นำไปติดที่ชั้น ๕-๗ ชั้น โดยรอบต้นกล้วย บนยอดบายศรีมีถ้วยหรือกระถางบรรจุเครื่องเช่น เช่น ข้าว และขนม ๑๒ สิ่ง และปักเทียน หรือจะใช้ไขต้มน้ำมันแล้วไว้บนสุด ใช้ใบตอง ๓ ทาง หุ้มตัวบายศรีโดยรอบ แล้วเอาผ้า ๓ สี มีสีเขียว ขาว และแดง หุ้มพันทับใบตองนอกบายศรีอีกชั้นหนึ่ง เป็นบายศรีแบบง่าย ๆ ตามชนบท แต่ถ้าในตัวเมือง ก็จะมีการประดับประดาที่สวยงามมากขึ้น ตามสภาพพื้นที่ และวัสดุที่พอจะหาได้ ในยุคปัจจุบัน การทำตัวบายศรี ได้มีการวิวัฒนาการมากขึ้นตามสมัย บางทีทำด้วยไม้แกะสลักลวดลายกลิ้งเหลา เลียนแบบใบตอง แล้วทาสีต่าง ๆ อย่างสำเร็จรูป บางทีใช้สังกะสีบ้าง พลาสติกบ้าง มาดัดแปลงเป็นบายศรีแบบมั่นคงถาวร ซึ่งเป็นไปตามความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ และเพื่อความสะดวกสบายประหยัดค่าใช้จ่าย และยุคหลังได้รับอิทธิพลจากภาคกลางมากขึ้น การทำบายศรีแบบดั้งเดิมเริ่มจะหาไม่ค่อยมี จะนิยมใช้แบบภาคกลางมากขึ้น^{๓๖}

๒.๖ ลักษณะขั้นตอนการทำพิธีสู่ขวัญบายศรีของชาวอีสาน

ก่อนประกอบพิธีให้เอาคายนูชาขึ้นมา ผูกแขวนพราหมณ์ก่อน (เมื่อสู่ขวัญแล้วบางคนก็ให้ค่าตอบแทนอีกต่างหาก บางคนก็ให้ค่านูชา^{๓๗} แล้วก็แล้วไป สำคัญอยู่ที่ค่านูชาจะต้องให้ ไม่ให้

^{๓๖} เบลูจมาส แพทอง, บายศรี ลักษณะของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต, หน้า ๓๒-๓๗.

^{๓๗} ค่านูชา คือ ค่าธรรมเนียมในการบูชาครู หรือค่านูชาของผู้เป็นหมอปราหมณ์

ไม่ได้ ส่วนคำตอบแทนนั้น เป็นเรื่องน้ำใจของผู้เชิญพราหมณ์มาสู่ขวัญจะให้ก็ได้ ไม่ให้ก็ได้ การเข้าสู่ภา
 ขวัญผู้จะรับการสู่ขวัญนั้นให้นั่งหันหน้าไปทางทิศที่ราศีประจำวันตั้งอยู่ จึงจะเป็นมงคล ราศีประจำวัน
 ตั้งอยู่นั้นดังนี้

วันอาทิตย์	ราศีอยู่ทิศปัจจิม
วันจันทร์	ราศีอยู่ทิศพายัพ
วันอังคาร	ราศีอยู่ทิศบูรพา
วันพุธ	ราศีอยู่ทิศอุดร
วันพฤหัสบดี	ราศีอยู่ทิศอีสาน
วันศุกร์	ราศีอยู่ทิศทักษิณ
วันเสาร์	ราศีอยู่ทิศอาคเนย์

เมื่อนั่งแล้วให้ประณมมือไปทางทิศหัวใจเป็นอยู่ ถ้าไม่รู้ให้พราหมณ์ในพิธีบอกหัวใจนั้น
 อยู่ประจำทิศต่าง ๆ ดังนี้

วันอาทิตย์	หัวใจเป็นอยู่ทิศอุดร
วันจันทร์	หัวใจเป็นอยู่ทิศเหนือ
วันอังคาร	หัวใจเป็นอยู่ทิศอีสาน
วันพุธ	หัวใจเป็นอยู่ทิศบูรพา
วันพฤหัสบดี	หัวใจเป็นอยู่ทิศอาคเนย์
วันศุกร์	หัวใจเป็นอยู่ทิศพายัพ
วันเสาร์	หัวใจเป็นอยู่ทิศทักษิณ

จำง่าย ๆ ว่า ทิตยฺฮอ, จันทรฺหอ ,คารอิ, พุชบุ, พหฺสอา, ศุกรฺพา, เสาร์ทัก ประณมมือไป
 ทิศทาง หัวใจเป็นอยู่ซึ่งชื่อว่า ทำให้เกิดมงคล^{๓๘}

๒.๖.๑ วันเวลาสู่ขวัญ

การสู่ขวัญนี้ไม่นิยมทำเฉพาะในวันจันและวันเดือนดับ (ข้างแรม) นอกนั้นไม่ห้าม

การสู่ขวัญบายศรี นิยมทำในเวลากลางวัน แต่ตอนเย็นหรือกลางคืนก็เห็นมีการทำอยู่จึง
 ไม่สำคัญเรื่อง กลางวันกลางคืน แต่ให้เริ่มเวลาเป็นมงคล

^{๓๘} ส.ธรรมภักดี, ประเพณีอีสาน, หน้า ๒๐๘.

๒.๖.๒ บุพกิจก่อนทำพิธีสู่ขวัญบายศรี

ก่อนที่จะเริ่มพิธีการได้นั้นเจ้าของขวัญหรือเจ้าภาพนั้นจะต้องไปติดต่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับการจัดงานและขอวันเวลาที่จัดกับหมอสู่หรือพ่อพราหมณ์ซึ่งเมื่อได้วันเวลาที่เป็นมงคลแล้วเจ้าภาพก็จะไปดำเนินการบอกบุญให้แก่ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน และคนที่เคารพนับถือ จากนั้นก็จะมี การเตรียมสถานที่พานบายศรี เครื่องเซ่น และฝ่ายผูกแขนเมื่อถึงวันที่จะจัดพิธีเจ้าของขวัญก็ต้อง ไปเชิญพ่อพราหมณ์มาเพื่อที่จะประกอบพิธีก็ถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างพร้อมแล้ว พิธีการก็จะเริ่มขึ้นบุพกิจ ก่อนที่จะทำการสู่ขวัญนั้น ให้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. เชิญผู้รับการสู่ขวัญ จุติรูปเทียน
๒. กราบพระ ขอโอกาสก่อนทำพิธี (ถ้าพระสงฆ์อยู่ที่นั่นด้วย)
๓. ชิงด้ายมงคลระหว่างพานบายศรีกับผู้รับการสู่ขวัญและญาติ ถ้าไม่มีก็ต้อง ใช้ให้จับที่ภาขวัญหรือพานบายศรี และจับเสื้อหรืออะไรต่อ ๆ กันไป โดยให้เริ่มจับตอนสู่ขวัญตอนอื่น นอกนั้นให้นั่งประนมมือ การจับภาขวัญให้เอามือขวาจับ
๔. อัญเชิญเทวดาหรือชุมนุมเทวดา (สัคเค กาเม จรูเปฯ)^{๓๘}

๒.๖.๓ ขั้นตอนการทำพิธีสู่ขวัญบายศรี

หลังได้ปฏิบัติตามบุพกิจเบื้องต้นในการทำพิธีการสู่ขวัญบายศรี ตามขั้นตอน โดยละเอียด ดังนี้

๑. พ่อพราหมณ์จะจัดให้เจ้าของขวัญนั่งหันหน้าตามทิศที่เหมาะสมเพื่อเป็นสิริมงคลโดยพ่อพราหมณ์จะนั่งจะนั่งตรงข้ามกับเจ้าของขวัญส่วนพ่อแม่จะนั่งทางทิศเหนือของเจ้าของขวัญและญาติพี่น้องและผู้ร่วมงานจะนั่งล้อมรอบ โดยมีพานบายศรี เครื่องเซ่นพ่อพราหมณ์และเจ้าของขวัญจะนั่งอยู่ตรงกลาง
๒. เจ้าของขวัญจะผูกฝ่ายผูกแขนที่เตรียมไว้ให้แก่พราหมณ์เพื่อเป็นการบูชาครู โดยฝ่ายที่ใช้ผูกนั้นก็จะมีกรรมบัตรเป็นคำบูชาพราหมณ์จะจำแนกจำนวนมากจำแนกน้อยก็แล้วแต่เจ้าของขวัญจะเห็นสมควร
๓. เมื่อผูกฝ่ายเสร็จแล้วพ่อพราหมณ์ก็จะคลี่ฝ่ายที่เตรียมไว้ที่พานบายศรีแล้วดึงฝ่ายให้โอบล้อมผู้คนในพิธีทั้งหมด

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๓-๔๓๔.

๔. จากนั้นเจ้าของขวัญก็จะยกมือไหว้พ่อพราหมณ์แล้วใช้มือขวาจับพานบายศรี และตั้งจิตอธิษฐานขอให้เทวดาบันดาลให้เป็นไปตามที่พ่อพราหมณ์พ่อแม่ ญาติพี่น้องและผู้ร่วมงานก็จะจับฝ้ายแล้วอธิษฐานให้เจ้าของขวัญเช่นกัน

๕. พ่อพราหมณ์ก็จะเริ่มจุดธูปเทียนปักลงในพานบายศรียกขึ้น ๕ ขึ้น แล้วกล่าวว่า “นโม” ๓ จบและกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยต่อ

๖. จากนั้นพ่อพราหมณ์ก็จะทำการปาวเทวดา(ชุมนุมเทวดา)ซึ่งเป็นการกล่าวคำอัญเชิญเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต่างร่วมลงมาเป็นเกียรติและเป็นสักขีพยานในพิธี โดยพ่อพราหมณ์จะยกขันน้ำมนต์ขึ้นตั้งข้างหน้าตนเองแล้วจุดเทียนคิง หรือเทียนที่ใช้เป็นตัวแทนของเจ้าของขวัญแล้วนำไปปักที่ขันน้ำมนต์พร้อมกับกล่าวคำเชิญเทวดาเป็น ภาษาบาลีว่า “สัค เค กา เม จะ รูปะ”

๗. เมื่อทำการปาวเทวดาเสร็จ พ่อพราหมณ์ก็จะเริ่มทำการสู่ขวัญโดยจะใช้คำสู่ขวัญประเภทอะไร ก็ให้เลือกเอาตามความเหมาะสมของพิธีที่จัด เช่น เป็นสู่ขวัญบายศรีแต่งงานก็จะต้องใช้คำสู่ขวัญแต่งงานเป็นต้น^{๔๐}

๒.๖.๔ การเชิญขวัญ

การเชิญขวัญก่อนสู่ขวัญบายศรี ถ้ามีเวลาพอก็ให้ว่าคำเชิญขวัญเสียก่อนทุกครั้ง การเชิญขวัญเป็นพิธีที่ดีอย่างหนึ่งคือเราขอความสำเร็จความศักดิ์สิทธิ์จากพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เทวดา อินทร์พรหมผู้มีอิทธิฤทธิ์มาประสิทธิ์ประสาทพรให้จะได้มีวาจาศักดิ์สิทธิ์เพราะผู้สวดและผู้ฟังไม่ใช่คนมีอิทธิฤทธิ์ เมื่อเราขอท่าน ท่านก็คงเมตตาประทานให้ตามคำขอ^{๔๑}

คำเชิญขวัญนั้นมีหลายสำนวนไม่มีแบบตายตัว ต่างหมอต่างสรรหาสำนวนที่เห็นว่าเหมาะกับเหตุการณ์เช่น คำเชิญขวัญสำหรับบุคคลธรรมดาอีกสำนวนหนึ่ง สำหรับเชื้อพระวงศ์อีกสำนวนหนึ่ง เป็นต้น

โดยทั่วไปลักษณะของการสู่ขวัญบายศรีทางภาคอีสาน จะมี ๒ ลักษณะคือ สู่ขวัญลุ่ม และ สู่ขวัญเทิง คือสู่ขวัญน้อยนั่นเอง เป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติไม่เหมือนกัน บางท้องถิ่นทำ บางท้องถิ่นที่ไม่ทำ แท้จริงสู่ขวัญลุ่มสู่ขวัญเทิงนี้ นิยมทำกันก่อนสู่ขวัญจริง (อาจใช้การทำวิดฟายทดแทนได้) ส่วนความหมายในการทำมีดังนี้

สู่ขวัญลุ่ม (ลุ่ม ภาษาอีสาน แปลว่า ล่าง)เป็นความเข้าใจของนักปราชญ์โบราณที่ต้องการอยากจะได้ขวัญจากจุดกำเนิดของผู้ที่มาจากสัตว์ดิรัจฉาน หรือมนุษย์มาเกิดให้มาส่งเสริมอุปถัมภ์ให้มีความอยู่เย็น เป็นสุขอีกอย่างหนึ่งก็เป็นการอัญเชิญเทพเบื้องล่างมีแม่เจ้าธรณี ท้าวจตุ

^{๔๐}มนัส สุขสาย, การบายศรี สู่ขวัญ, หน้า ๘๒-๘๔.

^{๔๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๘

โลกบาลและภุมมเทวดา เป็นต้น มาให้พรแก่ผู้รับการสู่ขวัญในขณะเดียวกันก็เป็นการเสริมขวัญเบื้องต้นด้วย ที่ว่า ขวัญ แข็งและขวัญขาวขวัญผาตืนและต่มซ้อง(ตาต่ม) นั้นเอง^๒

สู่ขวัญเทิง (เทิง ภาษาอีสาน แปลว่า บน) เป็นการเรียกขวัญจากจุดกำเนิดของผู้รับการสู่ขวัญ ผู้ที่มาจากสวรรค์เบื้องบนมาเกิดเป็นมนุษย์ ให้มาส่งเสริมอุปถัมภ์ให้ผู้รับการสู่ขวัญนั้นอยู่เย็นเป็นสุข อีกอย่างหนึ่งก็เป็นการอัญเชิญเทพเจ้าเบื้องบนมาอวยชัยให้พรผู้รับการสู่ขวัญในขณะเดียวกันก็เป็นการเสริมขวัญเบื้องต้นด้วย ที่ว่า ขวัญหูและขวัญตา ขวัญจอมผมและขวัญคิ้ว ให้พราหมณ์สวดคาถาสู่ขวัญเทิง (บน)ตอนสั่งให้ผู้รับการสู่ขวัญจุดเทียนบนยอดภาขวัญ และพราหมณ์สวดคาถาสู่ขวัญหลุ่ม (ล่าง) ตอนตนเอง (พราหมณ์) จุดธูปและเทียน จากนั้นจึงพิธีสู่ขวัญหลุ่มเทิง (ล่างบน) และทำพิธีจริงต่อไป^๓

๒.๖.๕ การทำวิดฟาย

คำว่าวิดฟาย เป็นภาษาคนโบราณอีสาน หมายถึง การเอาดอกไม้จุ่มลงในน้ำมันแล้วตวัด (ประพรม) ใส่ผู้จะรับการสู่ขวัญลักษณะของการวิดฟายจะแตกต่างจากการประพรมน้ำพุทธรนต์ ของพระสงฆ์ตรงที่อุปกรณ์ในการสลัดน้ำมันเป็นดอกไม้ ไม่ใช่ใบหญ้าแฝก หรือ ใบมะยม เช่น พระสงฆ์ การจับดอกไม้จุ่มลงในน้ำมันมือจะคว่ำลง แล้วยกขึ้นให้พ้นจากขอบภาชนะ ตวัดน้ำให้กระเด็นออกจากตัวผู้วิดฟาย (พราหมณ์) ผู้รับการสู่ขวัญพิธีนี้นิยมทำก่อนสู่ขวัญ โดยที่พ่อพราหมณ์เอาขันน้ำมันตมาถือไว้ในมือซ้ายมือขวาเอาดอกไม้ ๑ คู่ จุ่มลงในน้ำมัน ประพรมไป ยังผู้รับการสู่ขวัญพร้อมทั้งสวดคาถาว่า^๔

“โอมพุทังธัมมังสังฆังอุทกัง น้ำอันนี้บ่มแน่นน้ำธรรมดาพระยาเถนประทานมาแต่ฟากฟ้า ว่าจะให้เอามาหัดให้คนได้ลุ่มฟ้าให้ได้ตั้งคำมกคำปรารถนาถูกจิตใส่คนถึกหวานก้านหนา ถูกจิตใส่คนถึกยาก้านก่ากะหายถูกจิตใส่คนถึกฝง หุ่นฝงฮอยกะหาย ถูกจิตใส่คนผอมเหลืองเป็นพยาธิถูกจิตใส่คนเป็นเคราะห์คาดถึงคิงกะหายถูกจิตใส่คนเห็นลางพานเห่าถูกจิตใส่คนทันทกเค้าฮ้องถูกเอาขวนกะหาย ถูกจิตใส่คนเห็นงูอยู่ ในบ้านถูกจิตใส่คนเปิดบ้านนี้ข้าวสีแดงกะหาย สัพพะโรคระงับ สัพพะภัยระงับ สัพพะเคราะห์ระงับ สัพพะเชื้อระงับ”

ถ้าเป็นการสู่ขวัญบายศรีงานแต่งงาน หรือ สู่ขวัญบายศรี คู่บ่าวสาว ก็จะใช้คำ หรือคาถาวิดฟาย ว่าดังนี้

^๒สวิง บุญเจิม, ตำรากรมดกอีสาน, หน้า ๔๓๗.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๕

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๖

โอมพระพุทธรูปทั้ง กุญแจขิดใส่คู่แต่งงาน คู่แต่งงานกะอายุยืนดอมกันเท่าเผ่ามีลูกมี
เต้าล้วนแต่ผู้ดี เป็นเศรษฐีมีงมีป้ไ้กุญแจขิดใส่คนทุกช้เกิดเป็นคนร่ำรวย กุญแจขิดใส่ควาย
ควายก็ เป็นควายเขาแก้วกุญแจขิดใส่ฮ้านค้าเปิดใหม่แล้ว ก็มั่งมีเงินค่ากุญแจขิดใส่ผู้นำก็จัก
เป็นหลักไชยของ ประเทศ กุญแจขิดใส่คนเรศรก็จักเป็นเมืองหลวงกุญแจขิดใส่ปวงนักเรียนก็
ได้เป็นดีบ่น้อย กุญแจขิดใส่ ข่อยข้าข้อยข้าก็กลับตัวเป็นนาย กุญแจขิดใส่ข้าราชการผู้น้อย ก็
มาเกิดเป็นใหญ่เป็นโตกุญแจขิดใส่ พระสังโฆและจวัน้อย ก็จักเป็นพระยอดแก้ว งามอ่านแล้ว
ด้วยบาทพระคาถาว่า อู อะ มะ มูล มา มะหามูลมัง สวาหุมฯ”^{๔๕}

วิตพายนี ถ้าใช้แล้วก็ไม่ต้องใช้ส่วขวัญหลุ่มขวัญเทิงถ้าใช้ส่วขวัญหลุ่มขวัญเทิงแล้ว ก็ไม่ต้อง
วิตพายหรือจะใช้ทั้งหมดก็ขอให้อยู่ในดุลพินิจของพ่อพราหมณ์^{๔๖}

๒.๖.๕ การผูกแขนหรือข้อมือ

เมื่อพราหมณ์ส่วขวัญจบแล้วญาติพี่น้องจะเอาข้าว ไข่ กล้วยใส่มือเจ้าของขวัญมือซ้าย
หรือมือขวาก็ได้ให้พราหมณ์ผูกข้อมือให้ก่อน ปกติจะผูกข้อมือซ้ายเพราะแขนซ้ายถือเป็นแขนขวัญ
เป็นแขนที่อ่อนแอใช้งานหนักไม่ได้ เป็นแขนที่น่ารักทะนุถนอม ในเวลาผูกข้อมือนั้นทุกคนยื่นมือขวา
ออกไปพุง (โถม) แขนของเจ้าของขวัญที่พราหมณ์กำลังทำพิธีผูกข้อมือให้ ถ้าอยู่ห่างก็ยื่นมือจับแขน
หรือแตะตัวกันต่อๆมาเป็นเส้นสายเหมือนเชือก ส่อแสดงถึงความสัมพันธ์ทางกายและใจเป็นอย่างดี
แล้วตั้งจิตอธิษฐานขอให้เจ้าของขวัญมีความสุขความเจริญเมื่อผูกข้อมือเสร็จแล้วให้ผู้เป็นเจ้าของขวัญ
มีความสุขความเจริญเมื่อผูกข้อมือเสร็จแล้วให้ผู้เป็นเจ้าของขวัญประนมมือไหว้ผู้ให้พรเป็นการรับเอา
พร เมื่อพราหมณ์ผูกเสร็จแล้วต่อไปก็เป็นโอกาสของญาติมิตรต่างๆไปจะเข้ามาผูกข้อมือให้กับเจ้าของ
ขวัญ^{๔๗}

ด้ายสำหรับผูกข้อมือ (ด้ายผูกแขน) นั้นต้องเป็นด้ายดิบนำมาจับเป็นวงยาวพอที่จะพัน
รอบข้อมือได้ โบราณถือว่า คนธรรมดาวงละ ๓ เส้น ผู้ดีมีศักดิ์ตระกูล ๕ เส้น (อาชญา ๕ ขี้น้ำ ๓)
เมื่อวงแล้วให้เด็ดหรือดึงให้ขาดเป็นเส้นๆ ห้ามใช้มีดตัด จะใช้มีดตัดได้เฉพาะด้ายที่มัดศพเท่านั้นถ้า
เป็นภาขวัญงานแต่งงานจะเริ่มจัดภาขวัญต้อง เป็นคนบริสุทธิ์ (ปลอด) คือเป็นคนดีผิวเดียวเมียวเดียว
ถ้าจัดไม่เป็นเพียงมาจับพอเป็นพิธีแล้วให้คนอื่นๆจัดต่อไปจนเสร็จ ต้องจัดทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง
ภาขวัญฝ่ายชายจะให้หญิงบริสุทธิ์ (เด็กหญิงยังไม่มีประจำเดือน) หาบด้วยไม้ฉ้วนผ้าทอหูกเพราะถือ
เคล็ดเอาความสามัคคีรักใคร่ของผ้าและไม้และการส่วขวัญต้องใช้เวลา ค่าประมาณ ๓ – ๔ ทุ่มหลัง

^{๔๕} สรวง บุญเจิม, ตำรากรมวัดอีสาน, หน้า ๔๓๕.

^{๔๖} สรวง บุญเจิม, ตำรากรมวัดอีสาน, หน้า ๔๓๗

^{๔๗} บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล, ประเพณีอีสานและเกร็ดโบราณคดีอีสาน, หน้า ๒๔๐.

รับประทานอาหารค่ำเสร็จ ถือว่าเป็นเวลาหนูเข้านู (ยามหนูเข้าสู)ภาวัญงานแต่ง จะต้องมีการอาหารคาวหวานเป็นส่วน ประกอบอีกด้วย^{๔๘}

ด้ายผูกแขน (ด้ายผูกข้อมือ) ถือเป็นของดี ของศักดิ์สิทธิ์ควรรักษาไว้อย่างยิ่ง ตั้งทิ้ง ให้ล่วง ๓ วันเสียก่อนจึงดึงออก เวลาที่ง่ามที่ลงที่สกปรกเพราะด้ายผูกแขนเป็นของขาวของบริสุทธิ์ เป็น จตุรรมแห่งจิตใจบริสุทธิ์หลายดวงจึงควรรักษาไว้ให้ดี ผู้เฒ่าผู้แก่เคยเล่าให้ฟังว่าด้ายผูกแขนที่เก็บ รักษาไว้เป็นของศักดิ์สิทธิ์ ป้องกันอันตรายได้เช่น มีโจรมาปล้น อธิษฐานขอให้จิตทุกดวงช่วยก็ ปลอดภัยจากอันตรายได้และเป็นเสน่ห์ดึงดูดจิตใจให้คนรัก-ใคร่ชอบพอได้

การผูกแขน (ผูกข้อมือ) การผูกแขนที่จะอำนวยประโยชน์สุขให้แก่เจ้าของขวัญควร ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ ๑ ผู้ผูก หรือพราหมณ์ ๒ ผู้รับผูกหรือเจ้าของขวัญ ๓ ผู้เกี่ยวข้อง คือญาติ มิตร ๔ คำกล่าวขณะที่ผูก และปัจจุบันอาจมี เงิน หรือของมีค่าเป็นการให้กำลังใจด้วย

คำกล่าวขณะที่ผูกเป็นคำเรียกร้องเชิญขวัญซึ่งเป็นคำที่ไพเราะ อ่อนหวานสุภาพ เรียบร้อยมีความหมาย ไปในทางที่ดีงามและมีคติธรรม ^{๔๙}

จะเห็นได้ว่า พิธีสู่ขวัญนี้เป็นขนบประเพณีคือประเพณีชาวอีสานได้เคยตั้งหรือร่างเป็น ระเบียบแบบแผนขึ้นไว้ เป็นธรรมดาของประเพณีที่อาจมีส่วนปลีกย่อย แปรกต่างกันไปบ้าง ในลักษณะของการพัฒนาเป็นลักษณะของความเจริญให้เหมาะสมกับกาลสมัยแต่ส่วนสำคัญอันเป็น มูลฐานของประเพณีนี้ก็ยังคงอยู่และเป็นหน้าที่ของรุ่นต่อไปจะเป็นผู้รับช่วงระวังรักษาไว้ให้มรดกอัน สำคัญนี้ยังยืนสืบไป เพื่อแสดงความเก่าแก่ของชาติบ้านเมืองเรา

๒.๗ ประเภทของการสู่ขวัญบายศรี

การจัดทำพิธีสู่ขวัญบายศรีของชาวอีสานเป็นพิธีกรรมที่กระทำสืบต่อกันมานาน จัดแบ่ง เป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ ตามลักษณะและโอกาสที่ใช้ ดังนี้

๒.๗.๑ การสู่ขวัญบายศรีคน

การทำสู่ขวัญบายศรีคน เป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญหรือจิตใจอันจะก่อให้เกิดขวัญหรือ กำลังใจดีขึ้น วิธีการดำเนินชีวิตของชาวอีสานมักจะมีการสู่ขวัญควบคู่กันเสมอ เพื่อเรียกร้องหรือ ระดม พลังทางจิตใจนอกจากนี้เนื้อหาในบทสู่ขวัญบางบทได้มีการสอดแทรกคติธรรมและแนวทางใน การดำเนินชีวิตของคนกลุ่มต่าง ๆ ของสังคม การสู่ขวัญมีหลายอย่างด้วยกัน ได้แก่

^{๔๘} บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล, ประเพณีอีสานและเกร็ดโบราณคดีอีสาน, หน้า ๑๒๓.

^{๔๙} สาร สารทัศนานันท์, พิธีสู่ขวัญและคำขวัญโบราณอีสานฉบับสมบูรณ์, หน้า ๑๒๖.

ก. การสู่ขวัญบายศรีพระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ได้เลื่อนสมณศักดิ์พัดยศเป็น พระครู หรืออุปฌาย์ชาวบ้านจะทำการสู่ขวัญให้ หรือเวลาจะเอาพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานที่แท่นประทับ ภายในวัดจะทำการสู่ขวัญพระสงฆ์ทั้งวัดเป็นการส่งเสริมให้พระสงฆ์เป็นผู้สืบมรดกทาง พระพุทธศาสนาต่อไป^{๕๐}

ข. การจัดทำสู่ขวัญบายศรีหลวง(ผู้สูงอายุ)เวลาพ่อแม่หรือผู้เฒ่าผู้แก่เกิดมีอาการ เจ็บป่วยชาวบ้านจะรักษาด้วยวิธีการต่าง ๆ แต่ถ้ายังไม่หาย ลูกหลานจะทำพิธีสู่ขวัญให้เป็นเวลา ๓ คืน เชื่อว่าโรคภัยไข้เจ็บหรืออาการป่วยจะหายได้ สิ่งของที่ใช้ในพิธีนี้ก็เหมือนสู่ขวัญธรรมดาแตกต่างกันตรงที่ ต้องเพิ่มรูปเทียนให้ เท่ากับอายุของผู้ป่วย ให้สวดเวลากลางคืนประมาณ ๓-๔ ทุ่ม^{๕๑}

ค. การจัดทำสู่ขวัญบายศรีนาคก่อนที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนา เมื่อบุตรชายมีศรัทธาจะบวชเมื่อถึงวันบวช ผู้เป็นบิดา-มารดาจึงได้จัดพิธีสู่ขวัญให้บุตรชายเพื่อเป็นสิริมงคล

ง. การจัดทำสู่ขวัญบายศรีแต่งงาน (คู่บ่าว -สาว) การสู่ขวัญบ่าวสาวเวลาแต่งงาน ก่อนที่หนุ่มสาวจะอยู่กินร่วมกันเป็นสามีภรรยา จะต้องจัดให้มีพิธีแต่งงานหรือชาวอีสานเรียกว่า "กิน ดอง" เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลกับคู่บ่าวสาวจึงต้องจัดให้มีการสู่ขวัญขึ้น ประเพณีการสู่ขวัญ แต่งงาน(กินดอง)ของชาวอีสาน แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ (๑) การจัดทำสู่ขวัญบายศรีนัยก่อน แต่งงาน มักกระทำที่บ้านเจ้าบ่าวก่อนจะมีพิธีแต่งงานพ่อแม่เจ้าบ่าวและญาติของเจ้าบ่าวนิยมสู่ขวัญ ให้กับลูกของตนก่อนแล้วจึงนำภรรยาไปรวมกันพร้อมกับการแห่ขันหมากที่บ้านเจ้าสาว ภรรยา ก่อน พิธีแต่งงาน เรียกภรรยา น้อย และ(๒) จะเป็นการทำพิธีสู่ขวัญบายศรี ให้คู่บ่าว -สาว ส่วนใหญ่จัด ขึ้นทำที่บ้านเจ้าสาว หลังจากเจ้าบ่าวได้ทำพิธีสู่ขวัญบายศรี ที่บ้านตนเองแล้ว คนอีสานถือว่าการเข้า พิธีสู่ขวัญบายศรี ของคู่บ่าว -สาว ถือว่าได้เข้าพิธีแต่งงานอย่างทางการ^{๕๒}

จ. การจัดทำสู่ขวัญบายศรีผู้นำชุมชน(ผู้ใหญ่บ้าน,กำนัน, อ.บ.ต) ระบบการปกครอง ทางบ้านเมือง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตในสังคมไทย ในสมัยโบราณบทบาทของผู้นำชุมชน ที่สำคัญคือ ผู้ใหญ่บ้าน และกำนัน ผู้ที่ได้รับเลือกตั้ง หรือแต่งตั้งขึ้นมาเป็นผู้นำหมู่บ้าน หรือตำบล ก่อนที่จะดำรงตำแหน่งชาวบ้านหรือลูกบ้าน ก็จะได้ทำพิธีสู่ขวัญให้ และในสมัยปัจจุบัน นโยบายการ

^{๕๐}ปรีชา พิณทอง, ประเพณีโบราณไทยอีสาน, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๑๖),. หน้า ๒๔๓.

^{๕๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๗.

^{๕๒}ส.ธรรมภักดี, ประเพณีอีสาน, หน้า ๑๐๓.

กระจายอำนาจทางเมืองการปกครอง คือ องค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะผู้นำในการบริหารชุมชน ที่มีบทบาทต่อสังคมชนบท คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ก่อนที่จะดำรงตำแหน่ง เมื่อชนะการเลือกตั้ง ก็ได้จัดทำพิธีสู่ขวัญบายศรีเช่นกัน เพื่อความเป็นสิริมงคล ^{๕๓}

ฉ. การจัดทำสู่ขวัญบายศรีคนป่วยการสู่ขวัญคนป่วยคนเจ็บไข้นาน ๆ หรือชาวบ้านเรียกว่า “ป่วยปี” เชื่อว่ามีสาเหตุมาจากขวัญออกจากร่างกาย จึงเกิดอาการเจ็บป่วยเมื่อหายป่วยแล้วแต่ร่างกายยังไม่แข็งแรง ถือว่า ขวัญหนีเนื้อหนีคิง(ขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว)จึงจำเป็นต้องสู่ขวัญให้เพื่อเรียกขวัญให้มาอยู่กับร่าง จะทำให้คนป่วยแข็งแรงหายจากการเจ็บป่วย

ช. การจัดทำสู่ขวัญบายศรีแม่เฒ่า (คนท้อง) ผู้หญิงที่กำลังตั้งครรภ์ อาจจะมีการแพ้ง่ายอย่างรุนแรง บางทีอาจทำให้ร่างกายผู้เป็นแม่ไม่ไหวอาจทำให้เสียชีวิตได้ เพื่อความอยู่ดีปรกติสุขและรับขวัญวิญญาณที่มากเกิดอยู่ในท้อง จึงมีการจัดพิธีการสู่ขวัญบายศรีให้

ซ. การจัดทำสู่ขวัญบายศรีออกกรรมกรรมการสู่ขวัญออกกรรม คือผู้หญิงที่คลอดบุตรต้องอยู่ไฟเมื่อออกไปแล้วก็มีพิธีสู่ขวัญให้เพราะในขณะที่อยู่ไฟนั้นได้รับความทุกข์ทรมานนานปีการจึงจำเป็นต้องเอาอกเอาใจและให้กำลังใจการเอาอกเอาใจอย่างหนึ่ง คือ การสู่ขวัญบายศรีให้^{๕๔}

ณ. การจัดทำสู่ขวัญบายศรีเด็กน้อย(เด็กทารก ชาย-หญิง) การสู่ขวัญเด็กน้อย เด็กๆ มักตกใจง่าย ถ้ามีใครหลอกหรือเห็นอะไรที่น่ากลัว ก็จะตกใจมากพ่อแม่เชื่อว่าเมื่อเด็กตกใจขวัญจะออกจากร่าง ส่งผลให้เด็กร้องไห้งอแงไม่สบายจึงจำเป็นต้องทำพิธีสู่ขวัญให้^{๕๕}

๒.๗.๒ การสู่ขวัญบายศรีสัตว์

การสู่ขวัญสัตว์เป็นการระลึกถึงบุญคุณของสัตว์ที่ช่วยมนุษย์ในการทำมาหากินรวมไปถึงการขอมาที่ได้อาว่า เหยียนดีในระหว่างการทำงาน ที่สำคัญ ได้แก่

ก. สู่ขวัญช้าง ช้างเป็นสัตว์มงคลของไทย โดยส่วนใหญ่ จะมีในภาคอีสานตอนล่างในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ที่มีการเลี้ยงช้างมากที่สุด โดยในเครื่องพิธี จะประกอบด้วยหญ้า ยอดอ้อย และยอดไม้ไผ่ หรือพืชส่วนใดที่เป็นอาหารช้างนั้นโปรดปราน ^{๕๖}

ข. การสู่ขวัญบายศรีควายและจ้าว (วัว) ควายเป็นสัตว์ที่มีคุณค่าคนมากเพราะเป็นแรงงานหลักในการทำนา ทำไร่ชาวบ้านถือว่าคนได้กินข้าวเพราะสัตว์เหล่านี้ ดังนั้นก่อนที่จะลงมือ

^{๕๓}บุญนาค พินิจพล, สู่ขวัญสมัยใหม่,(ม.ป.ท. : ส.ธรรมภักดี, ม.ป.ป.). หน้า ๓๙-๑๐๑.

^{๕๔}ปรีชา พิณทอง, ประเพณีโบราณไทยอีสาน, หน้า ๒๔๖.

^{๕๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๘

^{๕๖}สาร สารทัศนายนันท์, พิธีสู่ขวัญและคำขวัญโบราณอีสานฉบับสมบูรณ์, หน้า ๘.

ทำนาครั้งแรกหรือเลิกทำนาแล้ว เจ้าของมักทำพิธีสู่ขวัญให้ เพื่อเป็นการรำลึกถึงบุญคุณและขอมาที่
ได้ คำว่า เชี่ยนตือระหว่างทำงานร่วมกัน ภาษ่วัดจัดให้มีน้ำอบน้ำหอมและหญ้า^{๕๗}

ง. การสู่ขวัญบายศรีม้อน(ตัวหม่อน) ม้อนเป็นสัตว์ตัวอ่อนที่ซุกโยออกจากรังไหม
ชาวบ้านสามารถนำมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม ม้อนเป็นสัตว์ที่มีคุณแก่คนเพราะไหมสามารถทำเป็น
เครื่องนุ่งห่ม เมื่อชาวบ้านลงมือเลี้ยงม้อนหรือหลังจากการซุกโยม้อนเสร็จเป็นรังไหมแล้วจะจัดให้มี
การสู่ขวัญขึ้น เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้เลี้ยงม้อนทำให้ผู้เลี้ยงขายเส้นไหมได้เงินทองและเชื่อว่าการสู่ขวัญ
ให้ม้อนจะส่งผลให้ม้อนมีหนังหนาดังเปลือกฟ้าว (เหมือนเปลือกมะพร้าว) ภาษ่วัดมีข้าวต้มและ
ใบม้อน^{๕๘}

๒.๗.๓ การสู่ขวัญบายศรีสิ่งของ

การสู่ขวัญบายศรีสิ่งของเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อถือว่า สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เป็นสิ่ง
ที่มีประโยชน์ต่อชีวิตของมนุษย์รวมถึงพืชพันธุ์ธัญญาหารต่างๆ ผลผลิตทางการเกษตร ที่สิ่งดำรงชีวิต
ของชนชาวอีสาน และชาวชนบท จึงจำเป็นต้องจัดให้มีการทำพิธีสู่ขวัญบายศรีให้กับสิ่งของเหล่านี้
เพื่อเป็นการสำนึกในบุญคุณชาวบ้านเชื่อว่า การทำพิธีสู่ขวัญบายศรีสิ่งของจะทำให้ผู้เป็นเจ้าของมี
ความสุข มีลาภเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของต่อไป ซึ่งการทำพิธีสู่ขวัญบายศรีสิ่งของ ได้แก่

ก. การสู่ขวัญบายศรีพระพุทธรูป เป็นพิธีจัดขึ้นภายหลังจากการประกอบพิธีเผาศพ
ของชาวกูย^{๕๙} เมื่อเจ้าภาพได้ประกอบพิธีเผาศพเรียบร้อยแล้วก็จะจัดพิธีสู่ขวัญพระพุทธรูปที่ใช้ในการ
ประกอบพิธีด้วย เพราะเมื่อมีคนตายถือว่า เป็นสิ่งไม่เป็นมงคลกับบ้านที่อยู่อาศัยชาวกูยจึงจัดพิธีสู่
ขวัญพระพุทธรูปถวายวัด เพื่อลบล้างสิ่งไม่เป็นมงคลหรือเมื่อถึงฤดูขึ้นปีใหม่ตรุษสงกรานต์ เป็น
ประเพณีโบราณ มีการสงฆ์พระพุทธรูป เพื่อเป็นบุญกุศล หรือมีเมื่อสร้างพระพุทธรูปปิดทอง
ขึ้นมาใหม่ เสร็จแล้วจึงได้สมโภช ทั้งพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนอุบาสก อุบาสิกา ก็ร่วมกันจัดพิธี
สมโภช และสู่ขวัญบายศรีขึ้น^{๖๐}

ข. การสู่ขวัญบายศรีเฮือน (ขึ้นบ้านใหม่) การสู่ขวัญเฮือน คือหรือพิธีการ ขึ้น
บ้านใหม่ หลังจากสร้างบ้านใหม่ เป็นกล่าวถึงการนำเอาพิธีและขั้นตอนการสร้างบ้านเรือนมาพูดที่ใน
ที่ประชุมเพื่อให้คนที่มาในพิธีรู้จักสร้างบ้านให้เป็นสิริมงคล ถ้าบ้านเรือนทำใหม่ถูกแบบก็จะนำแต่

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘

^{๕๘} ส.ธรรมภักดี, ประเพณีอีสาน, หน้า ๒๖๖.

^{๕๙} กูย หรือ ส่วย เป็นชุมชนหนึ่งในภาคอีสาน

^{๖๐} สาร สารทัศนันทน์, พิธีสู่ขวัญและคำขวัญโบราณอีสานฉบับสมบูรณ์, หน้า ๖๓.

ความเป็นมงคลมาให้ นอกจากนี้บางตำราบอกว่า ก่อนการสร้างบ้านยังได้มีพิธีสู่ขวัญเสาเรือนอีกด้วย ซึ่งเป็นเสาเอกเสาโท เพื่อเป็นสิริมงคลก่อนที่จะทำพิธี ยกเสา ด้วย^{๖๑}

ค. การสู่ขวัญบายศรีเกวียน การสู่ขวัญเกวียนนั้น เกวียนเป็นพาหนะใช้สำหรับลากเข็นการสู่ขวัญเกวียนก็เพื่อให้เป็นสิริมงคลและมั่นคงและสอนให้เจ้าของรู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์^{๖๒}

ง. การสู่ขวัญบายศรีนา ส่วนใหญ่จะทำในช่วงก่อนเริ่มทำนา หรือนิยมทำในช่วงวันแรกนาขวัญ ซึ่งถือว่าเป็นเบิกฤกษ์ เป็นสิริมงคลเป็นการบูชาผีไร่ผืนนา หรือเทวดาผู้รักษาไร่นา (ตาแฮก) และบูชาพระแม่โพสพด้วย^{๖๓}

จ. การสู่ขวัญบายศรีลาน จะทำในช่วงที่ได้นำข้าวที่ได้เก็บเกี่ยวแล้ว นำมากองรวมกันที่ลานข้าว ซึ่งลานข้าวจะดายหญ้าออกให้เกลี้ยง แล้วเอามูลควายมาผสมน้ำเคลือบที่ผิวดินตากให้ แล่นำข้าวที่เกี่ยวแล้วขึ้นมawang ก่อนที่จะทำการนวดข้าวคนโบราณ นิยมสู่ขวัญเสียก่อน หรือจะทำหลังการนวดเสร็จ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เอาบุญลานข้าว^{๖๔}

ฉ. การสู่ขวัญบายศรีข้าวขึ้นเล่า (ยุ่งฉาง) เป็นที่จัดเก็บข้าว เหมือนกับบ้านเรือน ดังนั้น ก่อนที่จะข้าวมาเก็บไว้ คนโบราณนิยมสู่ขวัญให้ด้วย ส่วนใหญ่จะทำพร้อมกันกับการสู่ขวัญข้าว มักทำกันในเดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ ชาวบ้านเชื่อว่า “กินบ่บก จกบ่ลง” (กินเท่าไร ไม่รู้จักหมด) ชาวบ้านจะสู่ขวัญข้าวก่อนทำพิธีเปิดเล่า (ยุ่ง)ข้าวนำมากิน จะทำการสู่ขวัญก่อน เพื่อเป็นสิริมงคลจะทำให้สามารถผลิตข้าวในปีต่อไปได้อย่างสมบูรณ์ ไม่เกิดภาวะอดอยาก^{๖๕}

ประเพณีการสู่ขวัญที่ทำในปัจจุบันนี้ยังมีอยู่เพียงการสู่ขวัญบางประเภท เท่านั้นเช่น การสู่ขวัญนา สู่ขวัญบ่าวสาว สู่ขวัญคนป่วย สู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่ สู่ขวัญข้าว สู่ขวัญคนธรรมดา และสู่ขวัญควายและวัวทั้งนี้อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพของสังคมในปัจจุบันสัตว์และสิ่งของบางอย่างได้หมดความสำคัญในชีวิตประจำวันของชาวอีสานไปแล้ว จึงค่อยๆ เลิกไปในที่สุด เช่น วัวควาย ปัจจุบัน ไม่จะนิยมมากแล้ว เพราะเกษตรกรหันมาใช้เทคโนโลยี เครื่องไถนา เป็นส่วนใหญ่ วัว ควาย ปัจจุบัน เกษตรกรชาวชนบทอีสาน จะนิยมเลี้ยงไว้เป็นสินค้า เพื่อรายได้เสริมเท่านั้น การสู่ขวัญบายศรีสัตว์เลี้ยงเหล่านี้จึงหมดความหมายโดยปริยาย

^{๖๑} ส.ธรรมภักดี, ประเพณีอีสาน, หน้า ๒๑๘-๒๒๒.

^{๖๒} ปรีชา พิณทอง, ประเพณีโบราณไทยอีสาน, หน้า ๒๖๔.

^{๖๓} ส.ธรรมภักดี, ประเพณีอีสาน, หน้า ๒๒๓.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๕.

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, ประเพณีอีสาน, หน้า ๒๒๘.

๒.๘ ความเป็นมาประเพณีการแต่งงานในสังคมไทย

ประเทศไทยรู้โดยทั่วไปว่าในสังคมไทย มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างกันออกไปด้วยลักษณะสิ่งแวดล้อม และความสัมพันธ์เชื่อมทางวัฒนธรรมประเทศใกล้เคียง ดังนั้นประเพณีบางอย่างที่มีในวิถีชุมชนสังคม ก็จะมีขึ้นตามศรัทธาความเชื่อ และวัฒนธรรมสังคมใกล้เคียงที่เชื่อมต่อกัน โดยเฉพาะพิธีการแต่งงาน จะมีความคล้ายคลึงและแตกต่างกันด้วยเช่นกัน

๒.๘.๑ การแต่งงานในสังคมไทย

ในสังคมไทยการแต่งงานหรือ พิธีมงคลสมรสเป็นพิธีการกระทำที่ทำให้ชายหญิงเป็นสามีภรรยาตามจารีตประเพณี ตามครรลองของวัฒนธรรมมนุษย์ที่เจริญแล้วก็จะมีพิธีการเกิดขึ้นเมื่อคนเราจะเปลี่ยนจากสถานะภาพหนึ่งไปสู่สถานะภาพหนึ่ง คือจากคนโสดไปเป็นคนที่มีครอบครัว วิถีชีวิตก็จะเปลี่ยนไปสู่ชีวิตใหม่^{๖๖} การแต่งงาน เป็นขบวนการทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ วัฒนธรรมคือสิ่งที่แสดงออกให้เห็นว่ามนุษย์นั้นเจริญกว่าสัตว์ วัฒนธรรมเกี่ยวกับการแต่งงานนี้ วิวัฒนาการมาจากความต้องการที่จะสนองสัญชาตญาณของมนุษย์ในเรื่องความต้องการทางจิตวิทยา และทางเพศ และความต้องการที่จะสงวนไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์ของตนให้คงอยู่ต่อไป สัญชาตญาณเช่นนี้ก็มีในสัตว์เช่นเดียวกัน ในยุคแรกๆ ที่สัตว์ มนุษย์ เกิดขึ้นในโลก มีชีวิตอยู่ท่ามกลางป่าดงพงไพร การประกอบกิจกรรมทางเพศก็เหมือน กับสัตว์โลกอื่นๆ คือ เมื่อเกิดความต้องการทางเพศก็จะไม่เลือกบุคคล ไม่เลือกสถานที่ ไม่มีความอาย ไม่มีการผูกมัดกันเป็นคู่ผัวตัวเมีย เพศชายคนใดที่แข็งแรงกว่าก็ย่อมได้เปรียบเป็น “จ่าโขลง” เช่นเดียวกับสัตว์อื่น จึงเกิดมีการต่อสู้แย่งเพศเมียกัน เช่นเดียวกับสัตว์เดรัจฉาน เมื่อกาลเวลาผ่านไปนับเป็นหมื่นเป็นแสนปี สัตว์มนุษย์ได้วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก คือได้ปรับปรุงวิธีการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นไปเรื่อยๆ เรียกว่า พัฒนาการ แต่สัตว์โลกประเภทอื่นนั้นหยุดอยู่กับที่ ไม่มีการปรับปรุงอะไรเลย แต่มนุษย์มีการผูกพันกันเป็นคู่ผัวตัวเมีย ต่างคนต่างไม่ละเมิดคุ้มครองของผู้อื่นเพราะกลัวจะทะเลาะวิวาทกัน การที่มนุษย์เพศชายมาอยู่ร่วมกับมนุษย์เพศหญิงนั้นก็เพราะมีใจปฏิพัทธ์เสนหาก่อนจึงพยายามเกี่ยวพาราสีจนฝ่ายหญิงปลงใจเห็นด้วย หรือถ้าไม่ยินยอมก็บังคับเอาด้วยกำลัง ระบบครอบครัวจึงเกิดขึ้น เมื่อมีลูกเกิดมาพ่อแม่ก็รักใคร่ และห่วงหา จึงได้ช่วยกันพยายามเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนให้ลูกมีความรู้ความสามารถที่จะยืนอยู่บนลำแข้งของตัวเองได้เมื่อโตขึ้น เพื่อจะได้เลี้ยงดูพ่อแม่ด้วย

^{๖๖} สุเมธ เมธาวิทยกุล, **สังกัปพิธีกรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า

ประเพณีการแต่งงาน เป็นการแสดงออกซึ่งน้ำใจอันดีงามของมนุษย์ คือแสดงถึงความเคารพนับถือบิดามารดา และญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่าย และเป็นการให้เกียรติแก่ฝ่ายหญิงอย่างเต็มที่ คือเมื่อชายต้องการที่จะอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา ก็ไม่กระทำโดยพลการแต่ยังให้เกียรติแก่ผู้ใหญ่ ในการจัดการสู่ขอและประกอบพิธีแต่งงาน ดังนั้น การกระทำพิธีแต่งงานที่ถูกต้องตามจารีตประเพณี เป็นการแสดงความมีเกียรติศักดิ์ศรีของคู่บ่าวสาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายหญิงที่ล่อแหลมต่อการเสียเกียรติอย่างยิ่งในเรื่องเพศสัมพันธ์ การทำพิธีแต่งงานจึงจึงเป็นการป้องกันเกียรติของสตรีเพศ แต่ฝ่ายชายนั้นไม่สำคัญนักจะไม่ทำพิธีเลยพากันไปจดทะเบียนสมรสเลยก็ดียิ่งดี เพราะไม่ต้องเสียอะไรเลย เท่ากับได้มาฟรี

การแต่งงานจึงหมายถึงพิธีการที่ทำโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นสิริมงคลแก่การเริ่มต้นชีวิตใหม่ของกลุ่มสมรส กล่าวคือ ทำให้ดี ทำให้ถูก และทำให้ควร คำว่าทำให้ดีคือ ทำแล้วมีประโยชน์แก่ทุกฝ่าย เช่น คู่สมรสได้ปรารถนาที่อยากจะอยู่ร่วม ใช้ชีวิตร่วมกันตามที่ใฝ่ฝัน ทำให้ชีวิตคู่ของกลุ่มสมรสมีความสุข มีที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวทั้งทางกายและทางใจ ทำให้ได้สมาชิกใหม่ของสังคม ทำให้เกิดสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นองค์กรทางสังคมที่ทำหน้าที่ปลูกปั้นหล่อหลอมให้คนเป็นมนุษย์โดยขบวนการสังคมประเภท (Socialization) เป็นต้น คำว่า ทำให้ถูก คือพิธีการแต่งงานที่เป็นที่ยอมรับของสังคมว่าทำให้เกิดความสัมพันธ์ของชายหญิงเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามจารีตประเพณี ศีลธรรม หรือกฎหมาย เช่น ตามหลักจารีต ชายหญิงจะสมสู่กันได้ ก็ต่อเมื่อได้ทำพิธีแต่งงานซึ่งผู้ปกครองของทั้งสองฝ่ายยินยอมแล้วเท่านั้น และเมื่อเป็นสามีภรรยากันแล้วฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะไปมีเพศสัมพันธ์หรือแต่งงานใหม่ไม่ได้ เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย^{๖๗}

๒.๘.๑ การแต่งในสังคมไทยภาคต่างๆ

ในสังคมไทยเรารูปแบบการแต่งงานโดยทั่วไปก็คล้ายๆ กัน จะแตกต่างกันก็แต่ชื่อ และรายละเอียดเท่านั้น เช่น ภาคเหนือเรียกว่า กินแขก ภาคอีสานเรียกว่า กินดอง ภาคใต้เรียกว่า กินงาน กินเหนียว ไหว้เมีย ภาคกลางบางแห่งเรียกว่า กินสามถ้วย กินสี่ถ้วย เป็นต้น ส่วนรายละเอียดนั้นก็แตกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น การรดน้ำสังข์ เป็นที่นิยมปฏิบัติกันในภาคกลางซึ่งคงจะได้เค้ามาจากพิธีพราหมณ์ ส่วนภาคเหนือนิยมพิธีผูกข้อมือ สันนิษฐานว่าคงจะสืบสายประเพณีมาจากพวกเงี้ยว พวกพม่า เป็นพิธีที่มีความหมายว่า นำเอาคน ๒ คนมาผูกไว้เป็นคนเดียวกัน ทั้งทางกาย ทางใจ ก็เปรียบเสมือนว่า เป็นหนึ่งเดียวกันเท่านั้น และอยู่ร่วมกันไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่ สมัยก่อนการหย่าร้างกันแทบจะไม่ค่อยจะมีแต่เมื่อสังคมเจริญขึ้น การหย่าร้างก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ประเพณี

^{๖๗} สุเมธ เมธาวิทยกุล, **สังกัปพิธีกรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒๗-๑๓๔.

การผูกข้อมือนั้นเขามีเคล็ดอยู่อย่างหนึ่งว่า เมื่อแขกผูกข้อมือคู่บ่าวสาวเสร็จแล้ว เขาไม่ให้ตัด ให้ทั้งคู่หาวิธีทำให้ข้อมือทั้งสองหลุดออกจากด้ายที่ผูกติดกันไว้ ถ้าตัดก็ถือว่าไม่เป็นมงคล อาจจะทำให้ชีวิตสมรสมีอันเป็นไป การที่ให้คู่บ่าวสาวพยายามดิ้นรนให้หลุดเองนั้น ก็หมายความว่าชีวิตคู่ในอนาคตนั้นมีแต่ปัญหา เมื่อก่อปัญหาเองก็ต้องช่วยกันแก้จึงจะสำเร็จ อย่างว่าแต่หวังจะให้คนอื่นมาช่วยแก้ไข ถ้าแก้ไม่ได้ชีวิตคู่ก็คงจะไปไม่รอด หรือไม่คอยร่าบรีน^{๖๘}

๒.๘.๒ การแต่งงานในสังคมไทยภาคเหนือ

การแต่งงานในสังคมไทยภาคเหนือ หรือประเพณีแต่งงานแบบล้านนา เป็นวัฒนธรรมที่งดงามแฝงไปด้วยคติความเชื่อและศีลธรรมแห่งการครองเรือน เพื่อครองชีวิตคู่อย่างมีความสุขตามกรอบจารีตประเพณีล้านนา เมื่อบ่าวสาวถึงวัยอันควร ดังคำโบราณล้านนากล่าวไว้ว่า "ไม้ดีผ้า ป่าดีเผา" คือ พร้อมทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ คุณสมบัติที่จะมีครอบครัวได้ และเมื่อรักชอบพอกัน เรียนรู้คบหากันมาได้สักระยะหนึ่ง

พิธีกินแขกแต่งงาน พิธีแต่งงานแบบล้านนา หรือเรียกว่า กินแขกแต่งงาน เป็นงานมงคลของคู่บ่าวสาว ที่มีสถาบรรดาศักดิ์ เช่น ท้าวพญา เศรษฐี ซึ่งแตกต่างจากชาวบ้านธรรมดาทั่วไป พิธีค่อนข้างจะประณีต งดงาม มีขบวนแห่ขันหมาก ซึ่งเป็นขันหมากที่มี หมาก ใบพลู อยู่ในขันสำหรับเรียกว่าขันหมาก มีหีบผ้าไหม เป็นหีบผ้าที่ทำขึ้นมาใหม่ ใส่ผ้าไหมผืนงามที่ทอขึ้นมาเพื่องานนี้โดยเฉพาะ และขันสุมา เป็นขันสำหรับขอขมาลาโทษ ของเหล่านี้นั้นเป็นของไหว้พ่อตาแม่ยาย (พ่อแม่ฝ่ายภรรยา) เมื่อรักชอบพอกัน บ่าวสาวจะจัดให้มีพิธีแต่งงานขึ้นได้มี ๒ ลักษณะด้วยกันคือ การแต่งงานแบบผิดผี และการแต่งงานแบบสุ่อ

๑) การแต่งงานแบบผิดผี

การแต่งงานแบบนี้เกิดขึ้นจากบ่าวสาวแต่ละเนื้อต้องตัวกัน หรือได้เสียกันก่อนแต่งงาน การกระทำแบบนี้เรียกว่า ผิดผี คือ ไม่ถูกต้องตามประเพณี ถือว่าไม่เคารพปู่ย่าตายาย หรือผีบรรพบุรุษ ต้องทำพิธีขอขมาและเสียผีตามประเพณี โดยทางญาติผู้ใหญ่ฝ่ายสาวจะแจ้งให้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายบ่าวทราบ เพื่อเตรียมเครื่องไหว้มาขอขมา สิ่งที่จะต้องเตรียมเพื่อเป็นเครื่องประกอบพิธี มีดังนี้

(๑) ดอกไม้รูปเทียนตามกำหนดของการบูชาผีแต่ละตระกูล อาจใช้ ๑๒ สวย , ๑๖, ๓๖ สวย

(๒) เงินค่าใส่ผี เท่ากับจำนวนดอกไม้รูปเทียน ในอดีตใช้เงินแถบ(เงินรูป)

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน

(๓) อาหารสำหรับเลี้ยงผี ต้องมีเหล้าไห ไก่คู่ ขึ้นลาบ แกงอ่อม ผลไม้ ขนมหวาน หมาก๑หัว พลุ ๑ มัด ผีบางตระกูลอาจจะเลี้ยงด้วยหมู

เมื่อจัดเตรียมเครื่องสักการะสำหรับประกอบพิธีพร้อมแล้ว ผู้ใหญ่ฝ่ายสาวส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงที่อาวุโสที่สุดในตระกูล จะเป็นผู้นำเครื่องสักการะไปบูชาผีปู่ย่า และบอกกล่าว ว่า

บัดนี้นาย.....นางสาว.....ได้ผิดจารีตประเพณี ขอผีปู่ย่า จงอภัยหื้อแก่เขา อย่าได้มีโทษต่อไป และขอให้นาย.....มาเป็นลูกหลานในครัวเรือน ขอปู่ย่า ตายาย คุ่มครองปกป้องเขาสืบไป^{๖๙}

เมื่อรูปเทียนที่สักการบูชาหมดดอกแล้ว จึงลาเครื่องสักการะ เพื่อนำเอาเครื่องเช่นสังเวจ มารับประทานร่วมกันในวงศ์เครือญาติ การลาของเช่นไห้วบางแห่งก็ใช้วิธีเสี่ยงข้าวสาร เช่น หยิบข้าวสารขึ้นมาถ้านับได้เลขคี่ แสดงว่าผีปู่ย่ายังกินเครื่องสังเวจอยู่ จึงรอสักพักไปหยิบขึ้นมาใหม่ถ้าหยิบได้เลขคู่แสดงว่าผีปู่ย่าอิ่มแล้ว

การแต่งงานแบบผิดผีอาจเป็นเรื่องภายในหมู่เครือญาติของทั้งสองตระกูล ไม่นิยมจัดแต่งงานแบบเอิกเกริก เมื่อทำพิธีให้ผีเสร็จแล้ว ฝ่ายบ่าวก็หาฤกษ์ยามดีเข้ามาอยู่บ้านสาว โดยสะพายผ้าปัก หรือถุงขันธ์ ถุงผ้าที่ใส่เสื้อผ้า เงินทองและของมีค่า เดินสะพายดาบเข้ามาอยู่ที่บ้านผู้หญิง โดยสาวจะนำถุงขันธ์และดาบแขวนไว้ที่หัวนอน และอยู่ด้วยกันแบบสามีภรรยา จนกว่าจะหาเงินทองพอปลูกบ้านได้ จึงแยกตัวออกจากพ่อแม่อยู่เรือนใหม่^{๗๐}

๒) การแต่งงานแบบสู่ขอ

การแต่งงานแบบนี้ เป็นการแต่งงานที่หนุ่มสาวรักกัน ดูใจกันมาเป็นเวลาอันควร และผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายก็เห็นดีเห็นงามด้วย การแต่งงานนี้ ฝ่ายบ่าวจะมีญาติผู้ใหญ่มา จาเทิง (จำเติง) หรือมาสู่ขอ และกำหนดวันหมั้นหมายแต่งงาน หรือหมั้นพร้อมแต่งงานก็ได้ จะมีเครื่องประกอบพิธีในการหมั้นดังนี้

(๑) ขันหมั้นหรือพานหมั้น ส่วนใหญ่เป็นขันเงินที่ตกแต่งด้วยดอกไม้ อาจจะมีเครื่องประดับ เช่น แหวนหมั้น หรือสร้อยคอ สร้อยแขน วางอยู่ตรงกลางพานห่อด้วยผ้าแดง ปัจจุบันอาจไม่ใช้ผ้าแดง แต่ใช้กล่องใส่ของหมั้นสีแดง และใช้ดอกกุหลาบแดงเย็บแบบรองพื้น

^{๖๙} มณี พะยอมยงค์, กินแขกแต่งงาน ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๕๔-๓๕๖.

^{๗๐} ศรีเลา เกษพรหม, ประเพณีชีวิตคนเมือง, (เชียงใหม่ : นพบุรี ๒๕๔๔), หน้า ๔๘

(๒) ชั้นเงินสินสอดหรือพานสินสอด เป็นพานที่ใส่เงินสินสอด นิยมห่อด้วยห่อด้วยผ้าแดงหรือชมพู

(๓) ชั้นหมาก คือชั้นที่ใช้สำหรับทานหมาก อาจเป็นชั้นสานที่ลงรักทาชาด หรือชั้นหมากเงินที่แต่งตาไว้แล้วมีหมากดิบ ๘ ลูก และต้องติดอยู่ในก้านเดียวกัน หรือถ้าแยกก็ให้แยกเป็นคู่ๆ ใบพลู ๔ แหลบ แหลบละ ๔ ใบ ห่อด้วยผ้าแดง

ปัจจุบันพิธีแต่งงานทางภาคเหนือหรือแบบล้านนา ได้มีการปรับปรุงยุคให้เหมาะสมสมัย มีการผสมผสาน วัฒนธรรมการแต่งงานแบบภาคกลางเข้ามาร่วมด้วย พิธีการแต่งงาน จะนิยมจัดที่บ้านของฝ่ายหญิง เนื่องจากธรรมเนียมล้านนา นิยมให้ผู้ชายไปอยู่กับผู้หญิงที่บ้านพ่อแม่ฝ่ายหญิง ดังนั้นเมื่อรักใคร่ชอบพอกัน และฝ่ายชายให้ผู้หญิงมา จาเพิง (จำเติง) (หมั้นหมายกันไว้แล้ว) จากนั้นฝ่ายชายจะหาฤกษ์ยามดี เพื่อจัดพิธีแต่งงาน การแต่งงานจะต้องเตรียมตัวหลายอย่าง ได้แก่

(๑) การเตรียมบ้านของฝ่ายหญิง เตรียมที่นอน หมอน มุ้ง เตรียมห้องหอ ในอดีตหญิงสาวจะต้องทอผ้าขึ้นเพื่อทำเป็น สะลี(ฟูกรองนอน) ทอผ้าปูที่นอน ผ้าห่ม หมอน เตรียมไว้ พอใกล้วันแต่งงานก็ต้องตกแต่งบ้านให้สะอาดเรียบร้อย ประดับด้วยดอกไม้ต่างๆ

(๒) การบอกกล่าวให้กับคนในชุมชนมาร่วมงาน โดยพ่อแม่ของทั้งสองฝ่าย จะเชิญแขกเรือฝ่ายตนเองให้มาร่วมงาน บอกล่วงหน้าอย่างน้อย ๑ สัปดาห์

(๓) การเตรียมอาหารสำหรับเลี้ยงแขก กลุ่มแม่บ้านพ่อแม่จะช่วยต้องช่วยกันทำ

(๔) ฝ่ายชายจะต้องเตรียมขบวนแห่ชั้นหมาก และเครื่องประกอบพิธีแต่งงาน ประกอบไปด้วย ได้แก่ หีบผ้าไหม่ ดาบ ถูย่าม(ถุงขนัน) ชั้นหมาก ชั้นไหว้ ต้นกล้วย ต้นอ้อย อย่างละ ๑ คู่ ชั้นสินสอด ชั้นหมั้น (กรณีหมั้นพร้อมแต่ง) สะลี หมอน มุ้ง ผ้าห่ม (อาจจะไม่มีก็ได้) สิ่งของเหล่านี้ เป็นของที่จะต้องเตรียมมาในวันแต่งงาน โดยอาจจะมีการจัดขบวนแห่อย่างเอิกเกริก จากบ้านเจ้าบ่าวมายังบ้านเจ้าสาว

(๕) ทำพิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ในเช้าวันแต่งงาน พิธีการนี้จะต้องให้ปู่อาจารย์เป็นผู้ประกอบพิธี ส่วนเครื่องพลีกรรมในพิธี อาจจะช่วยกันทำ หรือให้ปู่อาจารย์ผู้ประกอบพิธีเป็นผู้จัดเตรียมให้^{๗๑)}

๓) ความเชื่อในพิธีแต่งงานแบบล้านนา

^{๗๑)} ศรีเลา เกษพรหม, ประเพณีชีวิต คนเมือง, หน้า ๕๑

หลังจากส่งตัวเข้าหอแล้ว บ่าวสาวจะออกมาร่วมกินเลี้ยงด้วยอาหารพื้นเมืองที่มีนามมงคล อาทิ ข้าวขมเส้น (เชื่อว่าจะเป็นเส้นเป็นสายโยงใยไม่มีที่สิ้นสุด) แกงบ่าหนุน ขึ้นลาบ น้ำพริก อ่อง แกงอ่อม(แปลว่ารักกัน อยู่ด้วยกันอย่างอบอุ่น) แกงฝัก (ซึ่งแปลว่ารัก) แกงฝักสลิด (แปลว่าติดกัน รักกัน) ยำขึ้นไก่ มีข้อห้ามไม่ให้เลี้ยงลอดช่อง เชื่อว่าคู่บ่าวสาวเก็บเงินทองไม่อยู่ ห้ามด่าทอ ทะเลาะวิวาทกันในวันแต่งงาน ทั้งแขกเรือที่มาร่วมงานและญาติทั้งสองฝ่าย เวลาใส่บาทให้แย่งกันจับทัพพีด้านบน เชื่อว่าจะได้มีอำนาจเหนือกว่าผู้ที่จับด้านล่าง เป็นความเชื่อแบบภาคกลาง แต่ทางล้านนาถือว่าไม่เหมาะสม จุดเทียนไม่ให้แย่งกันจับเทียนชนวน ตามความเชื่อที่ว่าใครจับด้านบนจะมีอำนาจเหนือกว่า ซึ่งเป็นอิทธิพลความเชื่อที่มาจากภาคกลาง ระมัดระวังอย่าให้ถ้วยชาม แก้วน้ำแตกในช่วงแต่งงาน บางแห่งเชื่อก็คือเครื่องครัว ห้ามมิให้พ่อแม่ แม่หม้ายเป็นผู้ผูกข้อมือบ่าวสาวในพิธีแต่งงาน หรือไม่เชิญให้มาร่วมในงานแต่งงานเลย

๔) การไหว้พ่อแม่

เมื่อหนุ่มสาวอยู่กินกันได้ ๓ วัน หรือ ๗ วันแล้ว ก็พากันไป ไหว้พ่อแม่ ตลอดถึงญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชายโดยคู่ผัวเมียใหม่จะช่วยกันหาเครื่องสักการะ อุปโภค บริโภค เช่น เสื้อผ้า อาหารแห้ง วัสดุเส้น ปลาแห้ง ขนม ให้ครอบครัวคนที่ตนจะไหว้ตามสมควร พร้อมทั้งมีพานดอกไม้ ธูปเทียนไปเคารพกราบไว้ มีความหมายว่าไปคารวะฝากเนื้อฝากตัวเป็นลูกหลานในตระกูล และขอคำแนะนำในการครองเรือน ตลอดถึงการขอศีลขอพรจากผู้ใหญ่เป็นสิริมงคลแก่ตนต่อไป ส่วนทางญาติผู้ใหญ่อาจเตรียมทุนไว้มอบให้เพื่อสร้างครอบครัวตามฐานะของแต่ละท่าน เงินเหล่านี้เรียกว่า เงินขวัญถุง จึงมักจะเก็บไว้เป็นสิริมงคล ให้เงินไหลเข้ามาเพิ่มเติมอีกให้เกิดความรุ่งเรือง ในชีวิตครอบครัวตลอดไป

คู่แต่งงานใหม่มักใช้เวลาไปไหว้พ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ทางฝ่ายสามีหลังจากแต่งงานเสร็จในเวลาค่ำ โดยนำเอาหมูที่ใช้เลี้ยงผีปู่ย่ามาแร่เนื้อแบ่งเป็นส่วนๆ ใส่ถุงผ้าไปมอบให้พ่อแม่ฝ่ายชาย เหตุที่ไปในยามค่ำเพราะยังอายแต่งงานใหม่จึงไม่กล้าไปในเวลากลางวัน เมื่อเอาเนื้อหมูไปมอบให้พ่อแม่สามีเสร็จแล้ว พ่อแม่สามีก็จะมอบถุงของขวัญให้ และทั้งเวลาสักกระยะประมาณ ๓-๕ วันบ่าวสาวคู่สามีภรรยาก็จะเอาถุงของขวัญไปคืน วันที่เอาถุงไปส่ง เรียกว่า ไปส่งถุง ผู้หญิงที่เป็นลูกสะใภ้จะต้องช่วยงานแม่สามี เช่น หาน้ำใส่หม้อ ต้มน้ำให้พ่อแม่สามีจนเต็มบุ^{๗๒}

การไคว่ผี คือการนำเอาเครื่องเช่นไห้ผีปู่ย่า แบ่งเป็นสองชุด ญาติผู้อาวุโสจะทำพิธีบอกกล่าวผีปู่ย่า ให้ผีทั้งสองครอบครัวคุ้นเคยกัน เพื่อดูแลบ่าวสาวให้มีความสุข

^{๗๒} มณี พะยอมยงค์, ประวัติและวรรณคดีล้านนาไทย, (กรุงเทพมหานคร : มิตนราการพิมพ์

หลังจากประกอบพิธีเสร็จก็จะมีการแบ่งสวดดอก สวดหมาก สวดพลู คนละครึ่ง แบ่งไก่ คนละ ๑ ตัว แล้วต่างคนต่างเอาไปไว้ที่หิ้งผีปู่ย่าของครอบครัว ส่วนไก่ และอาหารนำมาแบ่งกันรับประทาน

เมื่อไควผีเสร็จแล้วจะถือว่าเป็นผีเดียวกัน สามารถเข้าออกนอกในได้แม้กระทั่งห้องนอน เป็นการแสดงความไว้นือเชื่อใจกัน^{๗๓}

การกินแขกแต่งงาน คือ การใช้ชีวิตคู่ร่วมกันของคู่บ่าวสาว ที่สร้างความเป็นมงคล และความมั่นคงของชีวิต ผ่านพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้การดำรงชีวิตอยู่ในกรอบคุณธรรม ของผู้ครองเรือนที่ปฏิบัติกันมาช้านาน นับเป็นประเพณีที่งดงาม ควรสืบสานไว้ให้ยั่งยืนสืบต่อไป^{๗๔}

๒.๘.๓ การแต่งงานในสังคมไทยภาคกลาง

พิธี แต่งงานแบบไทยภาคกลาง ถือเป็นพิธีแต่งงานที่คุ้นเคยกันอยู่เป็นอย่างดี เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วความนิยมแต่งงานตามลำดับแบบภาคกลางกันอยู่แล้ว ซึ่ง ขั้นตอนของพิธีการ ของพิธี แต่งงานแบบภาคกลาง จะเริ่มต้นจาก หนุ่มสาวคู่หนึ่ง ที่ตกลงปลงใจจะใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน และพร้อมที่จะเข้าพิธีวิวาห์อย่างเป็นทางการ จะต้องมีการตกลงสินสอด รวมถึงฤกษ์งานแต่งงาน ทั้งนี้ก็เพื่อความ เป็นสิริมงคลในการเริ่มต้นชีวิตคู่ ซึ่งมีลำดับพิธีการตามแบบฉบับภาคกลางดังนี้

๑) พิธีสงฆ์ คือ พิธีการแรกเพื่อสร้างความเป็นสิริมงคลในงานแต่งงานของคู่บ่าวสาว ซึ่งเมื่อเสร็จพิธีสงฆ์แล้วลำดับต่อไป คือ พิธีการแห่ขบวนขันหมาก

๒) พิธีการตั้งขบวนแห่ขันหมาก แห่ขันหมาก รับขันหมาก : ในปัจจุบันนิยมจัดพิธี หมั้นและพิธีแต่งในวันเดียว ดังนั้น จึงมีการรวบรัดเอา ขันหมากหมั้น และ ขันหมากแต่ง เข้าไว้ด้วยกัน โดยจะมีทั้ง ขันหมากเอก และ ขันหมากโท และเมื่อตั้งขบวนขันหมากเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ส่วนใหญ่จะมีขบวนกลองยาวนำหน้าเพื่อสร้างความครึกครื้น โดยขั้นตอนนี้ต้องให้เจ้าสาวเตรียมตัวรอ ขันหมากบนบ้าน ส่วนเจ้าบ่าวก็จะไปบริเวณที่จัดขบวนขันหมากเตรียมตัวรอฤกษ์เคลื่อนขบวนมา บ้านเจ้าสาว จากนั้นขบวนขันหมากก็จะเตรียมตัวเข้าไปในบ้าน ซึ่งจะต้องผ่านด่าน พิธีกันประตูทั้ง ๓ คือ ประตูนก ประตูเงิน และประตูทอง โดยเจ้าบ่าวจะเตรียมซองไว้ เพื่อเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนขอผ่าน ประตู หลังจากนี้ถือเป็นพิธีการช่วงต่อไป

^{๗๓} สงวน โชติสุขรัตน์, ประเพณีไทยภาคเหนือ, (เชียงใหม่ : สงวนการพิมพ์, ๒๕๑๕), หน้า ๘๙-๙๐.

^{๗๔} มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (๒๕๕๔) ประเพณีล้านนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : Phttp://library.

๓) พิธีสู่ขอและพิธีนับสินสอด : ขั้นตอนต่อไป คือ การนำของจากขบวนขันหมากมาจัดวางเรียงกัน จากนั้นเฒ่าแก่ฝ่ายชายจะเริ่มการเจรจาสู่ขอ เมื่อตกลงยินยอมยกลูกสาวให้ ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวจะนำพานสินสอดออกมาเปิด เพื่อเข้าสู่พิธีนับสินสอด หลังจากนั้นสินสอดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายจะช่วยกันโปรยถั่ว งา ข้าวเปลือก ข้าวตอก ดอกไม้ ใบเงิน ใบทอง ที่บรรจุมาในพานขันหมากเกลงบนสินสอด แล้วเข้าสู่พิธีพิธีสวมแหวนหมั้น

๔) พิธีหลังน้ำพระพุทธรณ์และประสาธน์พร : บ่าว สาวนึ่งที่ตั้งเพื่อทำพิธีรดน้ำสังข์ ซึ่งเจ้าสาวต้องนั่งด้านซ้ายของเจ้าบ่าวเสมอ ประธานในพิธีคล้องพวงมาลัย สวมมงคลแฝดบนศีรษะของบ่าวสาว พร้อมกับเจิมที่หน้าผากมงคลแฝด จากนั้นประธานหลังน้ำพระพุทธรณ์และประสาธน์พรให้บ่าวสาว ตามด้วยพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ ผู้ร่วมงานที่เป็นผู้ใหญ่ และเชิญแขกอื่น ๆ เข้ารดน้ำตามลำดับความอาวุโส

๕) พิธีรับไหว้ : หลัง เสร็จพิธีหลังน้ำพระพุทธรณ์และประสาธน์พรจะเป็น พิธีรับไหว้ หรือ พิธีไหว้ผู้ใหญ่ เพื่อเป็นการฝากเนื้อฝากตัวของคู่บ่าวสาว ด้วยการก้มกราบแล้วจึงส่งพานธูปเทียนให้ผู้ใหญ่ ท่านจะรับไหว้และผูกสายสิญจน์ที่ข้อมือคู่บ่าวสาว พร้อมกับให้พรและใส่ซองเงิน หรือของมีค่าอย่างอื่นลงบนพานให้ไว้เป็นเงินทุนในการสร้างครอบครัว

๖) พิธีส่งตัวเข้าหอ : เป็น พิธีสำคัญในช่วงสุดท้าย โดยผู้ใหญ่จะนำเจ้าสาวมาส่งตัวเข้าหอ ซึ่งเจ้าบ่าวจะมารออยู่ที่ห้องหอก่อนแล้ว ส่วนสำคัญของพิธีนี้จะอยู่ที่คู่ผู้ใหญ่ที่จะมาทำพิธีปูที่นอนก่อนที่จะพาเจ้าบ่าวเข้ามาในห้องหอแล้วเจิมหน้าผาก และนำตัวเจ้าสาวเข้ามา โดยที่เจ้าสาวจะต้องกราบพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ของตัวเองเพื่อเป็นการขอพร และเมื่อเจ้าสาวเข้ามาในห้องแล้ว แม่เจ้าสาวต้องเป็นคนพามามอบให้กับเจ้าบ่าว พร้อมพูดจาฝากฝังให้ช่วยดูแลลูกสาวด้วย จากนั้นจะกล่าวให้โอวาทเกี่ยวกับการใช้ชีวิตคู่ ในขั้นตอนนี้ธรรมเนียมบางท้องถิ่นจะให้พ่อแม่เจ้าสาวเป็นผู้กล่าวก็สามารถทำได้เช่นกัน^{๗๕}

๒.๘.๔ การแต่งงานในสังคมไทยภาคใต้

สำหรับ พิธีแต่งงานในภาคใต้ของไทย จะมีความแตกต่างไปจากภาคอื่น ๆ เนื่องด้วยประชากรในภาคนี้ส่วนใหญ่มีการนับถือศาสนาอิสลาม ทำให้พิธีแต่งงานมีขั้นตอนตามความเชื่อที่อ้างอิงไปตามศาสนาอิสลาม ซึ่งชาวมุสลิมหรือผู้นับถือศาสนาอิสลาม จะมีพิธีการจัดงานแต่งงานที่แตกต่างกับภาคอื่น ๆ โดยชาวมุสลิมจะเรียกพิธีนี้ว่า "นิกะห์" ที่มีความสัมพันธ์ระหว่าง ชายและหญิง เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความสูงส่ง เหนือสัตว์โลกอื่น ๆ และเชื่อว่า ความผูกพันระหว่างชายหญิง

^{๗๕} กระทรวงวัฒนธรรม, การแต่งงานแบบไทย, [ออนไลน์],แหล่งที่มา : https://www.mculture.go.th/young/ewt_news.php?nid=๖๐๗, [๓๐ พ.ย. ๖๐]

จะเป็นความผูกพันด้วยชีวิต สำหรับ เรื่องของการแต่งงานหรือการประกอบพิธีกันนั้น ได้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ การแต่งงานตามบทบัญญัติของศาสนา และการแต่งงานตามประเพณีที่ปฏิบัติกันสำหรับการแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทนั้น เพื่อให้มีความแตกต่างกัน เพราะการแต่งงานของชาวมุสลิม บางคนผสมผสานวัฒนธรรมชุมชนเข้าไป เช่น การแห่ เจ้าสาวเข้ามัสยิดโดยมีต้นกล้วยต้นน้ำอ้อยนำหน้าขบวน หรือการมีขนมหวานอย่างการแต่งงานแบบไทยนั้น เป็นการแต่งงานแบบของมุสลิมที่ไม่ใช่อิสลาม เพราะการแต่งงานแบบอิสลามนั้น เป็นบทบัญญัติมากกว่า ๑,๔๐๐ ปี และห้ามเสริมเติมแต่งหลักการที่มีอยู่เป็นอย่างอื่น

๑. การสู่ขอ ประเพณี การแต่งงานในศาสนาอิสลามเริ่มจากการสู่ขอ โดยมีเงื่อนไขว่า ต้องสู่ขอสตรีที่สามารถแต่งงานได้ด้วยเท่านั้น หมายถึงหญิงที่ไม่ได้อยู่ระหว่าง อดตะฮฺ (อยู่ในช่วงสามเดือนแรกของการหย่าร้าง) หรือหญิงสามิตาย (ซึ่งต้องรอจนครบสี่เดือนกับสิบวันเสียก่อนจึงจะสู่ขอได้) เมื่อฝ่ายหญิงตอบตกลงและกำหนด “มะฮัร” คือเงินที่ฝ่ายชายมอบให้ฝ่ายหญิงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ต้องหาวันแต่งงานตามสะดวก วันแต่งงานเจ้าบ่าวจะต้องยกของหมั้นหรือมะฮัรมาที่บ้านเจ้าสาว หรือนัดวะลีย์และพยานทั้งสองฝ่ายไปเจอกันที่มัสยิดก็ได้ นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดวันแต่งงาน เนื่องจากความเชื่อของศาสนาอิสลามไม่เชื่อในเรื่องโชคชะตา จึงไม่นิยมดูฤกษ์ยามก่อนแต่งงาน และมีข้อห้ามไม่ให้เชื่อเรื่องดวงดาวและโชคชะตาต่าง ๆ อีกด้วย ดังนั้น ชาวมุสลิมจึงไม่มีฤกษ์วันแต่งงาน นอกจากความสะดวกทั้งสองฝ่ายเท่านั้น

๒. คำกล่าวที่ใช้ในพิธีกันท์ คำ เสนอของวะลีย์ คือ คำกล่าวของผู้ปกครองฝ่ายเจ้าสาวเพื่อให้เจ้าบ่าวยอมรับการแต่งงานครั้งนี้ ซึ่งเป็นการตอบรับระหว่างชายหญิง หลังจากนั้นจะมีการอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน (บทที่ว่าด้วยการครองเรือน) ให้บ่าวสาวฟัง เพียงแค่นี้ก็เสร็จสมบูรณ์

๓. การเลี้ยงฉลองการแต่งงาน หลัง แต่งงานสามารถจัดงานเลี้ยงฉลองได้ เรียกว่า "วะลีมะฮฺ" ซึ่งจัดเลี้ยงที่บ้าน สโมสร หรือโรงแรมก็ได้ ตามสะดวก การเลี้ยงฉลองอาจไม่ต้องทำในวันเดียวกับวันกันท์ก็ได้ แต่การเลี้ยงฉลองนั้นต้องไม่เกิน ๒ วัน เพราะอิสลามเคร่งครัดในเรื่องของงานเลี้ยงที่ฟุ่มเฟือย โดยมีคำกล่าวไว้ว่า "งานเลี้ยงที่เลวที่สุดคืองานเลี้ยงกันท์ และเลี้ยงเฉพาะคนรวย" เพราะศาสนาอิสลามเชื่อว่าทุกคนเท่าเทียมกันไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ

๒.๘.๕ การแต่งงานในสังคมไทยภาคอีสาน

เป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยเรียกพิธีแต่งงานตามภาษาอีสานเรียกว่า "การกินดอง" หมายถึง การกินเลี้ยงเพื่อฉลองการเกี้ยวพาราสีเป็นครอบครัวเดียวกัน ซึ่งมีรายละเอียดธรรมเนียมแบบอีสานดั้งเดิม ดังนี้

การสู่ขอ ภาษาพื้นเมืองเรียกกันว่า “การขอเมีย” คือนับตั้งแต่เมื่อชายหญิงรักใคร่ตกลงปลงใจที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุขเป็นสามีภรรยา กัน ฝ่ายชายก็จะบอกกล่าวพ่อแม่ให้จัดญาติผู้ใหญ่เป็นเจ้า

แก่และพ่อล่ำอีกคนหนึ่ง ถือดอกไม้รูปเทียนไปร้องขอต่อพ่อแม่ของฝ่ายหญิงที่บ้าน เพื่อให้เป็นที่ตกลงกันแต่ในกรณีที่กำหนดงานวันแต่งงานเนิ่นนานออกไป ก็อาจจะทำพิธีหมั้นกันไว้ก่อนก็ได้ ทั้งนี้เพื่อความมั่นใจในตัวกันและกันทั้งสองฝ่าย โดยฝ่ายชายจะต้องหาทองหมั้นมาวางประกันไว้ คือจะเป็นทองรูปพรรณหรือเงินตามจำนวนที่ตกลงกันก็ได้ การเลี้ยงดูแขกจะแยกกันเลี้ยงคนละฝ่าย หรือจะเลี้ยงรวมกันก็ได้ หรือให้ฝ่ายใดเลี้ยงแต่เพียงฝ่ายเดียวก็ได้ วันแต่งงานตามที่นิยมกัน ก็คือวันใดวันหนึ่งในเดือนคู่ข้างขึ้นคือ วันที่ ๒๔ และ ๖ เดือนนี้ ๔๖ และ ๑๒ เว้นแต่เดือนในระหว่างเข้าพรรษา คือ เดือน ๘-๑๑ ขนชาวอีสานยึดถือไม่มีธรรมเนียม แต่งงานกัน

หาเมื่อได้ฤกษ์กำหนดนัด หากเป็นที่ตกลงในเรื่องสินสอดทองหมั้นซึ่งเรียกว่า “ค่าตอง” แล้วก็กำหนดวันแต่งงานกันเลยทีเดียว แต่ถ้าตกลงในเรื่องสินสอดกันไม่ได้ ก็จะต้องเพียรต่อรองกันอีก ในรายที่ตกลงกันเรียบร้อยแล้วก็จะมีการหมั้นหรือไม่ต้องหมั้นก็ได้ นั่นคือ ในระหว่างที่รอพิธีการแต่งงาน ฝ่ายหญิงก็จะเตรียมเครื่องฟืนนอนหมอนมุ้งและเครื่องไหว้ผู้ใหญ่ให้พร้อมเพรียง ส่วนฝ่ายชายก็ต้องเตรียมเงินทองเอาไว้ ระยะเวลาจะไปมาหาสู่หญิงบ่อยๆ ได้

พิธีแต่งงานนั้น จะต้องเริ่มก่อนวันกำหนดแต่งงานจริงที่บ้านหญิงโดยกำหนด “วันมือเต้า” เป็นวันเตรียมสิ่งของถัดไปอีกวันหนึ่งเป็น “วันมือโสม” บางแห่งเรียก “มือสุกดิบ” วันนี้ญาติพี่น้องจะมาพร้อมกันและช่วยกันเตรียมงานโดยในตอนเย็นมีพระสงฆ์มาทำพิธีสวดมนต์ มีการฟังเทศน์ร่วมกัน ทั้งเจ้าบ่าว และเจ้าสาวเพื่อนำหลักธรรมไปปฏิบัติในการครองเรือนกัน เช้าวันรุ่งขึ้นเป็นวันแต่งงาน

อนึ่งในกรณีที่มีอุปสรรคของการแต่งงานจะเกิดขึ้นเช่นไม่มีเงินค่าสินสอดก็ดี พ่อแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยินยอมก็ดี หากหญิงรักและเป็นใจกับชายแล้ว ชายก็จะนัดนะเข้าหาหญิงการกระทำเช่นนี้เรียกว่า “การชู” ตกกลางคืนเมื่อชายเข้าหาหญิงแล้ว ฝ่ายหญิงก็ต้องระมัดระวังไม่ให้ฝ่ายชายหนีได้ จนจนสว่างฝ่ายหญิงก็ต้องรีบไปบอกพ่อแม่ของตน

เมื่อบิดามารดาของฝ่ายหญิงทราบ ก็จะต้องรีบไปปิดประตูขังฝ่ายชายไว้ แล้วให้หาเถ้าแก่ฝ่ายชายไปตกลงพูดจากัน ถ้าฝ่ายชายตกลงมันเหมาะยอมรับเลี้ยงดูฝ่ายหญิงเป็นภรรยาแล้ว ฝ่ายหญิงก็จะปล่อยให้ฝ่ายชายกลับบ้าน แล้วการสู่ขวัญวันแต่งงานจึงจะเกิดขึ้นในภายหลังพิธีแต่งงาน ถ้าเจ้าบ่าวไปอยู่บ้านเจ้าสาว เขาเรียกว่า “ตองสู้” ตรงกับภาคกลางที่เรียกว่าวิวาห์มงคล โดยทำพิธีแต่งงานที่บ้านหญิง ถ้าเป็น “ตองด่าน” ก็เรียกว่าอวาทมงคลคือฝ่ายหญิงไปอยู่กับฝ่ายชาย คือทำพิธีที่บ้านของหญิงก่อนแล้วไปทำพิธีที่บ้านของฝ่ายชายอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อถึงวันงาน พวกญาติพี่น้องบ้านใกล้เคียงก็จะมาช่วยเหลือกันตั้งแต่เช้า พร้อมกับนำข้าวปลาอาหาร สุราสิ่งของหรือเงินทองติดไม้ติดมือไปช่วยตามแต่ฐานะของตนนอกจากจะช่วยด้วยสิ่งของแล้ว พวกเขายังจะช่วยด้วยแรงอีกด้วย เช่น ช่วยกันต้มน้ำ ทำอาหาร ทำภาขวัญจีบหมาก และมวนบุหรี่ ฯลฯ ตามถนัด

เมื่อได้ฤกษ์ พิธีแห่ตามที่อาจารย์ได้กำหนดไว้แล้วก็จัดเป็นขบวนแห่ไปยังบ้านเจ้าสาวทันที ขบวนแห่เจ้าบ่าวซึ่งเพียบพร้อมไปด้วยภราดร โดยการนำขันหมากและสินสอดไปด้วย อนึ่งพิธีแห่ของเจ้าบ่าวได้จัดเป็นขบวนแบ่งออกไว้เป็นอย่างๆดังนี้

กลุ่มหน้าเป็นพวกดนตรีพื้นเมือง พวกร้องพวกรำสนุกสนานรื่นเริงกันเต็มที่ ต่อมาเป็นเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าว ถัดไปเป็นภราดร ขันหมาก เครื่องบริวารและติดตามด้วยญาติพี่น้อง เจ้าแก่ พ่อล่าม ฯลฯ ครั้นในเมื่อถึงประตูบ้านเจ้าสาว ญาติฝ่ายหญิงจะปิดประตูบ้านไม่ยอมให้เข้าไปได้ง่าย จะมีการซักถามเพื่อเอาเคล็ดเอาฤกษ์ตามธรรมเนียมพร้อมกับมีการถามว่า

“มาทำไม?” มาแต่ใส มาหยั่งนอหลายคนแท้

“มาขอลูกสาวบ้านนี้ เขาว่าเป็นคนดีคนร่ำรวย และ

คนขยันทำมาหากิน....” มาแต่บ้านมันเมืองคง มาขอลูกสาวบ้านนี้ เขาเล่าลือว่าเป็นคนดี มั่งมีดีได้ ร่ำรวยเงินทอง ดูหมั่นขยันในการเฮ็ดอยู่เฮ็ดกิน บ่อดบ่อยากแนวได้ ฯลฯ พวกญาติฝ่ายชายตอบไป

“เออ...ช่างสมกันเหลือเกินเน้อ” เออ มาคือสมกันแท้ คักหลายได้กันสิ่งมีศรีสุข ญาติทางฝ่ายเจ้า

สาวรีบตอบเพื่อให้สิริมงคลแก่งานด้วย และพูดต่อไปอีกว่า

“ขอให้รวยทั้งคู่ เงินทองไหลมาเทมา เชิญ...เชิญ ช่างในบ้าน ฤกษ์งามยามดีเหลือเกิน...”

ขอให้ทั้งสองคนมั่งมีดีได้ มีเงินมีทอง บ่อดบ่อยาก ข้าวของเงินทองไหลมาเทมา ล้นเหล้าล้นเบียร์เชิญ..เชิญ ขึ้นมาเทิงเฮือนได้ฤกษ์งามยามดีแล้ว

ครั้นแล้วฝ่ายหญิงก็จะรีบเปิดประตูยอมให้ฝ่ายชายเข้าไป ในการนี้ฝ่ายชายจะต้องให้รางวัลแก่ฝ่ายหญิงด้วยมีธรรมเนียมอยู่ว่า เจ้าบ่าวก่อนจะขึ้นเรือนต้องล้างเท้าของตนบนใบตองกล้วยดิบและบนแผ่นหินซึ่งถือเคล็ดว่าให้ฝ่ายชายมีใจหนักแน่นเหมือนแผ่นหิน และให้มีความสนิทสนมหากันเหมือนผลกล้วยดิบซึ่งชิดกันมาก) จากนั้นญาติผู้หญิงที่มีการครองเรือนดี ก็จะมารับพร้อมกับจูงมือเขยขึ้นบ้าน นำไปนั่งรอที่ภราดรของตน ซึ่งตั้งเคียงคู่กับของหญิงท่ามกลางญาติมิตรสหาย ระหว่างนี้เจ้าแก่และพ่อแม่ก็จะนำขันหมากไปมอบให้แก่เจ้าแก่ฝ่ายหญิง เมื่อตรวจดูสินสอดว่าครบถูกต้องแล้วก็จะรับนำเจ้าสาวมาเข้าภราดร เจ้าสาวจะต้องนั่งทางซ้ายของเจ้าบ่าวเสมอ

ต่อจากนี้ ก็ทำพิธีสู่ขวัญแต่งงาน โดยใช้วิธีแบบ “ประเพณีสู่ขวัญ” ซึ่งได้กล่าวมาแล้วเป็นหลัก แต่ไม่มีการพายเหล้า โดยหมอสูตรหรือพราหมณ์ชาวบ้านจะกล่าวคำสวดคำขวัญอวยพรเสร็จแล้วหมอสูตรได้ป้อนไข่ คือนำไข่ต้มจากภราดรมาปอกแบ่งครึ่ง ให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวกินคนละครึ่งใบ โดยใช้มือขวาป้อนไข่ขาว มือซ้ายป้อนไข่นาง เสร็จแล้วก็ใช้ฝ่ายผูกข้อมือของคู่บ่าวสาวพร้อมกับอวยพร

ด้วยพวกญาติๆ และแขกที่มาร่วมในงานทุกคนจะต้องผูกข้อมืออวยพรให้ทุกคน ต่อจากนี้ทั้งเจ้าบ่าวและเจ้าสาวก็นำขันดอกไม้ รูปเทียน ไปกราบไหว้พ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ทุกๆ ฝ่ายและพร้อมกันนี้ท่านก็จะอวยพรให้คู่สมรสมีความสุขความเจริญยิ่งขึ้นไป

เสร็จพิธีตอนนี้แล้ว ญาติฝ่ายหญิงก็จะจูมมือเจ้าบ่าวไปยังห้องที่เตรียมไว้สำหรับคู่บ่าวสาวเป็นการบอกว่่านับแต่คืนนี้เป็นต้นไปเจ้าบ่าวจะต้องมานอนกับเจ้าสาวที่ห้องนี้ ส่วนญาติฝ่ายชายที่เป็นผู้หญิงก็จะจูมมือเจ้าสาวไปยังอีกห้องหนึ่งเพื่อเป็นการสุภาพรับขวัญต่อไป

ต่อมาอีก ๒-๓ วัน คู่สมรสจะต้องนำดอกไม้ รูป เทียนไปไหว้ญาติพี่น้องวงศ์ญาติชั้นผู้ใหญ่ที่เคารพนับหน้าถือตาทั้งสองฝ่าย พิธีไหว้ระยะนี้ชาวพื้นเมืองเรียกว่า “ไหว้สมา” ซึ่งพวกญาติผู้ใหญ่ก็จะให้ทรัพย์สินเงินทองและอวยพรคู่สมรสให้มีความสุขความเจริญและยั่งยืนตลอดไป

อนึ่ง คู่สมรสเมื่ออยู่กันวันเข้าถ้าเกิดทะเลาะวิวาทกัน ก็จะมีประเพณีอย่างหนึ่ง ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “เชิง-ขอบ” แปลว่า “ร้อนและมัด” หมายถึงการพิจารณาตัดสิน โดยจะเชิญญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายมาพิจารณาและปรึกษากันว่าการบกพร่องในเรื่องนั้นๆ เป็นความผิดของผู้ใดเมื่อพิจารณาได้ความเป็นประการใดแล้ว ก็ให้ผู้อาวุโสที่สุดเป็นผู้ว่า

กล่าวให้ประนีประนอมคืนดีกัน ตลอดจนแนะนำกลอุบายที่จะประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเข้าใจกันต่อไป เช่น ถ้าภรรยาผิดต่อสามี ผู้น้อยผิดต่อผู้ใหญ่ก็ให้นำดอกไม้รูปเทียนมากราบไหว้ขอโทษขอโพย และรับรองที่จะไม่ประพฤติเช่นนั้นอีกต่อไป

ในกรณีถ้าพ่อแม่ทำผิด ก็จะต้องรับที่จจะแก้ไขไม่ให้ผิดซ้ำอีก บางทีก็จะมีการสู่ขวัญเลี้ยงดูเจ้าแก้มพ่อแม่ก็ได้เพื่อผูกน้ำใจซึ่งกันและกัน และถ้าปรากฏว่ายังมีการแตกร้างกันอยู่อีก ก็จะมีการพิจารณาดังนี้ทุกๆ คราวไป ถ้าไม่อาจที่จะระงับได้ก็ให้ออกเหย้าออกเรือนหย่าขาดกันไปแล้วแต่กรณี ดังนั้นการหย่าร้างจึงเกิดขึ้นน้อยมาก เว้นแต่ว่าจำเป็นจริงๆ เพราะ “เชิง-ขอบ” กันหลายครั้งหลายหนแล้วไม่ได้ผลหรือคู่สมรสบกพร่องมีปมด้อยต่าง ๆ เช่นไม่มีลูกด้วยกัน และเกียจคร้านต่อการงานเช่นนี้เป็นต้น

อนึ่ง ทุกคราวที่ให้ผู้ใหญ่ทำการเชิง-ขอบนี้จะต้องมีดอกไม้รูปเทียนไปขมาท่าน ถ้ามีการปรับไหมสู่ขวัญเลี้ยงดูก็จะพ้องให้ท่านรู้เห็นเป็นพยานด้วยทุกครั้งไป^{๖๖}

^{๖๖} ประเพณีอีสาน , วิถีชีวิตคนอีสานประเพณีกินดอง(แต่งงาน), [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.p-esan.com/index.php?lay,> [๑ ธ.ค. ๖๐]

๒.๙ ประเพณีการสู่ขวัญแต่งงานในสังคมไทยภาคอีสาน

ในสังคมไทยภาคอีสานเรียกการแต่งงานว่า “กินดอง” หรือบางท้องถิ่นที่เรียกว่า “บุญแอม” นิยมทำพิธีกรรมแต่งงาน โดยการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญเป็นหลัก ในการแต่งหรือการกินดอง คนอีสานโบราณให้ความสำคัญมาก เพราะเป็นชีวิตที่ต้องพึ่งตัวเอง และต่อสู้กับอุปสรรคนานาประการ เป็นชีวิตที่จะก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นพ่อคนแม่คน ดังนั้นผู้ที่ก้าวขึ้นสู่ชีวิตขั้นนี้ จะต้องใคร่ครวญทุกอย่างให้รอบคอบ และรอบด้าน เช่น การเลือกคู่ครอง การสร้างเรือนปลูกเรือน เป็นต้น^{๗๗}

จากข้อสังเกตในการสู่ขวัญบายศรีนอกจากจะทำให้สภาวะจิตของผู้ที่ได้รับการสู่ขวัญ มีความเต็มเปี่ยมไปกำลังใจที่ดี เกิดความหวังในชีวิตที่เป็นสุข ในอนาคต จากการปิดเป่าความไม่ดีไม่งามด้วยสร้างความเป็นสิริมงคล ในตัวเองและผู้ใกล้ชิด แต่คุณค่ากับสิ่งที่ได้จากการทำพิธีสู่ขวัญบายศรีนั้น น้อยคนนักที่จะเก็บเอาไปคิด จากบทสู่ขวัญ โดยเฉพาะการทำพิธีสู่ขวัญบายศรีแต่งงาน หรือชาวบ้านทางอีสาน เรียกว่า กั้นงานกินดอง ของคู่บ่าวสาว ที่จะมาอยู่ร่วมชีวิตกันเป็นคู่สามีภรรยาด้วยกัน ชาวอีสานถือว่าเป็นพิธีที่สำคัญ มีความศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้เป็นการประกาศให้สังคมทั่วไปได้รับรู้ทราบกันว่า ชายหญิงคู่นี้ได้เข้าพิธีมงคลสมรส เป็นสามีภรรยากันอย่างถูกต้องตามประเพณีอันดีงาม เพราะประเพณีการเข้าพิธีแต่งงานของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่บรรพบุรุษ มีเพียงการสู่ขวัญบายศรีเท่านั้นที่เป็นที่บ่งบอกถึงการเข้าพิธีแต่งงานโดยสมบูรณ์แบบ ถึงแม้ว่ายุคปัจจุบัน ชาวอีสานจะรับเอาประเพณีการแต่งงานหรือมงคลสมรสของชาวไทยภาคกลางบ้างก็ตาม จะมีการจัดงานพิธีมงคลสมรสแบบไทยภาคกลาง ก็ต่อเมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดระหว่างเจ้าสาวหรือเจ้าบ่าวไม่ใช่คนอีสานโดยตรง หรือคู่บ่าว-สาว มีหน้ามีตาในสังคมชั้นสูง ก็จะมีการจัดพิธีทั้งสองแบบ ทั้งการสู่ขวัญบายศรีแบบชาวอีสานและแบบไทยภาคกลาง เช่นพิธีรดน้ำสังข์ คู่บ่าว-สาว เป็นต้น แต่ถ้าเป็นคนอีสานด้วยกันแล้ว หรือชาวบ้านธรรมดา ไม่มีหน้าที่การใหญ่โต จะนิยมเข้าพิธีมงคลสมรส โดยการเข้าพิธีการสู่ขวัญบายศรีเท่านั้นก็เพียงพอแล้ว แต่เมื่อมาพิจารณาให้ดีแล้วการเข้าพิธีแต่งงานแบบสู่ขวัญบายศรีของชาวอีสานนั้น เราได้คุณค่าคุณประโยชน์นอกเหนือจากพิธีการแต่งงาน ถ้าพิจารณาให้ดีแล้ว คำสู่ขวัญที่ใช้สู่ขวัญบายศรีให้คู่บ่าว-สาวนั้น เหมือนเป็นการสอนในการใช้ชีวิตคู่ การมีความสัมพันธ์กันในชีวิตครอบครัวทั้งฝ่ายหญิงฝ่ายชายจะต้องนำไปปฏิบัติ มองอีกมุมหนึ่งเป็นการเสริมชีวิตดวงชะตา หรือเรียกกันว่าการสะเดาะเคราะห์กันไปในตัวเลยทีเดียว เพราะในบทสู่ขวัญการผสมผสานกันทั้งภาษาอีสาน และภาษาบาลีที่พระสงฆ์ใช้สวดกัน ในการเจริญพระพุทธมนต์

^{๗๗} ศูนย์รวมสงฆ์ชาวอีสาน ๑๗ จังหวัด, มรดกอีสาน, (กรุงเทพมหานคร : ,มปท. ๒๕๓๓), หน้า ๗.

หรือการสวดใน พิธีกรรมต่างๆ อย่างพิธีกรรมเริ่มต้น คือการชุมนุม เทวดา เป็นต้นในประเพณีการ แต่งงานของชาวอีสาน การเข้าพิธีสู่ขวัญบายศรี จะนิยมทำกันสองครั้ง ครั้งแรกจะเป็นการสู่ขวัญ เฉพาะเจ้าบ่าว ที่บ้านเจ้าบ่าวเอง หรือเรียกว่า สู่ขวัญน้อย หลังจากนั้น ก็จะให้ไปรวม (แห่ขันหมาก) ทำพิธีสู่ขวัญบายศรีในพิธีแต่งงานที่บ้านเจ้าสาว แต่ถ้าหากเจ้าบ่าวไม่สะดวก จะมาร่วมเข้าพิธีสู่ขวัญ บายศรีที่บ้านเจ้าสาว ครั้งเดียวก็ได้

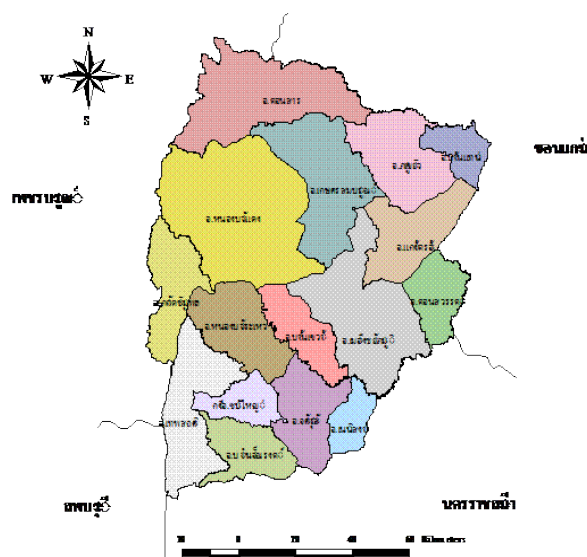
๒.๑๐ ประเพณีการสู่ขวัญแต่งงานของชาวจังหวัดชัยภูมิ

จังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดหนึ่ง ที่อยู่ภาคพื้นในเขตภาคอีสานของประเทศไทย ดังนั้น วัฒนธรรมประเพณีส่วนใหญ่ส่วนใหญ่มีรูปแบบ และการดำรงวิถีชีวิตเหมือนกับชนภาคอีสานทั่วไป แต่ด้วยสภาพพื้นที่ภูมิประเทศในเขตที่ตั้งของจังหวัดชัยภูมิที่อยู่อีสานตอนล่างมีอาณาเขตติดต่อกับ เขตภาคกลางและภาคเหนือตอนล่างจึงก่อให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีที่ผสมผสานในเขตพื้นที่รอยต่อบาง อำเภอ ซึ่งมีรายละเอียดที่จะเสนอดังนี้

๒.๑๐.๑ สภาพทั่วไปของจังหวัดชัยภูมิ

จังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดที่มีภูมิภาคอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของ ประเทศไทย มีเนื้อที่ประมาณ ๑๒,๗๗๘.๓ ตารางกิโลเมตร หรือ ๗,๙๘๖,๔๒๙ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๗.๖ ของพื้นที่ทั้งหมดของภาค และร้อยละ ๒.๕ ของพื้นที่ทั้งประเทศ มีเนื้อที่ใหญ่เป็น อันดับ ๓ ของภาค และใหญ่เป็นอันดับ ๗ ของประเทศ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ จังหวัดขอนแก่น และเพชรบูรณ์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ จังหวัดขอนแก่น และนครราชสีมา
ทิศใต้	ติดต่อกับ จังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ จังหวัดลพบุรี และเพชรบูรณ์

๗๘

แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขตจังหวัดชัยภูมิ

จังหวัดชัยภูมิซึ่งมีพื้นที่อยู่ในภาคอีสานตอนล่างพื้นที่บางส่วนติดกับภาคกลางประเทศไทยส่วนหนึ่ง สภาพทั่วไป จังหวัดชัยภูมิ ตั้งอยู่บนสันขอบของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปจึงประกอบด้วยป่าไม้และภูเขาร้อยละ ๕๐ ของพื้นที่จังหวัด นอกนั้นเป็นที่ราบสูงบริเวณตอนกลางของจังหวัดเป็นพื้นที่ราบ มีพื้นที่ป่าไม้และเทือกเขาตั้งเรียงรายจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก ซึ่งจังหวัดชัยภูมิ สามารถแบ่งภูมิประเทศของจังหวัดออกได้เป็น ๓ ลักษณะคือ

๑) พื้นที่ราบในฝั่งแม่น้ำ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ๐ - ๓๐๐ เมตร ได้แก่บริเวณพื้นที่ราบเรียบ ความลาดเอียงของพื้นที่อยู่ระหว่างร้อยละ ๐ - ๒ ซึ่งมีพื้นที่ประมาณร้อยละ ๑๓ ได้แก่พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำชีในเขตอำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอกอนสวรรค์ อำเภอบ้านเขว้า อำเภอบำเหน็จณรงค์ อำเภอจัตุรัส อำเภอเนินสง่า บริเวณนี้จะเป็นที่ราบน้ำท่วมถึง

๒) พื้นที่ลูกคลื่นลอนต่ำ อยู่ตอนกลางของพื้นที่จังหวัด เป็นแนวยาวตามทิศเหนือ-ใต้ ตามแนวเทือกเขาตงพญาเย็น มีความสูงประมาณ ๓๐๐ – ๕๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ได้แก่ พื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอหนองบัวระเหว อำเภอบ้านเขว้า อำเภอแก้งคร้อ อำเภอเทพสถิตอำเภอบำเหน็จณรงค์ อำเภอเกษตรสมบูรณ์และอำเภอบ้านแท่น

๓) พื้นที่สูงและภูเขา สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลอนลึกและภูเขา ในเขตเทือกเขาตงพญาเย็น มีความสูงตั้งแต่ ๕๐๐ – มากกว่า ๑,๐๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ได้แก่ พื้นที่บางส่วนของอำเภอหนองบัวระเหว อำเภอเทพสถิต อำเภอกอนสาร อำเภอเกษตรสมบูรณ์ อำเภอหนองบัวแดง อำเภอภูเขียว อำเภอแก้งคร้อ อำเภอภักดีชุมพล อำเภอซับใหญ่ และพื้นที่ทางตอนเหนือของอำเภอเมืองชัยภูมิ

จุดสูงสุดของจังหวัดชัยภูมิ คือ ภูเขาโป่งทองหลาง มีความสูง ๑,๓๓๖ เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ในเขตพื้นที่อำเภอหนองบัวแดง^{๗๙}

๒.๑๐.๒ วัฒนธรรมประเพณี จังหวัดชัยภูมิ

ด้วยประชากรที่หลากหลาย จังหวัดชัยภูมิจึงมีวัฒนธรรมประเพณีที่เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างชุมชน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัด สภาพความเป็นอยู่ของชาวจังหวัดชัยภูมิ มีลักษณะเป็นสังคมชนบททั่วไปแบบภาคอีสานในวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชาวจังหวัดชัยภูมิมีลักษณะที่เป็นแบบอย่างกับจังหวัดในภูมิภาคอีสานทั่วไป เช่นกัน ประเพณีท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ และโดดเด่น เช่น

๑) ประเพณีการแห่ناقโหด จัดอยู่ที่ วัดตาแขก บ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ที่ปฏิบัติกันมาหลายร้อยปี เป็นประเพณีที่เป็นบททดสอบความอดทนของบุตรชาย เพื่อทดแทนพระคุณของมารดา ที่ต้องทนอยู่ไฟ และเลี้ยงดูบุตรจนเติบโตใหญ่ โดยจะจัดงานบวชเป็นหมู่ ในช่วงเดือนหกตามจันทรคติของไทย ซึ่งชาวบ้านจะหามนาคนั่งอยู่บนแคร่ไม้ไผ่ พร้อมกับโยน และเขย่าแคร่ไม้ไผ่อย่างรุนแรงเดินรอบหมู่บ้าน กันอย่างสนุกสนาน เพื่อทดสอบความอดทนและความตั้งใจของนาคนที่อยู่บนแคร่ เพื่อจะบวชทดแทนคุณบิดามารดา^{๘๐}

^{๗๙} จังหวัดชัยภูมิ , ข้อมูลจังหวัดชัยภูมิด้านกายภาพลักษณะภูมิประเทศ, [ออนไลน์] ,แหล่งที่มา : http://www.chaiyaphum.go.th/page_about/about๑.php [๑ ธ.ค.๒๕๖๐].

^{๘๐} สุริยา สุระเสียงและคณะ, ปฐมประวัติศาสตร์เมืองชัยภูมิ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอกพิมพ์ไท จำกัด , ๒๕๕๘), หน้า ๑๖๕.

๒) ประเพณีงานบุญกระดู่ อำเภอนองบัวแดง เป็นประเพณีที่จัดในช่วงของวันออกพรรษา ในอดีตแต่ก่อนประเพณีออกพรรษา ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันสร้างกระดู่โดยจะตีเกราะเคาะขอลอ ให้ชาวบ้านออกไปรวมตัว ณ จุดนัดหมาย (อาจเป็นศาลากลางบ้านหรือบ้านผู้ใหญ่บ้าน) หนุ่มสาวตื่นเต้นมากในการไปพันกระดู่ ซึ่งกว่าจะเป็นกระดู่จุดได้ต้องผ่านกระบวนการยาวนานพอสมควรเพราะไม่ใช้กระดู่หรือรูปที่วางขายตามท้องตลาด แต่เกิดมาจากการขี้เอามาจากกาบมะพร้าวจนร่วงออกมาแล้ว แล้วพันด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์หุ้มอีกทีด้วยกระดาษสีหรือกระดาษหลากสีส่น ก่อนที่จะนำไปมัดกับดาวก้านตาล (สานจากใบตาลหรือใบลาน) จากนั้นจึงนำไปมัดห้อยกับก้านรูปที่เป็นเสมือนคันเบ็ด ทำไว้มากๆเสร็จแล้วจึงนำเข้าไปเสียบเข้าไปรูดบปล้องไม้ไผ่ทำเป็นชั้นขึ้นไปเหมือนฉัตร ประดับตกแต่งงดงามก่อนที่จะนำออกมาจุดในวันเวียนเทียนออกพรรษา^{๘๑} และในปัจจุบันประเพณีบุญกระดู่ได้เป็นอัตลักษณ์ของอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๓) ประเพณีการตีคลีไฟ หรือการละเล่นตีคลีไฟ ถือเป็นกีฬาโบราณการละเล่นพื้นบ้านของชาวบ้านหนองเขื่อง ต.กุดตุ้ม อ.เมือง จ.ชัยภูมิ มาช้านานกว่า ๑๐๐ ปี กีฬานี้สูญหายไปจนถึงช่วงปี ๒๕๔๖ ได้มีกลุ่มคณาจารย์ ผู้ใหญ่บ้าน วัดและได้กลับมาให้ความสนใจภูมิปัญญาของชาวบ้านดั้งเดิมให้กลับมาฟื้นคืนขึ้นอีกครั้ง ได้มีการริเริ่มอนุรักษ์กีฬาโบราณตีคลีไฟมาอย่างต่อเนื่อง โดยจะมีการละเล่นในช่วงหลังวันออกพรรษา และหน้าหนาวของทุกปี^{๘๒} นอกจากนี้ยังมี นอกจากนี้ยังมีประเพณีในช่วงเทศกาลที่สำคัญต่างๆ เช่น งานเจ้าพ่อพระยาแล และงานกาชาด งานบุญเดือนหก งานบุญเดือนสี่ประเพณีไถคอนสาร งานสัมนโอบ้านแท่นงานพระไกรสิงหนาท และประเพณี ตาม ฮิตสิบสอง ของชาวอีสาน ชาวชัยภูมิ ยังนิยมปฏิบัติอยู่เช่น บุญเข้ากรรม (งานปริวาส) บุญคุณลาน บุญข้าวจี บุญพะเวด บุญสงกรานต์ บุญบั้งไฟ บุญซำฮะ (ชัยภูมินิยมเรียกบุญกลางบ้าน) บุญเข้าพรรษา บุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก บุญออกพรรษา บุญกฐิน ซึ่งบางหมู่บ้านหรือ บางชุมชนอาจมีการปฏิบัติไม่ครบ ที่จะไม่ครบทุกหมู่บ้าน เช่น บุญเข้ากรรม บุญคุณลาน บุญบั้งไฟ แต่โดยรวมยังมีปฏิบัติกันอยู่

๒.๑๐.๓ ประเพณีการสู่ขวัญแต่งงานชาวชัยภูมิ

จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อกับภูมิภาคทางภาคกลางและอีสาน ดังนั้นจึงเป็นประจําสำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สำคัญสองสายในสมัยโบราณ คือ วัฒนธรรมทวารวดีจากกลุ่มแม่น้ำป่าสัก บริเวณเมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์แพร่ขยายเข้ามายัง

^{๘๑} สุริยา สุระเสียงและคณะ, ปุมประวัติศาสตร์เมืองชัยภูมิ, หน้า ๑๖๓.

^{๘๒} เรื่องเดียวกัน

บริเวณลุ่มแม่น้ำชีตอนบนในเขตชัยภูมิและรัตนธรรมเขมรจากลุ่มแม่น้ำมูลบริเวณอำเภอสูงเนิน และอำเภอกัมพูชา จังหวัดนครราชสีมา ผ่านขึ้นมายังชัยภูมิ ข้ามช่องเขาเพชรบูรณ์มาสู่เมืองศรีเทพ ต่อจากนั้นก็แพร่ไปสู่ลพบุรีและสุโขทัย^{๘๓} จากการที่อยู่ระหว่างวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมทวารวดีจากเขมร และชนชาวพื้นเมืองชัยภูมิตั้งเดิมที่รับนับถือเอาขนบประเพณีแบบชาวอีสานทั่วไป

การสู่ขวัญแต่งงานก็เป็นอีกประเพณีหนึ่ง ที่ชาวชัยภูมิได้รับแนวคิดแบบอย่างของชนชาวอีสานเช่นกัน ซึ่งมีขั้นตอนและลำดับพิธีการการแต่งงานของชาวจังหวัดชัยภูมิตามระเบียบวิถีชีวิตของคนอีสานดั้งเดิม ดังนี้

ลำดับพิธีในการแต่งงานดั้งเดิมของคนชาวจังหวัดชัยภูมิ

- กำหนดวันแต่งงานตามฤกษ์
- ทำบุญเลี้ยงพระ
- แห่ขันหมากมาบ้านฝ่ายหญิง
- จ่ายเงินค่าเบิกทางและล้างเท้าฝ่ายชาย
- มอบค่าดอง ซึ่งเหมือนกับการมอบตัวของฝ่ายชาย (พิธีนี้ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญ จำเป็นต้องทำให้ถูกต้องตามฤกษ์ เพราะเหมือนกับการมอบชีวิตรับชีวิตคนในการสร้างครอบครัวใหม่)
- สู่ขวัญบายศรีและผูกแขนคู่บ่าวสาว
- ตรวจและป้อนไข่คู่บ่าวสาว
- ฝ่ายหญิงทำพิธีสมมา(ขอขมา)
- คู่บ่าวสาวทำพิธีการสมมา พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายร่วมกัน
- พ่อ แม่ ทั้งสองฝ่ายให้ออวาท
- การส่งตัวคู่บ่าวสาวเข้าห้องหอ เป็นเสร็จพิธี^{๘๔}

ชาวชัยภูมิ ปัจจุบันนิยมเรียกพิธีแต่งงานตามภาษาพื้นเมืองว่า “กินดอง”หรือ“งานดอง” คนรุ่นใหม่จะเรียกกันสั้น ๆ ว่า “งานแต่ง” แต่ไม่นิยมเรียกว่า “ บุญแหว ” เหมือนชาวอีสานตอนบน และนิยมทำพิธีกรรมแต่งงาน โดยการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญเป็นหลัก ในการแต่งหรือการกินดอง ชนชาว

^{๘๓} สุทธิ เหล่าฤทธิและคณะ , ประวัติเมืองชัยภูมิ, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๑.

^{๘๔} ประคอง พรหมผุย, เอกสารประกอบการเรียนรู้“องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยภูมิด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี (การแต่งงาน)”,ชมรมคลังปัญญาผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ องค์การสาธารณประโยชน์ หน้า ๑.(อึดสำเนา).

ชัยภูมิยังให้ความสำคัญอยู่ เพราะประเพณีการเข้าพิธีแต่งงานที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ มีเพียงการสู่ขวัญบายศรีเท่านั้นที่เป็นที่บ่งบอกถึงการเข้าพิธีแต่งงานโดยสมบูรณ์แบบ ถึงแม้ว่ายุคปัจจุบัน ชาวชัยภูมิจะรับเอาประเพณีการแต่งงานหรือมงคลสมรสของชาวไทยภาคกลางบ้างก็ตาม จะมีการจัดงานพิธีมงคลสมรสแบบไทยภาคกลาง ก็ต่อเมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดระหว่างเจ้าสาวหรือเจ้าบ่าวไม่ใช่คนอีสานโดยตรง หรือคู่บ่าว-สาว มีหน้ามีตาในสังคมชั้นสูง ก็จะมีการจัดพิธีทั้งสองแบบ ทั้งการสู่ขวัญบายศรีแบบชาวอีสานและแบบไทยภาคกลาง เช่นพิธีรดน้ำสังข์ คู่บ่าว-สาว เป็นต้น แต่ถ้าเป็นคนอีสานด้วยกันแล้ว หรือชาวบ้านธรรมดา ไม่มีหน้าที่การงานใหญ่โต จะนิยมเข้าพิธีมงคลสมรส โดยการเข้าพิธีการสู่ขวัญบายศรีเท่านั้นก็เพียงพอแล้ว ในเมื่อโลกการสื่อสารยุคใหม่ ชนชาวชัยภูมิ ได้รับเอาวัฒนธรรมประเพณีจากหลากหลายทางวัฒนธรรมและการพัฒนาตนความเป็นอยู่ สภาวะของครอบครัวหน้าที่การที่สูงขึ้น และการติดสัมพันธ์การเดินทางเข้าการขายแรงในแหล่งพื้นที่อุตสาหกรรม ในเมืองที่เจริญของคนรุ่นใหม่ ทำให้ได้มีครอบครัวแต่งงานกับคนนอกพื้นที่ มีผลทำให้ประเพณีกรรมการสู่ขวัญแต่งงานดั้งเดิมของชาวชัยภูมิ เริ่มไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญลดน้อยลง การทำวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยต้องการจรรโลงประเพณีสู่ขวัญแต่งงานแบบชาวอีสานในจังหวัดชัยภูมิให้เห็นคุณค่าศีลธรรม ในจริยธรรม ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์เอาไว้คงอยู่ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และสืบสานคำสู่ขวัญแต่งงานจากบรรพบุรุษของชาวจังหวัดชัยภูมิ ไม่ให้สูญหายไปกับกาลเวลา พร้อมกับการได้สืบทอดการเป็นหมอสู่ขวัญในท้องถิ่นที่นับวันจะไม่ค่อยมีคนรุ่นใหม่สนใจศึกษาเล่าเรียนเท่าที่ควร

๒.๑๑ สรุป

ประเพณีการสู่ขวัญบายศรีแต่งงานในสังคมไทยการสู่ขวัญบายศรี เป็นวัฒนธรรมประเพณีไทย และของชาวไทยอีสาน ที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันตั้งแต่บรรพบุรุษ จากอดีตมานับหลายร้อยปี จนถึงปัจจุบัน จากศรัทธาความเชื่อ อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ที่เข้ามาเผยแผ่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามามีบทบาทในสังคมชีวิตของคนไทย แต่ความเชื่อดั้งเดิม ในเรื่องของการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยเครื่องสักการะ เครื่องสังเวตต่างๆ จากศาสนาพราหมณ์ ยังมีอิทธิพลต่อสังคมชาวอีสานและชาวไทยทุกภาค การสู่ขวัญ บายศรี จึงประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ บายศรี ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องบูชา สักการะ เป็นเครื่องสังเวต ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการสู่ขวัญ ซึ่งลักษณะของการกล่าวบูชา สรรเสริญ อัญเชิญ อ้อนวอน บวงสรวง เทพยดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เคารพนับถือเหล่านั้น ให้แจ้งประจักษ์รับรู้ และขอให้ปกป้อง ชีวิต ให้ประสบแต่สิ่งดีงามในวาระต่าง ๆ ของชีวิต โดยเฉพาะสังคมชนบทชาวอีสาน ที่มีอาชีพเกษตรกรรมทำไร่ ทำนา เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้มีการทำพิธีสู่ขวัญ บายศรี อยู่แทบทุกโอกาส ทั้งจากที่เป็นส่วนที่เกี่ยวกับชีวิตโดยตรงแล้ว ยังทำพิธีสู่

ขวัญให้กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ที่มีส่วนในการดำรงชีวิตในวิถีชีวิตเกษตรกรรม เช่น การสู่ขวัญ นา ยุง ข้าว วัวควาย เกลียน เป็นต้น

จากการที่ได้ทำพิธีการสู่ขวัญบายศรี ซึ่งเป็นหลักความเชื่อการบูชาทางศาสนา พราหมณ์ และผสมผสานกับอิทธิพลในทางพระพุทธศาสนานี้เอง ทำให้นักปราชญ์ ของชาวอีสานโบราณ ได้ทำการประพันธ์คำสู่ขวัญ หรือที่เรียกว่า บทสู่ขวัญขึ้นเป็นท่วงทำนองภาษาพื้นเมืองอีสาน ที่เป็นเอกลักษณ์ ผสมกับภาษาทางพระพุทธศาสนา คือภาษาบาลี และนอกจากนั้น ได้สอดแทรกเอา หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้าไปด้วย โดยเฉพาะบทสู่ขวัญที่ใช้กับมนุษย์ เช่น บทสู่ขวัญ นาค บทสู่ขวัญคู่แต่งงาน และ บทสู่ขวัญผู้ปกครองบ้านเมือง เพื่อเป็นคติสอนใจ นำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดความสุขในชีวิตตนเองและสังคมส่วนรวมได้

ในสังคมไทยภาคอีสานและชาวชัยภูมิเรียกการแต่งงานว่า “กินดอง หรืองานดอง ” นิยมทำพิธีกรรมแต่งงาน โดยการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญเป็นหลัก ในการแต่งหรือการกินดอง คนอีสานโบราณให้ความสำคัญมาก เพราะเป็นชีวิตที่ต้องพึ่งตัวเอง และต่อสู้กับอุปสรรคนานาประการ เป็นชีวิตที่จะก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นพ่อคนแม่คน ดังนั้นผู้ที่ก้าวขึ้นสู่ชีวิตขั้นนี้ จะต้องใคร่ครวญ ทุกอย่างให้รอบคอบ และรอบด้าน เช่น การเลือกคู่ครอง การสร้างเรือนปลูกเรือน เรียกว่า กั้นงาน กินดอง ของคู่บ่าวสาว ที่จะมาอยู่ร่วมชีวิตกันเป็นคู่สามีภรรยาภักดิ์กันนั้น ชาวอีสานถือว่าเป็นพิธีที่ ความสำเร็จ มีความศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้เป็นการประกาศให้สังคมทั่วไปได้รับรู้ทราบกันว่า ชายหญิงคู่นี้ได้เข้าพิธีมงคลสมรส เป็นสามีภรรยากันอย่างถูกต้องตามประเพณีอันดีงาม เพราะประเพณี การเข้าพิธีแต่งงานของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่บรรพบุรุษ มีเพียงการสู่ขวัญบายศรีเท่านั้นที่เป็นที่บ่งบอกถึงการเข้าพิธีแต่งงานโดยสมบูรณ์แบบ คำสู่ขวัญที่ใช้สู่ขวัญบายศรีให้คู่บ่าว-สาวนั้น เหมือนเป็นการสอนในการใช้ชีวิตคู่ การมีความสัมพันธ์กันในชีวิตครอบครัวทั้งฝ่ายหญิงฝ่ายชาย จะต้องนำไปปฏิบัติ

บทที่ ๓

คตินิยมในคำสุขวัญแต่งงานในจังหวัดชัยภูมิ

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอ ขอบคตินิยมคำสอนในคำสุขวัญแต่งงาน โดยการลงพื้นที่ สัมภาษณ์ บุคคลต่างๆใน จังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วยพระภิกษุสามเณร นักปราชญ์หรือนักวิชาการ ผู้ เป็นเจ้าพิธีสุขวัญ และประชาชนทั่วไป ในการนี้ผู้วิจัย ขอใช้คำว่า “หมอสู่ขวัญ”ตามภาษาท้องถิ่นของ คนอีสานหรือของชาวจังหวัดชัยภูมิที่นิยมเรียกกัน แทนคำว่า หมอทำขวัญ หรือ หมอพราหมณ์ ที่ เป็นเจ้าพิธีกรรมการสู่ขวัญบายศรี โดยในเนื้อหาประกอบด้วย ความหมาย คตินิยมคำสุขวัญแต่งงาน จากหมอสู่ขวัญชาวจังหวัดชัยภูมิ และผลของการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ดังนี้

๓.๑ ความหมายของคตินิยม

คำว่า คตินิยม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ให้ความหมายว่า ธรรมเนียมที่เป็นแบบอย่าง *คตินิยม คือ แนวคิด ปรัชญา ศาสนา ความเชื่อที่ยึดถือเป็นแนวทาง ส่วนมากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับจิตใจ ความเชื่อ ความศรัทธา

ฝ่ายวิชาการภาษาไทยพจนานุกรมไทยฉบับทันสมัยและสมบูรณ์ได้ให้ความหมายของคำ ว่าคตินิยมไว้ว่า ธรรมเนียมที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง^๑

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิชัย สุธีรชานนท์ ได้ให้ความหมายของคตินิยมว่า : คตินิยม หมายถึง ข้อความที่กล่าวถึงหลักความจริงตามกฎแห่งกรรม เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติและ โน้มน้าว จิตใจให้บุคคลทำความดี ละเว้นความชั่ว อาจจะเป็นคำขวัญ คำกลอน คำโคลง หรือ ธรรมภาษิต เป็นต้น^๒

ดังนั้น คำว่าคตินิยม ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การให้ข้อคิดที่ดี การแนะนำแนวทางที่ดี ที่ เป็นประโยชน์ เป็นธรรมเนียมที่ควรยึดถือเตือนสติตนเองเป็นแบบอย่างแนวทางพัฒนาตนและสามารถ

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๒๒๖.

^๒ ฝ่ายวิชาการภาษาไทย, พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซี เอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๓), หน้า ๒๑๐.

^๓ วิชัย สุธีรชานนท์, แง่คิดทางวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ หจก.การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๔), หน้า ๘.

นำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ที่ปรากฏอยู่ในคำส่วขวัญแต่งงานของหมอส่วขวัญในบริบทของชาว จังหวัดชัยภูมิ

๓.๒ ความหมายของคุณค่าและจริยธรรม

๓.๒.๑ ความหมายของคุณค่า

คำว่า คุณค่า ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่าสิ่งที่มีประโยชน์หรือมีมูลค่าสูง^๕ ตัวอย่าง เช่น คุณค่าอาหาร, คุณค่าทางโภชนาการ, คุณค่าอาหาร ทาง การแพทย์คุณค่าด้านการบริหาร , คุณค่าด้านกฎหมาย, คุณค่าด้านการเงิน,คุณค่าทางประวัติศาสตร์, คุณค่าด้านวิชาการ เป็นต้น ซึ่งในที่นี้ หมายถึง ผลประโยชน์ ความสำคัญ สิ่งที่ได้รับจาก กระบวนการในประเพณีพิธีกรรมส่วขวัญบายศรีแต่งงาน กับการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ครอบครัวและสังคมชาว จังหวัดชัยภูมิ

๓.๒.๒ ความหมายของจริยธรรม

คำว่า จริยธรรม เป็นที่คุ้นเคยกันดีในสังคมไทย ประกอบด้วย คำว่า จริยา หรือ จริยะ + ธรรม มีผู้ให้ความหมาย ดังนี้

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า ธรรมที่เป็น ข้อประพฤติ ศีลธรรมอันดี ตามธรรมเนียมยุโรป อาจเรียก จริยธรรมว่า Moral philosophy (หลัก จริยธรรม) จริยธรรม น. ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม^๕

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า “จริยา” หมายถึง ความประพฤติ, กิริยาที่ควรประพฤติ, การครองตนในการดำเนินชีวิต , ลักษณะความประพฤติหรือ การแสดงออกที่เป็นพื้นประจำตัว, พื้นจิตพื้นนิสัยของแต่ละบุคคลที่หนักไปด้านนั้นนี้ แตกต่างกันไป, คำว่า “จริยะ” (หรือ จริยธรรม) อันประเสริฐ เรียกว่า พรหมจริยะ (พรหมจริยธรรม หรือพรหมจรรย์) แปลว่า “ความประพฤติอันประเสริฐ” หรือทางดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ หมายถึง มรรคมืองค์ ๘ หรือ ศีล สมถิ ปัญญา; เทียบ ศีลธรรม

^๕ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๖๓.

^๕ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๔), หน้า ๓๐๓.

ส่วนคำว่า “ธรรม” คือ สภาพที่ทรงไว้, ธรรมดา, ธรรมชาติ สภาวะธรรม, สัจธรรม, ความจริง, เหตุ, ต้นเหตุ, สิ่ง, ปรากฏการณ์, ธรรมารมณ์ สิ่งที่เกิดคิด คุณธรรม ความดี ความถูกต้อง เป็นความประพฤติชอบ ดังนั้น คำว่า จริยธรรม ท่านให้ทัศนะไว้ว่า คือความประพฤติ, ธรรม คือ การดำเนินชีวิต, หลักความประพฤติ, หลักการดำเนินชีวิต คำว่า “จริยธรรม” นี้ นักปราชญ์ในประเทศไทยได้บัญญัติให้ใช้สำหรับคำภาษาอังกฤษว่า ethics หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม ดังนั้น จริยธรรม หมายถึง ธรรมคือความประพฤติ, ธรรมคือการดำเนินชีวิต, หลักความประพฤติ, หลักการดำเนินชีวิต^๖

ไสว มาลาทอง ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม หรือ จริยศาสตร์ เป็นหนึ่งในวิชาหลักของวิชาปรัชญา ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับความดีงามทางสังคมมนุษย์ จำแนกแยกแยะว่าสิ่งไหนถูกและสิ่งไหนผิด หากจะอธิบายอย่างง่ายๆ แล้ว จริยธรรม หมายถึง การแยกสิ่งถูกจากผิด ดีจากเลว มาจากคำ ๒ คำคือ จริย กับธรรม ซึ่งแปลตามศัพท์ คือ จริยะ แปลว่า ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ คำว่า ธรรม แปลว่า คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนา หลักปฏิบัติในทางศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ เมื่อเอาคำ จริยะ มาต่อกับคำว่า ธรรม เป็นจริยธรรม แปลเอาความหมายว่า กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติ หรือหลักความจริงที่เป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติ^๗

สรุป คำว่า จริยธรรม คือ ความประพฤติที่ดีงาม กิริยาที่ควรประพฤติ หลักความประพฤติ, หลักการดำเนินชีวิต ตามคำสอนทางศาสนาที่ถูกต้อง ดีงาม ตามกฎ ตามศีลธรรมเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและสังคม

คตินิยมที่ปรากฏในคำส่อขวัญแต่งงาน โดยเฉพาะคำส่อขวัญที่มีมาในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิที่ลงพื้นสัมผัสอักษรเชิงลึก และก่อนที่จะนำเสนอคตินิยมนั้น ผู้วิจัยจะยกเอา คำส่อขวัญแต่งงานที่מוש่วขวัญ นิยมใช้ในพิธีการแต่งงาน ดังนี้

๓.๓ คำส่อขวัญแต่งงานของמוש่วขวัญชาวจังหวัดชัยภูมิ

คำส่อขวัญของמוש่วขวัญในจังหวัดชัยภูมิจากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เชิงลึกสัมผัสอักษรสำรวจข้อมูลเชิงลึกจากמוש่วขวัญ ซึ่งได้ข้อมูลคำส่อขวัญหรือตำราคำส่อขวัญแต่งงานที่מוש่วขวัญชาวชัยภูมินิยมใช้ในการמוש่วขวัญแต่งงาน หรือמוש่วขวัญอย่างอื่น ผู้วิจัยได้แยกออกเป็น ๒ รูปแบบ คือ

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก ๒๕๕๔), หน้า ๕๗.

^๗ ไสว มาลาทอง, คู่มือ การศึกษาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา ๒๕๔๒), หน้า ๖.

แบบที่ ๑ แบบดั้งเดิม

มีลักษณะที่หมอสู่วัณไต้ตำรามาจากการสืบทอดมาบรรพบุรุษดั้งเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง หรือครูบาอาจารย์ที่ถ่ายทอดให้ เป็นลักษณะของสืบทอดโดยการคัดลอกจากลายมือตนเองสืบทอดกันมา จากรุ่นสู่รุ่น

แบบที่ ๒ แบบทั่วไป

มีลักษณะที่เป็นตำราเป็นหนังสือที่นักปราชญ์ในภาคอีสานได้ประพันธ์เอาไว้ หมอสู่วัณศึกษาจากตำราที่มีการพิมพ์มีจำหน่ายในท้องตลาดหรือได้จากให้สืบทอดกันมา

ดังนั้น ผู้วิจัยจะได้นำเสนอคำสู่วัณจากหมอสู่วัณที่ได้ที่สมบูรณ์ที่สุด ทั้ง ๒ แบบ ซึ่งจะยกเฉพาะคำสู่วัณแต่งงานเท่านั้น ดังนี้

๓.๓.๑ คำสู่วัณแต่งงานดั้งเดิม

๑) คำสู่วัณที่คัดลอกสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ โดยคัดลอกเป็นลายมือ ได้มาจากพระครูปัญญาวีโรจน์ (หลวงปู่หลอย ปญญาโว/เนาว์นนท์) อายุ ๙๖ ปี วัดโนนสำราญ ต.โนนสำราญ อ.เมือง จ. ชัยภูมิ (หมอสู่วัณ)

สู่วัณผัวเมีย

ศรี ศรี สิทธิพระพร พระวอนแวนวิเศษ ชันติเผศพร้อม คะเตโซ คะโตโร
 อาวีหา วิวาโห ไชยมงคล จุลศักราช อำมาตรพร้อม ผูกหม่มนตรี ประสงค์ดี พ่อ แม่
 ผูกเผ่าแก่และตายาย เดือน ๓ เดือน ๔ ข้อย ผนตกย้วยฮ่ำไม้หญ้า ผัดใบกะเลยบึง ลูกห
 ลำใหญ่เป็นสาว ผูกบัวฮามโฮมเฮ้า ผูกบัวเผ่ามาอม สมนางงามค่ากว้าง บได้ฮ้างพอ
 สอง ขอเป็นดองยอดยิ่ง ลูกแก้วกึ่งยังประสงค์ ผูกวงฆามารดาบิดาเบิ่ง พ่อแม่เจ้าผู้
 ตกแต่งปูนแปลง แพงค่าฮักลูกแก้ว ตกแต่งแล้วแล้วจึงยอพาขวัญมา ใส่ต่อหน้า พร
 หามณ หมอขวัญ เบิกราชาใบศรีมา มื่อนี้เป็นมื่อดี เป็นวันฉัตตฤกษ์ ขึ้น.....คำ
 เดือน.....ตรงกับจุลศักราช..... ปี พ.ศ.....ปีวัน.....เป็นมิตรวันธงชัย เป็นวัน
 ดีว่าเมื่อฮ้วงเฮ้า เมื่อพ่ายเข้าแถวเก้าก้อง ตามทำนอง อาจารย์กล่าวไว้ นักปราชญ์ได้
 จำนำตามคำสอนนักชัตตฤกษ์ ถือนหน่วยชื่อว่า ฮัสสาวัญญี เป็นวันดี เมื่อปลอดยอດแก้ว
 อุทธังราชา เมื่อยามพรหามณ ถือ อะมุตตะโชค เจ้าอย่าได้เศร้าโศก จักสิ่งอันใด ให้
 เจ้ามีไชโย ยามแพ้ให้เจ้าได้แม่ช้างโตควาย ให้เจ้ามี แม่ควายโตแผ่ ให้เจ้าได้ผาปแพ้ผูก
 หมูพยามาร ให้มีสมภารอันแก่กล้า มื่อนี้ แม่นมื่อนี้คาบชะง้าหม่อว่าวันดี ข้อยทั้งหลาย

จะแต่งคาบปีมา ใบศรีสู่ขวัญสองเจ้ามีปั้นข้าวให้ทั้งกับปลาปิ้งทั้งไข่ ข้าวต้มใส่เต็มพาน
 ครอบบริวารแล้วจึงแต่งมา มีทั้งบุปผามาลาแลดอกไม้ เครื่องทรงเจ้าเหลือหลาย ฝูงตาด
 ยายและพ่อแม่ เฒ่าแก่พร้อมสาวฮามลามกันมาครั้นคร่ำ ยอพาขวัญ หลานเจ้าอยู่เบื้อง
 ขวาลีลาและลีล่าย มาเย้อขวัญหลานเจ้า ผูกเบี่ยงซ้ายอยู่เขียนเขียน เวียนซ้ายขวาครั้น
 คร่ำ ฝูงผู้เฒ่ารอบอยู่เป็นวง ข้อยจักเชิญเอาขวัญท้าวนางทั้งคู่ให้มาเทียบเฒ่าคู่เคียงนาง
 ข้อยจักเอาขวัญเข้ามาเทียบคู่ มาเย้อขวัญเอ๋ย ขวัญเจ้ามาฮอดแล้ว มาอยู่สุขุมกินเย็น มา
 ทัดดอกจำปีและจำปา ดอกกระดังงาและดอกเข้า ดอกคัตเข้า และดอกดวลเหลืองเกศา
 ผมงามตั้งไหล่ เฮียงท้าวใหม่วันดี ผมสองศรีของเจ้าคือคู่ท้าวอินทร์แปลง มาเผื่อแผ่ยืน
 ยาวถึงเฒ่า トラบต่อท้าวฮ้อยขบเข้าเทียบระฆา ให้เจ้ามีบุตราบน้อยช้อยช่วงใช้พอแสน
 ของกับแนนเจ้าทุกสิ่ง ช่างม้ามิ่งอานดำ พระยารธรรมองอาจ อำนาจกล้าลือชา ในตำรา
 ว่าไว้ อินทร์ท้าวไทถวายพร เป็นคำสอนสั่งลูก ผูกมัดไว้แต่นานโบราณเฮ้ากล่าวไว้ ฮักลูก
 ให้ผูกดี ฮักพ่อแม่ดี ให้ส่งเข้าฮักองค์เราแบ่งกันกิน ข้อยจักเชิญขวัญเจ้ามาพร้อมพราทั้ง
 สอง มาเย้อขวัญเอ๋ย ตะวันตกพอลันป่าไม่ให้ขวัญนางมาเทียบคู่ แม่เจ้าเฮ็ดเหือนถ่าคอย
 เจ้าจึงลืมา มีทั้งแพรกาสาไว้ แพรลายจ้อนเสื่อ มีทั้งเสื่อต้นแก้วปักแล้วไหมแดงคำหมัดหมี่
 ข้อยจักเชิญเอาขวัญนางแพงเข้ามาเทียบคู่ ขวัญเจ้าอยู่ฟากฟ้า แคนไกลไทยและลาว ให้
 มาเมื่อวันดี ขวัญเจ้าไปแคนไกล คณิงหาชูเกาก็ขอให้มาทาน้ำมันจันทน์หอมฮ่วงเฮ้า ให้
 มาทัดดอกไม้ก้านเกตุสวงามสองพันปี พี่บ่าวพี่น้องบ้านใกล้บ้านไกลขอยหาเจ้าแล้ว
 เชิญขวัญเจ้ามาเสวยงานพร้อมไพรให้ได้ป้อนเข้าใส่เชื้อเจ้าทั้งสอง ตามทำนองโบราณ
 กล่าวไว้หมอบบอกให้เมื่อวันดี ข้อยจักเชิญเอาขวัญทั้งสองเจ้าสองศรีเทียบหมอนซ้อน
 เสื่อ ให้เจ้าได้สืบเชื้อ พ่อแม่แทนเหือน ไชยะตุ ะวัง ไชยะมั่งคะลา ยะถา ะริวหา
 ะโห ปุโร สัพพะกาลัง นะชัยันตุ อะมะมะอุ มุลมา อายุ วัฒน โณ สุขัง พลัง”

๒) ข้อมูลคำสู่ขวัญแต่งงานของพ่อสนอง トラเงิน หมอสู่ขวัญ อายุ ๗๔ ปี อาศัย
 อยู่ที่ ๖๐ หมู่ ๓ บ.หัวนาม่วง ต.คอนสาร อ.คอนสาร จ. ชัยภูมิ

สู่ขวัญผัวเมีย

สี่สี่ มือนี่ แม่นมือดี เดือนนี้แม่นเดือน...ขึ้น...ปี.... พุทธศักราชล่วงได้..... ปี
 วัน..... พอดี อะมุตตะโขโคโตกใบนี้แม่นโตกไม้จันทร์ ชนไม้นี้แม่นชนไม้แก้ว ขุนนาง

“ คำสู่ขวัญจาก พระครูปัญญาวโรจน์ (หลวงปู่หลอย ปณฺญาวโร/เนาว์นนท์) อายุ ๙๖ ปี วัดโนน
 สำนาน ต.โนนสำานาน อ.เมือง จ. ชัยภูมิ

ตกแต่งแล้วจึงได้อามาแต่งพาขวัญ จัดเครื่องมวนมาพราพร้อม เฒ่าแก่มานั่งล้อม ภา
ขวัญอยู่ซ้ายหล่าย ห้อยไผ่ฝ้ายผูกแขน มีทั้งแหวนใส่ก้อย ปักปิ่นน้อยสร้อยสังวาล อาหาร
หลวงหลายมาก มีทั้งหมากกีบและผูกพัน จัดใส่ขันมวนมาเต้า ข้าวต้มกล้วยใบสี ไข่
หน่วยดีเกลี้ยงปอด พระยอดสร้อยทศพลทวยานตนลงมาลงแต่ฟ้า กวัดแกว่งหน้าธนูดาว
โถมศรีพราวงามยิ่ง ท่านจึงมีราอาญา ปลงสิทธิชัย พระพร บวรพิเศษ อติเรกเทโช
ไชโย ชย อตุ ภาว ชัยยมัคคตโต โลก สุกข์ พล อวหวิวาโห ชัยยมงคล พุทธศักราชล่วง
แล้ว พระวัสสา ตกเข้ามาในปี ...(ปีนักษัตร).. นพศก ตกอยู่ใน...(ฤดู วสันต์,
เหมันต์,คิมหันต์..) ฤดู คือฤดู ของ...(ชื่อคู่บ่าวสาว...)สองอ้อนน้อย เป็นผัวหมิงเมียขวัญ
ตามกระบวนบูชาแต่งไว้ ชันดอกไม้มักขึ้นเพียงตา ขอชะมา ลูกตาเจ้าโคตร โผดข้าไว้
ด้วยเงินขาว ลูกสาวกก เพ็นหากมาดค่าหลาย ลูกสาวกลาง ลูกสาวปลาย เพ็นหากมาด
ค่ามาก บ่ยากแค้นอีหลี จักปูนแปลงพ่อแม่ ทั้งเฒ่าแก่และตายาย ฝนฮ้วยฮ่าปีใหม่ เจ้า
ใหญ่หน้า ผูกบ่าวมาโฮม โฉมนางงามค่ากว้าง เครื่องฮับเจ้าเหลือหลาย ทั้งตายายและ
พ่อแม่ เฒ่าแก่พร้อมสาวบ่าวนุ่งงาม มาช่วยยอพาขวัญเบื่องขวา อยู่ลีล่าย มาช่วยยอพา
ขวัญเบื่องซ้ายอยู่ลีเลียนๆ เวียนซ้ายขวานั้นแม่นชายถุงเหล้า ผูกผู้เฒ่าขึ้นนั่งทั้ง

บัดนี้ข่อยจักเชิญเอาขวัญเจ้าผัวเมียทั้งคู่ให้มาอยู่คิงในเนื้อ มาอยู่เฝ้าในตน ข่อย
จักเชิญ เอาขวัญเจ้านางงามให้มาเทียมคู่ ทั้งขวัญท้าวผู้เป็นผัว.....มาเยอขวัญเอ้ย.....
ให้เจ้ามาเซยชมครองขวัญคู่แก้ว มาฮอดแล้วตัดดอกสมุมทุม บานจุมเจีย แม่นดอกขัด
เค้า ตัดดอกเข้ากวมตา เกษางามตั้งไหล่ เทียมท้าวใหม่วันดี หลังสมศรี แจ่มเจ้าคือนาง
ไฮ่ ขวัญแขงให้เจ้ามาอยู่แขงลีลา ขวัญขาให้เจ้ามาอยู่ลีล่าย ถ้าตกซ้ายซ้ายยามคนมา
หาญห้าวแหนแห่ท้าวบาคาน ในวันงานชมชื่น แห่ท้าวขึ้นหานาง เว้นหัวทางครุฑนาค
หลาวเหล็กหลากและผีหลวง ในดวงธรรมกล่าวไว้ ที่นี้ให้สมส่วน ยลยวนแดนแต่ง
แบ่งให้เป็นคู่ลงมากับลูกแก้ว พ่อผูกแล้วให้เป็นคู่ทั้งสอง ให้เจ้าปูนปองเป็นลูก พ่อผูก
ไว้แทนเฮือนสองบุญเฮือนลูกหล่า ฮักเกิงหน้าเทียมทัน ข่อยจักเชิญเอาขวัญบาคาน ให้
เข้าเฝ้ามโหล่ ละมัยเนื้อผิวดวง โฉมนางงามอยู่ท้าวอินทร์ฟากฟ้าปูนแปง ให้เจ้ามาเฝ้าแฝง
เมียแพงจนเฒ่า ฮ้อยขวบเจ้ายืนยิ่งเทียรระฆา ให้เจ้ามีบุตรชายหญิงบ่หน้อย ข่อยส่วง
ใช้พ่อแสนของกับแนเจ้าหากมีทุกสิ่ง ช่างม้าหมิงอานดำ พญธรรมตนเองอาจ สิทธิเดช
กล้าถาษา ตามคำบูชากล่าวไว้ อินทราท้าวไถ่ถวายพร เป็นคำสอนสั่งโลก โดกชันแก้ว
ฮับพาขวัญ คือตั้งสาวสวรรค์จงมาตั้งแต่งอินทร์ให้แบ่งไซสอน ดอกไม้ซอนแซมกล้า.....
บัดนี้ ข่อยจักเชิญขวัญเจ้าพร้อมพราทั้งสอง...มาเยอขวัญเอ้ย.... ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่น
บ้านอื่นทางใด ก็ให้มาสามื้อนี้วันนี้....หรือขวัญเจ้าไปเที่ยวป้อรชอนนกกตีปง ขวัญเจ้าไป
เที่ยวดงอรชอนนกกเค้าฮ้อง ขวัญเจ้าไปติดช่องเสียงหมุ่นางชะนี ขวัญเจ้าไปเที่ยวศีลอร

ขอนเสียงจกกระจัน ก็ให้มาสามื่อนี้ ว่ามาเยอขวัญเอ้ย ..ยามเมื่อตาเวนค้ำลงลับป่าแขง
 ยามเมื่อตาเวนแดงลงลับป่าไม้ ให้ขวัญนางมาเทียมนางอย่าช้า..แม่เจ้าแอบส่วมถ้ำคอย
 หา มีทั้งผ้ากาสาผืนลายซ้อนเสีย ต่างแก้วเหี้ยปึกแล้วไหมแต่ง ขวัญจอมแพงให้เจ้ามา
 เทียมคู่ ขวัญเจ้าไปอยู่ฟากฟ้าแดนไกล ก็ให้มาสามื่อนี้วันนี้ ขวัญเจ้าอาลัยคั้งซู้เก่า ก็
 ให้มาสามื่อนี้วันนี้ มาเยอขวัญเอ้ย .. ให้เจ้ามาสระเกศเกล้าตัดดอกบัวระพัน ให้เจ้ามา
 ทาจันทร์นมนมแท่งแก้วไว้ ให้เจ้ามาตัดดอกไม้คล้องเกศสวยลวย มวยเจ้ายาวประสงค์
 ใส่ซอง ผูกบัวพิน้องบ้านได้มาคอยหา ผูกสีกาบ้านเหนือมาคอยเบี่ยงพื้นส่งเจ้าบุญกว้างสู่
 พาย ให้เจ้ามาเสวยกายพาขวัญแต่งใหม่ ให้ได้ป้อนข้าวไขขวัญเจ้าทั้งสอง ตามทำนองบุ
 ฮานกล่าวไว้ หมอบอกให้ว่า มือขวาป้อนไขท้าวมือซ้ายป้อนไขนาง....บัดนี้ ข่อยจกเอา
 สองสี เหยิงหมอนซ้อนเสีย ให้เจ้าได้สืบเชื้อพ่อแม่แทนเฮือน เถิงปีเดือนฝนฮวยห้องฮ้ำ
 วัน ๗-๘ คำ ให้เจ้าจำศีล วัน ๑๔-๑๕ ให้ยินดีตักบาตร อย่าให้ขาดผูกหมู่ ศีล ทาน วัน
 ศีลให้สมมาอดโทษ ถ้าหากผัวเคียดแค้นเมียเจ้าให้ค่อยจา วันศีลให้สมมาดอกไม้คู่ เถิง
 ปีใหม่ให้สมมา พวกผู้เฒ่าลุงป้ายายาย วันศีลให้เจ้าสมมาผัวหมิง ยกขันดอกไม้ให้ผัวแล้ว
 จังค้อยนอน ยามเมื่อผัวบายเข้าสามค้ำกลืนก่อน เจ้าจึงจำนำกันหนึ่งคำ จังถูลักษณะ
 เจ้าคลองหญิงประเภทสี มีอยู่หลายล่ำเชื้อหญิงฮ้ายและดี มีเอื้องซ้ายเจ้าอย่าเจียดใส่
 ผัว มีเอื้องขวาเจ้าอย่าเจียดใส่น้อง ให้เจ้ากรองใจเว้านาผัวให้มันม่วน เจ้าอย่าชวนแม่
 ฮ้างนำกันแม่นบดี มีผัวแล้วเที่ยวทางให้มีคู่ เจ้าอย่าอยู่ลับสี่หญิงนั้นบ่แม่นคลอง ครอง
 ผัวครองเมียนี่ผู้ใดมี เพิ่นเฮ็ดแม่น ให้เจ้ายอยกขึ้นเป็นแก้วแก่นเฮือน ให้เพียรเอาแก้ว
 มหานิลลูกประเสริฐ ชั่วสี่เป็นหน่วยแก้วกุลาเข็มค่าแพง ยามเมื่อเข้าให้ตื่นก่อนผัว คั้น
 เมื่อถึงยามแลงให้เจ้านอนนากัน ถึงเมื่อยามนอนแล้วให้ผัวแผงนอนก่อน โตพะนางจึง
 ย่อนนอนค้อยต่ำลง ให้เจ้าลูกนึ่งข้าวประสงค์แต่งไปจังหัน ยามเมื่อกินของทานให้ส่วยสี
 ประสงค์ล้าง ยามเมื่อทำส่วยข้าวมวยผมเจ้าอย่าชี่ ยามเมื่อส่วยข้าวนั้นตื่นขึ้นเจ้าอย่า
 บาย พญาอินทรีอยู่ยังเพิ่นลิงโลดแลเห็น เป็นคนหญิงเที่ยงจริงจำหมั่น ให้เจ้าทำขยัน
 สร้างนาสวนฮั่วให้ การค้าขายช่องแควเหนือใต้ให้ล่ำลือ อย่าเป็นขี้ดื้อ เสียชื่อนามสกุล
 ค้นว่ามีผัวขวัญให้อ่อนความ ยำยัน เจ้าอย่าทำหาญกล้าพาโลโต้ตอบ คำใดดีจึงว่า คำ
 ฮ้ายเจ้าอย่าจา ชื่อว่าผัวเมียนี่กูมึงอย่าได้ว่า ให้ปฏิบัติคำเจ้าจนเฒ่าแก่ชรา ให้เจ้าทำ
 เอาหน้าผัวแผงถนอบตอบ ต้อนรับญาติพี่น้องทางกำฝ่ายผัว เตไซ ยา ขวัญควี้ให้เจ้ามา
 อยู่ลีลา ขวัญตาให้เจ้ามาอยู่ต่ายแย้ม ขวัญแก้มและขวัญคาง ขวัญเอวบาง ขวัญนม
 พร้าพร้อม ให้เจ้ามานั่งล้อมอ้อมอยู่พาขวัญ มาเยอขวัญเอ้ย.....มื่อนี้แม่นม้อดี วันดีถี
 แม่นม้อห้วงข้าว ผู้เฒ่าเกิดเป็นสาวกะว่าแม่นมื่อนี้วันนี้ ข่อยท่านได้แทนเฮือนกะแม่นม้อ
 นี้วันนี้ เพิ่นได้แหวนคำดีมาถวายผัวฟากกะแม่นมื่อนี้วันนี้..... ขาท้าวกายขานางกะแม่น

มือนี้นี้ ข้าวเต็มฉางล้นชื้อกะแมนมือนี้นี้ ...สามวันให้พื้นได้แก้วมงคลมาไว้ถ้าเจ้า
 เดอ หัววันให้พื้นได้เสื้อผ้ามาหาเจ้าเดอ ขอให้มีความสุขสบายพร่ำพร้อม ใจอ่อน
 น้อมตั้งต่อชมเชย เจ้าเป็นเขยให้เจ้ามีใจกว้าง อย่าอวดอ้างสรรพสิ่งอันใด ให้มีใจ
 เลื่อมใสนางนงแก่แท้ เจ้าเป็นลูกสะใภ้ ให้เจ้ารักแม่ผัว อย่าไต่เว้านวๆขวัญผัวเชิงซู้
 เจ้าผู้รู้ นักปราชญ์พึงธรรม ให้ใจลำนากะกล้า ถึงเดือนดำเจ้าอย่าเที่ยวยามค่ำ เอือน
 หลังตำนันแมนเอือนอา ชายคาสูงหลังใหญ่ กะทอดใส่ป้านลม หลังกลมนั้นแมนเอือน
 พ่อ เกยขานต่อหลังสูงเอือนลุงและเอือนป้า หลังหน้ากว้างตั้งใส่แขนนาง ลายलगกลม
 อุบนาค แป้นปูอาบมุงกระเบื้องดินขอ มีหอเย็นหลังสูงพอดาด โองม้ออาดห้อยหึง
 อาชาไนย ไหในเอือนโอ่งน้ำแก้ว หลังนั้นพอมอบแล้วแก่เจ้าทั้งสอง ให้เจ้ามาปูนบองให้
 ทานบ่ไฮ้ ให้เจ้าหยาดน้ำเย็นยิ่งเทียรระมา ใจลำนางแบ่งปัน ได้กินขึ้นให้เจ้าส่งเอือน
 อา ได้กินปลาให้เจ้าส่งเอือนย่า เพิ่นส่งเจ้าบุญกว้างสู่พาย มีลูกชายให้ได้ผู้ประเสริฐ
 ให้เจ้าได้ลูกแก้วเกิดฮ่มอุทร ให้เจ้าฟังคำสอนตายายพ่อแม่ ใจแผ้วกว้างพื้น้องวงศา ตา
 เบื่องซ้ายอย่าได้แลข้ามผัว ตาเบื่องขวาอย่าได้แลหาซู้ อย่าได้หลบได้หลุ่มม้อข้าวหมอ
 แกง ถึงยามแลงให้เจ้าแต่งพาข้าว ถึงยามเช้าให้เจ้าแต่งพางาย มีผัวแล้วให้เจ้าถ่มใจ
 เก่า เหล้าไหน้อยให้ย้ายไพร เหล้าไหใหญ่ให้ย้ายขุน บุญเจ้ามีทั้งสองเป็นคู่ ให้เจ้าอยู่
 ขอนลอนถึงยามค่ำให้เจ้าปูบ่อนนอน หัวเขียงหมอนให้เจ้ารักห่อ ผินหน้าต่อเขยชม ชัย
 ยะตุ กล้วย ชัยยะมั่งคะลัง ชัยยะมหายมงคล สัพพะพุทธานุภาวนะ สัพพะธัมมานุภาวนะ
 สัพพะสังฆานุภาวนะ จิตตาโร ธัมมวาทพัฒน์ติ อายุ วัฒน สุขัง พลัง ชัยโย ชัยโย ชัยโย

แต่งเติมตอนเชิญขวัญ

ขอแก่พระแก่นไ้เจ้าผู้มีบุญ มาช่วยคุณช่วยยอขวัญเจ้าเยอ ข่อยจักเชิญเอาเจ้า
 มาดฟ้า ผู้อยู่กำฝ้ายเหนือ มาช่วยคุณช่วยยอขวัญเจ้าเยอ ข่อยจักเชิญเอานางคำเผื่อ...
 ข่อยจักเชิญเอานางแอได้ ผู้อยู่หออาสนาคำ สิบหมอสภา ภูน้อย สามสิบหมอน้อย ...
 เมืองหลวง ๔๐ ล้วง ๕๐ หลวง โสงหมอนอันนี้เป็นหมอกะจา คาถาอันนี้คาถาตั้งแต่เค้า
 หมอเฒ่าของราณ ๗ ไบยอ....คำเหลื่องไม้โพธิ์ไทรสีไวออน...ถีบม้าแก้วออนเข้าเอาขวัญ
 ...ขวัญไปอยู่ปลูกพลู...มานำทางคนทอง..ป่องคนเที่ยว...มีกินข้าวต้มและของหวาน มีทั้ง
 น้ำตาลและน้ำอ้อยของเฒ่าเ็นออยขวัญเจ้าให้ตำรวจ มาเด้อขวัญในและขวัญนอก
 ขวัญยกและขวัญคาง ขวัญเอวบางกลมกิว ขวัญท้องน้อยและฮาวนม ขวัญผด้าคุดอาจ
 ขวัญปากด้านแล้วเจรจา ขวัญตาและขวัญคิ้ว ขวัญนิ้วและขวัญแขน ขวัญขาแข้งกลาง
 ไหล่ ละมัยนั้นขวัญหู กะให้มาสามมือนี้นี้ กินข้าวผั้ให้เจ้าฮาาก เคียวหมากผั้ให้เจ้าคาย

ให้เจ้าคีนมาคายห้องเป่า ให้เจ้ามาอยู่สืบสร้างตอมแม่मारดา ทั้งบิดาและเชื้อโครต อย่า
กริ้วโกรธโกธา ให้เจ้ามารักษาตนตัวเจ้า トラบต่อเฒ่า เทียรระฆา ก็ข้าเทอญ

คำผูกแขนแต่งงาน

ศรี ๆ วิ ๆ หว่อน ๆ พระพรตวงวิเศษ ฝ่ายแก้วเจ็ดเมืองสวรรค์ อินปุนป็น
ตกแต่งอ้วกวัดแกว่งเป็นปุย ขุขชายมาเป็นเส้นพันคำ เส้นเลิงงามล้ำเลิศ ฝ่ายแก้วเลิศ
มงคล ปุนกันมาสามฮอบ มานั่งตอมบายแขนเจ้าเนื้อ ผูกแขนซ้ายให้เจ้าได้หมั้นนาง
ผูกแขนขวาให้เจ้าได้วัดกับผีนอ่อน คำบ่ย่อนพอแสน ผูกแขนท้าว ๆ จักได้เป็นพญา ผูก
แขนพ่อนา ๆ จักได้เป็นขุนผู้้องอาจ ผูกแขนอำมาตย์ท้าวจักได้นั่งเมือง เบื้องใต้ให้มีผู้มา
ช่วยเหลือ เบื้องเหนือให้มีผู้มาช่วยสร้าง สองตายายข้างให้มีผู้มาช่วยดอกไม้เงินดอกไม้
ทอง นอนหลับให้เจ้าได้เงินหมั้น นอนตื่นให้เจ้าได้เงินแสนแบบมือมาให้เจ้าได้แหวนค่า
ล้าน ออกนอกบ้านให้เจ้าพ่อ ไหเงิน ไหคำ อายุ วันฉัษ สุกขัง พลัง^๔

๓.๓.๒ คำสู่ขวัญแบบทั่วไป

เป็นคำสู่ขวัญแต่งงานที่ได้จากตำราการประพันธ์นักปราชญ์ชาวอีสาน ส่วนนิยมใช้อยู่
ท่าน คือ จารุบุตร เรื่องสุวรรณ และ พระมหาปริชา ปริญาโน หรือ ดร. ปริชา พิณทอง

๑) คำสู่ขวัญน่อก่อนแต่งงาน

ประพันธ์โดยจารุบุตร เรื่องสุวรรณ

ศรี ศรี มื่อนี้แม่นมื่อดี มื่อดีดี อะมุตตะโชคโตกใบนี้แม่นมื่อโตกไม้จันทร์ ชันอันนี้
แม่น ชันมหาราช จากปราสาทอินทราปอนลงมาให้หมู่เจ้า ให้ผู้เฒ่าแต่งพาขวัญ ศรีองค์
อวนอ่อนน้อยสองแจ่มจ้อยนั่งเคียงกัน มีทั้งขันเบญจมาส งามองอาจช่อมาลา ผู้ได้มาพบ
พ้องามกะดื้อคนมา เห็น แต่งแต่เว็นฮอดฮุ้งเข้า สองหน่อเจ้าพระยาเถน แต่เมืองแมน
ป็นปอนมาอยู่บ่อนเคหา มาอยู่ ชายคาฮ่อมห้อง เฮ็ดถักด้อมตามตำรา

อาคัจฉาหิ ชะยะตุ ะวะวัง ชะยะมังคลา ติเรกะเตโช ล้ำเลิศ สุดประเสริฐ
เหลือหลายเห็น เดือนหงายเจ้าอย่าได้ด่วน จิตอย่าป่วนไปไกล อย่าไปใสให้อยู่ห้องอยู่ฮั่ว
มน้องพัวพัน อยู่ดอมกัน ฮักห่อ เป็นดังลูกพ่อ แม่เดียวกันเมืองสวรรค์ป็นปอน ตั้งแต่ก่อน

^๔ ข้อมูลคำสู่ขวัญแต่งงานของ พ่อสนอง ตราเงิน หมอสู่ขวัญ อายุ ๗๔ ปี อาศัยอยู่ที่ ๖๐ หมู่ ๓
บ.หัวนาม่วง ต.คอนสาร อ.คอนสาร จ. ชัยภูมิ

ชาติหนึ่งหลัง ตามมายังมนุษย์โลก จังเป็นโชคแต่บุพเพ อะติตเต กาเล อะติชานาติ ตั้งแต่ก็เคยฮ่วมกันมา ดวงชาตาจัง ถึกต้อง จังได้มาฮ่วมห้องเตียงนอน ให้เจ้าอยู่เป็นคู่สอนลอนสอนลอนทุกคำเช้า ว่ามาเยอขวัญเอย

ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นหิมะวันป่าไม้ใหญ่ ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นไพรหนาพนามาสาขวัญ เจ้า ไปเห็นปราสาทหินห้อง ทองเหลืองสง่าศรี เห็นนารีแยมแนมนำเขา กะให้ตัวขวัญเจ้าสาวเห็น บ่าวน้อยเชิงซู้ให้ตัวมา ว่ามาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้าไปเที่ยวค้าแดนไกลประเทศต่าง ขวัญเจ้าอย่าง ข้ามน้ำทะเลกว้างย่านไกลกะให้มาสามื้อนี้วันนี้

ว่ามาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้าไปทางกำตอนเหนือหาเที่ยว ไปคนเดียวเลาะเล่นอดแล้วให้ตัวมา ขวัญเจ้าพาสาวเล่นวาริลงอาบ ล้างส่วยแล้วขวัญเจ้าให้ตัวมา ว่ามาเยอขวัญเอย ขวัญ เจ้าไปทาง กำหงสา มะละแหม่ง ขวัญจอมแพงไปอยู่พุนโตเจ้าให้ดุงมาเมืองลังกาทางพุน กลางนะที่ ปากอ่าว เห็นสาวงามอย่าสิว่า เตอเจ้าอย่าสิหลงเมืองหงสาอยู่หย่อน ๆ นครลุงอยู่ ห่าง ๆ เมือง เชียงตุงอยู่ซัง ๆ โขงกันให้ตัวมา

ว่ามาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้าเคยไปเล่นแดนแควแก้วกะเหรี่ยง อย่าฟังเสียงถูกเอ็นให้เมินหน้าตัวมา ขวัญเจ้าไปหาแก้วนำแควทางไซ่ง่อน ให้เจ้ากลับตัวย้อนมาซ้อนคู่เคียงว่ามาเยอ ขวัญเอย ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นพนมเปญเขมรต่ำ พระตะบองฝ่ายกำทางพุนบ่อนขมนครทม เขมรพุน สาวงามเสียมราฐ ขมปราสาทนครวัดอย่าได้ข้ามถ่อนอย่าอยู่นาน

ว่ามาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้าเลยไปพุนภูซันสันตนาถ หลวงพระบางให้ย่างย้ายกลายกำให้หล่ามา ขวัญหุขวัญตาพร้อมเกษาแขนข้อ ทั้งขวัญคอไหลท่องให้มาห้องแห่งเฮาขวัญเลาเคียงตน ตัวด้วยขวัญมวยผสมแข่ง ขวัญคำแพงลูกแก้วฟังแล้วตัวมา ว่ามาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้าอย่าได้ เมามัวซ้ำ ให้มาหานางนาถมาปราสาทใหญ่กว้างสองเฒ่าอยู่คอย

ละ ตาตา ปิยะปุตตะกา คันขวัญมาเถิงแล้วเฮือนชานบ้านสอง ให้เจ้านอนอยู่ห้องสบายเนื่ออย่าคะนิ้ง ว่ามาเยอขวัญเอย โพยภัยฮ้ายอันตรายอย่ามาเบียดอย่าให้ความเดือดฮ้อน มาไกลให้ห่างหนี ขอให้มีสุขสันอนันตังตือตัวหิวหอดฮ้ายให้หายเสียงอย่ามี สมบัติลั่นอนันตังมูลมากอย่าได้ทุกข์ยากฮ้ายหลายลั่นสิ่งของ ให้เนืองนองคือน้ำ ไหลมาอาณันต์เนกให้เป็นเอกกลิ่นลั่น คนย่องทั่วไตร คัดไต่ให้เจ้าได้สมดั่งมโนหมาย ทั้งเงินคำมีหลายโกฏีกีอกองลั่น ให้กินทานเหลือ ลั่นอาณิสสส์ นำส่งตามประสงค์คิดไว้มนม้นดั่งพระทัย

ว่ามาเยอขวัญเอย คันนอนตื่นให้เจ้าเห็นเงินเต็มพา คันเจ้าหลับตาให้เจ้าฝันเห็นหน่วยแก้ว ให้เจ้าคลาดแคล้วจากมลทิน มีของกินเหลือหลาก ลูกหลานมากมาโฮม เสียงทม ๆ คีคั่น ให้ลั่นลั่นคนทั้งปวง อย่าขัดขวางโชคลาภ มีคนกราบวันทาให้มีไเฮ่แสนวาмина

พันไฮ มีทั้งไก่ และหมูหมา มหิสา โคณา คือว่า จัวควายและช้างมามีข้อยข้าพพัน มาโหม กันชูส้อย มีคนส้อย ญาติกา มีคนมาแหนแหให้เจ้าสุขยามแกมีกินทาน มีสมภารแก่กล้า ให้ มีหน้าคนชม เสียงทม ๆ คนยอย่องมีพี่น้องเหลือหลายกินทานไปได้บุญมาก มีหลายหลาก บุญนำ หลุดเวรกรรมอย่ามาสู่ให้ได้หมู่เป็นเศรษฐี ให้เจ้ามีแสนสิ่ง

ว่ามาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้ามาโหมอยู่ อย่าป่าหมูไล่หนี ขวัญเจ้าจะมีสุขอาอยู่ ปราสาท หลังสูง มีคนจงในทางเลิศ แสนประเสริฐเหลือหลายให้เจ้ามีเฮื่อนชานหลังใหญ่ ให้มีไพร่พลแสน ดั่งเมืองแมนทิพย์อาสน์มีอำนาจดั่งพระยาราชสีห์ มีเสียงดีดังกการะเวก ให้เป็นเอกในเมืองคนอย่าได้จนอืดอยาก ทุกสิ่งมากเหลือตา มีเสนาแหนแห อย่าสิ้นพอลิ้น แม่เงินคำให้เก็บกำ ทั้งศีลธรรมล้ำเลิศ แสนประเสริฐสุขสันต์ มานำกันกุศลเก่า ทั้งพงศ์เผ่า วงศ์วานทั้งกินทานอย่าได้ขาด ทั้งตักบาตร และจิ้งห้นจัดตำโร ัมมา วัชฌนติ อายุ วัณณ สุขัง พะลัง มั่งสั่งเนื้อสังขารอย่าเหี่ยว คนเหลียว เห็นให้ผ่องแผ้วเห็นแล้วส่งนำทั้งกรรม นั้นโทษา มีโทษความโกรธนั้นหายสิ้นปิ่นหนี อย่าได้มีมา ต้องสนองนำกรรมไล่เห็ดอันใดคำ อันใดกะให้ได้ สมแมนปรารธนา สัพพะพุทธานุภาวณะ สัพพะ ัมมานุภาวณะ สัพพะ สังฆานุภาวณะ ของจงเป็นสุข เป็นสุข ทุกทิพาราดรี เทอญฯ สาธุ

๒) คำสู่ขวัญแต่งงาน (สู่ขวัญ ทั้งคู่บ่าว-สาว)

ศรี ๆ มื่อนี้แม่นมื่อดี เดือนนี้แม่นเดือนขึ้น (แรม)....คำ วัน.....เป็นดิถีอมฤตตะโชค โทกอันนี้แม่นโตกไม้จันทร์ ชันอันนี้แม่นขันไม้แก้ว เฒ่าแก่ปูนแมนแล้วจึงได้แต่งงานขวัญ ตกเครื่องกณฑ์พำพร้อม เฒ่าแก่มานั่งล้อมพาขวัญอยู่สลอนสล้าย มีทั้งฝ่ายผูกแขน แหวนใส่ก้อย ปิดนัยสร้อยสังวาล อาหารหลายเหลือมาก สรรพภาคพร้อมทุกสิ่งทุก อัน มีทั้งพลุพันและหมากจีบ ฟ้าววางฮีบเดาดา มาลาหอมฮ้องเฮ้า เหล้ากองแก้วใส่พา ขวัญ ชวนกันมามวลเต้า ข้าวต้มกล้วยใบศรี มีทั้งไขหน่วยดีเกลี้ยงปลอด พระยอดสร้อย ทศพล ทะยานตนลงมาแต่เมืองฟ้ากัณฑ์แกว่งทักษ์ชื้อขุนศรีขุนพัน สมสิสังนามสะภาส เจ้าจึงมีพระราชอาชญาปางสิทธิ ไชยะพระพรบวรอดิเรก อเนกเตโช ไชยะมังคะละ ตะโ โลมัง สุขัง พลัง อวาทวิวาโ มังคะโล พุทธศักราชล่วงแล้วได้^{๑๐}.วัสสา ถัดเข้ามาในปี^{๑๑} ตกอยู่ใน.....^{๑๒}. ฤดูแล้งเป็นมิ่งเมียวขวัญ ตามกระบวนบูชาแต่งไว้ขันดอกไม้ยกขึ้น

^{๑๐} ปี พ.ศ

^{๑๑} ปี นักษัตร

^{๑๒} ฤดูแล้ง (คิมหันต์, วสันต์, เหมันต์)

เพียงตา ชันสมมาลุงตาเจ้าโคตร โผดเข้าไว้เงินขาว ลูกสาวกกเพ็นคาค่าหลาย ลูกสาวปลายเพ็นคาค่ามาก บ่ยากแค้นดีหลี ปุนแปลงดีพ่อแม่ เฒ่าแก่และตายาย ฝนฮวยอำปีใหม่ เจ้าใหญ่หน้าผ่องบ่าวมาโอม โฉมนางงามค่ากว้าง แก้วพร้อมตกแต่งปุนแปลง แพงค่าฮักลูกแก้ว ปุนแม่นแล้วจึงเอามา มีทั้งหมากอำภาหอมฮ่วงเฮ้า เครื่องฮับเจ้าเหลือหลาย ทั้งตายายพ่อแม่ เฒ่าแก่พร้อม สาวบ่าวนางฮาม มาช้อยยอพาขวัญเจ้าอยู่ลีล้าย มาช้อยยอพาขวัญเบื่องซ้ายเจ้าอยู่ลีเลียน เวียนซ้ายขวานั้นแม่นชายโง่งแจกเหล้า ผ่องผู้เฒ่าเพ็นนั่งทางเทิง บัดนี้ข้าจักเชิญเอาขวัญผัวเมีย เจ้านี้เนอให้เข้ามาเทียมเนื้อมาอยู่เฮื้อในคิง ช้อยจักเชิญเอาขวัญนางงามให้เข้ามาเทียมคู่ ทั้งขวัญท้าวเจ้าผู้เป็นผัว

มาเยอขวัญเออย มาเซยชมครองขวัญคู่แก้ว มาฮอดแล้วตัดดอกชุมพุม บานจุมเจือแม่นดอกคึดเค้า ตัดดอกเข้ากวมตา เกษางามตั้งโหล เทียมท้าวใหม่วันดี หลังโฉมศรีเจ้าคือนางไอกี้ให้มามีวันนี้ ขวัญเจ้าไปชอกใช้ตัดดอกมาลา ก็ให้มาสามีวันนี้ ขวัญแข่งให้เจ้ามาอยู่แข่งลีลา ขวัญหาให้เจ้ามาอยู่ขาลีล้าย ล้าตุตซ้ายไซยา ยามคนมาหาญห้าวแหนแห่ท้าวบาคาน ในวันวานขึ้นชม แห่ท้าวขึ้นหานาง ดินห้วทางครุฑนาค หลาวเหล็กหลากผีหลวง ในดวงธรรมกล่าวไว้ที่นั้งให้สมควร บรรวรเถนต่าง แบ่งให้เป็นคู่ลงมานำลูกแก้ว พ่อปลูกแล้วให้เป็นคู่ทั้งสอง เจ้าจมาปุนปองเป็นลูกพ่อปลูกไว้แทนเฮือนสองบุญเฮืองลูกหล่า ฮักเก็งหน้าเทียมทัน ช้อยจักเชิญเอาขวัญบาคานให้เข้ามาเอื้อมโหลละใหม่เนื้อผิบบาง โฉมนางงามอยู่ถ่าอินทร์ฟากฟ้าปุนแปลง ให้เจ้ามาเผื่อแฝงเมียแพงเถิด เฒ่า ฮ้อยขบเข้ายืนยิงเทียรคา ให้เจ้ามีบุตรดาหญิงชายบ่น้อย ข้าช่วงให้พอแสนของกับแนเจ้าหากมีทุกสิ่ง ช่างม้ามิ่งอาณาคำ พระยารธรรมตนเองค้อจ ฤทธิเดชกล้าฤชาตามตำรากกล่าวไว้ อินทร์ท้าวไทถวายพร เป็นคำสอนสั่งโลก โตกชั้นแก้ฮับพาขวัญ คือตั้งสาวสวรรค์ลงมาตั้งแต่ง อินทร์ไท่แล่งไซสอน ดอกไม้หอมแซมเกล้า ช้อยจักเชิญขวัญเจ้าพร้อมพวกร้าทั้งสอง

มาเยอขวัญเออย ยามเมื่อตะวันตกลับป่าแสง ยามเมื่อวันแดงลับป่าไม้ ขวัญของเจ้าให้มาเทียมนางอย่าช้า แม่เจ้าแถมช่วมถ่าคอยหา มีทั้งผ้ากาสาแอลายซ้อนเสื่อ รัศมีแก้วเฮื้อปักแซ่วไหมแดง ขวัญจอมแพงให้เข้ามาเทียมคู่ ขวัญเจ้าอยู่ฟากฟ้าแดนไกล ก็ให้มาสามีวันนี้ ขวัญเจ้ายิ่งอาลัยนำชูเกาก็ให้มาสามีวันนี้ มาเยอขวัญเออย ให้มาสระเกษเกล้าตัดดอกบัวระพัน มาทาน้ำมันจันทน์แม่เจ้าแต่งไว้ มาตัดดอกไม้คล้องเกสรวลวย มวยบ่ยาวประสงคี่ใส่ซ้อง ผ่องหมูป่าวพี่น้องบ้านใต้มาคอยหานาง ธิดาบ้านเหนือมาคอยเบิ่งหน้า เพ็นซาเจ้าบุญกว้างสู้กาย ให้เจ้ามาเสวยงายพาขวัญแต่งใหม่ ให้ได้ปอนข้าวไข่เชื้อเจ้าทั้งสอง ตามทำนองบุษานกล่าวไว้ หมอบอกให้ว่ามีวันนี้ ข้าจักเอา

สองศรีเสียงหมอนซ่อนเสื้อ ให้เจ้าได้สับเชื้อพ่อแม่แทนเหียนถึงปีเดือนฝนฮวยฮ่วงเฮ้า วัน ๗-๘ คำให้เจ้าจำศีล ๑๔-๑๕ คำให้เจ้ายินดีตักบาตร อย่าให้ขาดทานศีล เตโชไชยา ขวัญ คิ้วให้มาอยู่คิ้วลีลา ขวัญตาให้มาอยู่ต่ายแย้ม ขวัญแก้มและขวัญคาง ขวัญเอวบางขวัญ นางพราพร้อม ให้มานั่งล้อมอ้อมวงอยู่ พาขวัญ

มาเยอขวัญเอย มือนี่แม่นมือนี่ วันดีดีแม่นมือนี่ฮ่วงเฮ้า ผู้เฒ่าเกิดเป็นสาวก็ว่าแม่นมือนี่ ข่อยท่านได้แทนเหียนก็ว่าแม่นมือนี่ นอนหลับได้เงินหมื่นก็ว่าแม่นมือนี่ ขาท้าว กายขานาง สุขสบายพราพร้อม ให้มีใจอ่อนน้อมตั้งแต่ชมเชย เจ้าเป็นเขยให้เจ้ามีใจกว้าง อย่าอวดอ้างสรรพสิ่งอันใด ไส้ไก่ให้เจ้าว่าโซ่ ไส้หมาให้เจ้าว่าเส่ ไส้จิ้งจอกควายให้ว่า ฮื้อ เจ้าอย่าถือเตะเตี้ยชยุลยต่อหน้าเจ้าโคตร อย่าปากโพดสรรพสิ่งอันใด ให้เจ้ามีความ เลื่อมใสตองนางแทบไ้ เป็นลูกสะใภ้ให้เจ้าฮักแม่ผัว อย่าได้ว่าหนัๆขวัญผัวเชิงชู เจ้าผู้ ฮู้นักปราชญ์พึงธรรม ถึงเดือนดำเจ้าอย่าเที่ยวเล่นยามค่ำ เหียนหลังดำนั่นแม่นเหียน อ่าว ชายคาสูงหลังใหญ่ กะทอดใส่ป่านลม หลังกลมนั่นเหียนพ่อ เกยขานต่อหลังสูง เหียนลุงและเหียนป้า หลังหน้ากว้างตั้งใส่แขนนาง ลายलगกลมฮูปนาค แป้นปูฮาบมุง กระเบื้องดินขอ มีหอเย็นหลังสูงพราพร้อมพาชน โหงม้ออาจแขวนหิ้งอาชาไนย ไหในเหียน โอ่งน้ำบ่อแก้ว หลังนั้นพอมอบแล้วให้ลูกทั้งสอง ให้เจ้ามาปูนบองกินทานบไซ ให้เจ้า หยาดน้ำเย็นยิ่งเทียรระคา ได้กินขึ้นให้เจ้าส่งเหียนอ่าว ได้กินปลาให้เจ้าส่งเหียนย่า เพ็นซ่า เจ้าบุญกว้างสู้กาย มีลูกชายให้ได้ผู้ประเสริฐ ให้ได้ลูกแก้วฮ่วมอุทร ให้เจ้าฟังคำสอนตายาย พ่อแม่ ใจแผ่กว้างพี่น้องวงศ์ ตาเบื่องขวาเจ้าอย่าเหลียวหาชาย ตาเบื่องซ้ายเจ้า อย่าแลหาชู้ เลิงยามแลงให้เจ้าหาพาข้าว เลิงยามเช้าให้เจ้าแต่งพางาย อย่าได้นอนหลับ หลายตื่นสวยผิตฮืด ให้เจ้าจับหมากไว้ประสงค์แต่งพางาย เจ้ามีผัวให้เจ้าถึมใจเก่า เหล้า ไหน้อยให้เจ้ายายไพร่ เหล้าไหใหญ่ให้เจ้ายายขุน มีมุ้งคลุมของเจ้านางแก้ว หมอบอกแล้ว ซ้ำตัมถวยพร เป็นคำสอนอินทาสั่งโลก เจ้าหากมีโชคแล้วให้เจ้าค่อยหากเพียรเอา มาเยอขวัญเอย

ขวัญผัวให้เจ้ามาชมเมียนี่น้ำ เลิงยามคำให้เจ้าเข้าบ่อนนอน หัวเสียงหมอนให้มี ใจฮักฮ่อ ให้เจ้าผินหน้าต่อเขยชมเฮ็ดแต่ความดี ศรี ศรี มือนี่แม่นมือนี่ เป็นดีดีก่อเกิด ว่า ประเสริฐมงคล ว่าเป็นบุญน้อยหน่อใหญ่ถ่อ พ่อพ้อแฮ นุ่งผ้าแพรตักแต่ง หวีผมแบ่งกุมาร มีเหียนซานให้ได้อยู่ร่มจากอุ้ยสายไหม เป็นทราวม้วย อวนอ่อน แก้มใสสอนนารี สาวผู้ดีเฝ อยากฮ่วมคนอยากร่วมเหียนนอน คนออนซอนเหลือหลาก งามหน้าผากหุดา กิริยาโอนอ่อนงามทั้งอ่อนเลาคิง สมเป็นหญิงคุณค่า ไผกะว่าเป็นนางแมน มา แต่ถนสมสู่งามทั้งคู่ ชายหญิง งามชายอิงมาแอบ งามหญิงแนบทั้งสอง มากินตองสมเฒ่า พี่น้องเล่าทั้งสองทาง

ทั้งสาวนางและเจ้าบ่าว พี่น้องปาวมาโฮม คุณมาชมพอหมื่นคนแตกตื่นมาโฮมกัน มา
รวมกันพอล้าน ไปกล่าวต้านโฮมเอา ทั้งสองหาสมเฝ้าเป็นบุญเก่าหาทั้งสอง จังมาครอง
เป็นคู่ ได้มาอยู่โฮมกัน

อยู่หลายวันตกแต่ง แก้มแป้งแสงนางแมน พระยาแสนจากฟ้าส่งหน่อหล้าลงมา
สอง ขวัญตามาพบพ้อ สองน้อยหน่ออินทร์แปลงไฟ ได้แยงงามหยาดย้อยเป็นหน่อร้อยลูก
พระพรหม พระบรมเผื่อนตกแต่ง เกิดคนแห่งมาเห็นกันสายสัมพันธ์บุพเพสันนิวาส ลงมา
จากเครื่องเขากาด พระอินทรา จ่องลงมา แท้แล แท้แลลมมิตโกนให้พัดแว ลมมิตถ์ให้พัด
ห่าง ใบคนระหว่างทางไป ผู้หนึ่งได้ไปไกล อุดรขอนแก่นผู้หนึ่งแล่นไปเลื่องเมืองเบ็ญจนา ไป
อยู่นานจนน้อยหนุ่ม โตเป็นพุ่ม ดอกหนามมีปัญญางามสะอาด เครื่องเขากาดเลยเอาหนี โดน
หลายปีสองอวนอ่อน เลยกลับบ่อนหวน มาถึกซาตาหนีไปได้ จังได้ให้ผู้เฒ่ามาขอ จังได้ยอ
พาขวัญตกแต่งแก้มแป้งแสงจังได้นั่งอยู่สอนลอน - สอนลอน สองงามจงได้คู่ สี่ได้อยู่
เคียงหมอนสี่ได้นอนเคียงฮ่วม

ว่ามาเยอขวัญเอ้ยขวัญเจ้าไปเที่ยวค้าแพรวาทั้งสิ้นหมี่สาวผู้ที่อยู่ฝ่ายใต้ไทย
ลื้อให้เล่น มาว่ามาเยอขวัญเอ้ย...ขวัญเจ้าไปชมชู้ทั้งภูเขียวภูเวียงฟ้าหย่อน ๆ อย่าไปนอน
อยู่ค้ำทางพุ้นให้ ค่วนมาว่ามาเยอขวัญเอ้ย... ขวัญเจ้าไปแดนแก้ว เมืองแก้วไม้ล้มแบ่ง
บ่อนสี่โคตรไล่ฆ่าช้างถือนั่นแกตึง ว่ามาเยอขวัญเอ้ย ขวัญเจ้าไปชมช้อนนอนไพรป่าไม้
ใหญ่ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นนันทิน้ำอยู่ อ่าวไทย ขวัญเจ้าไปทางพุ้นเกาะกวมบ่อนน้ำถั่งบ่อน
ฝรั่งต่อสู้บูม้างโลยึง ว่ามาเยอขวัญเอ้ย ขวัญ เจ้าอย่าได้อยู่หน้าเขาขวัญเจ้าอย่าได้ไปนำเผ่น
ขวัญเจ้าอย่าได้เป็นป่าหนี ว่ามาเยอขวัญเอ้ย ขวัญเจ้าไปทางกำพนมเปญเขมรต่ำ อย่าไป
นำหมู่แก้วพุ้นให้ตัวมา ว่ามาเยอขวัญเอ้ยขวัญเจ้าไป ทางกำเวียงจันทน์สัตนาคขวัญ
เจ้าจากแม่เลี้ยงเฮียงช้อนหมู่มอญ

ว่ามาเยอขวัญเอ้ย ขวัญเจ้าไปทางกำเชียงตุงแก้วน่านขวัญเจ้าไปสู่นบ้านขามมั่งให้
ส่งมา ขวัญเจ้าไปอยู่พุ้นเสียมราฐนครทมิขวัญไปชมนครวัดอย่าตนให้โง่โคง ขวัญเจ้าลงไป
กำแดนกุลา พายยามเมืองหงสาฝ่ายกึ่งให้มาถือนอย่าอยู่นาน ว่ามาเยอขวัญเอ้ย ขวัญเจ้า
ไปยิงเนื้อเสื่อสาองมั่ง ขวัญเจ้าไปไล่แก่งพานพร้อมให้ตัวคิน ว่ามาเยอขวัญเอ้ย ขวัญเจ้า
ไปทางพุ้นอินโดให้โง่ตัว ไปเห็นบ่าวไปเห็นสาวปาเตะพุ้นเซาถ่อนให้ค่วนมาขวัญเจ้าไป
ทางพุ้นลังกาทวีปใหม่ เกาะสิงหล อยู่ใกล้ ๆ ไปแล้วให้ตัวคิน ว่ามาเยอขวัญเอ้ย ขวัญเจ้า
ไปทางพุ้นหิมาลัยป่าไม้ใหญ่ อย่าได้ไปผ่านตัวตงพุ้นให้ค่วนมา ขวัญเจ้าไปทางพุ้นหนอง
กระแสนหย่านบ่อนจินตาดไล่ฆ่าไทลื้อให้ตัวคิน ว่ามาเยอขวัญเอ้ย ขวัญเจ้าไปทางกำ
เชียงคานบ้านมันห่าง อย่าได้ไปอยู่ค้ำทางกำดำนไกล ขวัญเจ้าไปอยู่พุ้นให้เจ้าค่วนคินมา

ขวัญเจ้าไปหาปลาเล่งทะเลวนซ้อนขวัญเจ้าไปนอนค้างกลางดง พงป่าขวัญเจ้าไปเกาะ
เล่นเห็นแมวกระเหี้ยงดอย

ว่ามาเยอขวัญเอ๋ย.. ขวัญเจ้าไปแดนพุนภูซุนภูสอง ขวัญเจ้าไปล่องน้ำทะเลกว้าง
อ่าวกระแสน ขวัญเจ้าไปอยู่พุนเมืองท่าสิงคโปร์ กระให้โงมาเหือนอย่าหนีนี่ ว่ามาเยอขวัญ
เอ๋ย ขวัญเจ้า ไปชมห้องวิมานทองหิมวาสเห็นปราสาทใหญ่กว้างให้มาถ่อนอย่าสินอน ว่า
มาเยอขวัญเอ๋ย ขวัญ เจ้าไปทางกำบุรีรัมย์ศรีสะเกษ ขวัญไปชมประเทศพุนทางกำฝ่าย
เขมร ขวัญเจ้าไปเห็นแล้วทั้งสองคนให้กลับตัว ให้เจ้ากลับฝั่งฟ้าอวป่าเพิ่นนั่งคอย ว่ามา
เยอขวัญเอ๋ยขวัญเจ้าไปอยู่กำเมืองใหญ่ เวียงพิงค์ ขวัญไปอิงชมสาวบ่าวฮามทางนั้นให้เจ้า
ผันผวนย้านไว ๆ อย่าลืออยู่ ขวัญเจ้าไปชมหมู่ไม้ ไทยใต้ผ่านไกลไปฝ่ายใต้ให้กลับตัวคืนมา
ลูงอวอาย่ายายทั้งน้ำ หลานเหลนหล่อนอนซอนมา แห่ขวัญอย่าแลเปลี่ยนทางทางตันให้
ด่วนมา

ว่ามาเยอขวัญเอ๋ย.... ขวัญเจ้าไปทางพุนเบตลงไล่ ขวัญเจ้าไปเที่ยวค้าทางใต้
ฝ่ายไกลเจ้า อย่าได้หลงอยู่สวนยาง อย่าหลงทางมาเหือนบ่อนเขยชมซ้อน ว่ามาเยอขวัญเอ๋ย
..แม่เจ้าตั้งเหือน ใหญ่มุงหนา แม่เจ้าตั้งมุงหลังคาหลังใหม่พ่อเจ้าไปเที่ยวซื้อเหือนย้าวแต่ง
นำ ว่ามาเยอขวัญเอ๋ย พาขวัญตั้งจวงจันทน์ชั้นหมากมีหลากล้านเหลือไว้ใส่พา เงินค่าแก้ว
เต็มถึงทั้งไถ่ ตกแต่งให้สองเจ้า คู่เคียงเคียงทองตั้งหมอนลายมัดหมี่ มีคู่เบื่อนาพร้อมสูอัน
ขันตักน้ำทั้งกระบวยค่างแอ่งพอกับแม่ แต่งให้สองเจ้าปโล ผืนแต่งไว้ถ้วยบวงโออัน เงินค่า
มีสิ่งใดหาไว้เชิญขวัญเจ้ามาเขาแนมสอง มาสู่ ห้องเหือนกว้างบ่อนเขา ให้หมู่เจ้าทุกอย่าง
ของกินพินตองหลัวสู่แนวหาไว้ ไช้หลังหล้าทำนาไถ คลาด สาดเสื่อพร้อมหมอนมุ้งสูอันให้
บได้ตะวันส่องเดือนดาว มือชาวถึงสิจ่องมาถวายเจ้า

ว่ามาเยอขวัญเอ๋ย... ขวัญแข่งให้มาอยู่แข่งลีลา ขวัญขาให้มาอยู่ขาลีล้ายาชาขาย
กายขา ขวา ผัวเมียกันฮักห่อ คือผัวถ่อเมียพาย ไปทางใต้ให้เจ้าบอกให้เจ้าออกทางประตู
อย่าซูลูเขยสะใภ้ ให้เจ้าได้บุตตรา คนตามมาบุตตรือออกคำสอนบอกจงจดจำ เอาพระธรรม
มาซูล้อย ให้เจ้าค่อย ๆ อย่าเว้าแวง สองจอมแพงให้ฮักเลิศให้ลูกเกิดมาชม ให้ได้สมใจว่า
ให้มีค่าพอกือ ให้คนถือพอกือ โทษฮ้ายอย่ามาพานโทษหาญอย่ามาใกล้ ให้เจ้าได้เป็น
เศรษฐี สองสามีภรรยาควรคู่ ให้เจ้าอยู่ฮ้อยเอ็ดพันวัสสา ขออวยพรด้วยบาทพระคาถาว่า
ไชยะตุกะวัง ไชยะมหามงคล จิตตาโรธัมมาวิพัฒน์ติ อายุวัฒนโน สุขัง พลังสาธุ

คำผูกแขนเจ้าบ่าว ขันติโก เมตะวา ลาภียะสะสี สุขะสีละวาปิโย เทวะมะ
นุสสานัง มะนาโป โหติ ขันติโกฝ่ายอันนี้บ่อแม่นฝ่ายเมืองคน พระอินทร์โยนมาแต่ปากฟ้า
เผิ่นบอกว่าผูก แขนชายผู้เป็นนายของหมู่ ทุกคนอยู่ในครอบครัว หวังเผิ่นผัวผู้ออกหน้าเจ้า

อย่าได้ตามหลังเมีย เอ็ดเอียเคีย เอียเคียคือผู้แม่ ชายบ่แท้ครอบครัวจนให้เจ้าเป็นคนชาย
แท้ อย่าพ้ายแพ้ทุกประการ ใจห้าวหาญคือจอมปราชญ์สร้างเคหาสนให้สูงเฮือง สิบหัว
เมืองมาช่วยค้ำ ทุกคำเข้าให้เจ้าอยู่ สวัสดิ์เป็นเศรษฐีบ่ไฮ้ ให้เจ้าได้ตั้งคำปรารภนา ชะยะ
สิทธิ ชะยะสิทธิ ชะยะสิทธิ ะนัง ลากังอุ อะ มุ มะ มูลมา มะหามูลมัง สะวาหุมฯ

คำผูกแขนเจ้าสาว สะซี ภาเรีย สะทา โหตุสัพพะ โภคา จะระตะนา สัพพะทา
ภาวันตุ वो ฝ่ายอันนี้แม่นฝ่ายอินทร์แปลงผืนแบ่งมาแต่ภูเขากาด เอามาพาดแขนเจ้าทั้ง
สอง สมบัตินองไหลมาบ่อขาดอย่าประมาทชายที่เป็นผัว ให้เกรงกลัวคือพ่อคือแม่ อย่าข้อง
แห้วชายอื่น ปตีหน้าที่มีให้เจ้าตกให้แต่ง ให้เจ้าแต่งภาน์แลงภาน์นาย อย่าเบี่ยงตายนิสยชี้
คร้านให้ชาวบ้าน ตินินินทา สมบัติมาหนีไปเหมิดจ้อย ให้เจ้าค่อยสู้อดสู้ทนอยู่บ่ตนเจ้า
สิเฮืองสิสูง ให้เจ้าเฮืองสูง คือแสงตาเว็น เคราะห์อย่าได้เห็นเข็ญอย่าได้พ้อ ให้มีอายุมัน
ขวัญยืน ฮ้อยขบพันวัสสา สาธุ^{๓๓}

๓) คำสู่ขวัญแต่งงาน

พระมหาปรีชา ปริญญาโณ หรือ ดร. ปรีชา พิณทอง

ศรีๆ สิทธิพระพร บวรแนววิเศษ อติเรกกะเตโซ ชยตุ ภาวังค์ ชยมังคลัง ตโต
โลมัง สุซัง พลัง อะวะหา วิวะโห ไชยะมะหา มุงคุลฯ วันนี้แม่น วันดิถีอมฤตตะโชค โตก
โบนี่แม่นโตกไม้จันทร์ ชัน ๕ โบนี่แม่นขันไม้แก้ว ขุนนางขุนแม่นแล้วจึงได้แต่งพาขวัญอยู่
ซอนลอนชะล้าย มีทั้งฝ่ายผูกแขนมีทั้งแหวนใส่ก้อย ปัดน้อยสร้อยสังวาลย์ อาหารหลาย
เหลื้อมาก สัพพะภาคพร้อมทุกสิ่งทุกอัน มีทั้งพลุพัน และหมากจิบ ฟ้าวางฮีบเดาตา
มาลาหอมฮ่วงเฮ้าเหล้าก่องแก้วใส่พาขวัญ ขวนกันมาม่วนเต้า เข้าต้มกล้วยใบศรี มีทั้งไข่
หน่วยดิกกล้วยปอด พระยอดให้ทศพลญาณองค์มาแต่เมืองฟ้า กวักแกว่งหน้าทักชื่อขุนสี
ขุนพัน สมศรีสันงามสะพาสา ท่านจึงมีพระราชาอาชญาปลงสิทธิไชยะพระบวรวิเศษ
อติเรกกะเตโซ ไชยะตุภะวัง ไชยะมังคะลังคลัง ตะโคโถกัง สุซังพะลัง อาวะหา วิวะโห
ไชยะมามังคลานิ ดังนี้เป็นเค้า กฎเข้าเป็นปี สัมฤทธิ์ไชโยโค ประกอบโยคเป็นมิ่งเมีย
ขวัญ ตามสมควรโບฮานแต่งไว้ ชันดอกไม้มักขึ้นเพียงตา ชันสมมาลุงตาเจ้าโคตร โผด
เข้าไว้เงินขาว ลูกสาวกกลางและสาวหล้า เพ็นคาบค่ามาก บ่ยากแค้นดีหลี ปุน
แปลงดีพ่อแม่ ทั้งเฒ่าแก่แลตายาย ฝนฮวยฮำปีใหม่ ฟ้าวฮ้องเตียนสามผูล่งบ่าวฮามา

^{๓๓} คำสู่ขวัญของ พ่อตอกไม้ บำรุงแนว อายุ ๗๑ ปี หมอสู่ขวัญ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๓๙ หมู่ ๘ บ้าน
หนองสระแบง ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ)

คอนางงามค่ากว้าง บ่อให้อ้างเป็นสองขอให้ตองฮักยิ่ง ลูกแก้วกึ่งยังประสงค์ ผูกวงศาทายายเปื้องปู่ เจ้าฮู้แล้วตักแต่งปูนแปง แพงคำฮักลูกแก้ว ปูนแล้วจึงยอมมา มีทั้งหมากฮักพาหอมฮ่วงเอ้าเครื่องฮับเจ้าเหลือหลาย ทั้งตายายพ่อแม่ เฒ่าแก่แซ่ตอมสาวบ่าวนางฮาม มาช่วยยอพาขวัญเปื้องขวา เจ้าอยู่ลีล้าย มาช่วยยอพาขวัญเปื้องซ้ายอยู่ลีเลียน เวียนซ้ายแลเวียนขวานั้นแม่นชายโงะแจกเหล้า ผูกผู้เฒ่านั่งเทิงบน

บัดนี้ข้อยจักเชิญเอาขวัญผัวเมียเจ้านี้ให้มาเทียมเนื้อมาอยู่เฮื้อในคิง ข้อยจักเชิญเอาขวัญนางงามให้เข้ามาเทียมคู่ ทั้งขวัญเจ้าผู้เป็นผัว มาเยอขวัญเอย ให้เจ้ามาเซยชมขวัญคู่แก้ว มาฮอดแล้วมัยดอกชุมพุม ปานจุมเจือแม่นคอกขัดเค้า ทัดดอกเข้ากวมตา เกศางามตั้งไหลเทียมท้าวใหม่วันนี ขวัญโฉมศรีสองเจ้าก็ให้มาเต้าในคิงมือนีวันนี ขวัญเจ้าไปซอกไซ้เก็บดอกไม้มาลาก็ให้มือนีวันนี ขวัญแข่งให้เจ้ามาอยู่แข่งสีลา ขวัญขอให้เจ้ามาอยู่ฮาสิล้าย เข้าอยู่ค้ายไซยา ยามคนมาหาญท้าวแห่นแห่ท้าวบาคาน ในวันวานชมชื่นแห่เจ้าขึ้นหานาง ตีนหัวทางครุฑนาค หลาวเหล็กหลากผีหลวงในดวงธรรมกล่าวไว้ ที่นั่งให้สมควรบรรบรรณแต่งไว้ แบ่งให้เป็นคู่มานำลูกแก้ว พ่อแม่เฒ่าแก่เจ้าผูกแล้ว ให้เป็นคู่เทียมสอง ให้เจ้ามาปูนปองเป็นลูกพ่อ ปลุกไวเป็นเฮือน สองบุญเฮือนลูกหล้า ฮักเก็งหน้าเทียมทัน ข้อยจักเชิญเอาขวัญบาคานให้เข้ามาเทียมไหล ระใหม่เนื้อผิวบาง สมนางอยู่ถ้ำอินทร์ฟากฟ้าปูนแปง ให้เข้ามาเผื่อแผงเมียแพงถึงเฒ่าฮ้อยขบเข้านานยิ่งเทียมระฆา ให้เจ้ามีบุตรตาญชวยอย่างน้อย คอยช่วงใช้พอแสนแนนให้เจ้ามีทุกสิ่ง ช่างม้ามิ่งอานคำ พญาธรรมตนคนองค์อาจฤทธิ์เดชกล้าฤชา ตามตำรากล่าวไว้ อินทร์ท่านให้ถวายพร เป็นคำสอนสั่งโลก โตกขันแก้วฮับพาขวัญ คือตั้งสวรรค์มาตั้งแต่งอินทร์ท้าวแบ่งไซสอน ดอกไม้ซอนแซมเกล้า ข้อยจักอัญเชิญขวัญเจ้าพร้อมพร้าทั้งสอง มาเยอขวัญเอย..

ยามเมื่อตะวันคาลงลับป่าแขง ยามเมื่อตะวันแดงลงลับป่าไม้ ให้ขวัญนางมาเทียมนางอย่าช้า แม่เจ้าแอมสัวมถักครองหา มีทั้งผ้ากาสาแพรลายซอนเสื้อ รัศมีแก้วเฮื้อปักแล้วไหมแดง ขวัญจอมแพงให้เข้ามาเทียมคู่ ขวัญเจ้าอยู่ฟากฟ้าแดนไกล ก็ให้มาสามือนีวันนี ขวัญเจ้ายังอาลัยถึง ชู่เก่า ก็ให้มือนีวันนี มาเยอขวัญเอย

ให้เจ้ามาสระเกล้าทัดดอกบัวระพัน ให้เจ้ามาทาจันทร์แม่เจ้าแต่งไว้ ให้เจ้ามาทัดดอกไม้ต้องเกศสวยรววยมวบ ยาวประสงค์ใส่ซ้อง ผูกหมูปาวพิน้องเบื่องใต้คอยหานางธิดาบ้านเหนือมาคอยเบิ่งหน้า เพ็นซ่าเจ้าบุญกว้างสู่กาย ให้เจ้ามาเสวยงายพาขวัญแต่งใหม่ ให้ได้ป้อนไซ้ขวัญเจ้าทั้งสอง ตามทำนองโบราณแต่งไว้ หมอบอกไว้ว่ามือนีวันนี ข้อยจักเอาสองศรีเฮียงหมอนซอนเสื้อ ให้เจ้าได้สับเชื้อพ่อแม่แทนเฮือน ถึงปีเดือนฝนฮวยฮ้องฮ่ำ วัน เจ็ดแปดคำ ให้เจ้าอยู่จำศีล วันสิบสี่สิบห้าคำให้เจ้ายินดีตักบาตร อย่าให้ขาด

ทานศีล ขวัญตาให้เจ้ามาอยู่ต้ายัมแย้ม ขวัญปากแก้มและขวัญคาง ขวัญแหวบวง ขวัญนมพรวดพร้อม ให้นามั่งอ้อมล้อมอยู่พาขวัญ มาเยอขวัญเอย

มือนี่แม่นมือดี วันนี้แม่นมือเฮ้า ผู้เฒ่าเป็นสาวก็ว่าแม่นมือนี้นี้ ข้อยท่านได้แทนเฮือน ก็ว่าแม่นมือนี้นี้ นอนหลับได้เงินหมื่น ก็ว่าแม่นมือนี้นี้ นอนตื่นได้เงินแสน ก็ว่าแม่นมือนี้นี้ แขนท้าวกายแขนนาง ก็ว่าแม่นมือนี้นี้ ข้าวเต็มฉางล้นช่อก็ว่าแม่นมือนี้นี้ สามวันให้เจ้าได้แก้วมงคลมาถ้าเจ้าเอน หำมือให้พื้นได้เสื้อผ้ามาหาเจ้าเอน ให้แขนท้าวกายแขนนางสุขสบายพรวดพร้อม ให้อ่อนน้อมทั้งซอชมเชย เจ้าเป็นเขยให้เจ้าทำใจกว้าง อย่าได้กล่าวอ้างสรรพยังอันใด ไส้ไก่ให้เจ้าว่าไซ้ โล่หมาให้เจ้าสำส่ำไล่ควายให้เจ้าว่าฮือ เจ้าอย่าตื้อเตะเทียวซุยล้วยต่อหน้าเจ้าโคตร อย่าปากโพดสัพสิ่งอันใด ให้มีใจเลื่อมใสต่อนางแก่นไ้ เจ้าเป็นไก่ให้เจ้าฮักแม่ผัว อย่าได้เว้านวๆ ขวัญผัวชิงชู เจ้าผู้รู้ นักปราชญ์ฟังธรรม เถิงเดือนดาเจ้าอย่าเทียวเล่นยามค่ำ เฮือนหลังตำนันแม่นเฮือนอา ชายคาสูงหลังใหญ่ กะทอดใส่บ้านลมหลังกลมนั้นแม่นเฮือนพ่อ เกยขานต่อหลังสูง เฮือนลุงและเฮือนป้า หลังหน้ากว้างตั้งใส่แขนนาง ลายลวงกลมฮูปนาค แป้นพื้นฮาบมุง กระเบื้องดินขอ มีหอเย็นหลังสูงพอดาด โหงม้สาตแขวนหิ้งอาชาไนย ไหในเฮือนโองน้ำ บ่อแก้วหลังนั้นพอมอบแล้วแก่เจ้าทั้งสอง ให้เจ้ามาบุงบองให้ทานบ่ไฮ้ ให้เจ้าหยาดน้ำเย็น ยิ่งเทียรระชา ได้กินชินให้เจ้าส่งเฮือนอา ได้กินปลาให้เจ้าส่งเฮือนยา เพิ่นชาเจ้าบุญกว้างชูพาย มีลูกชายให้ได้ผู้ประเสริฐ ให้เจ้าได้ลูกแก้วเกิดฮ่วมอุทร ให้เจ้าฟังคำสอนตายายพ่อแม่ ใจแผ่กว้างพี่น้องวงศ์ ตาเบื่องซ้ายอย่าเหลียวดูชาย ตาเบื่องขวาอย่าได้แลดูชู้ ถึงยามแลงให้เจ้าแต่งพาข้าว ถึงยามเช้าให้เจ้าแต่งพางาย มีผัวแล้วให้เจ้าลืมใจเก่า เหล้าไหน้อยให้ย้ายไพร เหล้าไหใหญ่ให้ย้ายขุน มื้อมุงคุลของเจ้านางแก้วหมอกแล้วแล้วข้าต้มถวายพร เป็นคำสอนพระอินทร์สอนโลก เจ้าหากมีโชคแล้วเจ้าค่อยเพียรเอา มาเยอขวัญเอย ขวัญผัวให้เจ้ามาชมเมียนี้นี้หน้า ถึงยามค่ำให้เจ้าเข้าบอนนอนหัวเฮียงหมอนให้เจ้าฮักฮ่อให้เจ้าตั้งหน้าต่อแต่ความดี ความสุข มีเพียงพอบ่น้อย แล่งคำคล้อยอยู่สวัสดี ก็ข้าเทอญ ^{๑๔}

จากคำสู่ขวัญที่ยกมาเป็นคำสู่ขวัญที่หมอสู่ขวัญในจังหวัดชัยภูมินิยมใช้ในปัจจุบันทั้งนี้มีสองแบบ ดังที่กล่าวไว้ และจากคำสู่ขวัญเหล่านี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์คำที่เป็นคติธรรม ที่เป็นภาษาท้องถิ่นให้เหมาะสมในแต่ละระดับของบุคคลสังคมต่อไป

^{๑๔} คำสู่ขวัญของ พ่อขุน โชคบัณฑิต อายุ ๘๗ ปี อาศัยอยู่ ๓๙ หมู่ ๓ บ.แจ้งตลาด ต.บ้านเจียง อ. ภูเก้าชุมพล จ. ชัยภูมิ

๓.๔ คติธรรมจากเป็นหมอสู่ขวัญชาวจังหวัดชัยภูมิ

คำว่า คติธรรมบริบทของการเป็นหมอสู่ขวัญผู้วิจัยหมายความว่า ความเป็นตัวตนและความมา ความเป็นเอกลักษณ์ของหมอสู่ขวัญที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์หมอสู่ขวัญแต่ท่าน ผลการสัมภาษณ์ และสอบถามความเป็นมาเป็นไปและแนวความคิดคติธรรมในตนของแต่ละท่านมาทำหน้าที่เป็นหมอสู่ขวัญได้อย่างไร จากการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า

๓.๔.๑ การเป็นหมอสู่ขวัญได้อย่างไร

จากการสัมภาษณ์ในเชิงลึกกับหมอสู่ขวัญแต่ละท่านในจังหวัดชัยภูมิ ในเรื่องความเป็นมาของการได้มาเป็นหมอสู่ขวัญได้อย่างไร จึงได้มาเป็นหมอสู่ขวัญ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

จากแบบสอบถามหมอสู่ขวัญส่วนใหญ่จะมีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป และได้รับหน้าที่เป็นหมอสู่ขวัญมาแล้วไม่ต่ำกว่าสิบ หรือเริ่มตั้งแต่อายุ ๖๐ ปีเป็นต้นมา แต่ก็มีบางท่านกระทำมาตั้งแต่อายุน้อยเป็นหนุ่ม หรือเริ่มเป็นวัยผู้ใหญ่ ต่างก็มีที่มาที่ไป พอจะสรุปได้ว่า

๑. เป็นเพราะความสนใจขอศึกษาในเรื่องการร้องการรำการแห่ หรือเทศน์แห่^{๑๕} มาตั้งแต่วัยหนุ่ม คติแนวคิดว่าที่จะเป็นหมอสู่ขวัญได้นั้นตามความเชื่อเบื้องต้นต้องมีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป ถ้าอายุไม่ถึง ๖๐ จะแพ้ยัยตนเอง หรืออาจจะทำอายุสั้น ตามคำบอกเล่าของหมอสู่ขวัญรุ่นเก่าๆ บอกต่อกันมาจึงจะมีความสนใจตั้งแต่เป็นวัยหนุ่ม แต่ก็แค่ศึกษาไว้พออายุได้ ๖๐ ปีจึงได้เริ่มเป็นหมอสู่ขวัญอย่างเต็มตัว และรับงาน^{๑๖}

๒. เป็นหมอสู่ขวัญเพราะมีคณายก หมอสู่ขวัญหลายท่านจะทำหน้าที่อีกอย่างคือเป็นมัคนายกประจำวัด ที่เรียกว่าทายกประจำวัดหรือประจำหมู่บ้าน ที่ได้มาเป็นหมอสู่ขวัญเพราะสืบทอดจากมัคนายกวัดคนก่อนที่เสียชีวิตไป หรือ กระทำการไม่ได้ตามอายุสังขารร่างกายจึงได้แนะนำให้ทอดวิสาให้^{๑๗}

๓. หมอสู่ขวัญบางท่านนอกจากจะเป็นมัคนายกแล้ว ที่ได้เป็นหมอสู่ขวัญเพราะชาวบ้านมาขอร้องให้ทำขวัญให้ เพราะเห็นว่าเป็นผู้อาวุโสในชุมชนที่ชาวบ้านเคารพนับถือเห็นว่าเป็นผู้อยู่ในศีลธรรมอันดี จึงจำเป็นต้องศึกษาเล่าเรียน ตำราหมอสู่ขวัญเอาไว้ เพื่อสงเคราะห์ชาวบ้านใน

^{๑๕} เทศน์แห่ หมายถึง ส่วนงานเทศน์เสียงแบบสารัญญะทำนองภาคอีสาน

^{๑๖} สัมภาษณ์ พ่อขุน โชคบัณฑิต อายุ ๘๗ ปี หมอสู่ขวัญ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๙๓ หมู่ ๓ บ้านแจ้งตราด ตำบลบ้านเจียง อำเภอกักตี่ชุมพล จังหวัดชัยภูมิ, ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พ่อทองใบ ประสานโชค อายุ ๘๓ ปี หมอสู่ขวัญ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๖๑ หมู่ ๔ บ้านโนนแต้ ตำบลหนองขาม อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๐.

ชุมชน ที่จะไม่ต้องไปหาหมอสู่วัณ จากหมู่บ้านอื่น หรือตำบล อำเภออื่นให้ลำบากหรือเสียค่าใช้จ่าย สูงขึ้น หรือเสียเวลาในการเดินทาง^{๑๘}

๔. แต่การเป็นหมอสู่วัณบางท่านยังอายุไม่ถึง ๖๐ ปี ก็ได้รับการปลูกฝังมาจาก บรรพบุรุษ ที่เคยเป็นหมอสู่วัณมาและฝึกสอนให้ ยกมรดกให้เป็นทายาทสืบต่อ และได้เริ่ม เป็นหมอ สู่วัณตั้งแต่อายุ ยังไม่ถึง ๖๐ ปี^{๑๙}

๕. การเป็นสู่วัณโดยการขอบโดยส่วนตัวและมีบุคลิกที่ชาวบ้านยกย่องให้เป็นผู้นำ ทางจิตวิญญาณโดยการที่เป็นคนชอบศึกษาหาความรู้ในเรื่องเวทย์มนต์คาถา หรือตำราดูดวงหมอ ยาสมุนไพร สะเดาะ ต่อชะตา เมื่อชาวบ้านมาปรึกษาเรื่องให้เป็นหมอสู่วัณให้ จึงทำให้ต้องได้ศึกษา เรียนรู้และเป็นผู้เป็นหมอสู่วัณประจำหมู่บ้านโดยปริยาย^{๒๐}

๖. การเป็นหมอสู่วัณโดยการถูกคัดเลือกจากผู้ที่เคยเป็นหมอสู่วัณมาก่อนและ อายุมากขึ้นร่างกายไม่เอื้ออำนวยต้องการที่จะหาผู้สืบทอดไว้ในชุมชน เห็นว่ามีบุคลิกที่เหมาะสม ชาวบ้านยอมรับ ให้เป็นผู้เป็นหมอสู่วัณชุมชน จึงได้มอบหน้าที่นี้ให้^{๒๑}

๗. การเป็นหมอสู่วัณโดยการที่ชุมชนขาดผู้สืบทอด ผู้ที่เคยเป็นหมอสู่วัณชุมชนนั้นได้ เสียชีวิตไป โดยไม่ได้ผู้สืบทอด เมื่อมีพิธีกรรมที่จะต้องทำสู่วัณบายศรีต้องไปติดต่อหมอสู่วัณมาที่ อื่น จึงได้หาทางศึกษาเรียนรู้ฝึกตนเป็นผู้เป็นหมอสู่วัณ^{๒๒}

๘. เป็นเพราะสู่วัณเพราะครูบาอาจารย์ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ เช่น พระครู ปัญญาพิพัฒน์ ได้รับการสั่งสอนให้สืบทอดการเป็นหมอสู่วัณจากพระครูเกษรสุทธคุณ (หลวง

^{๑๘}สัมภาษณ์ พ่อประยงค์ เรือนทอง อายุ ๗๑ ปี หมอสู่วัณ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๓๓๖ หมู่ ๑ บ้านหนองบัวพรหม ตำบล หนองคอนไทย อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ, ๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙}สัมภาษณ์ พ่ออานนท์ หงส์ไทย อายุ ๖๐ ปี หมอสู่วัณ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๑/๑๓๓ หมู่ ๑ บ้าน โนนโพธิ์ ตำบล กลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๐., พ่อสนอง ทรายเงิน อายุ ๗๔ ปี หมอสู่วัณ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๖๐ หมู่ ๓ บ้านหัวนาม่วง ตำบล คอนสาร อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๐}สัมภาษณ์พ่อดอกไม้ บำรุงแนว อายุ ๗๑ ปี หมอสู่วัณ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๓๙ หมู่ ๘ บ้านหนอง สระแบง ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑}สัมภาษณ์พ่อทองใบ ประสานโชค อายุ ๘๓ ปี หมอสู่วัณ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๖๑ หมู่ ๔ บ้านโนน แต่ ตำบลหนองขาม อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๒๒}สัมภาษณ์ พ่อสมเกียรติ นาหล่อง อายุ ๗๕ ปี หมอสู่วัณ อาศัยอยู่ ๗๗ หมู่ ๓ บ้านกุดน้ำใส ตำบลกุดน้ำใส อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๐.

พ่อพิลา วัดดงเย็น) หลวงปู่เม่น นรเทโว พระเถระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงฝ่ายธรรมยุตในจังหวัดชัยภูมิในอดีต

สรุปได้ว่า การที่จะมาเป็นหมอสู่ขวัญได้นั้น มาจากการชอบโดยส่วนตัวโดยการชอบ ร้องรำ ชอบแหล่ จากการเป็นเพราะมีคนายกประจำวัด เป็นผู้ที่ชาวบ้านชุมชนเคารพนับถือ จากการสืบเชื้อสายบรรพบุรุษและครูบาอาจารย์ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ จากการที่สังคมในชุมชนยอมรับยกย่องให้เป็น จากการที่ชอบและสนใจในสิ่งเร้นลับเวทย์คาถา สืบต่อชะตา และจากการมองเห็นว่าในชุมชนขาดแคลนผู้เป็นหมอสู่ขวัญ

๓.๒.๒ ชีวิตการเป็นหมอสู่ขวัญเป็นอย่างไร ?

ชีวิตการเป็นหมอสู่ขวัญ หรือการดำรงตนเป็นหมอสู่ขวัญนั้น ซึ่งการเป็นหมอสู่ขวัญนั้นแต่ ละท่านส่วนใหญ่มีอาชีพตามชุมชนนั้นๆ คือ ทำอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ตามสังคมชนบททั่วไป การเป็นหมอสู่ขวัญนั้นแค่หน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ หรือไม่ได้ถือว่าเป็นอาชีพเป็นงานเสริมเท่านั้น มีรายได้ แล้วแต่ผู้ว่าจ้างให้สมควรและไม่ต้องเรียกร้องค่าตอบแทนใด ๆ

จากการสอบถามสัมภาษณ์หมอสู่ขวัญในการดำรงตนเป็นหมอสู่ขวัญนั้น ทุกท่านต่างก็ให้คำตอบให้ข้อคิดให้คติธรรมพอสรุปได้ ดังนี้ คือ

๑. การเสียสละ การเป็นหมอสู่ขวัญ เสียสละเพื่อส่วนรวม หรือมีจิตอาสาเพื่อสังคม เป็นพื้นฐาน เพราะท่านนอกจากพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาแล้วที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในชุมชน ผู้เป็นหมอสู่ขวัญก็มีความสำคัญในด้านนี้รองจากพระสงฆ์ หรือบางชุมชน ให้ความสำคัญกว่าพระสงฆ์ด้วยซ้ำ ดังนั้น หมอสู่ขวัญต้องเสียสละทั้งร่างกายและจิตพร้อมทั้งเสียสละเวลาความเป็นส่วนตน เพราะถือได้ว่า เป็นบุคคลสาธารณะในสังคมชุมชนในระดับหนึ่ง ที่จะต้องกระทำตามหน้าที่ของตน ตามที่ได้ถูกไหว้วาน นอกจากทำหน้าที่เป็นหมอสู่ขวัญ และจะต้องเสียสละเวลาในการพระพุทธศาสนาด้วย^{๒๓}

๒. รักษาศีล การเป็นหมอสู่ขวัญนั้น ต้องมีศีลธรรม หรือพยายามรักษาศีลห้าให้ครบ โดยเฉพาะช่วงเวลาในขณะประกอบพิธีกรรมทำการสู่ขวัญ ยกตัวอย่างกรณีศึกษาจากคำสัมภาษณ์ของ พ่อขุน โชคบัณฑิต หมอสู่ขวัญ อายุ ๘๗ ปี หมอสู่ขวัญ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๙๓ หมู่ ๓ บ้านแจ้ง ตราด ตำบลบ้านแจ้ง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดชัยภูมิ ท่านเล่าว่า “ในเขตตำบลที่ท่านอยู่ และตำบลใกล้เคียง จะมาตามท่านให้ไปสู่ขวัญอยู่เป็นประจำโดยเฉพาะการสู่ขวัญแต่งงานแม้ว่าจะมีหมอสู่ขวัญประจำหมู่บ้านอยู่ก็ตาม และท่านก็อายุมากแล้ว อยากจะพักผ่อน ท่านได้สอบถามเหตุผลว่า

^{๒๓}สัมภาษณ์ พ่อสวัสดิ์ รองจำนงค์ อายุ ๗๑ ปี หมอสู่ขวัญ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๑๒๒ หมู่ ๑ บ้านหนองไผ่ ตำบลหนองไผ่ อำเภอกำแพงแสน จังหวัด ชัยภูมิ, ๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ทำไมต้องมาตามท่าน ก็ได้รับคำตอบว่า การที่เอาหมอสู้ขวัญท่านอื่นไปสู้ขวัญแต่งงาน เห็นพฤติกรรมของหมอสู้ขวัญไม่น่าศรัทธา เพราะได้ดื่มสุราไปบ้างขณะทำพิธีก็มี และคนที่ตามให้เป็นทำพิธี ยังบอกว่า หลังจากสู้ขวัญคนนั้นได้ทำพิธีสู้ขวัญแต่งงานให้ ไม่นานคู่แต่งงานหลายคู่มีอันต้องเลิกรากันไป ชาวบ้านจึงได้พูดปากต่อปาก ว่าท่านสู้ขวัญแต่งงานใครแล้วไม่คู่ไหนเลิกรากัน และท่านก็สังเกตดู ก็เป็นจริงอย่างชาวบ้านได้ล่ำกัน และท่านก็บอกว่านอกจากหลักศีลแล้วท่านได้ทำสมาธิด้วย ซึ่งมันภูมิคุ้มกันตัวเอง เป็นภูมิธรรมในตน ที่ไม่ต้องกระทำให้คนอื่นให้เขาอยู่ดีมีสุข มันจะได้ขลัง ในคำพูดของเราในขณะที่ทำพิธี” และท่านได้บอกอีกว่า”การสู้ขวัญไม่ใช่ทำเพื่อผ่านไปตามประเพณีเท่านั้นแล้วรับคำตอบแทนเท่านั้น เหมือนหมอสู้ขวัญรุ่นใหม่บางคน ผู้เป็นหมอสู้ขวัญต้องรักษาศีลดี จึงจะเกิดผลดีผู้ที่เราสู้ขวัญให้ ถ้าเรามีศีลธรรม หรือมีภูมิธรรมในตนแล้วคำพูดของเราจะกล่าวคำใดจะดีไปหมด อวยพรให้สิ่งใดก็จะศักดิ์สิทธิ์เกิดความขลัง^{๒๔}

๓. ละเว้นอบายมุข การเป็นหมอสู้ขวัญนั้น ต้องกระทำให้คนในชุมชนได้เคารพ นับถือต้อง พยามไม่เกี่ยวกับอบายมุขต่างๆ เช่น ไม่เล่นการพนัน ไม่ดื่มสุรา ขยันในหน้าที่การงาน เป็นต้น^{๒๕}

๔. เป็นตัวอย่างที่ดี การเป็นหมอสู้ขวัญนั้นต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในสังคมและชุมชนในหลายๆด้าน เช่น การที่ผู้เป็นหมอสู้ขวัญได้ทำการสู้ขวัญให้ผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสู้ขวัญแต่งงาน คำแนะนำคำสอนที่ได้สอนคู่บ่าวสาว ให้ปฏิบัติตนอย่างไรชีวิตครอบครัวจะมีความสุข จะได้อยู่กันจนแก่จนเฒ่า นั้น ผู้เป็นหมอสู้ขวัญต้องกระทำให้เป็นตัวอย่างด้วยจึงจะเกิดความเชื่อถือ เมื่อเกิดปัญหาในครอบครัวขึ้นมา ก็นึกถึงคำที่เคยกล่าวสอนผู้อื่น

๕. ซื่อสัตย์สุจริต การเป็นหมอสู้ขวัญนั้นจำเป็นจะต้องมีซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น เสมอ โดยเฉพาะซื่อสัตย์สุจริตตนเอง ในเรื่องของวิชาความรู้ที่เล่าเรียนมา เช่น ค่ายกครู หรือที่เรียกกันตามภาษาท้องถิ่นว่า “ค่าคาย” จะต้องให้ถูกต้องตามได้เล่าเรียนมา หรือค่าจ้างงาน การเป็นหมอสู้ขวัญส่วนใหญ่จะไม่ให้เรียกร้องเอาค่าจ้าง นอกจากค่ายกครูแล้ว นอกนั้นให้ขึ้นอยู่กับเจ้าของงานที่มีศรัทธาเท่านั้น ซื่อสัตย์สุจริตต่อผู้อื่น คือการประกอบพิธีโดยไม่คำนึงถึงระเบียบวิธีที่ถูกต้อง

^{๒๔} สัมภาษณ์ พ่อขุน โชคบัณฑิต อายุ ๘๗ ปี หมอสู้ขวัญ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๙๓ หมู่ ๓ บ้านแจ้ง ตราด ตำบลบ้านแจ้ง อำเภอกำปัดงูล จ. พะเยา ๒๕๖๐.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พ่อบัวเลี่ยน ฤาชา อายุ ๘๑ ปี หมอสู้ขวัญ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๑๑๓ หมู่ ๑๐ บ้านโนนตาปู (ห้วยกนก) ตำบลคูเมือง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

พอใจอย่างใดก็ทำไปอย่างนั้น และไม่เอาเปรียบเจ้าของงาน หรือกล่าวกับภาษาวิชาการว่า ซื่อสัตย์ สุจริตต่อวิชาชีพ นั้นเอง^{๒๖}

๖. ไม่มีความโลภ การเป็นหมอสู้ขวัญนั้นอย่างหนึ่งที่ควรระวังคือ อย่าให้ความโลภ เข้ามาครอบงำจิตใจ เช่น เห็นเจ้าของงานมีฐานะร่ำรวยแล้วพูดเทียบเคียงจะเอาค่าจ้างแพงๆหรือผลตอบแทนบอกราคาค่าจ้างออกไป จะให้ก่อเกิดทุจริตต่อวิชาชีพในข้อที่ ๖

๗. ความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องคำนึง ไม่เฉพาะการเป็นหมอ สู้ขวัญเท่านั้น ความรับผิดชอบของหมอสู้ขวัญคือ ให้หมั่นฝึกซ้อมอยู่เสมอ รับงานไว้แล้วถ้าขัดข้อง จำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จริงๆแล้วให้พยายามไปปฏิบัติหน้าที่ให้ได้ หรือการรับงานให้คำนึงผู้ที่มาก่อน เสมอ อย่าเลือกที่รักมักที่ชัง หรือเลือกไปในงานที่เจ้าของงานมีฐานะร่ำรวยหรือตำแหน่งใหญ่โตกว่า สิ่งนี้ไม่ควรปฏิบัติ

๘. กตัญญู การเป็นหมอสู้ขวัญนั้นสิ่งหนึ่งที่ไม่ควรละเลยอย่างยิ่งคือ กตัญญูต่อครูบา อาจารย์ผู้สั่งสอน การเล่าเรียนวิชาใดๆก็ตาม ไม่ว่าจะระดับใดต้องมีครู การไหว้ครูหรือละลิกนิกถึง คุณครูบาอาจารย์เสมอ เป็นสิ่งควรปฏิบัติ

๙. มีความเมตตากรุณา การเป็นหมอสู้ขวัญไม่ใช่หวังเพียงแค่ว่ารายได้และความมีชื่อเสียง เท่านั้นแต่แต่คตินิยมที่มีประจำตน เพราะการเป็นหมอสู้ขวัญจะดำรงอยู่ได้ขึ้นกับศรัทธาของ ชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านมีเรื่องทุกข์ใจเดือนร้อนไม่สบายใจมาปรึกษา ต้องมีจิตที่เปี่ยมไปด้วยเมตตาและ กรุณา มีความสงสาร และหวังให้ผู้อื่นได้พ้นทุกข์^{๒๗}

๓.๕ คติธรรมในคำสวดขวัญแต่งงานในจังหวัดชัยภูมิ

ในการลงพื้นที่สัมภาษณ์ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นหมอสู้ขวัญ และศึกษาคติธรรมในคำสวดขวัญ แต่งงานของหมอสู้ขวัญแต่ท่านใช้ประกอบพิธี ซึ่งส่วนคำสอน หรือคติธรรม นั้นในยุคก่อนการสื่อสารยังไม่เจริญมากนัก นักปราชญ์โบราณอีสานนิยมคิดคติธรรมคำสอน ในรูปแบบ โคลง กาพย์ กลอน เพื่อให้สามารถจดจำได้ง่าย และท่องได้ขึ้นใจมากขึ้น ซึ่งแต่ละท่านก็ได้นำมากล่าว ในพิธีแต่งงาน ทั้งนี้

^{๒๖}สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวีรพัฒน์ อายุ ๔๓ ปี พรรษา ๓๓ จต.โพนทอง (ธรรมยุต) ตำบลโพนทอง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

^{๒๗}สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวีโรจน์ ปณฺญาวโร นามสกุล เนาว์นนท์ อายุ ๙๖ ปี พรรษา ๓๒ เป็น พระสงฆ์ รวมทั้งเป็นหมอสู้ขวัญ อาศัยอยู่ วัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโนนสำราญ อำเภอเมือง จังหวัด ชัยภูมิ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๐

ผู้วิจัยได้ยกมาจากคำพูดของหมอสู่ขวัญแต่ละท่าน และคัดลอกจากตำราในคำสู่ขวัญยกเอาเฉพาะส่วนที่เป็นคติธรรมที่ โดยการเลือกที่คล้ายกันหรือเหมือนกันแต่ละท่าน ก็จะยกมาสำนวนเดียว ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์แยกออกเป็นคติธรรมคำสอนที่เกี่ยวข้องด้านกับปัจเจกบุคคล, ด้านครอบครัว, ด้านความสัมพันธ์, และด้านสังคม ประกอบด้วยดังนี้

๓.๖ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านปัจเจกบุคคล

คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านปัจเจกบุคคล ในส่วนนี้ประกอบบุคคลสองส่วน คือเจ้าบ่าว และเจ้าสาว ซึ่งสามารถแยกให้เห็นดังนี้

๓.๖.๑ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านเจ้าบ่าว

๑. คั่นไปไ้กะให้มา คั่นไปนากะให้ต่ำ
๒. อย่าทำโตเป็นบ่าวเสเพลร่ารวย อย่าตื่นสวญลุยกาก อย่าได้ปากเกินตัว
๓. อย่าไปเห็นสาวแก่ อย่าไปแกกว่าวงศ์ อย่าไปโกงใส่โคตร อย่าเว้าโผดคั่นบ่เห็น เอ็ดบ่เป็นให้ถามไถ่
๔. อย่าได้ตามหลังเมียเอ็ดเอียเคียเอียเคียคือผู้แม่ ชายบ่แพ่คร้วครอบจน ให้เจ้าเป็นชายแท้ ให้ผาบแพ่ทุกประการ ให้ห้าวหาญคือจอมปราชญ์ สร้างเคหาสนให้สูงเอื้อง
๕. ไปป่า อย่ามาตาย หักไม้ตายแก่งกันหม้อ
๖. ในการวิจัยศึกษาสัมภาษณ์สอบถามผู้เป็นหมอสู่ขวัญในการกล่าวสอนคู่บ่าวสาวคู่แต่งงาน พ่อประยงค์ เรือนทอง อายุ ๗๑ ปี หมอสู่ขวัญ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๓๓๖ หมู่ ๑ บ้านหนองบัวพรม ตำบล หนองคอนไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิได้อธิบายว่า เมื่อตอนเป็นหมอสู่ขวัญใหม่ๆ ท่านก็ใช้คำสอนตามแบบคำสู่ขวัญลักษณะเป็นคำสู่ขวัญดั้งเดิม แต่ในระยะหลังสังคมสมัยใหม่ คู่แต่งงานบางคู่ ไม่ใช่คนอีสานโดยตรง บางครั้งเจ้าสาว หรือเจ้าบ่าวไม่ใช่คนอีสาน แต่มาแต่งงานกับคนภาคอีสาน แต่ก็ได้เข้าพิธีสู่ขวัญแต่งงานประเพณีคนชาวอีสาน เวลาผูกแขน หรือเวลาจะกล่าวสอน จะใช้สำนวนภาษาอีสาน จึงทำให้ผู้ที่จากภาคอื่นไม่เข้าใจ ท่านจึงได้มีปรับเปลี่ยน ได้นำคำกล่าวสอนคู่บ่าวสาวเป็นสำนวนภาคกลาง เมื่อผู้พิจารณาในคำสอนของท่าน เป็นคัดลอกมาจากหนังสือประชุมภาษานาสุภาษิตคำสอน ของ โรงพิมพ์คลังนานาธรรม ว่า

สามีดีมีห้าท่านว่าไว้ หนึ่งใส่ใจยกย่องประคองขวัญ
สองไม่ดูถูกภรรยาให้จาบรรณ
สามผูกพันไม่นอกใจจนวายปราณ
สี่มอบความเป็นใหญ่ให้เสร็จสรรพ ให้เมียเป็นใหญ่

ทำให้เครื่องประดับสำรองร่าง ซื่อข้าวของให้ สมบัติ
ห้ามมีครบจบไม่จาง เป็นเยี่ยงอย่างยอดสามีดีนักแล

๓.๖.๒ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านเจ้าสาว

๑. ให้เจ้าได้สืบเชื้อพ่อแม่แทนเฮือน ถึงปีเดือนฝนช่วยฮ้องฮ้ำ ๗,๘ คำ ให้เจ้าอยู่จำ
ศีล วัน ๑๔,๑๕ คำให้เจ้ายินดีตักบาตร อย่าให้ขาดทานศีล

๒. ตาเบื่องขวาเจ้าแลดูชาย ตาเบื่องขวาซ้ายเจ้าแลหาซู้ ถึงยามแลงให้แต่งพาข้าว
ถึงยามเช้าให้เจ้าแต่ง พางาย อย่างนอนหลับหลายตื่นผิตฮึด

๓. มีผิวแล้วให้ถ่มใจเก่า อย่าได้เล่าความหลัง ให้เจ้าฟังคำสอนบ่อนสีจากกับผิวเจ้า

๔. คำสอนของประยงค์ เรือนทอง อายุ ๗๑ ปี หมอสู่ขวัญ อาศัยอยู่บ้านเลขที่
๓๓๖ หมู่ ๑ บ้านหนองบัวพรม ตำบล หนองคอนไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิในคำสอนสมัย
ไทยภาคกลาง

ภรรยาดี สี่อย่าง ชั่งงามแท้
หนึ่งดีเหมือนแม่รักลูกเต้า ฝ้าจอมขวัญ
สองดีเหมือนเพื่อนยอมตายถวายชีวัน
สามดีเหมือนน้องคอยปล้องกันให้พี่ชาย
สี่ดีเหมือนทาสผู้รักดีมีความสัตย์สารพัดเอาใจไม่ขาดสาย
สี่อย่างนี้เป็นข้อใหญ่ผูกใจชาย นำไปใช้จะได้ผลทุกคนเอย

๓.๗ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านครอบครัว

คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านครอบครัว ในส่วนนี้ประกอบบุคคลสองส่วน คือ
สามี และภรรยาที่จะปฏิบัติต่อกัน ซึ่งสามารถแยกให้เห็นดังนี้

๓.๗.๑ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านการปฏิบัติตนของสามีต่อภรรยา

๑. ผู้เป็นผัวอย่าแข็งคำเฝ้า เห็นพ่อแม่แม่เฒ่าให้ยำเกรง
๒. ผู้เป็นผัวให้ฮักเมียจนแก่ ให้คือแม่ของโต อย่าพาโลเลาะบ้าน อย่าซื้อคร้านนอน
เว้น
๓. เจ้าวอย่าดื้อเตะเตี้ยชุลยต่อหน้าเจ้าโคตร อย่าปากโพดสรรพสิ่งอันใด ให้เจ้ามี
ความเลื่อมใสตองนางแทนไท

๓.๗.๒ คติธรรมในคำสุขัตถ์แต่งงานการปฏิบัติตนของภรรยาต่อสามี

๑. เจ้าอย่าได้ไฉนว่าๆขวัณผู้แข็งขู้ เจ้าผู้ผู้นักปราชญ์ฟังคำ เถิงเดือนดำเจ้าอย่าได้
เทียวคำ
๒. ตาเบื่องขาเจ้าแลดูชาย ตาเบื่องขาซ้ายเจ้าแลหาขู้
๓. ผู้เป็นเมียอย่าแข็งปาก ตื่นแต่เช้าก่อนผัวโต อย่าโศความแข่งใส่บูยา อย่าไปด่า
วงศ์วาน
๔. อย่าประมาทชายที่เป็นผัว ให้เกรงกลัวคือพ่อแม่ อย่าซ่องแหวชายอื่นบ่ดี หน้าที่
มิให้เจ้าตกแต่ง ให้เจ้าตกแต่งภาชน์แลงภาชน์นาย อย่าแบ่งตายนิศรียชี้คร้าน ให้ชาวติฉินนินทา
สมบัติมาสินนี้ไปจ้อย ให้เจ้าค่อยสู้อดสู้ทน อยู่บ่โดนเจ้าลือเสียงลือชู้
๕. ถึงยามค่ำให้เจ้าปิดบ่อนนอน หัวเคียงหมอนให้มีใจอีกหอ ให้เจ้าป็นหน้าต่อ
ชมเชย ผัวเจ้าสอนให้เจ้ารู้ อย่าได้เห็ดหน้าบูดบูย บ่แม่นครองทำนอง
๖. วันศีลให้สมมาผัวหมิง ชันดอกไม้ให้ผัวแล้วจ้งค่อยนอน
๗. วันศีลให้เจ้าสมมาโทษ ถ้าหากผัวเคียดโกรธเมียเจ้าให้ค่อยจา
๘. ยามเมื่อผัวบายเข้าสามคำกลืนก่อน เจ้าจึงจ้านำกันหนึ่งคำ จังถูกลักษณะเจ้า
ครองหญิงประเภทสี มีอยู่หลายสำเชื้อหญิงฮ้ายและดี
๙. มือเบื่องซ้ายเจ้าเจียดใส่ผัว มือเบื่องขวาเจ้าอย่าเจียดใส่น้อง ให้เจ้ากองใจว่านำ
ผัวให้มันม่วน
๑๐. เจ้าอย่าชวนแม่ฮ้างนำกันแม่นบ่ดี มีผัวแล้วเทียวทางให้มีคู่ เจ้าอย่าอยู่ลับลี้หญิง
นั้นบ่แม่นครอง
๑๑. ยามมือเข้าให้เจ้าตื่นก่อนผัว คั่นถึงยามแลงนอนให้เจ้านอนนำกัน ถึงเมื่อยาม
นอนแล้วให้ผัวแวงนอนก่อน โตะพะนางจึงย่อนนอนค่อยต่ำลง
๑๒. ยามเมื่อกินของท่านให้ส่วยสี่ประสงค์ล้าง ยามเมื่อทำส่วยข้าวมวยผมเจ้าอย่าชี้
ยามเมื่อส่วยข้าวนั้นตื่นขึ้นเจ้าอย่าบาย
๑๓. อย่าเป็นคนขี้ดื้อเสียชื่อนามสกุล คั่นว่ามีผัวขวัณให้อ่อนความยำยัน เจ้าอย่า
ทำหาญกล้าพาโลได้ตอบ คำใดดีจิงว่า คำฮ้ายเจ้าอย่าจา
๑๔. ให้เจ้าทำเอาหน้าผัวแวงถนอมตอบ ต้อนรับญาติพี่น้องทางกำผายผัว

๑๕. ผู้เป็นเมียอย่าแข่งปากว่า ตั้งแต่เข้าก่อนผัวโต อย่าเสียงโวยเสียด อย่าไปเคียดไวยว สิบไปมากะให้บอก อย่ากลับกลอกให้ปากว่าจาขาน ยามเลิกงานให้ฟ้าวกกลับบ้าน อย่าจู้จี้จ้านเที่ยวต่อทางใด คั่นไปไฮ่กะฮีบมา คั่นไปนากะฮีบตำ เห็นผู้บ่าวอย่าตาสัมผัสหาหวาน

๑๖. มัวเมาสุราเบียดโบท อย่าโชกโลกนอกใจกับผัว อย่าหลงตัวหลงกลชายชู้ไปมีหมูมีเพื่อนมีฝูง

๑๗. คั่นแม่นเมียให้เป็นเมียแท้อย่าเมียแฉเข้าป่า เมียให้เมียฮอดบ้านอย่ามัวค้ำเคิงทาง เพ็นสิหยันหยามหน้าินทาวกล่าว ฝูงหมู่ชาวเพื่อนบ้านเขาสักนกล่าวขวัญ อย่าเป็นคั่ววนๆ เมาม่วนตามถนน เมียให้จนถึงเฮือนจึงว่าเป็นเมียแท้ แนวสิแหวหาเล่นเฮือนชานบ้านผู้อื่น เขาสิดักกล่าวพื้นเมียนั้นว่าปดี เมียแหวหนีเมียคร้านทำงานใจถ่อย เมียบ่ค่อยช่วยสร้างเมียค้ำทางศีล เมียมีนเมียบ้าเมียหมาใจดำ เมียบรู้เวลา ตีมันตั่งเล่นแนวนั้นแห่งชั่วหลาย เมียขายเมียค้าหาทุนกะไคแน เมียล่ำเมียแลสงเคราะห์ญาติพี่น้องทางกำฝ่ายผัว เมียครวเมียตัมหุงแกงแลงสุยาม สายบ้ายเพียงทำเลียงสุผัว ทำครวกับข้าวหมตงานทานแจก รับแขกรับเจ้าเมียเข้าวัดวา ผัวหามาเมียเมี้ยนเงินทองของใช้จ่าย เมียเจ้าเมียนาย มีแหล่งรับใช้ต่างหน้าอยู่สบาย

๓.๗.๓ คติธรรมในคำสุขวัญแต่งงานด้านการปฏิบัติตนในการใช้ชีวิตร่วมกันของสามีภรรยา

๑. ผัวเมียนี้กูมึงอย่าให้ว่า มีแต่ข่อยและเจ้าประสงค์เท่าชั่วชีวัน
๒. ผัวเมียนี้กูมึงอย่าให้ว่า บให้เลียงด่าป้อยคำสัจมบ่เซา
๓. ผัวเมียนี้กูมึงอย่าให้ว่า ให้ว่าข่อยและเจ้าคำนี้จั่งค่อยควร อย่าได้หวนหาข้อคำปดีมาเลา

๔. คั่นผัวเมียรื่นล้น ย่อยิ่งแสนสุข ฝูงมูโรคาทุกซึห่างไกลไรเจ้า ผัวเมียเว้านำกันแต่ความม่วน มวลมูญาติพี่น้องสียอ่องว่าแต่ดี

๕. ให้ค่อยปากค่อยว่าเข้าคำทำเพียร พากันเป็นเฮือนชานอยู่สบายหายฮ้อน
๖. เอากันแล้วให้เจ้าพากันสร้างถางนาซุดโกน อย่าเป็นคนซี้คร้าน เห็นไถล้มมือ
๗. เมียนั้นพอปานจัว ผัวนั้นพอปานพระ ให้พรำเพียรผัวแก้ว
๘. เอากันแล้วให้เจ้าพากันสร้างถางนาล้าวาน เอ็ดลงไปอย่าค้านแสงน้อยให้ช่วยกัน

๙. มือเบื่องขวาเจ้าอย่าเนียดใส่อ้าย มือเบื่องซ้ายเจ้าอย่าเนียดใส่น้อง ให้เจ้าปองใจสร้าง นำกันให้มันค่อง

๑๐. มือเบื่องซ้ายเจ้าอย่าเนียดใส่ผัว มือเบื่องขวา เจ้าอย่าเนียดใส่น้อง ให้เจ้าค่อยแต่สร้างนำกันให้ถึกปอง ผัวเมียทำถูกต้องเงินเจ้าสิหลังมา อีกสำนวนที่โครงสร้างเหมือน ได้ปรับเปลี่ยนปรับแต่งแล้วความสะดวก

๑๑. มุดน้ำอย่าให้ได้เห็ดหลังฟู จกปูอย่าได้เห็ดแขนสั้น ผัวเมียกันอย่าได้บ้อยได้ดำ

๑๒. ผัวเมียกันฮักห่อ คือผัวถ่อเมียพาย ไปทางใดให้เจ้าบอก ให้เจ้าออกทางประตู

๑๓. ให้เป็นผัวคูเมียทอ ผัวก่อกเมียพาย ผัวฮาบ เมียหาม

๑๔. ผัวว่าแล้วกะแล้ว เมียว่าแล้ว บิให้แอ้วเพียงกัน บิให้ว่าความเก่า มันสิเล่าให้ผิดกัน

๑๕. หนักกะชอยกันฮาบ หยาบกะชอยกันตึง ผัวเมียนี คั่นลงเรือลำเดียวกันแล้ว ผู้ผัวว่า เมียกะถอย

๑๖. บิให้เป็นผัวด้ามพรำ เมียสากกะเปือ ให้เป็นผัวแก้วเมียแหวน ผัวถ่อเมียพายผัวฮาบเมียหาม ผัวหามเมียฮาบ หนักช่วยกันหาบหยาบช่วยกันตึง, การงานมันยากเมียให้อุปุฏฐากเพียรพรำยามแลง สองแพงกันฮักดังตาสองก้า ผัวให้ทำตามถ่อยเมียโตสอนสั่ง โอวาทผัวกล่าวว่าเมียเจ้าให้หลำน่า

๑๗. การงานมันยาก เมียให้อุปุฏฐากเพียรพรำยามแลง สองแพงกันฮักดังตาสองก้า

๑๘. ผัวให้ทำตามถ่อยเมียโตสอนสั่ง โอวาทผัวกล่าวว่าเมียเจ้าให้หลำน่า

๑๙. ผัวเมียนีคนเดียวโดยฮิต คือคนเดียวกัน สุขทุกข์ยังฮ่วมแฮกนอมต้อมต้อมกัน

๒๐. ให้เป็นผัวแก้ว เมียขวัญ ให้เป็นผัวค้ำเมียคุณ ผัวฮาบเมียหิ้ว ผัวถ่อเมียพาย ผัวแท้เมียแท้ ให้เป็นคู่สร้างคู่สม คู่แต่งคู่แปลง คั่นซิเฮ็ดซิทำอันใด ให้ว่าวาจาต่อกันก่อน

๓.๘ คติธรรมในคำขวัญแต่งงานด้านความสัมพันธ์

คำว่า ความสัมพันธ์ ผู้วิจัย หมายถึง การปฏิบัติตน หรือการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะผู้เป็นชายหรือสะใภ้ ที่จะต้องมีจริยธรรมในการประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะพ่อแม่ของแต่ละฝ่าย ดังนี้

๓.๘.๑ คติธรรมในคำขวัญแต่งงานด้านปฏิบัติตนของผู้เป็นชายต่อพ่อแม่ภรรยา

การแต่งงานในสังคมไทย หรือในสังคมอีสาน ในประเพณีนิยมส่วนใหญ่ฝ่ายชายจะอยู่ที่บ้านอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิง ดังนั้น การที่ผู้ชายจะเข้าไปเป็นสมาชิกใหม่ในบ้าน ขณะที่ทำพิธีสู่ขวัญแต่งงาน หมอพราหมณ์หรือหมอสู่ขวัญ จะมีคำสู่ขวัญจะมีคติธรรม เป็นข้อคิด ข้อปฏิบัติ การที่จะเข้าไปสมาชิกใหม่ ในฐานะลูกเขย ตามที่ได้ไปสอบถามหมอพราหมณ์ หรือหมอสู่ขวัญ และศึกษาในคำสู่ขวัญมีดังนี้

๑. เจ้าเป็นเขยให้เจ้ามีใจกว้าง อย่าอวดอ้างสรรพสิ่งอันใด
๒. ไส้ไก่ให้เจ้าว่าไซ้ ไส้หมาให้เจ้าว่าเส่ ไส้จั่วไล่ควายให้ว่าฮื้อ
๓. เจ้าอย่าตื้อเตะเตี้ยชุลยต่อหน้าเจ้าโคตร อย่าปากโพดสรรพสิ่งอันใด ให้เจ้ามีความเลื่อมใสดอมนางแกนไ้
๔. ผู้เป็นผัวอย่าแข็งคำเว่า เห็นพ่อแม่แม่เฒ่าให้ยำเกรง
๕. ผู้เป็นเขยอย่าแสงเสียงปาก อย่าไปถากคำจา
๖. อย่าไปแก่งว้างศ์ อย่าไปโกงใส่โคตร อย่าเว่าโพดค้นบ่เห็น เอ็ดบ่เป็นให้ถามไถ่

๓.๘.๒ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านการปฏิบัติตนของผู้เป็นสะใภ้ต่อพ่อแม่สามี

การแต่งงานในสังคมไทย ถึงแม้ว่าค่านิยมส่วนใหญ่ ผู้ชายจะไปอยู่บ้านผู้หญิง แต่ก็มีบางครอบครัว ที่ต้องให้ผู้หญิงมาอยู่บ้านฝ่ายชายในชื่อที่เรียกกันว่า สะใภ้ สังคมอีสาน หรือสังคมไทย ถือว่า การมีสะใภ้เข้าอยู่ในบ้าน เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ผู้หญิงที่จะอยู่บ้านสามี ต้องมีจิตใจที่เข้มแข็งอดทนพอสมควร ตามโบราณที่ขบพุดกัน ว่า “เอาลูกไก่ มาเลี้ยงย่า ปานเอาท่า มาไว้เรือน” เป็นคำพูดที่ขบกล่าวเตือน ผู้เป็นพ่อแม่ฝ่ายชาย ที่จะนำลูกสะใภ้มาอยู่ด้วยให้คิดตรองให้ดี ถ้าเจอสะใภ้ที่รู้จักปฏิบัติตนตามครรลองก็ไม่เป็นไร แต่ถ้าผู้เป็นตรงกันข้ามก็ทำให้ครอบครัว วุ่นวาย ดังนั้น การสู่ขวัญ แต่งงาน ก็มีคำสอนฝ่ายหญิง ในการปฏิบัติตน กับพ่อแม่ สามี ในนามลูกสะใภ้ ด้วยเช่นกัน

๑. เจ้าเป็นลูกสะใภ้ให้เจ้าฮักแม่ผัว อย่าได้เว่านั่ว ๆ ขวัญผัวเชิงซู้ เจ้าผู้ฮักนักราชญ์วัดฟั้ธรรม
๒. ให้เจ้าจิบหมากไว้ประสงค์แต่งกาย
๓. เจ้านี้บุญมากลั่นเหลือหลาย ให้เจ้าฟังคำสอนของพ่อแม่ เถิงเฒ่าแก่พร้อมพี่น้อง พงษ์สาให้เจ้าฟังคำสอนตายาย พ่อแม่ ใจแผ่กว้างพี่น้องวงศ์
๔. ให้เคารพพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย อย่าพอกูแม่มีง สิทำมาค้าขึ้น
๕. เห็นผู้บ่าวอย่าตาส้มตาหวาน อย่าอาจหาญ จองหอง ใส่ปู่ย่า

๖. ให้ไปค่อยมาค่อยเห็นแกโคตรวงศ์ อย่าซีโงงเถียงพ่อแม่ เห็นคนแก่ให้ปากว่าจาไซ อย่าจัญไรบ่อยผีบ่อยทำผีภู อย่าซูลูเอาของบ่บอก

๗. อย่าไปแวงพีตพาด อย่าประมาทปู่ย่าโต

๘. อย่าหัวสูงไปหมอบมาหมอบ อย่ากลับกลอกปู่ย่าวงศ์ศา ยามไปยามมาให้พัก ให้แหวให้ฮักคือพ่อแม่โต อย่าพาโลตอแหลหลอนหลอก อย่าไปบอกเอาสิ่งเอาของ อย่าได้ผิดทำนอง คลองลูกสะไภ้ กว่าสิได้ลูกเพิ่มมาแฉง อย่าเว้าแข็งคำหวานโอนอ่อน

๓.๙ คติธรรมในคำสุภาษิตแต่งงานด้านสังคม

๓.๙.๑ คติธรรมในคำสุภาษิตแต่งงานด้านการปฏิบัติตนต่อญาติพี่น้อง

ในการนี้จะกล่าวถึงคำสุภาษิตที่มีข้อคิดข้อปฏิบัติจะเป็นคติธรรมคำสอนทั้งคู่ หรือทั้งเจ้าบ่าวเจ้าสาว ในคำสุภาษิตก็จะกล่าวถึงอยู่บ้างดังนี้

๑. อย่าไปใหญ่กว่าลุง อย่าไปสูงกว่าป้าอย่าไปด่าอาวอา อย่าไปพาลพี่น้อง อย่าไปฟ้องชุมแฉง

๒. เถิงเดือนดำเจ้าอย่าเที่ยวเล่นยามค่ำ เอือนหลังตำนานั่นแม่นเอือนอา ชายคาสูงหลังใหญ่ กะทอดใส่บ้านลม หลังกลมนั่นเอือนพ่อ เกยขานต่อหลังสูงเอือนลุงและเอือนป้า

๓. ได้กินขึ้นให้เจ้าส่งเอือนอา ได้กินปลาให้เจ้าส่งเอือนป้า

๔. ให้ฟังคำสอน ตายายพ่อแม่ ใจแผ่กว้างพี่น้องวงศ์ศา

๓.๙.๒ คติธรรมในคำสุภาษิตแต่งงานด้านการปฏิบัติตนต่อชุมชนสังคม

ชีวิตครอบครัวเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต การแต่งงานเป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ในการก้าวสู่การเติบโตเป็นผู้ใหญ่มีความรับผิดชอบมากขึ้น การที่จะมีครอบครัวจะอยู่ปกติสุข สิ่งแวดล้อมรอบข้างก็มีความสำคัญ การอยู่กับสังคม การปรับตัวให้อยู่กับสังคม ท่านก็กล่าวสอนในคำสุภาษิตด้วยเช่นกัน ดังนี้

๑. มีผิวแล้วให้ถมใจเก่า เหล้าไหน้อยให้เจ้านายฝูงไพร่ เหล้าไหใหญ่ให้เจ้านายขุน

๒. วันศีลให้สมมาดอกไม้คู่ ปีใหม่ให้สมมาพวงผู้เฒ่า ลุงป้ายาย

๓. เถิงเดือนดำเจ้าอย่าเที่ยวเล่นยามค่ำ เอือนหลังตำนานั่นแม่นเอือนอา ชายคาสูงหลังใหญ่ กะทอดใส่บ้านลม หลังกลมนั่นเอือนพ่อ เกยขานต่อหลังสูงเอือนลุงและเอือนป้า

๔. รู้จักเกรงขามย่านผัวตนตามฮึด บให้ผิดแบบเปื่องเมืองบ้านพื้นสอน

๕. ให้เจ้าได้สืบเชื้อพ่อแม่แทนเฮือน ถึงปีเดือน ฝน ฮ่วยฮ้องฮ่า ๗,๘ คำ ให้เจ้าอยู่จำศีล วัน ๑๔,๑๕ คำให้เจ้ายินดีตักบาตร อย่าให้ขาดทานศีล

๓.๑๐ สรุป

ในศึกษาวิจัยคำสู่ขวัญแต่งงานลงพื้นที่สัมภาษณ์หมอสู่ขวัญ ผู้มีความรู้และศึกษาคำสู่ขวัญแต่งงานของแต่ละท่าน คติธรรมคำสอนในคำสู่ขวัญแต่งงานในจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งส่วนใหญ่ จะคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันบ้างจากประเพณีขึ้นมาใหม่สรุปได้ว่า

๓.๑๐.๑ คติธรรมจากบริบทหมอสู่ขวัญชาวจังหวัดชัยภูมิ เป็นคติธรรมทางพระพุทธศาสนา มาปฏิบัติตนการดำรงชีวิตของหมอสู่ขวัญ ประกอบด้วย

การเสียสละต่อสังคม, การรักษาศีล, การละเว้นอบายมุข, การเป็นตัวอย่างที่ดีในสังคม, ซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่, ไม่มีความโลภในตน, มีความรับผิดชอบ , กตัญญู , มีความเมตตากรุณา

๓.๑๐.๒ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานของหมอสู่ขวัญชาวจังหวัดชัยภูมิด้านปัจเจกบุคคล

ก. คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านเจ้าบ่าว

๑. คั่นไปไยกะให้มา คั่นไปนากะให้ตัว ๒. อย่าทำโตเป็นบ่าวเสเพลรำรวย อย่าตื่นสวยลูกยาก อย่าได้ปากเกินตัว ๓. อย่าไปเห็นสาวแก่ อย่าไปแก่งว้างค์ อย่าไปโกงใส่โคตร อย่าเว้าโพดคั่นบ่เห็น เฮ็ดบ่เป็นให้ถามไถ่ ๔. อย่าได้ตามหลังเมียเฮ็ดเอี้ยเคี้ยเอี้ยเคี้ยคือผู้แม่ ชายบ่แพ้คร้วครอบจน ให้เจ้าเป็นชายแท้ ให้ผาบแพ่ทุกประการ ให้หัวหาญคือจอมปราญ์ สร้างเคหาสน์ให้สูงเื้อง ๕. ไปป่า อย่ามาตาย หักไม้ตายแก่งกันหม้อ ๖. สามีตีมีห้าท้าวว่าไว้ หนึ่งใส่ใจยกย่องประครองขวัญ สองไม่ดูถูกภรรยาให้jabรรณ สามผูกพันไม่นอกใจจนวายปราณ ส้มอบความเป็นใหญ่ให้เสร็จสรรพ ให้เมียเป็นใหญ่ ทำให้เครื่องประดับสำรองร้าง ซื่อข้าวของให้ สมบัติ ห้ามใครจับไม่จาง เป็นเยี่ยงอย่างยอดสามีดีนั้กแล

ข. คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านเจ้าสาว

๑. ให้เจ้าได้สืบเชื้อพ่อแม่แทนเฮือน ถึงปีเดือนฝนฮ่วยฮ้องฮ่า ๗,๘ คำ ให้เจ้าอยู่จำศีล วัน ๑๔,๑๕ คำให้เจ้ายินดีตักบาตร อย่าให้ขาดทานศีล ๒. ตาเบื่องขวาเจ้าแลดูชาย ตาเบื่องขวาซ้ายเจ้าแลหาซู้ ถึงยามแลงให้แต่งพาข้าว ถึงยามเช้าให้เจ้าแต่ง พางาย อย่างนอนหลับหลายตื่นผิตฮิต ๓. มีผัวแล้วให้ลืมใจเก่าอย่าได้เล่าความหลังให้เจ้าฟังคำสอนบ่อนสิจากับผู้เจ้า

๔. ภรรยาดี ส้อย่าง ชั่งงามแท้	หนึ่งดีเหมือนแม่รักลูกเต้า ผ่าจอมขวัญ
สองดีเหมือนเพื่อนยอมตายถวายชีวัน	สามดีเหมือนน้องคอยปล้องกันให้พี่ชาย

สี่ดีเหมือนทาสผู้รักดีมีความสัตย์สารพัดเอาใจไม่ขาดสาย สี่อย่างนี้เป็นข้อใหญ่ผู้ใจขาย
นำไปใช้จะได้ผลทุกคนเอย

๓.๑๐.๓ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิด้านครอบครัว

ก. คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านการปฏิบัติตนของสามีต่อภรรยา

๑. ผู้เป็นผัวอย่าแข็งคำเว่า เห็นพ่อแม่แม่เฒ่าให้ยาเกรง ๒. ผู้เป็นผัวให้อักเมียจนแก่
ให้คือแม่ของโต อย่าพาโลเลาะบ้าน อย่าชี้คร้านนอนเร็น ๓. เจ้าอย่าถือเตะเตียวซุยลุยต่อหน้าเจ้า
โคตร อย่าปากโพดสรรพสิ่งอันใด ให้เจ้ามีความเลื่อมใสดองนางแกนไท้

ข. คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานการปฏิบัติตนของภรรยาต่อสามี

๑. เจ้าอย่าได้เว่านั่วๆขวัญผัวเชิงชู เจ้าผู้สู้นักปราชญ์ฟังคำ เถิงเตือนคำเจ้าอย่าได้
เทียวคำ ๒. ตาเบื่องขวาเจ้าแลดูชาย ตาเบื่องขวาซ้ายเจ้าแลหาชู ๓. ผู้เป็นเมียอย่าแข็งปาก ตั้งแต่
เข้าก่อนผัวโต อย่าโสความแข่งใส่ปูย่า อย่าไปด่าวงศ์วาน ๔. อย่าประมาทชายที่เป็นผัว ให้เกรงกลัว
คือพ่อแม่ อย่าซ้องแหวชายอื่นบตี หน้าที่มีให้เจ้าตกแต่ง ให้เจ้าตกแต่งภาชนะแลงภาชนะนาง อย่าแบ่ง
คายนิศรายชี้คร้าน ให้ชาวตินิกินินทา สัมบัติมาลีหนีไปจ้อย ให้เจ้าค่อยสูดสูทนอน อยู่บโคนเจ้าลีเอื้องสี
ฮุ่ง ๕. ถึงยามค่ำให้เจ้าปิดบ่อนนอน หัวเคียงหมอนให้มือใจอีกฮอ ให้เจ้าป็นหน้าต่อชมเชย ผัวเจ้าสอน
ให้เจ้าฮู้ อย่าได้เห็ดหน้าบูดบูญ บ่แม่นครองทำนอง ๖. วันศีลให้สมมาผัวหมิง ชันดอกไม้ให้ผัวแล้วจั้ง
ค้อยนอน ๗. วันศีลให้เจ้าสมมาโทษ ถ้าหากผัวเคียดโกรธเมียเจ้าให้ค้อยจา ๘. ยามเมื่อผัวบายเข้า
สามคำกลืนก่อน เจ้าจึงจ้านำกันหนึ่งคำ จังถูลักษณะเจ้าครองหญิงประเภทสี่ มีอยู่หลายสำเชื้อหญิง
ฮ้ายและดี ๙. มือเบื่องซ้ายเจ้าเงียดใส่ผัว มือเบื่องขวาเจ้าอย่าเงียดใส่น้อง ให้เจ้ากองใจเว่านำผัวให้
มันม่วน ๑๐. เจ้าอย่าชวนแม่ฮ้างนำกันแม่นบตี มีผัวแล้วเทียวทางให้มีคู่ เจ้าอย่าอยู่ลับลี้หญิงนั้นบ่
แม่นครอง ๑๑. ยามเมื่อเช้าให้เจ้าตื่นก่อนผัว คั่นถึงยามแลงนอนให้เจ้านอนนำกัน ถึงเมื่อยามนอนแล้ว
ให้ผัวแฉงนอนก่อน โทพะนางจึงย่อนนอนค้อยตาลง ๑๒. ยามเมื่อกินของทานให้ส่วยสี่ประสงค์ล้าง
ยามเมื่อทำส่วยข้าวมวยผมเจ้าอย่าชี้ ยามเมื่อส่วยข้าวนั้นตื่นขึ้นเจ้าอย่าบาย ๑๓. อย่าเป็นคนขี้ดื้อเสีย
ชื่อนามสกุล คั่นว่ามีผัวขวัญให้อ่อนความยำยัน เจ้าอย่าทำหาญกล้าพาโลได้ตอตอบ คำใดดีจั้งเว่า คำ
ฮ้ายเจ้าอย่าจา ๑๔. ให้เจ้าทำเอาหน้าผัวแฉงถนอมตอบ ต่อนรับญาติพี่น้องทางกำผายผัว ๑๕. ผู้เป็น
เมียอย่าแข็งปากเว่า ตั้งแต่เข้าก่อนผัวโต อย่าเสียงโวคุยเสียด อย่าไปเคียดไวว้า สิบไปมากะให้บอก
อย่ากลับกลอกให้ปากเว่าจาхан ยามเลิกงานให้ฟ้าวกลับบ้าน อย่าจุ่นจ้านเทียวต่อทางใด คั่นไปไฮ้
กะฮีบมา คั่นไปนากะฮีบตัว เห็นผู้บ่าวอย่าตาสมตาทวาน ๑๖. มัวเมาสุราเบี้ยโบก อย่าโซกโลก
นอกใจกับผัว อย่าหลงตัวหลงกลชายชูไปมีหมูมีเพื่อนมีฝูง ๑๗. คั่นแม่นเมียให้เป็นเมียแท้อย่าเมียแหว
เข้าป่า เมียให้เมียฮอดบ้านอย่ามัวค้างเคิงทาง เพ็นสิหยันหยามหน้านินทาว่ากล่าว ผูกหมูชาวเพื่อน

บ้านเขาสีกนกกล่าวขวัญ อย่าเป็นด้วนๆ เมา่วนตามถนน เมียให้จนถึงเียนจึงว่าเป็นเมียแท้ แนวสัวหาเล่นเียนชานบ้านผู้อื่น เขาสีกได้กล่าวพื้นเมียนั้นว่าบ่ดี เมียแวนีเมียคร้านทำงานใจถ่อย เมียบ่ค่อยช่วยสร้างเมียค้ำทางศีล เมียมีนเมียบ้ำเมียหมาใจดำ เมียบ่รู้เวลา ดีมันตั้งเล่นแนวนั้นแห่งชั่วหลาย เมียขายเมียค้าหาทุนกะไคแน เมียล่ำเมียแลสงเคราะห์ญาติพี่น้องทางกำฝายผัว เมียคร้วเมียด้มหุงแกงแลงสุยาม สายบ้ายเที่ยงทำเลียงสุผัว ทำครัวกับข้าวหมตงานทานแจก รับแขกรับเจ้าเมียเข้าวัดวา ผัวหามาเมียเมียนเงินทองของใช้จ่าย เมียเจ้าเมียนาย มีแหล่งรับใช้ต่างหน้าอยู่สบาย

ค. คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านการปฏิบัติตนในการใช้ชีวิตร่วมกันของสามีภรรยา

๑. ผัวเมียนี้กูมีงอย่าให้ว่า มีแต่ข่อยและเจ้าประสงค์เท่าชั่วชีวัน ๒. ผัวเมียนี้กูมีงอย่าให้ว่า บ่ให้เถียงคำป้อยคำสัจจบ่เขา ๓. ผัวเมียนี้กูมีงอย่าให้ว่า ให้ว่าข่อยและเจ้าคำนี้จ้งค่อยควรอย่าได้ทวนหาข้อคำบ่ดีมาเลา ๔. คั้นผัวเมียรื่นล้น ย่อยิ่งแสนสุข ผุงมูโรคาทุกข์สีทางไกลไรเจ้า ผัวเมียเว้านำกันแต่ความม่วน มวลมูญญาติพี่น้องสียอ่องว่าแต่ดี ๕. ให้ค่อยปากค่อยเว้าเข้าคำทำเพียรพากันเป็นเียนชานอยู่สำบายหายฮ้อน ๖. เอากันแล้วให้เจ้าพากันสร้างถางนาชุดโกน อย่าเป็นคนขี้คร้าน เห็นใกล้มือ ๗. เมียนั้นพอบานจ้ว ผัวนั้นพอบานพระ ให้พรำเพียรผัวแก้ว ๘. เอากันแล้วให้เจ้าพากันสร้างถางนากล้าวน เอ็ดลงไปอย่าค้านเฮงน้อยให้ช่วยกัน ๙. มือเบื่องขวาเจ้าอย่าเนียดใส่ฮ้าย มือเบื่องซ้ายเจ้าอย่าเนียดใส่น้อง ให้เจ้าปองใจสร้าง นำกันให้มันคอง ๑๐. มือเบื่องขวาเจ้าอย่าเนียดใส่ผัว ให้เจ้าค่อยแต่สร้างนำกันให้ถักปอง ผัวเมียทำถูกต้องเงินเจ้าสิหลังมา อีกสำนวนที่โครงสร้างเหมือน ได้ปรับเปลี่ยนปรับแต่งแล้วความสะดวก ๑๑. มุดน้ำอย่าให้ได้เฮ็ดหลังฟู จกปูอย่าได้เฮ็ดแขนสั้น ผัวเมียน้อยอย่าได้ป้อยได้ดำ ๑๒. ผัวเมียน้อยฮักห่อ คือผัวถ่อเมียพาย ไปทางใดให้เจ้าบอก ให้เจ้าออกทางประตู ๑๓. ให้เป็นผัวดูเมียทอ ผัวถ่อเมียพาย ผัวฮาบเมียหาม ๑๔. ผัวว่าแล้วกะแล้ว เมียวว่าแล้ว บ่ให้แ้วเที่ยงกัน บ่ให้เว้าความเก่า มันสีกเล่าให้ผิดกัน ๑๕. หนักกะชอยกันฮาบ หยาบกะชอยกันดิง ผัวเมียนี้ คั้นลงเรือลำเดียวกันแล้ว ผู้ผัวว่า เมียกะถอย ๑๖. บ่ให้เป็นผัวด้ามพรำ เมียสากกะเบือ ให้เป็นผัวแก้วเมียแวน ผัวถ่อเมียพายผัวหาบเมียหาม ผัวหามเมียหาบ หนักช่วยกันหาบหยาบช่วยกันดิง, การงานมันยากเมียให้อุปุฏฐากเพียรพรำยามแลง สองแพงกันฮักดังตาสองกำ ผัวให้ทำตามถ่อยเมียโตสอนสั่ง โอวาทผัวกล่าวเว้าเมียเจ้าให้หลำน่า ๑๗. การงานมันยาก เมียให้อุปุฏฐากเพียรพรำยามแลง สองแพงกันฮักดังตาสองกำ ๑๘. ผัวให้ทำตามถ่อยเมียโตสอนสั่ง โอวาทผัวกล่าวเว้าเมียเจ้าให้หลำน่า ๑๙. ผัวเมียนี้คนเดียวโดยฮิต คือคนเดียวกัน สุขทุกข์ยังฮ่วมเข้าถอนมดุมต้อมกัน ๒๐. ให้เป็นผัวแก้ว เมียขวัญ ให้เป็นผัวค้ำเมียคุณ ผัวหาบเมียทิว ผัวถ่อเมียพาย ผัวแท้เมียแท้ ให้เป็นคู่สร้างคู่สม คู่แต่งคู่แปลง คั้นซิดีเฮ็ดซิดีทำอันใด ให้เว้าวาจาต่อกันก่อน

๓.๑๐.๔ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิด้านความสัมพันธ์

ก. คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านปฏิบัติตนของผู้เป็นเขตต่อพ่อแม่ภรรยา

๑. เจ้าเป็นเขยให้เจ้ามีใจกว้าง อย่าอวดอ้างสรรพสิ่งอันใด ๒. ไส้ไก่ให้เจ้าว่าไซ้ ไส้หมาให้เจ้าว่าเส้ ไส้จิ้งจอกให้เจ้าว่าฮื้อ ๓. เจ้าอย่าตื้อเตะเตี้ยชุลยต่อหน้าเจ้าโคตร อย่าปาก โทศสรรพสิ่งอันใด ให้เจ้ามีความเลื่อมใสดอมนางแกนไท้ ๔. ผู้เป็นผัวอย่าแข็งคำเว้า เห็นพ่อเฒ่าแม่เฒ่าให้ยำเกรง ๕. ผู้เป็นเขยอย่าเส่งเสียงปาก อย่าไปถากคำจา ๖. อย่าไปแก่งว้างค์ อย่าไปโกงใส่โคตร อย่าเว้าโศคค้นบ่เห็น เฮ็ดบ่เป็นให้ถามไถ่

ข. คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านการปฏิบัติตนของผู้เป็นสะใภ้ต่อพ่อแม่สามี

๑. เจ้าเป็นลูกสะใภ้ให้เจ้าฮักแม่ผัว อย่าได้เว้านัว ๆ ขวัญผัวเชิงชู เจ้าผู้ฮักปราชญ์วัด ฟังธรรม ๒. ให้เจ้าจีบหมากไว้ประสงค์แต่งภางาย ๓. เจ้านี้บุญมากล้นเหลือหลาย ให้เจ้าฟังคำสอนของพ่อแม่ เถิดเฒ่าแก่พร้อมพี่น้องพงษ์สาให้เจ้าฟังคำสอนตายาย พ่อแม่ ใจแผ่กว้างพี่น้องวงศ์ ๔. ให้เคารพพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย อย่าพอกุแม่มีง สิทามาค้าขึ้น ๕. เห็นผู้บ่าวอย่าตาสมัตาหวาน อย่าอาจหาญ จงหอง ใส่ปุ๋ย ๖. ให้ไปค้อยมาค้อยเห็นแก่โคตรวงศ์ อย่าขี่โกงเถียงพ่อแม่ เห็นคนแก่ให้ปากเว้าจาไซ อย่าจัญไรป้อยผีป้อยท่าผีภู อย่าซูลูเอาของบ่บอก ๗. อย่าไปแสงพิตพาด อย่าประมาทปุ๋ยาโต ๘. อย่าหัวสูงไปหมอบมาหมอบ อย่างกลับกลอกปุ๋ยาวงศ์ศา ยามไปยามมาให้พักให้แ้วให้ฮักคือพ่อแม่โต อย่าพาโลตอแหลหลอนหลอก อย่าไปบอกเอาสิ่งเอาของ อย่าได้ผิดทำนองคลองลูกสะใภ้ กว่าสิได้ลูกเพิ่นมาแงง อย่าเว้าแข็งคำหวานโอนอ่อน

๓.๘.๗ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิด้านด้านสังคม

ก. คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านการปฏิบัติตนต่อญาติพี่น้อง

๑. อย่าไปใหญ่กว่าลุง อย่าไปสูงกว่าป้าอย่าไปตาอาวอา อย่าไปพาลพี่น้อง อย่าไปฟ่องซุมแซง ๒. เถิดเดือนด้าเจ้าอย่าเที่ยวเล่นยามค่ำ เอือนหลังตำนานแม่นเอือนอา ชายคาสูงหลังใหญ่ กะทอดใส่บ้านลม หลังกลมนั้นเอือนพ่อ เกยขานต่อหลังสูงเอือนลุงและเอือนป้า ๓. ได้กินขึ้นให้เจ้าส่งเอือนอา ได้กินปลาให้เจ้าส่งเอือนป้า ๔. ให้ฟังคำสอน ตายายพ่อแม่ ใจแผ่กว้างพี่น้องวงศ์ศา

ข. คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านการปฏิบัติตนต่อชุมชนสังคม

๑. มีผัวแล้วให้ถึมใจเก่า เหล้าไหน้อยให้เจ้าหยายผุ้งไฟร์ เหล้าไหใหญ่ให้เจ้าหยายขุน ๒. วันศีลให้สมมาดอไม้คู่ ปีใหม่ให้สมมาพวงผู้เฒ่า ลุงป้ายาย ๓. เถิดเดือนด้าเจ้าอย่าเที่ยวเล่นยามค่ำ เอือนหลังตำนานแม่นเอือนอา ชายคาสูงหลังใหญ่ กะทอดใส่บ้านลม หลังกลมนั้นเอือนพ่อ เกยขานต่อหลังสูงเอือนลุงและเอือนป้า ๔. รู้จักเกรงขามย่านผัวตนตามฮิต บ่ให้ผิดแบบเบื่องเมืองบ้านเพิ่นสอน ๕. ให้เจ้าได้สืบเชื้อพ่อแม่แทนเอือน ถึงปีเดือน ฝน ฮ่วยฮ้องฮ้ำ ๗,๘ คำ ให้เจ้าอยู่จำศีล วัน ๑๔,๑๕ คำให้เจ้ายินดีตักบาตร อย่าให้ขาดทานศีล

ที่กล่าวมานี้เป็นคตินิยมที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ หมอสู่วัณ ในคตินิยมที่หมอสู่วัณใช้ในการกล่าวสอนคู่บ่าวสาว ในพิธีกรรมการแต่งงานของชาวจังหวัดชัยภูมิ โดยเป็นภาษาท้องถิ่นทางภาคอีสาน ซึ่งหมอสู่วัณแต่ละท่านจะเน้นเฉพาะบางคำหรือทั้งหมด ทั้งในช่วงกล่าวคำสู่วัณ หรือกล่าวอวยพรในช่วงขณะผูกแขนให้เป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาว นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและชดลอคคตินิยมจากตำราของหมอสู่วัณแต่ละท่านด้วย แล้วจะนำไปวิเคราะห์ ความหมายขยายความเป็นภาษาไทยภาคกลาง และวิเคราะห์ถึงคุณค่าทางจริยธรรมในบทต่อไป

บทที่ ๔

วิเคราะห์คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำส่วขวัญแต่งงาน ชาวจังหวัดชัยภูมิ

จากเนื้อหาในบทที่ ๓ เป็นการวิจัยเชิงลึกลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์จริยธรรมจากคตินิยมในคำส่วขวัญแต่งงาน นำเสนอคุณค่าของจริยธรรมจากคตินิยมที่มีต่อสังคมไทยจากอดีตถึงยุคปัจจุบัน เริ่มจากคุณค่าจริยธรรมด้านปัจเจกบุคคลด้านครอบครัวด้านความสัมพันธ์ด้านสังคมและ คุณค่าจริยธรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๔.๑ คุณค่าจริยธรรมด้านปัจเจกบุคคล

๔.๑.๑ คุณค่าทางจริยธรรมด้านการเป็นหมอส่วขวัญ

การเป็นหมอส่วขวัญจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์สอบถามหมอส่วขวัญในเรื่องการดำรงตนการเป็นส่วขวัญในบทที่ ๓ ทำให้ได้มองเห็น คุณค่าทางจริยธรรม ของการเป็นส่วขวัญดังนี้

๑. การเป็นหมอส่วขวัญนั้น ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้ชุมชนในเรื่องงานสังคมส่วนรวมทำให้ได้มองเห็นคุณค่าทางจริยธรรมความประพฤติอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เพราะแต่ละท่านได้สัมภาษณ์ที่เป็นหมอส่วขวัญ ๘๐ เปอร์เซ็นต์ เป็นมัคนายกวัด ดังนั้น งานส่วนรวม จึงอยู่ที่วัดทางพระพุทธศาสนา เป็นตัวอย่างที่ดี ชักชวนชุมชนชาวบ้านเข้าวัดทำบุญทำกุศล ถือว่าได้ดำรงตนตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์นั่นคือ หลักส่วขวัญ ๔ ส่วขวัญ แปลว่า วิถีสงเคราะห์ หมายถึง วิถีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่นที่ยังไม่เคยรักใคร่นับถือ หรือที่รักใคร่นับถืออยู่แล้วให้สนิทแนบยิ่งขึ้น พุดง่าย ๆ ส่วขวัญ ก็คือ เทคนิควิธีทำให้คนรัก หรือมนต์ผูกใจคน นั่นเอง มีทั้งหมด ๔ ประการ ดังนี้

๑) ทาน คือ การให้ ได้แก่ การเสียสละ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ การให้ทานให้เพื่อขจัดกิเลส เช่น การบริจาคทานแก่นสมณชีพราหมณ์ ผู้ทรงศีล เพื่อขจัดความโลภหรือความตระหนี่ เป็นการชำระจิตใจให้สะอาด ยกกระดับจิตใจให้สูงขึ้น และการให้เพื่อสงเคราะห์หรือเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่น การทำทานโดยให้ส่วขวัญนี้ ในแง่ปฏิบัติ หมายถึง การ

^๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๑/๑๗๑

เฉลี่ยหรือแบ่งให้จากส่วนที่คนมีอยู่ มิใช่ให้มากมายจนไม่เหลือ หรือให้จนผู้รับร่ำรวย จุดประสงค์เน้นที่การแสดงอหิยาศัยไมตรีมากกว่าความมากหรือน้อยของวัตถุที่ให้ เพราะฉะนั้น คนยากจนหรือคนที่มียาวัตถุสิ่งของเล็กน้อยก็สามารถแบ่งปันให้ทานผู้อื่นได้ตามอัตภาพของตน เช่น การแบ่งปันอาหารให้เพื่อน แบ่งปันเครื่องเขียนให้เพื่อน เป็นต้น คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สินของที่เราหามาได้ มิใช่สิ่งจริงยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้

๒) ปิยวาจา ได้แก่ การพูดคำสุภาพ อ่อนหวาน เพื่อให้เกิดความสมานสามัคคี ปิยวาจาทำได้ง่าย เพราะวาจานั้นมีในตัวเรา เพียงเรามีสติ มีเมตตาในใจก็สามารถพูดออกมาได้ คำพูดมีอยู่ ๒ ประเภท ได้แก่

(๑) คำพูดที่พูดออกไปแล้วคนฟังเกลียด เช่น คำหยาบ คำด่า คำประชด คำกระทบกระเทียบ คำแดกดัน คำสบถ เป็นต้น คำพูดเหล่านี้เรียกว่า "อัปปิยวาจา"

(๒) คำพูดที่พูดออกไปแล้วทำให้คนฟังรัก เช่น คำอ่อนหวาน คำชมเชยจากใจจริง คำพูดที่ชวนให้เกิดความสมัครสมานไมตรี เป็นต้น

๓) อัตถจริยา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันในวงแคบ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนให้คนพัฒนาตน ๒ ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และทำในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ การทำตนให้เป็นประโยชน์ หมายถึง ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ อย่างคำพังเพยที่ว่า "อยู่บ้านท่านอย่างนั่งดูตาย บั้นวัวบั้นควายให้ลูกท่านเล่น" หรือ "อยู่ก็ให้เขาไวใจไปก็ให้เขาคิดถึง" คนที่ไม่นั่งดูตายมีอะไรพอจะช่วยเหลือคนอื่นและส่งมอบได้ก็เอาใจใส่ชวนช่วยช่วยเหลือตามสติกำลัง ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า "คนทำหมู่คณะให้ดังงาม" อยู่ที่ไหนก็สร้างความเจริญที่นั่น วิธีทำตนให้เป็นประโยชน์และทำสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ อาจทำได้หลายวิธี เช่น การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ ความสามารถ เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์เป็นนักเรียนที่ดีของสถานศึกษา เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ตลอดจนเป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา

๔) สมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การวางตนได้เหมาะสม มีความหมาย ๒ ประการ คือ

(๑) วางตนได้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นบิดามารดา เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ และทำได้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย

(๒) ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ให้ความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ของสังคมคุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

ประโยชน์ของสังคหวัตถุ ๔ สังคหวัตถุ ๔ ประการดังกล่าวมาแล้ว อำนวยประโยชน์ที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรมดังต่อไปนี้

- ช่วยให้บุคคลดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข
- เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ สมานไมตรีระหว่างกัน
- เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควรแก่ฐานะ
- เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่างๆ ของสังคมให้คงรูปอยู่และดำเนินไปได้ด้วยดี
- ช่วยส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติเสื่อมเสียในสังคม

๒. การเป็นหมอสู้ขวัญนั้น ต้องมีศีล ธรรม หรือพยายามรักษาศีลห้าให้ครบ

๓. การเป็นหมอสู้ขวัญนั้น ให้ละเว้นอบายมุข

๔. การเป็นหมอสู้ขวัญนั้น ต้องกระทำตนให้คนเคารพนับถือ

ในการนี้ผู้วิจัยยกตัวอย่าง สิ่งที่ยอมให้เห็นคุณค่าทางด้านจริยธรรม ของการเป็นหมอสู้ขวัญ จากการสัมภาษณ์ พ่อขุน โชคบัณฑิต อายุ ๘๗ ปี หมอสู้ขวัญอาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๙๓ หมู่ ๓ บ้านแจ้งตราด ตำบลบ้านเจียง อำเภอกักตี่ชุมพล จังหวัดชัยภูมิ ได้บอกว่า ท่านประพฤติธรรม ถือศีลห้า เป็นนิจ มีชาวบ้านใกล้เคียงเขาจะแต่งงานลูกชาย ได้สืบดูว่า ใครเป็นหมอสู้ขวัญแต่งงานแล้วคู่บ่าวสาว ประสบผลสำเร็จในชีวิต เมื่อตรวจดูแล้วในละแวกนี้ มีพ่อขุน โชคบัณฑิต ท่านนี้ต่างคนอื่นที่ไปสู้ขวัญให้ ดีมีสุรา ในการทำพิธี และสังเกตดู ว่า คู่แต่งงาน จะเกิดปัญหาทางครอบครัว เขาจึงตามหาพ่อขุน โชคบัณฑิต ให้ไปสู้ขวัญให้ลูกชายเขา อันนี้เป็นคำบอกเล่า ของพ่อขุนโชคบัณฑิต เอง และพ่อขุนโชคบัณฑิต ได้บอกว่า เวลากล่าวคำสู้ขวัญให้คู่บ่าวสาว จะประกอบไปคาถาด้วยถ้าผู้มีศีลมีธรรม กล่าว หรือสีกเป่า มันจะมือนุภาพมากกว่า เปรียบเหมือนเป็นแสงในคำกล่าวแต่คำ ผิดกับคนที่รับหน้าที่สู้ขวัญ ไม่ศีลมีธรรม กินเหล้าเมายา เหมือนกับกับกล่าวเล่นๆ ไม่มีประโยชน์อะไร เพราะพ่อขุน โชคบัณฑิต ตอนแรกก็ไม่ได้คิดอะไรกับเรื่องนี้ แต่มีคนพูดมากเข้า และสังเกตดูว่า คู่แต่งงาน ที่พ่อขุน สู้ขวัญให้กับคนอื่นที่ไม่ได้ปฏิบัติ อย่างพ่อขุน คู่แต่งงานนั้นมีอันต้องอย่าร้าง มีปัญหาครอบครัวด้วยเหตุนี้ ถึงแม้ว่าจะเป็นคำกล่าว ไม่มีหลักฐานอ้างอิง แต่เป็นคำบอกเล่าจากผู้ประพฤติธรรม และ

พูดต่อผู้วิจัย ที่เป็นพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนาที่เคารพนับถือแล้ว พ่อขุน พุดตามที่ได้เห็นได้ยิน ได้สัมผัสมาด้วยตนเองทั้งสิ้น

๔.๑.๒ คุณค่าจริยธรรมด้านเจ้าบ่าว

การแต่งงาน เป็นพิธีกรรมที่การประกาศให้ผู้คนในสังคมได้รับรู้ว่าคนสองคนระหว่างชายกับหญิงที่ตกลงปลงใจจะร่วมชีวิตอยู่กินเป็นสามีภรรยา กัน ในการพิธีกรรมแต่งงาน เป็นที่จึกกันดีว่าฝ่ายชาย จะถูกเรียกว่า “เจ้าบ่าว” คำว่า เจ้าบ่าว คือว่าที่ผู้เป็นสามี ดังนั้น คำสู่ขวัญ ที่หมอสู่ขวัญใช้ในการสู่ขวัญนั้นประกอบไปด้วยคติธรรมคำสอน บอกกล่าวให้ผู้เป็นเจ้าบ่าวได้คิด นำไปประพฤติปฏิบัติตนในการดำรงตนเป็นสามีที่ดี ประกอบด้วย

๑. คั่นไปไฮ่กะให้มา คั่นไปนากะให้ต่ำ

หมายความว่า ถ้าทำไร่ ทำนา หรือไปทำธุระอันใดก็ตาม เมื่อได้เวลาหรือทำธุระเสร็จสิ้นภารกิจให้รีบกลับบ้าน เป็นการสอนให้รู้จักใช้เวลาประโยชน์ ไม่มัวไปทำอะไรที่ไม่เกิดประโยชน์ ไม่แหวะไปทางอื่นใด อย่ามัวเพลินเล่นเหมือนเราสมัยเป็นหนุ่ม หรือ มัวไปเที่ยวหาเล่นกับเพื่อนฝูงไม่กลับบ้านกลับช่อง ทำให้ภรรยารอคอยเป็นห่วง

๒. อย่าทำโตเป็นบ่าวเสเพลร่ำรวย อย่าตื่นสวญลุยกยาก อย่าได้ปากเกินตัว

หมายความว่า สอนให้เจ้าบ่าวถ้าหากมี ภรรยาแล้วอย่าทำตัวเป็นเหมือนคนโสดเที่ยวเสเพลอวดร่ำอวดรวย, อย่างอนตื่นสายขี้เกียจไม่อยากจะลุก, อย่าทำตัวเป็นคนพาล หรือเป็นนักเลงหาเรื่องราวกับชาวบ้าน อย่าทำตัวเป็นคนเกียจคร้าน สั้นหลังยาว ชอบนอนกลางวัน เกียจคร้าน ไม่ทำการทำงาน

๓. อย่าไปเห็นสาวแก่ อย่าไปแก่กว่าวงศ์ อย่าไปโกงใส่โคตร อย่าเฝ้าโพดค้นบ่เห็นเฮ็ดบ่เป็นให้ถามไถ่

หมายความว่า สอนเจ้าบ่าวให้คำนึงหากมีภรรยาแล้วอย่าทำตัวเจ้าชู้ อย่าแอบมองทำตาเจ้าชู้กับสาวแก่แม่หม้ายทางไหน, อย่าเบ่งตนทำตัวยิ่งใหญ่กว่า โคตรตระกูลภรรยา, อย่าพุดมากเกินไปในสิ่งที่ไม่เห็นด้วยตาตนเอง หรือใส่ความผู้อื่นที่ไม่ใช่ความจริง, ถ้าอะไรไม่ถูกทำไม่เป็นให้ถามอย่าทำเองโดยพลการ จะทำการสิ่งใดให้ปรึกษาผู้รู้ หรือผู้มีประสบการณ์มาแล้ว เป็นการสอนให้อ่อนน้อมถ่อมตนรับฟังความคิดผู้อื่น เป็นลูกเขยใหม่ การงานต่างเรายังไม่ชำนาญ

๔. อย่าได้ตามหลังเมียเฮ็ดเอี้ยเคี้ยเอี้ยเคี้ยคือผู้แม่ ชายบ่แพ้คร้วครอบจน ให้เจ้าเป็นชายแท้ ให้ผาบแพ่ทุกประการ ให้ห้าวหาญคือจอมปราชญ์ สร้างเคหาสนให้สูงเฮื่อง

สอนให้เจ้าบ่าวนั้น อย่าได้อ่อนแอ ให้มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ อย่าอ่อนแอ อย่าทำเป็นคนอ่อนแอเหมือนผู้หญิง จะทำให้ครอบครัวยากลำบาก ไม่มีเกรงกลัว หรือมีแต่คนแรง แก ให้มีจิตใจหาว่าหาญดั่งนักปราชญ์ มุ่งสร้างครอบครัวมั่นคง เพราะผู้หญิงมุ่งหวังให้ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ทำการใดให้ออกหน้า ถ้าหัวหน้าครอบครัว ไม่มีจิตใจแข็งแกร่งแล้วก็ลำบาก อย่าเดินตามหลังผู้หญิง หรือให้ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหน้า เป็นการพิจารณาประเพณีคนอีสาน

๕. ไปป่า อย่ามาตาย หักไม้ตายแก่งกันหม้อ

เป็นการสอนให้รู้จักทำสิ่งให้เป็นประโยชน์ เสมอ ไม่เสียเวลาเฉยๆ เช่น “ไปป่า อย่ามาตาย หักไม้ตายแก่งกันหม้อ” หมายถึง การไปไร่ไปนา หรือไปป่า อย่ากลับมาบ้านด้วยมือเปล่า อย่างน้อยเก็บฟืน หรือเก็บไม้แห้งทำฟืน มาทำเชื้อเพลิงหุงต้ม

๖. ในการวิจัยศึกษาสัมภาษณ์ผู้เป็นหมอสูในการกล่าวสอนคู่บ่าวสาวคู่แต่งงาน พ่อประยงค์ เรือนทอง อายุ ๗๑ ปี หมอสู่วัย อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๓๓๖ หมู่ ๑ บ้านหนองบัวพรม ตำบล หนองคอนไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิได้อธิบายว่า เมื่อตอนเป็นหมอสู่วัยใหม่ๆ ท่านก็ใช้คำสอนตามแบบคำสู่วัยลักษณะเป็นคำสู่วัยดั้งเดิม แต่ในระยะหลังสังคมสมัยใหม่ คู่แต่งงานบางคู่ ไม่ใช่คนอีสานโดยตรง บางครั้งเจ้าสาว หรือเจ้าบ่าวไม่ใช่คนอีสาน แต่มาแต่งงานกับคนภาคอีสาน แต่ก็ได้เข้าพิธีสู่วัยแต่งงานตามประเพณีคนชาวอีสาน เวลาผูกแขน หรือเวลาจะกล่าวสอน จะใช้สำนวนภาษาอีสาน จึงทำให้ผู้ที่จากภาคอื่นไม่เข้าใจ ท่านจึงได้มีปรับเปลี่ยน ได้นำคำกล่าวสอนคู่บ่าวสาวเป็นสำนวนภาคกลาง เมื่อผู้พิจารณาในคำสอนของท่าน เป็นคัดลอกมาจาก หนังสือประชุมภาษานาสุภาชีวิต คำสอน ของ โรงพิมพ์คลังนานาธรรม ว่า

สามีตีมี่ห้าท่านว่าไว้ หนึ่งใส่ใจยกย่องประคองขวัญ
สองไม่ดูถูกภรรยาให้จบบรรณ
สามผูกพันไม่นอกใจจนวายปราณ
สี่มอบความเป็นใหญ่ให้เสร็จสรรพ ให้เมียเป็นใหญ่
ห้าให้เครื่องประดับสารองร่าง ซื่อซื่อของให้ สมบัติ
หามีครบจบไม่จาง เป็นเยี่ยงอย่างยอดสามีนักแล

๔.๑.๓ คุณค่าจริยธรรมด้านเจ้าสาว

ในคำสู่วัยในการแต่งงาน นอกจากจะคติธรรมซึ่งผู้วิจัยได้สอบถามและสัมภาษณ์หมอสู่วัยและศึกษาดำรง ได้คัดลอกและคัดสรรออกมานำเสนอ ดังนี้

๑. ให้เจ้าได้สืบเชื้อพ่อแม่แทนเฮือน ถึงปีเดือนฝนฮ่วยฮ้องฮ่า ๗,๘ คำ ให้เจ้าอยู่จำศีลวัน ๑๔,๑๕ คำให้เจ้ายินดีตักบาตร อย่าให้ขาดทานศีล

สังคมอีสานในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรม ทำไร่ทำนา ชีวิตทำมาหากินส่วนใหญ่อยู่กับการใช้แรงงานการทำไร่ไถนา ซึ่งเป็นการงานที่ลำบากใช้กำลังกายมาก จึงต้องอาศัยแรงงานจากผู้เป็นชายส่วนใหญ่ผู้ชายหรือผู้เป็นเจ้าของต้องออกไปทำงาน ผู้เป็นเจ้าของ ที่อยู่เหย้าเฝ้ากับเรือน สอนให้ผู้หญิงหรือเจ้าของสาว ต้องประพฤติตนให้เหมาะสมกับผู้ครองเรือน ผู้สืบเชื้อสายดูแลรดกแทนพ่อแม่ตนเอง จึงสอนให้รู้จักสร้างบุญกุศล โดยการให้ทาน ทำบุญตักบาตร ให้รู้จักเข้าวัดปฏิบัติธรรม รักษาศีลอุโบสถในวันพระหรือในช่วงเข้าพรรษา อย่าได้บกพร่อง เพราะแม่บ้านจะมีเวลาอยู่บ้านมากกว่าผู้ชาย

๒. ตาเบื่องขาเจ้าแลดูชาย ตาเบื่องขาซ้ายเจ้าแลหาชู้ ถึงยามแลงให้แต่งพาข้าว ถึงยามเข้าให้เจ้าแต่ง พางาย อย่างนอนหลับหลายตื่นผิตฮึด

สอนให้ เจ้าของสาวได้รู้จักประพฤติตนหลังจากแต่งงานแล้ว ให้จักเป็นแม่บ้านแม่เรือน รู้จักทำครัวรู้จักจัดสำรับกับข้าว อย่าทำให้ผิตจาริตประเพณี “อย่างนอนหลับหลายตื่นผิตฮึด” หมายถึงเป็นผู้หญิงหรือเป็นภรรยาอย่างนอนมากหรือเรียกตามภาษาพื้นบ้านว่านอนขี้เซา อีกนัยหนึ่งเป็นการสอนว่าผู้หญิงอย่างนอนหลับกลางวันหรือนอนในหลับในที่กลางแจ้งจะดูไม่งาม ไม่เหมาะสมของคุณสมบัติของสภาพสตรีที่ดีงาม

๓. มีผิวแล้วให้ถ่มใจเก๋อย่าได้ เล่าความหลังให้เจ้าฟังคำสอนบ่อนสีจากกับผู้เจ้า

มีผิวแล้วให้ถ่มใจเก๋ สำนวนนี้สอนให้เจ้าของสาวรู้จักประพฤติตนหลังจากที่สามีแล้วให้ทิ้งนิสัยเดิมๆอาจที่เคยที่ประพฤติตนที่ไม่ดี สมัยสาว หรือเป็นวัยรุ่นให้ปรับเปลี่ยนกริยามารยาทที่ดี เมื่อมีสามีแล้ว หรืออีกนัยหนึ่งท่านสอนในเรื่องความรักในตอนเป็นสาวนั้น อาจจะมีผู้ชายหลายคนเข้าจีบทำให้มีจิตใจเอนเอียงชอบผู้ชายหลายคนตามคำพูดที่ว่ารักเพื่อเลือกอีกอย่างหนึ่งในสมัยโบราณการแต่งงานเป็นการเห็นชอบของผู้ใหญ่หรือที่เรียกกันว่า การคุมถุงน่อง การแต่งงานของผู้หญิงอาจจะไม่ใช่ผู้ชายที่ตนรักหรือตนชอบ แต่เมื่อเข้าสู่พิธีวิวาห์แล้ว ให้ทิ้งหรือลบเลือนลืมคนรักเก่าเสีย อย่าได้มีจิตใจลังเลห่วงหาให้ตัดใจเสีย อย่าได้พูดถึงคนรักเก่าให้สามีได้ยิน อาจเป็นการกระเทือนทางจิตใจ เพราะเรื่องแบบเรื่องละเอียดอ่อน เปราะบางทางจิตใจ ซึ่งนักปราชญ์โบราณ มองเห็นสิ่งเล็กๆน้อยๆบางคนอาจไม่นับ แต่อาจจะทำให้เกิดเรื่องใหญ่ได้ ทำให้ชีวิตครอบครัวไม่มีความสุข ระหองระแหงกันได้ในที่สุด

๔. คำสอนของประยงค์ เรือนทอง อายุ ๗๑ ปี หมอสู่วัย อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๓๓๖ หมู่ ๑ บ้านหนองบัวพรม ตำบล หนองคอนไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิในคำสอนสมัยไทยภาคกลาง

ภรรยาดี สืออย่าง ชั่งงามแท้

หนึ่งดีเหมือนแม่รักลูกเต้า ฝ้าจอมขวัญ
 สองดีเหมือนเพื่อนยอมตายถวายชีวัน
 สามดีเหมือนน้องคอยปล้องกันให้พี่ชาย
 สี่ดีเหมือนทาสผู้รักดีมีความสัตย์สารพัดเอาใจไม่ขาดสาย
 สี่อย่างนี้เป็นข้อใหญ่ผูกใจชาย นำไปใช้จะได้ผลทุกคนเอย

จากคุณค่าจริยธรรมด้านปัจเจกบุคคลทั้งเจ้าบ่าวและเจ้าที่ได้นำเสนอสอดคล้องกับ
 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการปฏิบัติตนเตรียมตัวที่จะมีครอบครัว ประกอบด้วย

- อบายมุข ๒^๒ การที่เปลี่ยนชีวิตที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น อย่าทำตัวเหมือนตอน
 เป็นหนุ่มๆไม่ได้ ตามหลักคำสอน ในข้อที่ ๒, การชอบเที่ยวกลางคืน ๓. การชอบเที่ยวดูการละเล่น
 และ ข้อ ๖ การเกียจคร้านในหน้าที่การงาน เพราะว่า การชอบเที่ยวกลางคืน ก่ดี การชอบเที่ยวดู
 การละเล่นก่ดี ก่อให้เกิดความเกียจคร้านในการทำงาน จากคติธรรมที่ว่า “อย่าทำโตเป็นบ่าวเสเพล
 ร่ำรวย อย่าตื่นสวยลูกยาก อย่าได้ปากเกินตัว” หมายถึงการทำตัวเสเพลชอบเที่ยวกลางคืน ชอบเที่ยว
 ดูการละเล่น ทำตัวอวดตัวว่าร่ำรวย จากการชอบเที่ยวกลางคืนทำให้มีเวลาพักผ่อนไม่เพียงพอเป็นผล
 ทำให้ตื่นสายขี้เกียจไม่อยากตื่นไปทำงาน

- บุญกิริยาวัตถุ ๓^๓ เหตุแห่งการทำบุญ บุญที่เกิดขึ้นด้วยการกระทำ๓อย่าง คือ

๑) ทานมัย บุญสำเร็จด้วยให้ทาน ๒) สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล คือ ทำบุญ
 ด้วยการตั้งใจรักษาศีล ๓) ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยภาวนาคือ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา ดังใน
 คติธรรมที่ว่า “ให้เจ้าได้สืบเชื้อพ่อแม่แทนเฮือน ถึงปีเดือนฝนช่วยฮ้องฮ้ำ ๗,๘ คำ ให้เจ้าอยู่จำศีล วัน
 ๑๔,๑๕ คำให้เจ้ายินดีตกบาตร อย่าให้ขาดทานศีล” โดยเน้นศีลข้อที่สามให้พึงระวังในการปฏิบัติตน
 ให้ผู้เป็นเจ้าสาว ดังคติธรรมที่ว่า “ตาเบื่องขวาเจ้าแลดูชาย ตาเบื่องขวาซ้ายเจ้าแลหาชู้”

๔.๒ คุณค่าจริยธรรมด้านจริยธรรมด้านครอบครัว

การแต่งการเป็นการดำรงตนครองชีวิตคู่คือเป็นสามีภรรยาดังนั้น ปราชญ์โบราณได้ผูก
 คำสอนเป็นแนวข้อคิด ให้สัมผัสเป็นโครงกลอนเพื่อให้จำได้ง่าย หรือบางครั้งเรียกว่า ผนญาคำสอน ที่
 หมอสู่วัฒนได้นำมากล่าวสอนในวันแต่งงานดังนี้

^๒ คุรยละเอียดใน ที.ปา (ไทย) ๑๑ /๒๔๗/๒๐๒.

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๐, อง.อภฺรฎก (ไทย) ๒๓/๑๒๖/๒๔, ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๓๘/๒๗๐.

๔.๒.๑ คุณค่าจริยธรรมด้านการปฏิบัติตนของสามีต่อภรรยา

การดำรงตนเป็นสามีที่ดีต่อภรรยาในคตินิยมคำสอนในคำสุ่อวัญที่หมอสู้ทั้งหลายได้กล่าว คือ

๑. ผู้เป็นผัวอย่าแข็งคำเว่า เห็นพ่อแม่แม่เฒ่าให้ยำเกรง

สอนให้ผู้เป็นสามี อย่าได้ใช้คำพูดที่แข็งกระด้าง หรือใช้คำพูดประเภทขวัญผ่าซากต่อภรรยาของตนเอง

๒. ผู้เป็นผัวให้อักเมียนแก่ ให้คือแม่ของโต อย่าพาโลเลาะบ้าน อย่าชี้คร้านนอนเร็น

สอนให้สามีรักภรรยาของตนให้เกียรติดูแลเหมือนกับรักและดูแลแม่ของตน

๓. เจ้าอย่าดื้อเตะเตียวชุลยต่อหน้าเจ้าโคตร อย่าปากโพดสรรพสิ่งอันใด ให้เจ้ามีความเลื่อมใสตองนางแกนไท้

สอนให้มีความรักใส่ใจ เกิดทุนเห็นแก่ภรรยาของตนมากๆ

๔.๒.๒ คุณค่าจริยธรรมด้านการปฏิบัติตนของผู้เป็นภรรยาต่อสามี

การดำรงตนเป็นภรรยาที่ดีต่อสามีในคตินิยมคำสอนในคำสุ่อวัญที่หมอสู้ทั้งหลายได้กล่าว คือ

๑. เจ้าอย่าได้เว่านัวๆขวัญผัวเชิงซู้ เจ้าผู้ฮู้นักรบราชนัฟงคำ เถิงเดือนด้าเจ้าอย่าได้เทียวก่ำ

สอนให้ผู้เป็นภรรยาอย่าได้ทำกริยาอาการใช้พูดจาลักษณะเชิงเป็นคนเจ้าชู้ต่อชายอื่นลับหลังสามีหรือนินทาสามีให้ชายอื่นฟัง ถึงเวลาค่ำมีดอย่าได้หนีออกไปเที่ยว หรือเวลาสามีไม่อยู่อย่าได้แอบหนีหาเที่ยวเวลากลางคืน

๒. ตาเบื่องขวาเจ้าแลดูชาย ตาเบื่องขวาซ้ายเจ้าแลหาซู้

สอนให้ผู้เป็นภรรยาให้รักเดียวใจเดียว ไม่ทำกริยาอาการลักษณะเป็นคนเจ้าชู้ อย่าได้ชอบทอดสะพานชายตามองชายอื่น ในเชิงเจ้าชู้

๓. ผู้เป็นเมียอย่าแข็งปาก ตื่นแต่เช้าก่อนผัวโต อย่าโสความแข่งใส่บูย่า อย่าไปด้าววงศ์วาน

สอนให้ผู้เป็นภรรยาอย่าใช้กริยาวาจาที่แข็งกระด้าง พูดจาไม่มีทางเสียง หรือในสำนวนไทยที่ว่า พูดจาเมะนาวไม่มีน้ำ จะแลดูไม่สมควรสอนให้ตื่นแต่เช้าก่อนสามีตื่น

๔. อย่าประมาทชายที่เป็นผ้า ให้เกรงกลัวคือพ่อแม่ อย่าข้องหาชยอินบตี หน้าที่มีให้เจ้าตงแต่ง ให้เจ้าตงแต่งภาชนแลงภาชนงาย อย่าเบ่งตายนิศรียชี้คร้าน ให้ชาวติฉินนินทา สัมบัติมาสินนี้ไปจ้อย ให้เจ้าค้อยสู้อดสู้ทน อยู่บโตนเจ้าสเืองสยง

สอนให้ผู้เป็นภรรยาอย่าได้ประมาทผู้ชายที่เป็นสามี คำประมาทในที่นี้ หมายถึง ไม่เกรงกลัว ไม่ให้เกียรติสามี อย่าไปมามีสัมพันธ์ไปข้องแะกับชายอื่นจะไม่งาม ชาวบ้านเขานินทา สอนให้ทำหน้าที่ของตนเองในการจัดแต่งข้าวปลาอาหารให้สมบูรณ์ อย่าหัดนิศรียเป็นคนเกียจคร้าน ถ้าเป็นคนเกียจคร้าน จะทำให้รักษาทริภยสินที่หามาไม่อยู่ได้นาน ให้ขยันอดทนมั่นคง อีกไม่นานก็จะเจริญรุ่งเรือง

๕. ถึงยามคำให้เจ้าปิดบ่อนนอน หัวเคียงหมอนให้มีใจอักษอ ให้เจ้าป็นหน้าต่อชมเชย ผ้าเจ้าสอนให้เจ้าสู้อย่าได้เห็ดหน้าบูดบูย บ่แม่นครองทำนอง

สอนให้ภรรยารู้จักเวลาจัดที่หลับที่นอน เวลานอน เมื่อแต่งงานกันแล้ว ให้ดูแลประณิบัติสามี เวลาสามีบอกกล่าวให้รับฟังอย่าทำหน้าที่หน้าบูดหน้าเปี้ยวแสดงกิริยาอาการไม่เชื่อฟังต่อสามี ผิดทำนองครองธรรม

๖. วันศีลให้สมมาผ้าหมิง ชันดอกไม้ให้ผ้าแล้วจ้งค้อยนอน

๗. วันศีลให้เจ้าสมมาโทษ ถ้าหากผ้าเคียดโกรธเมียเจ้าให้ค้อยจา

ในวันพระท่านสอนให้แนวทางการปฏิบัติของภรรยาที่คนโบราณอีสานปฏิบัติมา ก่อนเข้านอนให้ผู้เป็นภรรยาได้เก็บดอกไม้ แต่งขันห้ำ สมมา ผู้เป็นสามี คำว่า สมมา แปลว่า ขอคมาโทษ ในสิ่งที่ไม่ดีไม่งามกับสามี ทั้งกายวาจาใจ สิ่งที่เคยทำให้สามีไม่สบายใจ โกรธเคือง ก็ให้ขอคมาโทษ ด้วยการพูดจาที่อ่อนหวาน เป็นแนวคิดกุสโลบายของโบราณที่ท่านสอนรู้จักลดฐิติมาณะในใจตนด้วยกันทั้งสองฝ่าย เป็นการปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพื่อเป็นการครองรักครองเรือนให้ยืนนาน เพราะคนสมัยโบราณนั้น ถือว่าสามีมีคุณต่อภรรยา การงานต่างในชีวิตสังคมเกษตรกรรม ต้องอาศัยสามี หรือผู้ชายผู้มีกำลังในการทำมาหากิน หากครอบครัวไม่ผู้ไม่มีผู้ชายค้มครอง ครอบครัวนั้นก็ลำบาก ทั้งภาวการณ์การทำมาหากินทำไร่นาและความปลอดภัยในครอบครัว และอีกนัยหนึ่งท่านให้รู้สวตมตไหว้พระในวันศีลวันพระ ผู้เป็นสามีจะได้นำเครื่องบูชา หรือขันธำหรณ์ไปบูชาพระไหว้สวตมตต่อไป ในส่วนนี้ ผู้วิจยตอนเป็นเด็กฯชั้นประถมในวันพระ เคยเห็นแม่ของผู้วิจยเก็บดอกไม้ธูปเทียนยกขึ้นเหนือหัวแล้วยืนให้พ่อของผู้วิจยเข้าไปในห้องพระที่แรกก็ไมรู้ท่านทำอะไร บางครั้งก็ได้ใช้ให้ผู้วิจยวิ่งไปหาเก็บดอกไม้ที่ปลูกไว้ตามรั้วบ้านมาให้ แล้วผู้วิจยจึงได้เข้าห้องพระจึงได้รู้ว่าท่านสวตมตไหว้พระ

๘. ยามเมื่อผัวบายเข้าสามคำกลืนก่อน เจ้าจึงจ้ำนำกันหนึ่งคำ จึงถูกลักษณะเจ้าครองหญิงประเภทสี่ มีอยู่หลายสำเภาหรือห้อยฮ้ายและดี

สอนให้รู้หลักการปฏิบัติตนของภรรยาต่อสามีในเวลารับประทานอาหาร ท่านสอนให้เกียรติสามี โดยให้สามีกินข้าวก่อนสามคำ ทางภรรยาจึงลงมือกินต่อ ในคดีนี้ท่านมีกุสโลบาย ในการดูนิสัยและความชอบส่วนตัวของสามี ในเรื่องรสชาติของอาหาร การที่สามีกินก่อนนั้นสามีจะรู้ว่าชาติอาหารเป็นแบบใด ถูกปากหรือไม่ ขาดอะไรพอที่จะเติมได้ ภรรยาก็จะจัดให้ทันกาล โดยไม่ต้องชงักหรือต้องเดินไปหาเครื่องปรุงในขณะที่กำลังกินอยู่ ซึ่งภรรยาที่ไม่ควร เพราะยังไม่ลงมือกินข้าว คือรอดูว่าสามีจะชอบในรสชาติของอาหารที่ทำมาน้อยอย่างไร สามารถนำไปปรับปรุง และรู้จักนึกรังใจคอกู้เป็นสามี ว่าชอบอาหารรสใดนั่นเอง

๙. มือเบี่ยงซ้ายเจ้าเจียดใส่ผัว มือเบี่ยงขวาเจ้าอย่าเจียดใส่น้อง ให้เจ้ากองใจเว้านำผัวให้มันม่วน

สอนให้การรักษาอารมณ์ หรือแสดงกริยา ที่ไม่เหมาะสม ให้รู้จักระงับอารมณ์เวลาโกรธ ไม่ควรใช้กำลังตบตีไม่เจตนา หรือบุคคลอื่นที่อ่อนแอกว่า ให้ถนอมนำใจสามีด้วยการค่อยพูดค่อยจา

๑๐. เจ้าอย่าชวนแม่ฮ้างนำกันแม่นบ่ดี มีผัวแล้วเที่ยวทางให้มีคู่ เจ้าอย่าอยู่ลับลิ้นหญิงนั้นบ่แม่นครอง

การดำรงตนหรือปฏิบัติตนในการเป็นภรรยาที่ดี คือท่านสอนให้รู้จักข้อปฏิบัติตนในการเดินทางไปสู่ทางไหนถ้าไม่ได้กับสามีอย่าได้ไปคนเดียวให้มีเพื่อนด้วยเสมอ และสอนให้รู้จักคบเพื่อน โดยการเดินไปไหนมาไหนอย่าได้ชวนคนเป็นแม่ร้างติดตามไปด้วยในข้อนี้ท่านสอนว่าเมื่อแต่งงานมีสามีแล้ว อย่าคลุกคลีกับแม่ร้าง คนโบราณยึดถือมากในเรื่องการอย่าร้าง ผู้หญิงที่อย่าร้างกับสามี มักจะถูกมองในแง่ลบ คืออาจจะทำตัวไม่สามีจึงได้อย่า ถ้าคบหา หรือคลุกคลีกันมากๆ จะได้รับคำแนะนำที่ไม่ดีหรือไม่ถูกต้องได้

๑๑. ยามมือเข้าให้เจ้าตื่นก่อนผัว คั่นถึงยามแลงนอนให้เจ้านอนนำกัน ถึงเมื่อยามนอนแล้วให้ผัวแฉงนอนก่อน โตพะนางจึงย่อนนอนค้อยต่ำลง

การเป็นภรรยาที่ดี ที่ถูกต้องนั้นท่านสอนให้ตอนเข้าให้ ตื่นก่อนสามี และเวลานอนก็เข้านอนทีหลัง หรือในสำนวนไทยที่กล่าวว่า ตื่นก่อนนอนทีหลัง ในคดีนี้ท่านให้ภรณานั้นตื่นแต่เช้าลุกขึ้นหุงหาอาหาร จัดสำรับกับข้าว และเวลาจะเข้านอนนั้นท่านสอนให้รู้จักสำรวจตรวจตราความเรียบร้อยภายในบ้านก่อนเข้านอน นอกจากนี้เวลานอนให้นอนต่ำกว่าผู้เป็นสามี หมายถึงหมอนที่หนุนหัวให้ต่ำกว่าสามี ไม่ควรสูงกว่า หรือทัดเทียมกัน

๑๒. ยามเมื่อกินของท่านให้ส่วยสี่ประสงศ์ล่าง ยามเมื่อทำส่วยข้าวมวดยผมเจ้าอย่าชียามเมื่อส่วยข้าวนั้นตื่นขึ้นเจ้าอย่าบาย

ในส่วนนี้ท่านสอนให้รู้จักหน้าที่ของแม่บ้าน เมื่อรับประทานอาหารเสร็จสรรพเรียบร้อยให้รู้จักเก็บถ้วยเก็บชามไปล้างทำความสะอาดให้เรียบร้อย และให้เวลาจัดทำอาหารท่านสอนให้รู้จักพิถีพิถัน เริ่มจากการรู้จักมัดผมเวลาทำอาหาร “ยามเมื่อทำส่วยข้าวมวดยผมเจ้าอย่าชีย” คำว่า “ส่วยข้าว” หรือบางพื้นที่ อาจจะใช้คำว่า “ส่ายข้าว” เป็นลักษณะการทำให้ข้าวเหนียวที่หนึ่งสุกแล้วก่อนที่จะเอาเก็บใส่กระติบข้าว ต้องทำให้ความร้อนหรือไอร้อนในข้าวให้จางหายไปโดยการเอาเทกระดังหรือวัตถุที่สะอาด แล้วใช้ไม้ที่สะอาดเขี่ยกระจายให้เต็มแล้วพลิกกลับหน้าหลัง การกระทำอย่างนี้เรียกว่า การส่วย หรือส่ายข้าว ส่วนคำว่า “ชีย” ภาษาอีสานแปลว่า หลุดหรือร่วง ส่วนใหญ่จะใช้ในสำนวนในเรื่องเสื้อผ้า เช่น กางเกงหลุด กางเกงร่วงลงมา ภาษาอีสาน ว่า กางเกงชีย หรือช่งชีย แต่ที่ท่านใช้คำว่า ชีย กับใช้ผมนั้น ท่านแสดงให้เห็นถึงการเปรียบเทียบ การที่ผมหลุดร่วงลงมาในข้าวที่กำลังทำให้อยู่เย็นนั้นมันจะน่าอับอายเหมือนกับกางเกงหลุด ส่วนที่ว่า “ยามเมื่อส่วยข้าวนั้นตื่นขึ้นเจ้าอย่าบาย” คนอีสานโบราณผู้หญิง จะนุ่งผ้าถุงกันเป็นวัฒนธรรม ท่านบอกสอนว่าขณะที่กำลังทำข้าวให้เย็นหรือส่วยข้าวนั้น อย่าจับชายผ้าถุงที่อยู่ข้างล่าง ซึ่งอยู่ต่ำ ดูไม่งาม คำว่า ตื่นขึ้น แปลว่า ชายผ้าถุงอย่าบาย หมายถึง อย่าจับ อย่าเช็ด

๑๓. อย่าเป็นคนขี้ดื้อเสียชื่อนามสกุล ค้นว่ามีผิวขวัญให้อ่อนความยำยัน เจ้าอย่าทำหาญกล้าพาโลได้ตอบ คำใดดีจึงว่า คำฮ้ายเจ้าอย่าจา

ในส่วนนี้ท่านกล่าวสอนให้อย่าเป็นคนขี้ดื้อ แปร ดื้อมาก หรือ เกเรมาก คำว่า ดื้อนิยมใช้กับเด็กที่ดื้อกับพ่อแม่ แต่ในที่นี้ ท่านใช้ ว่าดื้อ สำหรับคนโตแล้ว ท่านเปรียบให้ ผู้เป็นภรรยาอย่าทำตัวเกเร หรือดื้อมากกับสามี จะเหมือนเด็กดื้อกับผู้ใหญ่ ให้เกรงขามผู้เป็นสามี อย่าทำตัวเก่งกว่าอย่าพูดจาตอบโต้ พาลหาเรื่อง ให้พูดแต่คำดีๆ คำที่ไม่ดีไม่สมควรพูด

๑๔. ให้เจ้าทำเอาหน้าผัวแผงถนอมตอบ ต้อนรับญาติพี่น้องทางกำฝ่ายผัว

ในส่วนนี้ ท่านสอนให้ผู้เป็นภรรยา ให้เห็นแก่หน้าสามี ให้ต้อนรับญาติของฝ่ายของฝ่ายสามีด้วยความจริงใจ

๑๕. ผู้เป็นเมียอย่าแข็งปากว่า ตื่นแต่เข้าก่อนผัวโต อย่าเสียงโวกุยเสียด อย่าไปเคียดไหววา สิบมากะให้บอก อย่ากลับกลอกให้ปากว่าจาขาน ยามเลิกงานให้ฟ้าวกลับบ้าน อย่าจุ่นจ้านเที่ยวต่อทางใด ค้นไปไยกะฮีบมา ค้นไปนากะฮีบตัว เห็นผู้บ่าวอย่าตาสั่มตาหวาน

ในสำนวนนี้ จะคล้ายกับสำนวนที่ ๓ แต่มีเสริมให้ยาวเพิ่มขึ้น ขึ้นอยู่กับหมอสู่ขวัญจะ
ใช้แตกต่างกันไปแล้วแต่สะดวก ซึ่งจะเป็นสำนวนใหม่ที่นักปราชญ์รุ่นใหม่ได้แต่งเสริมเพิ่มขึ้นมาใหม่
ในส่วนนี้ จะอธิบายไปที่ละวรรค

- ผู้เป็นเมียอย่าแข็งปากเว้าหมายถึง เป็นภรรยาอย่าพูดจาแข็งกระด้าง
- ตื่นแต่เช้าก่อนผัวโต หมายถึง เป็นภรรยาให้ตื่นก่อนสามีตัวเอง
- อย่าเสียงโวยเสียงเสีย อย่าไปเคียดไวกว่าหมายถึงอย่าพูดจาส่อเสียด อย่าเป็นคนโกรธง่าย
- สไปมากะให้บอก อย่ากลับกลอกให้ปากเว้าจาхан หมายถึงจะไปไหนมาไหนขอให้
บอกกล่าว อย่าพูดจาโกหกให้รู้จักพูดจากล่าวาхан
- ยามเลิกงานให้ฟ้ากลับบ้าน อย่าจู้จี้จ้านเที่ยวต่อทางใดหมายถึง เวลาเลิกงาน
หมายถึงเวลาเลิกงานแล้วให้รีบกลับ อย่าไปเที่ยวเตร่ทางใด
- คั่นไปไฮ่กะฮีบมา คั่นไปนากะฮีบตัว เห็นผู้บ่าวอย่าตาสมิตาหวาน หมายถึง ถ้าไปไร่
ไปนา ถึงเวลาก็ขอให้รีบกลับเห็นหนุ่มๆ อย่าไปชยตามอง ทำสายต้ายั่ววน

๑๖. มัวเมาสุราเบื้อโบก อย่าโซกโลกนอกใจกับผัว อย่าหลงตัวหลงกลชายชู้ไปมีหมู่มิ
เพื่อนมีฝูง

ท่านสอนให้อย่าริตมึสุรายาเมา เล่นการพนัน อย่าทำบัดสี นอกใจสามี อย่าไปหลงคำชม
คำพูดของชายอื่น และแอบมีชู้ ไปไหนมาไหนถ้าไม่มีสามีไปด้วย อย่าไปคนเดียวให้มิเพื่อนไปด้วยเพื่อ
ป้องกันชายที่อื่นจะเข้าจีบได้

๑๗. คั่นแม่นเมียให้เป็นเมียแท้อย่าเมียแฉเข้าป่า เมียให้เมียฮอดบ้านอย่ามัวค้ำเคิงทาง
เพิ่นสีย้นหยามหนานินทว่ากล่าว ฝูงหมู่ชาวเพื่อนบ้านเขาสีกนกล่าวขวัญ อย่าเป็นด้วนๆ เมาม่วน
ตามถนน เมียให้จนถึงเฮือนจึงว่าเป็นเมียแท้ แวสสิแว้หาเล่นเฮือนชานบ้านผู้อื่น เขาสิได้กล่าวพันเมีย
นั้นว่าปดี เมียแฉหนีเมียคร้านทำงานใจถ้อย เมียบ่ค่อยช่วยสร้างเมียค้ำทางศีล เมียมีนเมียบ้าเมีย
หมาใจดำ เมียบ่รู้เวลา ดิมันตั้งเล่นแฉนั้นแห่งชั่วหลาย เมียชายเมียค้าหาทุนกะไคแน เมียลำเมียแล
สงเคราะห์ญาติพี่น้องทางกำฝายผัว เมียครวเมียต้มหุงแกงแลงสุยาม สายบ้ายเที่ยงทำเลียงสุผัว ทำ
ครวกับข้าวหมดงานทานแจก รับแขกรับเจ้าเมียเข้าวัดวา ผัวหามาเมียเมียนเงินทองของใช้จ่าย เมีย
เจ้าเมียนาย มีแหล่งรับใช้ต่างหน้าอยู่สบาย

ในสำนวนเป็นนี้เป็นสำนวนที่ได้จากตำราพ่อประยงค์ เรือนทอง อายุ ๗๑ ปี หมอสู่
ขวัญ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๓๓๖ หมู่ ๑ บ้านหนองบัวพรม ตำบล หนองคอนไทย อำเภอกุฉิยาว
จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งระยะหลังไม่ใช้ เพราะมีเวลาน้อย ในที่นี้ อธิบายที่วรรค เพื่อความเข้าใจง่าย

- คั้นแน่นเมียให้เป็นเมียห้อยยาเมียแหวเข้าป่าเมียให้เมียฮอดบ้านอย่ามัวค้างเค็งทาง เพิ่น
สียันหยามหน้าินทาว่ากล่าว ผูกหมูขาวเพื่อนบ้านเขาสีกนกกล่าวขวัญ

หมายถึง เป็นภรรยาให้เป็นภรรยาจริงๆด้วยใจ อย่าทิ้งกันกลางคัน หรืออย่ากัน
ชาวบ้านเขาดิฉินินทาว่าเป็นภรรยาไม่ดี

- อย่าเป็นด้วนๆ เมาม่วนตามถนน เมียให้จนถึงเฮือนจึงว่าเป็นเมียแท้ แหวสิแหวหาเล่น
เฮือนชานบ้านผู้อื่น เขาสิดักกล่าวพื้นเมียนั้นว่าปดี

หมายถึง การเป็นภรรยาให้เป็นภรรยาจริงไม่เหมือนตอนเป็นสาว อย่าทำตัวชอบเที่ยว
สนุกสนานไปวันๆ ชอบแหวหาเที่ยวบ้านคนนั้นคนนี้ไม่ชอบกลับบ้าน ชาวบ้านดุถูกดิฉินินทาได้ง่าย

- เมียแหวหนีเมียครั้นทำงานใจถ่อยเมียบ่ค่อยช่วยสร้างเมียค้างหางศีล หมายถึง อย่า
เป็นที่ชู้เกียจ เจองานหน้อยทำเป็นไม่ไหว ไม่อยากช่วยทำมาหากิน ไม่ศีลธรรม

- เมียมีนเมียบ่าเมียหมาใจดำ เมียบรู้เวลา ตีมันตั้งเล่นแวนั้นแห่งชั่วหลาย เมียขายเมีย
ค้าหาทุน กะไคแน

หมายถึง อย่าเป็นภรรยา มีใจต่ำเหมือนสุนัข ชอบทำแต่สิ่งไม่ดีไม่งาม หาเรื่องทำแต่
ความชั่ว ให้เป็นภรรยาที่ชอบทำมาหากินค้าขายสร้างตน จะดีมาก

- เมียล่ำเมียแลสงเคราะห์ญาติพี่น้องทางกำฝายผัว หมายถึง ให้ภรรยาที่ฟังได้
สงเคราะห์ญาติทางฝายสามี ไม่รังเกียจ

- เมียคร้วเมียต้มหุงแกงแลงสุยาม สายบ่ายเที่ยงทำเลี้ยงสุผัว หมายถึง ภรรยาที่รู้จัก
งานครัว ทำอาหารการกินให้สามีกินได้

- ทำครัวกับข้าวหมดงานทานแจก รับแขกรับเจ้าเมียเข้าวัดวา

หมายถึง ภรรยาที่ารู้แบ่งข้าวปลาอาหาร รู้จักรับแขกผู้มาเยือนด้วยไมตรี รู้จักเข้าวัด
ทำบุญในบางโอกาส

- ผัวหามาเมียเมี้ยนเงินทองของใช้จ่าย เมียเจ้าเมียนาย มีแหล่งรับใช้ต่างหน้าอยู่สบาย

หมายถึง สามีเป็นหาเงินทองภรรยาให้รู้จักเก็บรู้จักใช้จ่าย จะได้ร่ำรวยเป็นภรรยาเศรษฐี
เป็นเจ้าคนนายคน มีบาริوارรับใช้มีความสุขสบาย

๔.๒.๓ คุณค่าจริยธรรมด้านการปฏิบัติตนในการใช้ชีวิตร่วมกันของสามีภรรยา

การแต่งงานนั้นสิ่งสำคัญคือการที่ชายหญิงต้องใช้ชีวิตร่วมกัน ชาวอีสานถือว่าการเข้าพิธี
บายศรีสู่ขวัญ เป็นเอกลักษณ์ของการแต่งงาน การจะใช้ร่วมกันอย่างมีความสุขนั้น การประพฤติ

ปฏิบัติตนสามีและภรรยาอย่างไรรั้นในคำส่วขวัญท่านได้กล่าวสอนเป็นข้อคิดคติธรรม ที่ประพันธ์ไว้เป็น กายกอลอน ให้จำกันได้ง่ายแทรกอยู่ในคำส่วขวัญที่ใช้ส่วขวัญแต่ครั้งของพ่อพราหมณ์ หรือหมอส่วขวัญที่ เรียกกัน ดังนี้

๑. ผัวเมียนี้กูมึงอย่าให้ว่า มีแต่ช้อยและเจ้าประสงค์เท่าชั่วชีวิต

สำนวนนี้ เป็นสำนวนที่หมอส่วขวัญทั้งหลาย หรือผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลายมักนิยมนกล่าสอน ลูกหลานในเวลาอวยพรลูกหลานเวลาเข้าพิธีแต่งงาน เพราะเป็นสำนวนที่จำง่าย และพูดอยู่ทั่วไป ท่านสอนให้เกียรติซึ่งกันและระหว่างสามีและภรรยาพูดจาอย่าใช้คำว่า กู กับมึง ซึ่งเป็นคำที่ไม่ควรกัน ให้ใช้คำแทนตัวเอง ช้อย และเจ้า ตลอดชีวิตที่อยู่ด้วยกัน

เพราะว่าสำนวนนี้ที่มีคนนิยมพูดกันมาก ก็มีสำนวนที่เหมือนกันหลายสำนวนที่แต่งเติม ดัดแปลงกันไปบ้าง แต่ยังคงสำนวนเดิมอยู่เช่น

- ผัวเมียนี้กูมึงอย่าให้ว่า บิให้เถียงด่าบ้อยคำส่มจบเข้า

หมายถึง สามี ภรรยาอย่าพูดได้กันแทนตัวด้วยคำว่า กู มึง อย่างได้เถียงกันด่ากัน อย่าได้พูดคำหยาบต่อกัน และอย่าได้เป็นคนขี้นบไม่หยุด

- ผัวเมียนี้กูมึงอย่าให้ว่า ให้ว่าช้อยและเจ้าคำนี้จึงค่อยควร อย่าได้หวนหาข้อคำปัด มาเลา หมายถึง สามี ภรรยาอย่าพูดได้กันแทนตัวด้วยคำว่า กู มึง ให้พูดแทนด้วยคำว่า ค่อย และ เจ้า สองคำจึงสมควรพูดกันอย่าได้คิดหาสิ่งไม่ดีคำพูดไม่ดีมากล่าวต่อกัน

๒. คั้นผัวเมียรื่นล้น ยอยิ่งแสนสุข ผุงมูโรคทุกข์ลีห่างไกลโรเจ้า ผัวเมียเว้าน่ากันแต่ ความม่วน มวลมูญาติพี่น้องสียอ่องว่าแต่ดี

๓. ให้ค่อยปากค่อยเว้าเข้าคำทำเพียร พวกกันเป็นเฮือนชานอยู่สบายหายฮ้อน

ท่านสอนในเวลาเข้าเียนให้รู้จักค่อยๆพูดจากัน ให้มันเพียรขยัน สร้างครอบครัวให้อยู่ดี สุขสบาย

๔. เอากันแล้วให้เจ้าพากันสร้างถางนาชุดโกน อย่าเป็นคนขี้คร้าน เห็นใกล้มือมือ

สำนวนนี้ท่านสอนว่า เมื่อเป็นสามีภรรยากันแล้ว ให้ช่วยกันสร้างทำไร่นา ให้ขยัน ช้นแข็ง อย่าได้เป็นคนเกียจคร้าน ไม่สร้างฐานะตนเอง ค่อยแต่จะหยิบฉวยเอาแต่ของผู้อื่น คำว่า “เห็นใกล้มือมือ” หมายความว่า เห็นสิ่งของผู้คนที่ใกล้มือแล้วชอบหยิบฉวยเอาเป็นของตนเอง

๕. เมียนั้นพอปานจ้าว ผัวนั้นพอปานพระ ให้พรา่เพียรผัวแก้ว

ในส่วนนี้เป็นสำนวนท่านใช้คำเปรียบเทียบในหลักการอยู่ด้วยของสามิภรรยา ภรรยาเปรียบเหมือนสามเณร สามเณรนั้นเปรียบเหมือนพระ ให้อยู่ด้วยกันศีลธรรมต่อกันเกื้อกูลต่อกัน เหมือนสามเณรอุปถัมภ์พระสงฆ์ พระสงฆ์ดูแลปกครองมีเมตตาอบรมสั่งสอนสามเณร

๖. เอากันแล้วให้เจ้าพากันสร้างถาบันถาล้าน หนีตลงไปอย่าค้ำแอ่งน้อยให้ช่วยกัน หมายความว่า เมื่อเป็นสามิภรรยากันแล้วให้ช่วยกันสร้างที่ทำมาหากินปรับปรุงพัฒนา ถึงมีกำลังไม่มากให้ค่อยๆช่วยกันทำไปอย่าท้ออย่าเกียจค้าน

๗. มือเบื่องขวาเจ้าอย่าเนียดใส่อาย มือเบื่องซ้ายเจ้าอย่าเนียดใส่น้อง ให้เจ้าปองใจสร้าง นำกันให้มันคอง

สำนวนนี้ทำสอนให้รู้จักให้มีสติ รู้จักชมอารมณ์เวลาโกรธ สามิภรรยาอยู่ด้วยกัน นานไปก็มีกระทบกระทั่งกันบ้างเป็นธรรมดา แต่ถึงจะทะเลาะกันอย่างไร อย่าลงไม้ลงมือตบตีซึ่งกันและกัน ให้รู้จักข่มใจ ให้ตั้งใจใช้กำลังในการสร้างตนสร้างครอบครัวให้มันคง

- มือเบื่องซ้ายเจ้าอย่าเนียดใส่หัว มือเบื่องขวา เจ้าอย่าเนียดใส่น้อง ให้เจ้าค่อยแต่สร้าง นำกันให้ถึกปอง ผัวเมียทำถูกต้องเงินเจ้าสิหลั่งมา อีกสำนวนที่โครงสร้างเหมือน ได้ปรับเปลี่ยน ปรับแต่งแล้วความสะดก

ผู้เป็นภรรยาอย่าได้ลงไม้ลงมือใส่กัน ให้ช่วยสร้างฐานะให้ถูกทาง หรือถูกทำนองคลองธรรม ถ้าสามิภรรยาทำมาหากินถูกต้องหรือถูกทำนองคลองธรรม เงินทองจะไหลมาเทมา ร่ำรวยในอนาคต

๘. มุดน้ำอย่าให้ได้เฮ็ดหลังฟู จกปูอย่าได้เฮ็ดแขนสั้น ผัวเมียกันอย่าได้บ้อยได้ดำ

ในสำนวนนี้เปรียบเทียบในการการทำงาน “มุดน้ำอย่าให้ได้เฮ็ดหลังฟู” แปลเป็นสำนวนไทย คำน้าอย่าทำให้เห็นแผ่นหลัง “จกปูอย่าได้เฮ็ดแขนสั้น” แปลว่า เวลาชกปูที่อยู่ในรูแล้ว พอล่วงมือจับปูอย่าทำแขนสั้น ท่านเปรียบให้เห็นถึงเวลาการทำงานสิ่งใดก็ตามเพื่อครอบครัวให้ทำด้วยความตั้งใจจริง อย่ากระทำในทำนองสุกเอาเผากิน หรือทำเพื่อให้ผ่านๆแค่นั้น ถ้าไม่ตั้งใจนอกจากจะไม่ผลออกมาที่ดีแล้วยังอาจจะทำให้เสียผลประโยชน์ หรือเสียเวลาไปเปล่าประโยชน์แถมยังได้รับความเสียหายด้วย เพราะ ลักษณะการล่วงเข้าไปจับปู ถ้าทำมือสั้นแค่ด้านหน้าก็จะถูกปูหนีบได้ แต่ทำมือยาวลึกเข้าไปเลยตัวปู จะไม่สามารถหนีบได้ แล้วจะจับได้ง่าย

๙. ผัวเมียกันฮักห่อ คือผัวถ่อเมียพาย ไปทางใดให้เจ้าบอก ให้เจ้าออกทางประตู

สำนวนนี้ท่านสอนให้สามิภรรยาให้รักกันถนอมดูแลกันช่วยกัน เปรียบเหมือนล่องแพในแม่น้ำ ให้ช่วยกันอย่านิ่งเฉย สามิเป็นคนต่อภรรยาเป็นคนพาย เวลาจะไปทางมาไหนให้บอกกล่าวกัน

และกัน และควรไปทำสิ่งที่ควร คำว่า “ให้เจ้าออกทางประตู” หมายถึง การทำในสิ่งที่ถูกต้องไม่โกหก จะออกทางประตู ถ้าทำสิ่งไม่ดี จะออกทางหน้าต่าง

๑๐. ให้เป็นผัวคูเมียทอ ผัวก่อเมียพาย ผัวฮาบ เมียหาม

สำนวน เป็นสำนวนท่านสอนเป็นคติให้ช่วยกันทำมาหากิน ให้สามีเป็นขยัน สร้างครอบครัว ภรรยาเป็นช่วยเสริมเติมแต่ง สามีฮาบหนักภรรยาก็ช่วยหาม ร่วมด้วยช่วยสร้างฐานะ

๑๑. ผีว่าแล้วกะแล้ว เมียว่าแล้ว บิให้แอ่วเที่ยงกัน บิให้เว้าความเก่า มันสเล้าให้ผิดกัน

สำนวนนี้ ท่านให้รู้จักสำรวจคำพูดจาต่อกัน สามีว่ายังไง หรือภรรยารว่าไง พอจบลงได้ก็ควรจบ อย่าพูดจารำไร และอย่านำเอาเรื่องเก่าที่ผ่านมาแล้วให้ผ่านไปไม่นำมาพูดขึ้นอีก จะทำให้ผิดใจกัน ทำให้ทะเลาะกันได้

๑๒. หนักกะชอยกันฮาบ หยาบกะชอยกันตึง ผัวเมียนี คั่นลงเรือลำเดียวกันแล้ว ผู้ผัวว่าเมียกะถอย

สำนวนนี้ท่านสอนให้อดทนถึงจะลำบากอย่างไร ให้ช่วยกันอย่าทิ้งกัน เปรียบเหมือนหาบของที่หนัก ก็ช่วยกันหาบอย่าเอาเปรียบกัน ถึงยากเข็ญอย่างไรก็อยู่สู้ด้วยกัน เปรียบเหมือนกับดิ่งในสิ่งที่มั่นคงหนักก็ช่วยกันดิ่งให้สำเร็จ เป็นภรรยาสามีกันแล้วเหมือนลงเรือลำเดียวกัน ตกลงกันแล้วให้เดินทางด้วยกันอย่าขัดกันเดียวจะไม่ถึงฝั่ง

๑๓. บิให้เป็นผัวด้ามพริ้ว เมียสาวกกะเปือ ให้เป็นผัวแก้วเมียแหวน ผัวถ่อเมียพายผัวฮาบ เมียหาม ผัวหามเมียฮาบ หนักช่วยกันหาบหยาบช่วยกันตึง, การงานมันยากเมียให้อุปุฏฐากเพียรพริ้ว ยามแลง สองแพ่งกันฮักดังตาสองก้า ผัวให้ทำตามถ่อยเมียโตสอนสั่ง โอวาทผัวกล่าวเว้าเมียเจ้าให้หล่านำ

สำนวนนี้คล้ายสำนวนที่ ๑๒ แต่เพิ่มมาคือ ท่านสอนไม่ให้สามีภรรยาทำตัวเป็นเจ้าอารมณ์ชอบทะเลาะกันประจำ ท่านเปรียบเหมือนว่าสามีชอบถือมีดพริ้ว ภรรยาถือสาวกกะเปือต่อสู่กัน, ท่านเปรียบให้อยู่ด้วยความดี อยู่ด้วยความสวยงามเปรียบสามีเป็นแก้ว ภรรยาให้เป็นแหวน,

- การงานมันยาก เมียให้อุปุฏฐากเพียรพริ้ว ยามแลง สองแพ่งกันฮักดังตาสองก้า

หมายถึง ถ้าหากการงานที่สามีทำยากลำบาก ท่านสอนว่าหลังจากสามีทำงานหนักมาทั้งวันตกเย็นมาให้ภรรยาคอยดูแลสามีให้หายเหนื่อยหายเพลีย ให้ทั้งคู่รักกันห่วงแหนกันดังดวงตาของตนเอง,

- ผัวให้ทำตามถ่อยเมียโตสอนสั่ง โอวาทผัวกล่าวเว้าเมียเจ้าให้หล่านำ

หมายถึง บางทีสามีทำตัวไม่ดีผิดไปบ้างให้ฟังคำเตือนของภรรยาบ้าง ฝ่ายภรรยาก็ให้ฟังคำเตือนของสามีเช่นกัน หรือท่านสอนให้รู้จักการให้เกียรติและรับฟังในการแสดงความคิดเห็นของกันและกันทั้งสองฝ่าย

๑๔. ฝ่ายเมียนั้นคนเดียวโดยยิต คือคนเดียวกัน สุขทุกข์ยังฮ่วมเฝ้านอนดุ่มต่อกัน

ในสำนวนนี้ กล่าวสอนว่า โบราณจาริตประเพณีนั้นท่านยิตถือว่าสามีภรรยาเป็นคนเดียวเมื่อได้อยู่ร่วมชายคากันแล้ว จะมีสุขมีทุกข์อย่างไรให้ทะนุถนอมกัน หรือตามสำนวนสุภาษิตไทยว่า ”มีสุขก็ร่วมเสพมีทุกข์ให้ร่วมต้าน”

๑๕. ให้เป็นผัวแก้ว เมียขวัญ ให้เป็นผัวค้าเมียคุณ ผัวหาบเมียหิ้ว ผัวถ่อเมียพาย^๔ ผัวแท้เมียแท้ ให้เป็นคู่สร้างคู่สม คู่แต่งคู่แปลง คั่นซิเฮ็ดซิหาอันใด ให้เว้าวาจาต่อกันก่อน

สำนวนนี้ เป็น ลักษณะคำอวยพร ที่ประกอบด้วยคติธรรมข้อคิด แปลความว่า ให้เป็นความสุขเจริญดังผัวแก้วเมียขวัญ ให้สามีผู้หาทรัพย์สินมาภรรยาเป็นผู้เก็บ ให้ทำตัวให้สามีภรรยากันจริงๆ ให้เป็นคู่สร้างคู่สม เป็นคู่สามีภรรยาที่แต่งงานกันแล้วเป็นสามีภรรยาที่ช่วยกันสร้างครอบครัวให้มั่นคง จะทำการสิ่งใด ให้ปรึกษาหารือตกลงกัน

นอกจากนี้ในพิธีแต่งงานของชาวอีสาน ในช่วงที่เจ้าบ่าวแห่ขันหมากมายังบ้านเจ้าสาว ก่อนจะขึ้นบ้านเจ้าสาว ก่อนที่จะมีบุคคลที่คอยล้างเท้าให้และประตูเงินประตูทองแล้ว ต้องเอายอดใบกล้วยอ่อนมาวาง แล้วทับก่อนหินที่ทางขึ้นบันไดหรือทางเข้าบ้าน คติตรงนี้พอสมเกียรติ นาหล่ง ได้อธิบายว่าเป็นแง่คิดระหว่างคนสองคน คือ ก้อนหินเปรียบเหมือนเจ้าบ่าว ยอดใบกล้วยอ่อนเปรียบเหมือนเจ้าสาว คนหนึ่งเข้มแข็ง คนหนึ่งอ่อนแอมาอยู่รวมกันหรือสองใจให้รวมเป็นหนึ่งเดียวให้อาศัยอยู่ด้วยกันได้ปกติสุข ด้วยการเกื้อกูลกัน

จากคุณค่าทางจริยธรรมด้านครอบครัวในคติธรรมที่ได้นำเสนอขึ้นนั้นเข้ากับหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

หลักธรรม เรื่องขรवासธรรม ๔ คือ หลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ๔ ประการ ประกอบด้วย ๑) สัจจะ หมายถึง ความซื่อสัตย์ต่อ ๒) ทมะ หมายถึง การรู้จักข่มใจ หักห้ามใจ ๓) ขันติ หมายถึง ความอดทน ต่อหน้าที่ ขยันหมั่นเพียร หาเลี้ยงชีพ ๔) จาคะ หมายถึง การเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่^๕

^๔ ดูสำนวนในข้อ ๙

^๕ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖, พ.ส. (ไทย) ๒๕/๓๑๑/๓๖๑

นอกจากหลักธรรม ๔ ข้อข้างต้นแล้ว ยังมีหัวหลักธรรมสำหรับชีวิตการครองเรือนคือ ทิศ ๖ ดังนี้ ทิศ ๖ ปัจฉิมทิศ คือ ทิศเบื้องหลังหมายถึง สามีบุตร หรือ ภรรยา ที่มีความสัมพันธ์ อยู่เบื้องหลัง หรือข้อปฏิบัติ ระหว่าง สามี ภรรยา ดังนี้

๑) ต้องยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยาของตนเอง แม้ว่าเขาจะมีฐานะหรือตำแหน่งทางสังคมเป็นอย่างไรก็ตาม หากได้แต่งงานใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันกับเราแล้ว ก็ต้องยอมรับนับถือว่าเป็นภรรยาด้วยความเต็มใจ

๒) ไม่ดูหมิ่น ดูแคลน หรือดูถูกเหยียดหยามภรรยาตน อาจเป็นเพราะสาเหตุบางประการ เช่น มีฐานะยากจน ไม่มีงานทำ

๓) ไม่ประพฤตินอกใจ สามีต้องซื่อสัตย์ต่อภรรยา ต้องรักเดียวใจเดียว ไม่มีชู้ หรือประพฤตินอกใจภรรยา

๔) มอบความเป็นใหญ่ให้ หมายความว่า สามีต้องยินยอมมอบความเป็นใหญ่ให้ภรรยาในหลายๆเรื่อง เช่น เรื่องงานบ้าน งานครัว

๕) ให้เครื่องแต่งตัว หมายความว่า สามีต้องรู้จักให้เครื่องแต่งตัวแก่ภรรยาตนในบางโอกาส

หลักทั้ง ๕ ข้อนี้เป็นหลักที่สามีพึงปฏิบัติต่อภรรยาในฐานะเป็นคู่ชีวิตของตน ในทางตรงกันข้ามเมื่อสามีกระทำต่อภรรยาอย่างนี้แล้ว ภรรยาก็ไม่ควรอยู่นิ่งเฉยต้องชวนชวายทำกิจปฏิบัติตอบต่อสามีด้วยการปฏิบัติตน ดังนี้คือ

๑) จัดการงานดี หมายความว่า สามารถดูแลกิจการงานบ้านทุกอย่างได้เป็นอย่างดี ยังสามารถจัดบ้านได้สวยงามเป็นระเบียบ ดังนั้นผู้ที่ เป็นภรรยาต้องรู้เรื่องการบ้าน การเรือนดีพอสมควรจึงสามารถจะจัดการดูแลความสะอาดภายในบ้านหรือเรือนได้

๒) สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดี เวลาที่สามีมีเพื่อนหรือแขกมาเยี่ยมเยียนที่บ้าน ภรรยาต้องรู้จักทำปฏิสันถารต้อนรับหรือปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นเป็นอย่างดี เช่น หาน้ำมาให้ดื่ม ปฏิบัติตนเรียบร้อย ไม่กล่าวเรื่องราวอันจะเป็นเหตุกระทบกระทั่งจิตใจของคนข้างเคียงสามีตน เป็นต้น

๓) ไม่ประพฤติล่วงใจสามี ภรรยาต้องมีความซื่อสัตย์ต่อสามี จริ่งใจต่อสามี ไม่มีชู้หรือนอกใจสามี

๔) รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ไว้ ทรัพย์ทุกอย่างที่สามีหามาได้ ไม่ว่าจะด้วยหยาดเหงื่อแรงกาย หรือน้ำพักน้ำแรง และมอบไว้ให้ภรรยาเก็บดูแลรักษานั้น ภรรยาจะต้องเก็บดูแลรักษา

ทรัพย์สมบัตินั้นให้เป็นอย่างดียิ่ง ไม่ใช่จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ในเรื่องที่ไม่เป็นเรื่องอันหาประโยชน์ไม่ได้ ต้องรู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัดที่สุด

๕) ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง ภรรยาไม่ควรมีความเกียจคร้าน ต้องมีความตื่นตัว ขยันอยู่ตลอดเวลา หมั่นดูแลทำความสะอาด ปัดกวาด เช็ดถูบ้านเรือนเป็นประจำ ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง อ่างนั้น อ่างนี้ จนไม่เป็นอันทำงาน^๖

หลักธรรมเรื่อง ภรรยา ๗^๗ หมายถึงลักษณะของภรรยาแบบต่างๆ จำแนกโดยคุณธรรม ความประพฤติลักษณะนิสัย และการปฏิบัติต่อสามี ๗อย่าง ประกอบด้วย

๑) วธภรรยา หมายถึง ภรรยาเยี่ยงเพชรฆาต, ภรรยาที่คิดร้าย ชื้อได้ด้วยเงิน มิได้อยู่กินด้วยความพอใจ ยินดีขายอื่น ดูหมิ่นและคิดทำลายสามี

๒) โจริภรรยา หมายถึง ภรรยาเยี่ยงโจรคือภรรยาผู้ล้างผลาญทรัพย์สมบัติ

๓) อัยยาภรรยา หมายถึง ภรรยาเยี่ยงนาย คือ ภรรยาที่เกียจคร้าน ไม่ใส่ใจการงาน กินมาก ปากร้าย หยาบคาย ใจเหี้ยม ชอบข่มสามี

๔) มาตาภรรยา หมายถึง ภรรยาเยี่ยงมารดา คือภรรยาที่หวังดีเสมอ คอยห่วงใย เอาใจใส่สามี เหมือนมารดาปกป้องบุตร และประหยักรักษาทรัพย์ที่หามาได้

๕) ภคินีภรรยา หมายถึง ภรรยาเยี่ยงน้องสาว คือภรรยาผู้เคารพรับสามี ดังน้องรัก พี่ มีใจอ่อนโยน รู้จักเกรงใจและคล้อยตามสามี

๖) สซีภรรยา หมายถึง ภรรยาเยี่ยงสหาย คือ ภรรยาที่เป็นเหมือนเพื่อน พบสามีเมื่อใด ก็ปลื้มปิติใจเหมือนเพื่อนพบเพื่อนที่จากไปนาน เป็นผู้มีการศึกษาอบรม มีกิริยามารยาท ความประพฤติดี รักดีต่อสามี

๗) ทาสีภรรยา หมายถึง ภรรยาเยี่ยงทาสี คือ ภรรยาที่ยอมอยู่ในอำนาจสามี ถูกขู่ ตะคอกเยินยอ ก็อดทนไม่โกรธตอบ^๘

มีหลักธรรมของคูชีวิต ที่จะทำให้อุสมรมมีชีวิตรอดคล่อง กลมกลืนกัน เปนพื้นฐานอันมั่นคงที่จะทำให้อยู่ครองกันไดยืดยาว เรียกว่า สมชีวิตรรม ๔ ประการ^๙ คือ ๑. สมสัทธา มีศรัทธาสม

^๖ คุรยละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/ ๑๙๘-๒๐๔/๒๐๒-๒๐๖.

^๗ คุรยละเอียดใน อัง.สตุตทก.(ไทย)๒๓/๖๐/๙๒.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), ธรรมบุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗,) หน้า ๕๑.

กัน เคารพนับถือในลัทธิศาสนา สิ่งเคารพ บูชา แนวความคิดความเชื่อถือ หรือหลักการต่างๆ ตลอดจนแนวความคิด สนใจอย่างเดียวกัน หน้าแนบเสมอกัน หรือปรับเข้าหากัน ลงกันได้ ๒. สมสีกา มีศีลสมกัน มีความประพฤติ ศีลธรรม จรรยา มารยาท พื้นฐานการอบรม พอเหมาะสมดคล่อง ไปกันได้ ๓. สมจาคา มีจาคะสมกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความโอบอ้อมอารี ความมีใจกว้าง ความเสียสละ ความพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น พอ กลมกลืนกัน ไม่ขัดแย้งบีบคั้นกัน ๔. สมปัญญา มีปัญญาสมกัน รูเหตुरुผล เขาใจกัน อย่างน้อยพูดกัน รูเรื่อง^{๑๐}

๔.๓ คุณค่าจริยธรรมด้านความสัมพันธ์

คำว่า ความสัมพันธ์ ผู้วิจัย หมายถึง การปฏิบัติตน หรือการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะผู้เป็นชายหรือสะไภ้ ที่จะต้องมีจริยธรรมในการประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะพ่อแม่ของแต่ละฝ่าย ดังนี้

๔.๓.๑ คุณค่าจริยธรรมด้านปฏิบัติตนของผู้เป็นชายต่อพ่อแม่ภรรยา

การแต่งงานในสังคมไทย หรือในสังคมอีสาน ในประเพณีนิยมส่วนใหญ่ฝ่ายชายจะอยู่ที่บ้านอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิง ดังนั้น การที่ผู้ชายจะเข้าไปเป็นสมาชิกใหม่ในบ้าน ขณะที่ทำพิธีสู่ขวัญแต่งงาน หมอพราหมณ์หรือหมอสู่ขวัญ จะมีคำสู่ขวัญจะมีคติธรรม เป็นข้อคิด ข้อปฏิบัติ การที่จะเข้าไปสมาชิกใหม่ ในฐานะลูกเขย ตามที่ได้ไปสอบถามหมอพราหมณ์ หรือหมอสู่ขวัญ และศึกษาในคำสู่ขวัญมีดังนี้

๑. เจ้าเป็นเขยให้เจ้ามีใจกว้าง อย่าอวดอ้างสรรพสิ่งอันใด

สอนให้เจ้าบ่าวที่จะเป็นลูกเขยต้องเป็นคนใจกว้าง อย่าคุยโม้อวด ถือตนเองเป็นใหญ่ หรือยกตนข่มท่าน

๒. ไส้ไก่ให้เจ้าว่าไซ้ ไส้หมาให้เจ้าว่าเส้ ไส้จิ้งจอกให้เจ้าว่าฮื้อ

หมายความว่า ภาษาอีสาน ลักษณะการออกเสียงไส้สัตว์เลี้ยงแต่ละชนิดไม่เหมือนกัน ดัง เช่น ไก่ ก็ไซ้คำไซ้ๆ หรือขิวๆ สุนัขก็ว่า เส้ ๆ วัวหรือควายก็ว่าฮื้อๆ ซึ่งให้ออกเสียงที่ถูกต้อง เมื่อสอบถาม นักปราชญ์อีสานท่านบอกว่า ท่านสอนให้เจ้าบ่าวรู้จักการใช้วาจาที่ถูกต้อง ไม่ใช่วาจา ส่อเสียดประชดประชันผู้หลักผู้ใหญ่ หรือพ่อตาแม่ยายของตน เช่น เห็นท่านเดินมา หรือนั่งอยู่ ไม่ไปพูดใส่ว่า เส้ๆ เหมือนไล่สุนัข ซึ่งเป็นอันไม่สมควร

^๙ดูรายละเอียดใน อก.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๕๕/ ๗๑-๗๒.

^{๑๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ธรรมบุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗,) หน้า ๕๒.

๓. เจ้าอย่าตื้อเตะเตี้ยวซุขลุยต่อหน้าเจ้าโคตร อย่าปากโพตสรรพสิ่งอันใด ให้เจ้ามีความเลื่อมใสดอมนางแกนไท้

สอนให้ผู้เป็นเขยรู้ในการประพฤติตนให้เหมาะสมอย่าแสดงกิริยาเกเรทำ ซุขลุยซุร้าย ต่อหน้า พ่อตาแม่ยาย หรือคนเฒ่าคนแก่ คำว่า เตะเตี้ยว หรือเน็บเตี้ยว หมายถึง การนุ่งผ้าขาวม้า หรือผ้าโสร่ง ลักษณะการนุ่งแล้วบิดเป็นเกรียวแล้วลอดระหว่างขาทั้งสองข้างไปด้านหลัง แล้วสอดไว้ ซึ่งกิริยาอาการ ที่ไม่สุภาพ ไม่เหมาะสม, อย่าพูดในสิ่งที่ไม่มีการพุดจาที่ไม่มีประโยชน์ หรือท่านสอนสำรวจมาจา ให้มีความรักใส่ใจเห็นแก่ภรรยาของตน

๔. ผู้เป็นผัวอย่าแข็งคำเว้า เห็นพ่อเฒ่าแม่เฒ่าให้ยำเกรง

หมายความว่า เป็นสามีอย่าพุดแข็งกระด้างให้เกรงใจพ่อตาแม่ยายของตนเอง

๕ ผู้เป็นเขยอย่าเสงเสียงปาก อย่าไปปากคำจา

หมายความว่า การเป็นลูกเขยอย่าใช้เสียงพุดแข่ง โต้แย้ง อย่าใช้คำพุดจาถากถาง หรือพุดจาสอเสียดเยาะเย้ย พ่อแม่ภรรยาคำว่า “เสง” ภาษา อีสานแปลว่า แข่ง หรือ การพยายามเอาชนะกัน

๖. อย่าไปแก่งว่าวงศ์ อย่าไปโก่งใสโคตร อย่าเว้าโพตค้นบ่เห็น เฮ็ดบ่เป็นให้ถามไถ่

ในสำนวนนี้ มีคติ ข้อคิดข้อปฏิบัติ อยู่ ๔ ประการ คือ ท่านสอนให้ผู้เป็นลูกเขย อย่าไปทำตัวแก่งกันวงศ์ หมายถึง อย่าไปทำตัวเป็นคนมีอำนาจบาตใหญ่ หรือทำตัวยิ่งใหญ่กว่าวงศ์ คำว่า “วงศ์” หมายถึงวงศ์ตระกูลของพ่อแม่ภรรยา “อย่าไปโก่งใสโคตร” หมายถึง ให้เป็นคนซื่อสัตย์ซื่อตรงต่อครอบครัวของภรรยา อย่าเป็นคนมีเล่ห์เหลี่ยมหลอกลวงเพื่อเอาเปรียบ หรือเอาผลประโยชน์ตระกูลภรรยามาเป็นของตน “อย่าเว้าโพตค้นบ่เห็น” หมายความว่า อย่าเป็นคนพุดอะไรเกินจริง ถ้าไม่เห็นด้วยตา หรือพุดจาลักษณะเสริมเติมแต่ง ให้เกินคำเป็นจริง ซึ่งไม่ใช่บุคลิกของลูกผู้ชาย “เฮ็ดบ่เป็นให้ถามไถ่” หมายถึง การที่ผู้เป็นเขยเข้าไปอยู่ร่วมชายคา เป็นสมาชิกใหม่ ในครอบครัวภรรยาแล้ว จะทำการสิ่งใด ควรปรึกษาผู้อยู่ก่อน หรือทำการงานสิ่งใดที่ถนัดไม่ชำนาญให้ถามขอคำแนะนำจากผู้รู้หรือพ่อแม่ ผู้อาวุโส อย่าได้ทำเองโดยพลการ จะทำให้เกิดความเสียหายต่อตนเองและครอบครัวได้

๔.๓.๒ คุณค่าจริยธรรมด้านการปฏิบัติตนของผู้เป็นสะใภ้ต่อพ่อแม่สามี

การแต่งงานในสังคมไทย ถึงแม้ว่าค่านิยมสวนใหญ่ ผู้ชายจะไปอยู่บ้านผู้หญิง แต่ก็มีบางครอบครัว ที่ต้องให้ผู้หญิงมาอยู่บ้านฝ่ายชายในชื่อที่เรียกกันว่า สะใภ้ สังคมอีสาน หรือสังคมไทย ถือว่า การมีสะใภ้เข้าอยู่ในบ้าน เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ผู้หญิงที่จะอยู่บ้านสามี ต้องมีจิตใจที่เข้มแข็งอดทนพอสมควร ตามโบราณที่ขอบพุดกัน ว่า “เอาลูกไก่ มาเลี้ยงย่า ปานเอาท่า มาไว้เรือน” เป็น

คำพูดที่ขอบกล่าวเตือน ผู้เป็นพ่อแม่ฝ่ายชาย ที่จะนำลูกสะใภ้มาอยู่ด้วยให้คิดไตร่ตรองให้ดี ถ้าเจอสะใภ้ที่รู้จักปฏิบัติตนตามครรลองก็ไม่ใช่ไรแต่ถ้าผู้เป็นตรงกันข้ามก็ทำให้ครอบครัว วนวาย ดังนั้น การสู่ขวัญ แต่งงาน ก็มีคำสอนฝ่ายหญิง ในการปฏิบัติตน กับพ่อแม่ สามี ในนามลูกสะใภ้ ด้วยเช่นกัน

๑. เจ้าเป็นลูกสะใภ้ให้เจ้าอีกแม่ผัว อย่าได้ไว้น้าว ๆ ขวัญผัวเชิงชู เจ้าผู้ฮู้นภพราชญ์วัดฟังธรรม

สำนวนนี้ท่านสอนว่า เป็นสะใภ้ให้รู้จักรักแม่ของสามี อย่าได้พูดจาติฉินนินทาลับหลัง ให้รู้จักเข้าวัดฟังธรรม นำหลักธรรมมาปฏิบัติ ดังในมงคล ๓๘ ข้อที่ ๓๐ พุทธองค์ทรงตรัสไว้ใน “กาเลน ธมมสากัจฉา” การสนทนารธรรมตามกาล นี่เป็นมงคลอันสูงสุด^{๑๑}

๒. ให้เจ้าจับหมากไว้ประสงค์แต่งกาย

สอนให้เจ้าสาวรู้จักประเพณีนิยมของคนอีสาน ในสมัยก่อนคนอีสานโดยเฉพาะคนเผ่าคนแก่นิยมเคี้ยวหมาก เมื่อแต่งสำหรับกับข้าวในช่วงเช้า นอกจากมีสำหรับกับข้าว อย่าลืมเตรียมหมาก ผลเตรียมไว้ด้วยแม่สามี ถือว่าเป็นธรรมเนียมของสะใภ้ ที่ต้องปฏิบัติของคนโบราณแม่ของสามี

๓. เจ้านี้บุญมากล้นเหลือหลาย ให้เจ้าฟังคำสอนของพ่อแม่ เถิดเผ่าแก่พร้อมพี่น้องพงษ์สาให้เจ้าฟังคำสอนตายาย พ่อแม่ ใจแผ่กว้างพี่น้องวงศ์

สำนวนนี้ เป็นลักษณะคำอวยพรแทรกด้วยคำสอนว่า จะมีบุญมากมาย หากรับฟังคำสอนหรือคำตักเตือนของพ่อแม่สามี รวมทั้งตายาย ญาติพี่น้องของตระกูลสามี

๔. ให้เคารพพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย อย่าพอกุแม่มีง สิทามาค้าขึ้น

สำนวนนี้ เหมือนสำนวนในข้อ ๓ ท่านสอนให้เคารพพ่อแม่ ตายาย ของสามี อย่าแยกแยะ ว่าไม่ใช่พ่อแม่ของตนแล้วไม่เคารพเชื่อฟัง ถ้าทำอย่างนี้ ชีวิตครอบครัวจะสุขสบาย ทำการงานอะไรก็เจริญรุ่งเรือง ทำมาค้าขึ้น

๕. เห็นผู้บ่าวอย่าตาสัมผัสตาหวาน อย่าอาจหาญ จองทอง ใส่ปู่ย่า

สำนวนนี้ท่านสอนให้ลูกสะใภ้ระมัดระวังตน เห็นชายอื่นแล้วอย่าให้ลักษณะเชิญชวน อย่าปฏิบัติตนเป็นคนไม่มีมารยาท เย่อหยิ่ง ทะนงตัว ถือดี อดดี ต่อหน้ากับพ่อแม่สามี

๖. ให้ไปคอยมาคอยเห็นแก่โคตรวงศ์ อย่าชิงโกงเถียงพ่อแม่ เห็นคนแก่ให้ปากเว้าจาไซอย่าจัญไรป้อยผีป้อยท่าผีภู อย่าซูลูเอาของบ่บอก

^{๑๑}ดูรายละเอียดใน ขุ.ส. (ไทย) ๒๕ /๒๖๙/ ๕๖๒

สำนวนนี้ท่านให้รู้ระว่างกิริยา มารยาท ในตน จะทำไรไปไหนมาไหนให้มีกิริยามารยาทที่ดีสมกับเป็นกุลสตรี ให้เห็นแก่พ่อแม่ของตน เดียวจะหาว่าพ่อแม่ไม่สั่งสอน สอนให้ทำตัวไม่เป็นคน หลอกลวงใช้วาจา โต้เถียงพ่อแม่ของสามี เห็นผู้เฒ่าผู้แก่คนชรา ให้ค่อยพูดค่อยจา บางครั้งเห็นผู้เฒ่าผู้แก่คนชรา หูตาฝ้าฟาง ทำอะไรอาจเชื่องช้าไปบ้าง ก็อย่าใช้อารมณ์ พุดจาคุดำใช้คำหยาบต่อว่าเป็นสิ่งไม่ควร และท่านให้ระมัดระวังการหยิบจับอะไรที่ไม่ใช่ของตน จำเป็นต้องใช้ ขอให้บอก อย่าหยิบจับโดยพลการ

๗. อย่าไปแสดพิศพาด อย่าประมาทปู้ยาโต

หมายถึง อย่ามีกิริยามารยาทไม่ดี คือ ในการเดินเหินอย่างไม่ระมัดระวัง มีกิริยากระโดดกระเดก ไม่เรียบร้อย หรือไปอย่างที่เราเรียกว่า ม้าดีดกะโหลก ในสำนวนสุภาษิตไทย อย่าได้ปฏิบัติตนขาดความรอบคอบ, ขาดความระมัดระวังเพราะทะนงตัวต่อพ่อแม่ของสามีของตน

๘. อย่าหัวสูงไปหมอบมาหมอบ อย่ากลับกลอกปู้ย่าวังศ์สา ยามไปยามมาให้พักให้แหวให้ อีกคือพ่อแม่โต อย่าพาโลตอแหลหลอนหลอก อย่าไปบอกเอาสิ่งเอาของ อย่าได้ผิดทำนองคลองลูกสะใภ้ กว่าสีได้ลูกเพิ่มมาแ่ง อย่าเฝ้าแข่งคำหวานโอนอ่อน

สำนวนนี้ท่านยังสอนลูกสะใภ้ ที่ไม่ได้ไปอยู่บ้านสามี แต่เมื่อมีโอกาสผ่านไปผ่านมาบ้านพ่อแม่สามี ให้แหวเยียมถามไถ่ สารทุกข์สุขดิบ อย่างรังเกียจว่าไม่ใช่บ้านตน ให้รักพ่อแม่ของสามี เหมือนกับพ่อแม่ของตนเอง แล้วท่านสอนว่า เมื่อไปเยียมเยียนครอบครัวสามีแล้ว เห็นสิ่งใดที่ถูกตาต้องใจ อย่าคิดอยากได้ โดยการพูดเลียบเคียง พุดจาโกหกหลอกลวง เอาสิ่งของที่บ้านสามี ให้ระมัดระวังอย่าไปทำอะไรไม่ดีไม่ควรผิดทำนองคลองธรรมให้เสียเกียรติการเป็นลูกสะใภ้ที่ดี ให้พุดจาอ่อนโยน มีสัมมาคารวะอย่าทำให้พ่อแม่สามีผิดหวังในตัวลูกสะใภ้ ท่านเปรียบว่า การที่จะได้ลูกชายของท่านมาเป็นสามีนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะถ้าหากท่านไม่ชอบไม่ไปสู่ขอแล้ว ก็จะได้ลูกชายท่านมาเป็นสามี ดังนั้น ควรปฏิบัติให้ดีสมกับท่านได้ไปสู่ขอ

จากคุณค่าทางจริยธรรมด้านสัมพันธ์ในคตินิยามที่ได้นำเสนอนั้นเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องโอวาท ๑๐ ประการในการเป็นแม่ศรีเรือนปรากฏในอรรถกถา อธิบายความ ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท ปุพพวรรคที่ ๔ เรื่องนางวิสาขาธัญญชย เศรษฐีผู้เป็นบิดาได้ให้โอวาทแก่นางวิสาขา ธิดาที่จะไปเป็นลูกสะใภ้สู่ตระกูล แห่งเศรษฐี ในเมืองสาวัตถีว่า

๑. ไฟในอย่านำออก หมายความว่า ไม่ควรนำความลับหรือเรื่องไม่ดีงามภายในครอบครัว ไปบอกเล่าให้คนภายนอกได้รับรู้

๒. ไฟนอกอย่านำเข้า หมายความว่า ไม่ควรนำคำนิทาว่าร้ายเสียดสีด้วยความอิจฉาริษยาจากบุคคลภายนอกมาสู่ครอบครัว อันจะเป็นเหตุให้เกิดเรื่องไม่ดีงามและความบาดหมาง

๓. พึงให้แก่คนที่ให้ หมายความว่า คนที่เคยเกื้อหนุนเอื้อเฟื้อควรมีน้ำใจไม่ตรีตอบแทนเมื่อมีผู้มาหยิบยืมข้าวของเงินทอง ควรให้แก่คนที่นำมาคืนเท่านั้น

๔. พึงอย่าให้แก่คนที่ไม่ให้ หมายความว่า คนที่ไม่เคยเกื้อหนุนเอื้อเฟื้อมีน้ำใจก็ไม่ควรทำใจกว้างหรือทำหน้าใหญ่ใจโตผู้ที่เคยหยิบยืมแล้วไม่นำมาคืน คราวต่อไปหากยังกล้ามาหยิบยืมอีก ไม่ควรให้

๕. พึงให้แก่คนที่ให้และไม่ให้ หมายความว่า การสงเคราะห์ญาติและมิตรสหาย แม้เขาจะนำมาคืนหรือไม่ก็ตามเมื่อเห็นว่าเป็นการสมควร หรือเขาเป็นคนดีควรแก่การเกื้อหนุนอนุเคราะห์ก็ควรให้

๖. พึงนั่งให้เป็นสุข หมายความว่า การนั่งในที่อันเหมาะสมควร ไม่เกะกะขวางทางไม่ต้องคอยลูกหลีกเมื่อพ่อสามีแม่สามีหรือผู้ใหญ่เดินผ่าน และนั่งเมื่อจัดการงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว

๗. พึงนอนให้เป็นสุข หมายความว่า ควรนอนที่หลังพ่อสามีแม่สามี และสามีได้เข้านอนแล้วก็ต้องตรวจดูข้าวของกลอนประตูหน้าต่างและไฟไฟให้เป็นที่เรียบร้อยทั้งจัดแจงข้าวของที่จำเป็นสำหรับหุงหาหรือใช้สอยในวันรุ่งขึ้นให้พร้อมมูลครบครัน จึงจะถือได้ว่าเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดี

๘. พึงกินให้เป็นสุข หมายความว่า ควรจัดข้าวปลาอาหารสำหรับพ่อสามีแม่สามีรวมทั้งสามีและบุตรให้เป็นที่น่ารับประทาน

๙. พึงบูชาไฟ หมายความว่า การให้ความเคารพยำเกรงสามีและบิดามารดาของสามี ตลอดจนญาติผู้ใหญ่

๑๐. พึงบูชาเทวดา หมายความว่า ให้นับถือบิดามารดาสามีและบรรพบุรุษเทวดา^{๑๒}

กุลจักริฐัตติธรรม^{๑๓} ๔ อย่าง คือการดำรงไว้ซึ่งตระกูล ประกอบด้วย ๑. อนุรักษ์เวสนา ของหายของหมด รู้จักหามาไว้ ๒. ชินณปฏิสังขรณา ของเก่าของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม ๓. ปริमितปานโกชนา รู้จักประมาณในการกิน การใช้ ๔. อธิปจสัลลวันตสถาปนา ตั้งหญิงหรือชายมีศีลธรรมเปนนพอบาน แม่เรือน

^{๑๒} คุรยละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒๕/๑๔/๘

^{๑๓} คุรยละเอียดใน อัง.จุตกก. (ไทย) ๒๑/๒๕๘/๓๗๕

วัฒนธรรม ๖^{๑๔} ผู้เป็นทายาท นอกจากจะรับทรัพย์สมบัติและวงศ์ตระกูลมารักษา สืบต่อแล้ว จะต้องรับเอาหน้าที่และคุณธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการรักษา วงศ์ตระกูล มาปฏิบัติสืบทอดไป ประกอบ ๑. อาโรคยะ รักษาสุขภาพดี มีลาภอันประเสริฐ คือความไร้โรคทั้ง จิตและกาย ๒. ศีล มีระเบียบวินัย ประพฤติดีมีมรรยาทงาม ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม ๓. พุทธานุมัต ได้คนดีเป็นแบบอย่าง ศึกษาเยี่ยงนิยมแบบอย่างของ มหาบุรุษพุทธชน ๔. สุตะ เล่าเรียนคนนคว่าให้รู้เชี่ยวชาญ ใฝ่สดับ เหตุการณ์ให้รู้เท่าทัน ๕. ธรรมานุวัติ ทำแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม ดำรงมั่นในสุจริต ทั้งชีวิต และงาน ดำเนินตามธรรม ๖. อสันทา มีความขยันหมั่นเพียร มีกำลังใจแข็งแกร่ง ไม่ท้อถอย เฉื่อยชา เพียรก้าวหน้าเรื่อยไป^{๑๕}

๔.๔ คุณค่าจริยธรรมด้านสังคม

การทำพิธีแต่งงาน โดยการสู่ขวัญบายศรีนั้น ในคำสู่ขวัญนั้นนอกจากมีคติธรรม ข้อคิด ข้อปฏิบัติของสามีภรรยาครบครันแล้ว ยังมีกล่าวถึงการปฏิบัติตนให้อยู่กับสังคมสิ่งแวดล้อมรอบข้างด้วย ไม่จะเป็นบุคคลรอบข้างญาติพี่น้องทั้งหลายเช่น

๔.๔.๑ คุณค่าจริยธรรมด้านการปฏิบัติตนต่อญาติพี่น้อง

ในการนี้จะกล่าวถึงคำสู่ขวัญที่มีข้อคิดข้อปฏิบัติจะเป็นคติธรรมคำสอนทั้งคู่ หรือทั้งเจ้าบ่าวเจ้าสาว ในคำสู่ขวัญก็จะกล่าวถึงอยู่บ้างดังนี้

๑. อย่าไปใหญ่กว่าลุง อย่าไปสูงกว่าป้าอย่าไปด่าอาวอา อย่าไปพาลพี่น้อง อย่าไปฟ้องชุมแขง

สำนวนนี้ท่านสอนเรื่องการปฏิบัติตนต่อ ญาติพี่น้องของแต่ละฝ่าย อย่าได้ทำตัวเป็นคนไม่มีสำมาคารวะต่อครอบครัวของลุงป้า ญาติผู้ใหญ่ ทำตัวไม่เกรงกลัวไปทำอำนางมาดใหญ่นั้นไม่ควร อย่าได้ไขว่จากกล่าวหา จงจาบในสิ่งไม่ได้ อย่าได้ไปพาลหาเรื่องหาราวกับญาติพี่น้อง และอย่าได้ ไปนินทากล่าวร้ายญาติพี่น้อง อีกฝ่ายให้คนอื่นฟัง หรือสุภาพชิตไทย ที่กล่าวว่า ไฟในห้ามออก ไฟนอกห้ามเข้า

๒. เถิงเดือนดำเจ้าอย่าเที่ยวเล่นยามค่ำ เเฮือนหลังตำนันแม่นเเฮือนอา ชายคาสูงหลังใหญ่ กะทอดใส่ป่านลม หลังกลมนั้นเเฮือนพ่อ เกยขานต่อหลังสูงเเฮือนลุงและเเฮือนป้า

^{๑๔} คุรยละเอียดใน ชุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๘๔/๒๗

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) ธรรมบุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗,) หน้า ๕๗.

สำนวนนี้ คล้ายกับสำนวนในข้อหนึ่ง แต่สำนวนนี้ท่านเน้นในเรื่องความเกรงใจ ให้เกียรติ ลุงป้า น้า อา ที่อยู่บริเวณรอบบ้าน จะทำการสิ่งใด ให้ระมัดระวังอย่าให้มีผลกระทบบ้านข้างๆ ให้ได้รับความเดือนร้อนให้รู้จักเกรงใจให้ความเคารพ จึงกล่าวเตือนให้รู้ว่ำนั่นบ้านหลังนั้นหลังนี้ บ้านหลังสูง บ้านหลังต่ำ เป็นบ้าน ป้าบ้านลุง บ้านอา

๓. ได้กินขึ้นให้เจ้าส่งเฮือนอา ได้กินปลาให้เจ้าส่งเฮือนป้า

สำนวนนี้ท่านกล่าวสอนให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลญาติพี่น้อง ท่านเปรียบว่า ได้เนื้อได้ ปลาหรืออาหารดีๆมา นำไปแบ่งลุงป้า น้าอา ญาติพี่น้อง ที่พอจะแบ่งได้ ให้กินด้วยกันสร้างความสามัคคีในหมู่ญาติพี่น้อง สร้างความสัมพันธ์ในฐานะ เข้าไปเป็น เขย สะใภ้ ในตระกูลนั้น ท่านจะได้รักใคร่เอ็นดู นอกจากอาหารแล้วสิ่งของ หรือทรัพย์สินบางอย่าง ที่พอเกื้อกูลได้ก็ควรทำ

๔. ให้ฟังคำสอน ตายายพ่อแม่ ใจแผ่กว้างพี่น้องวงศ์ศา

สำนวนนี้ ก็คล้ายกับสำนวนที่ ๔ คือท่านสอน เขยสอนสะใภ้ อย่าได้เป็นคนใจแคบ ต่อญาติพี่น้อง ให้มีใจกว้างเอื้อเฟื้อ ต่อตระกูล ของสามี หรือ ภรรยา ที่สมควรทำได้

๔.๔.๒ คุณค่าจริยธรรมด้านการปฏิบัติตนต่อชุมชนสังคม

ชีวิตครอบครัวเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต การแต่งงานเป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ในการก้าวสู่การเติบโตเป็นผู้ใหญ่มีความรับผิดชอบมากขึ้น การที่จะมีครอบครัวจะอยู่ปกติสุข สิ่งแวดล้อมรอบข้างก็มีความสำคัญ การอยู่กับสังคม การปรับตัวให้อยู่กับสังคม ท่านก็กล่าวสอนในคำสุภาษิตด้วยเช่นกัน ดังนี้

๑. มีผิวแล้วให้ถ่มใจเก่า^{๑๖} เหล้าไหน้อยให้เจ้าหย่าผุ่ไฟร์ เหล้าไหใหญ่ให้เจ้าหย่าขุน

ในสำนวนนี้ท่านได้บอกกล่าวในเรื่อง การปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมกับสังคม โดยท่านได้เปรียบเทียบให้รู้การต้อนรับขับสู้แขกผู้มาเยือน คำว่า “หย่า” ภาษาอีสานแปลว่า แจกจ่ายให้เท่าๆกัน ในสังคมสมัยโบราณในชนบท นิยมดื่มสุราสาโท หรือ เหล้าต้มที่บรรจไว้ในไห จึงได้กล่าวว่า “เหล้าไหน้อยให้เจ้าหย่าผุ่ไฟร์ เหล้าไหใหญ่ให้เจ้าหย่าขุน” หมายความว่า การต้อนรับขับสู้แขกผู้มาเยือนให้ต้อนรับตามแต่สถานะของผู้มาเยือน สุราไหเล็กก็ต้อนรับบรรดาหมู่ไฟร์ให้เท่าเทียมกัน สุราไหใหญ่ก็ต้อนรับบรรดาขุนนางผู้ใหญ่ เป็นต้น คือหมายถึง ให้มีน้ำใจต้อนรับแขกผู้มาเยือนให้ตาม

^{๑๖} คุณค่าจริยธรรมด้านการปฏิบัติตนของเจ้าสาว

สภาวะของตน มีอะไรก็ตามต้อนรับกันตามแต่สถานะทั้งเจ้าบ้านและผู้มาเยือน โดยให้มีเสมอภาคกัน^{๑๗} ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ตามสุภาษิต ของไทยภาคกลางนั้น

๒. วันศีลให้สมมาดอกไม้มื้อ ปีใหม่ให้สมมาพวงผู้เฒ่า ลุงป้ายาย

ในสังคมไทยสมัยโบราณ ปีใหม่ของคนไทย คือ เทศกาลสงกรานต์ ในสงกรานต์ตามคตินิยมโบราณ นิยมสรงน้ำพระและผู้อาวุโสอันเป็นการแสดงความเคารพและความกตัญญู เพื่อความเป็นสิริมงคล ท่านจึงสอนให้รู้จักการปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมกับสังคมตาม วัฒนธรรมประเพณี คำว่า “สมมา” หมายถึง ขอขมา, ขอขมาลาโทษ พอถึงเทศกาลปีใหม่ ไหว้ขอขมาลาโทษผู้หลักผู้ใหญ่ ตามวัฒนธรรมประเพณี ของสังคมไทย ถ้ายุคปัจจุบัน คือเป็นนำของขวัญไปมูทิตาสักการะผู้หลักผู้ใหญ่ ในตระกูลหรือผู้ปกครองบ้านเมือง หัวหน้างานที่เคารพนับถือในโอกาสต่างๆ เป็นต้น

๓. เถิงเดือนดำเจ้าอย่าเที่ยวเล่นยามค่ำ เอือนหลังตำนานแม่นเอือนอา ชายคาสูงหลังใหญ่ กะทอดใส่ป่านลม หลังกลมนั้นเอือนพ่อ เกยขานต่อหลังสูงเอือนลุงและเอือนป้า^{๑๘}

สำนวนนี้นอกจากท่านจะกล่าวสอนในเรื่องการจริยธรรมด้านการปฏิบัติตนต่อญาติพี่น้องแล้วยังเป็นการสอนให้รู้จักการอยู่ร่วมสังคมโดยปกติสุข ไม่เบียดเบียนกัน ในสังคมชุมชนชนบทบ้านเรือน ติดกันแต่ไม่ใช่ญาติกัน แต่เรียกกันตามสภาวะของอายุ ผู้อายุมากกว่า เรียกว่าลุงป้า อายุไล่เรียงกัน กันเรียกอา อายุ่น้อยกว่า ก็เรียกกันว่าน้า เป็นการให้เกียรติกัน ดังนั้น การที่จะทำการสิ่งใดก็ควรอย่าให้กระทบกระเทือน บ้านเรือนรอบข้าง ไม่ให้ผิดใจกัน เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง เป็นเรื่องราวทำให้ อยู่ร่วมกันในสังคมไม่เป็นปกติสุข

๔. รู้จักเกรงขามย่านผัวตนตามฮีด บให้ผิดแบบเบื่องเมืองบ้านพื้นสอน

สำนวนนี้ ท่านให้รู้จักปฏิบัติตนให้ตามวัฒนธรรมจารีตประเพณี ตามคำบอกกล่าวตามคำบอกกล่าวของผู้เฒ่าผู้แก่ ที่ได้ปฏิบัติกันมา อย่าได้ขัดได้ขวาง ชุมชนชาวบ้านนิยมปฏิบัติอย่างไร ก็ควรปฏิบัติตาม เช่น งานบุญประเพณีต่างๆ เป็นต้น

๕. ให้เจ้าได้สืบเชื้อพ่อแม่แทนเอือน ถึงปีเดือน ฝน ฮ่วยฮ้องฮ่า ๗,๘ คำ ให้เจ้าอยู่จำศีล วัน ๑๔,๑๕ คำให้เจ้ายินดีตักบาตร อย่าให้ขาดทานศีล

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาพิพัฒน์, อายุ ๔๓ ปี พรรษา ๓๓ จต.โพนทอง (ธรรมยุต) ตำบลโพนทอง อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

^{๑๘} คุณค่าจริยธรรมด้านการปฏิบัติตนต่อญาติพี่น้อง

สังคมไทย เป็นสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก มาตั้งบรรพบุรุษ ดังนั้น ท่านจึงสอนให้ รู้จักปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมกับสังคมชาวพุทธ โดยการสอนให้รู้จักทำบุญให้ทานใส่บาตร ยามเช้า ถึงเทศกาลเข้าพรรษา ให้เข้าวัดฟังธรรม รักษาศีลอุโบสถในวันธรรมสวนะ ตามแนวทางที่พ่อแม่บรรพบุรุษได้ปฏิบัติมา ให้เรารักษาไว้สืบต่อไป

จากคติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนสร้างคุณค่าทางจริยธรรมอันดีในด้านสังคม ในทางพระพุทธศาสนาพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายไว้ใน หนังสือธรรมบุญชีวิต ว่า

พรหมวิหาร ๔^{๑๙} คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพระพรหม ๔ อย่าง ต่อไปนี้

๑. เมตตา ความรัก คือ ความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

๒. กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

๓. มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็มีใจแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงามและประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยส่งเสริมสนับสนุน

๔. อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามเป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคง เทียงตรงดุจตาชั่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมทั้งวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม

สังคหัตถ์ ๔^{๒๐} คือ การปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์ หรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ดังต่อไปนี้

๑. ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ ด้วยปัจจัยสี่ ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

๒. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สามานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

^{๑๙} คุรุรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๓๑๖ – ๓๒๔.

^{๒๐} คุรุรายละเอียดใน ที.ปา (ไทย) ๑๑/๒๑๑/๑๗๑-๑๗๒.

๓. อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้วยร่างกาย และชวนชวาย ช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

๔. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอกับต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข้ปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน หรือ ช่วยด้วยทุนด้วยของ หรือความรู้; ช่วยด้วยถ้อยคำ; ช่วยด้วยกำลังงาน; ช่วยด้วยการร่วมเผชิญและแก้้ปัญหา

การอยู่เป็นส่วนร่วมที่ดีของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้หมู่ชนอยู่ร่วมกันด้วยดี มีธรรม คือ หลักความประพฤติ ดังนี้

นาถกรณธรรม ๑๐^{๒๑} คือ ธรรมที่ ด้วยการประพฤติธรรมสำหรับสร้างที่พึ่งแก่ตนเองทำตนให้เป็นที่พักของตนได้ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบตนเอง ไม่ทำตัวให้เป็นปัญหาหรือเป็นภาระถ่วงหมู่คณะ หรือหมู่ญาติ ประกอบด้วย

๑. ศีล ประพฤติดีมีวินัย คือ ดำเนินชีวิตโดยสุจริต ทั้งทางกาย ทางวาจา มีวินัยและประกอบสัมมาชีพ

๒. พาหุสัจจะ ได้ศึกษาศดับมาก คือ ศึกษาเล่าเรียนสดับตรับฟังมาก อันใดเป็นสายวิชาของตน หรือตนศึกษาศิลปวิทยาใดก็ศึกษาให้ชำรุด มีความเข้าใจกว้างขวางลึกซึ้ง รู้ชัดเจนและใช้ได้จริง

๓. กัลยาณมิตตตา รู้จักคบคนดี คือ มีกัลยามิตร รู้จักเลือกเสวนาเข้าหาที่ปรึกษา หรือผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี เลือกสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับและถ้อยเยี่ยงอย่างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี ซึ่งจะทำให้ชีวิตเจริญงอกงาม

๔. โสวจิตสตา เป็นคนที่พูดกันง่าย คือ ไม่ดื้อรั้นกระด้าง รู้จักรับฟังเหตุผลและข้อเท็จจริง พร้อมทั้งจะแก้ไข้ปรับปรุงตน

๕. กิงกรณียะสุ ทักขตา ชวนชวายกิจของหมู่ คือ เอาใจใส่ช่วยเหลือธุระและกิจการขอชนร่วมหมู่คณะ ญาติ เพื่อนพ้อง และของชุมชน รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองหาวิธีดำเนินการที่เหมาะสมทำได้ จัดได้ ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

๖. ธรรมกามาตา เป็นผู้ใคร่ธรรม คือ รักธรรม ชอบการศึกษา ค้นคว้า สอบถามหาความรู้หาความจริง รู้จักพูด รู้จักรับฟัง สร้างความรู้สึกลึกสนิทสนมสบายใจ ชวนให้ผู้อื่นอยากเข้ามาปรึกษาและร่วมสนทนา

^{๒๑} ดูรายละเอียดใน ที.ปา (ไทย) ๑๑/๓๔๕/ ๓๕๘-๓๕๙.

๗. วิริยารัมภะ มีความเพียรขยัน คือ ขยันหมั่นเพียร พยายามหลีกเลี่ยงความชั่ว ประกอบความดี บากบั่น ก้าวหน้า ไม่ย่อท้อ ไม่ละเลยทอดทิ้งธุระหน้าที่

๘. สันตุฏฐี มีสันโดษรู้พอดี คือ ยินดี พึงพอใจแต่ในลาภผล ผลงานและผลสำเร็จ ต่างๆ ที่ตนสร้างหรือแสวงหามาได้ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนเองโดยทางชอบธรรม และไม่มัวเมาเห็นแก่ความสุขทางวัตถุ

๙. สติ มีสติคงมั่น คือ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการทำ คำที่พูด กิจที่ทำแล้วและที่จะต้องทำต่อไปได้ จะทำอะไรก็รอบคอบ รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ผลิผลาม ไม่เลินเล่อ ไม่เลื่อนลอย ไม่ประมาท ไม่ยอมถดถอยในทางผิดพลาด ไม่ปล่อยปละละเลยทิ้งโอกาสสำหรับความดีงาม

๑๐. ปัญญา มีปัญญาเหนืออารมณ์ คือ มีปัญญายังรู้เหตุผล รู้ดี รู้ชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักพิจารณาวินิจฉัยด้วยใจเป็นอิสระ ทำการต่างๆ ด้วยความคิดและมีวิจารณ์ญาณ^{๒๒}

สารานิยธรรม ๖^{๒๓} (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) ในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึงปฏิบัติตามหลักการอยู่ร่วมกัน ๖ ประการคือ

๑. เมตตาการุณยธรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวิจิตรธรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน หรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตาเมตตากรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔. สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ธรรมบุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗,) หน้า ๒๑-๒๓.

^{๒๓} ดูรายละเอียดใน (ไทย) วิ.ป.(ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘ , ที.ปา (ไทย) ที.ปา (ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๒๑-๓๒๒, ๑๑.ฉก.ก.(ไทย) ๒๒/๑๒/๔๒๗-๔๒๘)

๕. สีสสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖. ทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน^{๒๔}

จากคติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานในบริบทของหมอสู่ขวัญที่นำมาวิเคราะห์ห่ออธิบายความก่อให้เกิดเห็นคุณค่าทางจริยธรรมนำสู่การประพฤติปฏิบัติในจารีตประเพณี ที่บรรพบุรุษชนรุ่นหลังได้สืบสานมาแต่อดีตถึงปัจจุบัน ในส่วนนี้จากการลงวิจัยเชิงลึกสัมภาษณ์บุคคลทั่วไปหรือบุคคลที่ครอบครองเครื่องแต่งงานมายาวนาน ทั้งหมด ๗ คู่ ผลจากการสัมภาษณ์ทำให้เห็นคุณค่าในคติธรรมคำสอนในคำสู่ขวัญในพิธีกรรมการแต่งงานส่งผลต่อการปฏิบัติการครองคู่ครองเรือนได้ชัดเจนได้ ดังนี้

๑. สัมภาษณ์ พ่อบัวลา ล้นเหลือ อายุ ๙๐ ปี แม่ทองสรระ ล้นเหลือ อายุ ๘๕ ปี อาศัยอยู่ บ้านเลขที่ ๘ หมู่ ๒ บ.ห้วยบงเหนือ ต.ห้วยบง อ.เมือง จ. ชัยภูมิ แต่งงานใช้ชีวิตกันร่วมมา ๗๐ ปี ท่านทั้งสอง ให้สัมภาษณ์ว่า สิ่งที่ได้ในคำสู่ขวัญที่ได้เข้าพิธีแต่งงานและนำมาปฏิบัติตนอยู่ด้วยกันจน ๗๐ ปี นั้น คือ คิดที่ว่า “ ผัวเมียนี้กูมีงอย่าให้ว่า บให้เถียงด่าป้อยคำสัจจบเข้า” ท่านทั้งสองบอกว่าอยู่ด้วยกันไม่เคยพูดคำหยาบใส่กัน ไม่เคยทะเลาะกัน ถึงแม้จะมีความไม่พอใจกันบ้างแต่ไม่เคยที่พูด กูมีงใส่กัน เพราะถ้าพูดอย่างนั้น คือการด่ากันเลยทีเดียว จะทำให้เกิดการทะเลาะกันอย่างรุนแรง จึงอยู่ด้วยกันมาจนปานนี้

๒. สัมภาษณ์ พ่อยอง เพียรยิ่ง อายุ ๘๔ ปี แม่ทองสรระ เพียรยิ่ง อายุ ๘๔ ปี อาศัยอยู่ บ้านเลขที่ ๑๘๑ หมู่ ๗ บ.หนองหิน ต.ห้วยบง อ.เมือง จ. ชัยภูมิ แต่งงานใช้ชีวิตร่วมกันมา ๖๕ ปี

แม่ทองสรระ เพียรยิ่ง บอกว่าสิ่งที่ปฏิบัติตนมาหลังแต่งงานจนปัจจุบัน คือ”การรับประทานอาหาร จะไม่เคยรับประทานก่อนผู้เป็นสามี ปฏิบัติมาจนเคยชิน พ่อแม่บอกไว้เลยปฏิบัติมาถึงทุกวันนี้” ซึ่งตรงกับ ข้อความคิดที่ว่า “ถึงเมื่อยามกินข้าวให้ผัวแพงกินก่อน สามคำแล้วจึงจ้านางหล่าจั่งค่อยกิน” “สำหรับเหตุผลนั้นแม่ไม่รู้ แต่ถูกสอนมาอย่างนี้ น่าเป็นให้เกรียติผู้เป็นสามี”

๓. สัมภาษณ์ พ่อถนอม ศรีใส อายุ ๘๗ ปี แม่หล่า ศรีใส อายุ ๘๔ ปีอยู่บ้านเลขที่ ๑๓๖/๑ หมู่ ๖ บ.สำโรงโคก ต.กุดน้ำใส อ.จัตุรัส จ. ชัยภูมิ ประชาชนทั่วไป แต่งงานใช้ชีวิตมาร่วมกันมา ๖๕ ปี สิ่งที่ปฏิบัติมาตลอดในชีวิตการครองเรือน คือ “การไม่ถือสา กัน ไม่ว่าจิงใดแล้วกะแล้วบได้

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ธรรมบุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗,) หน้า ๒๔-๒๕.

ถือความเก๋ ถ้าไม่พอใจ หรือเดินหนี” นั้นหมายถึง คติธรรมในคำสู่ขวัญ ที่กล่าวว่า “ผัวว่าแล้วกะแล้ว เมียวว่าแล้ว บิให้แอวเที่ยงกัน บิให้เว้าความเก๋ มันสิเล่าให้ผิดกัน” นอกจากนี้ พ่อพ่อนอม ศรีใส ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “แต่ก่อนตนเองภรรยาไม่มีฐานะร่ำรวยที่เรานามีน้อยสิบกว่าไร่ ปัจจุบันมีที่ไร่นามีร้อยกว่าไร่ หลังจากแต่งงาน ก็ขยันทำงานไม่หยุดหย่อน จนมีเงินซื้อที่นาเพิ่มเติม จากการทำการเกษตรกรรมอย่างเดียว โดยสุจริต ไม่คดโกงผู้ใด” ด้วยเหตุนี้ท่านถือคติว่า “ทำอย่างไรจะทำครอบครัวมีความสุขมีเงินทองเลี้ยงภรรยาและลูก ส่วนภรรยาก็คอยช่วยตีนช่วยมือ บ่เคยขัดกัน” จากคำสัมภาษณ์ของคนทั้งสอง เข้ากับคติธรรมที่ว่า “เอากันแล้วให้เจ้าพากันสร้างถางนาขุดโคน อย่าเป็นคนขี้คร้าน เห็นใกล้มือ”, ให้เป็นผัวดูเมียหอ ผัวก่อเมียพาย ผัวฮาบ เมียหาม

นอกจากนั้นในการสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่จะให้สัมภาษณ์ในทำนองเดียวกัน คือจะพยายามไม่ทะเลาะกัน โดยการใช้คำพูดจาดีต่อกัน และจะไม่พยายามทำเรื่องไม่ดีต่อกัน ให้เกรียติซึ่งกันและ ซึ่งตรงกับคติธรรมในคำสู่ขวัญที่เคยถูกสั่งสอน คือ ผัวเมียนี่กูมึงอย่าให้ว่า มีแต่ข่อยและเจ้าประสงค์เท่าชั่วชีวัน, ผัวเมียนี่กูมึงอย่าให้ว่า บิให้เถียงคำป้อยคำส้มจมบ่เขา, ผัวเมียนี่กูมึงอย่าให้ว่า ให้ว่าข่อยและเจ้าคำนี้จั่งค่อยควร อย่าได้หวนหาข้อคำบ่ตีมาเลา, มุดน้ำอย่าให้ได้เฮ็ดหลังฟู จกบุดอย่าได้เฮ็ดแขนสั้น ผัวเมียนี่อย่าได้ป้อยได้คำ, ผัวว่าแล้วกะแล้ว เมียวว่าแล้ว บิให้แอวเที่ยงกัน บิให้เว้าความเก๋ มันสิเล่าให้ผิดกัน, หนักกะชอยกันฮาบ หยาบกะชอยกันดิง ผัวเมียนี่ คั่นลงเรือลำเดียวกันแล้ว ผู้ผัวว่า เมียกะถอย, บิให้เป็นผัวด้ามพรว้า เมียสาบกะเบือ ให้เป็นผัวแก้วเมียแหวน

๔.๕ คุณค่าในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี

๔.๕.๑ คุณค่าในการสืบสานการเป็นหมอสู่ขวัญในท้องถิ่น

ในสังคมปัจจุบัน สังคมไทย โดยเฉพาะชาวภาคอีสาน ตามที่ได้ลงพื้นที่วิจัยสอบถามหมอสู่ขวัญ ยังนิยมประกอบทำพิธีสู่ขวัญบายศรีอยู่ทุกพื้นที่ในจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งในปัจจุบันจะนิยมประกอบพิธีอยู่สองงาน หลักๆ คืองานแต่งงาน และงานบวชนาค นอกนั้นก็จะมี นักเรียน นักศึกษา ที่เรียนจบการศึกษาหรือต้อนรับนักเรียน นักศึกษาเข้าเรียนใหม่ตามสถานศึกษาต่างๆ บ้างแล้วแต่โอกาส บางท่านก็ได้มีโอกาสได้สู่ขวัญบายศรี เจ้านายผู้หลักผู้ใหญ่มาเยี่ยมเยียน หรือมารับตำแหน่งใหม่ แต่ก็มีไม่มากนัก นานๆ จะมีสักครั้งหนึ่งบางท่านก็ได้บอกว่า ก็จะมีโอกาสได้สู่ขวัญข้าว ในบุญเดือนสาม คือบุญประเพณีข้าวเปลือก แต่ก็จะมีเพียงไม่กี่หมู่บ้านที่ยังรักษาประเพณีนี้อยู่

จากการลงพื้นที่วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกสัมภาษณ์ผู้เป็นหมอสู่ขวัญและนักวิชาการด้านวัฒนธรรมในการที่สืบสานการเป็นหมอสู่ขวัญให้มีอยู่ในท้องถิ่นได้อย่างไรให้มีคุณค่าในการสืบสานการเป็นหมอสู่ขวัญในท้องถิ่น ก็พอสรุปได้ว่า

๑. ให้พยายามหาบุคคลที่สมควรสืบสานการเป็นหมอสู่วัยเพิ่มมากขึ้นแต่ก่อน เพราะแต่ท่านจะสอนให้บุคคลเดียวไว้เป็นสืบสานตำราของตนเอง หรือมรดกของตนเองเท่านั้น
๒. เปิดสอนเป็นสำนักหรือตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้สู่วัยบายศรีในชุมชน
๓. ให้แสดงผลการเป็นหมอทำขวัญบายศรีว่ามีดีอย่างไรแม้กระทั่งผลของรายได้ที่พอจะเป็นรายได้เสริมในครอบครัวได้และความเคารพ การให้เกียรติในสังคมชุมชน^{๒๕}
๔. ปรับปรุงตำรา โดยการคัดจากสิ่งที่ได้จากบรรพบุรุษที่เขียนด้วยลายมือสืบทอดกันให้พิมพ์จัดเป็นเอกสารตำราเผยแพร่
๕. จัดให้บันทึกเป็น ซีดี วีซีดี เผยแพร่
๖. จัดตั้งเป็นชมรมหมอสู่วัยขึ้น เพื่อยกระดับการเป็นหมอทำขวัญนั้นมีศักดิ์ศรีมีคุณภาพ ในสังคม^{๒๖}
๗. จัดให้มีการสัมมนาการสู่วัยบายศรีการเผยแพร่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของหมอสู่วัยให้มองเห็นคุณค่า ให้การรักษาวัฒนธรรมประเพณีสู่วัยบายศรี ยกย่องเพิ่มความให้ศักดิ์สิทธิ์ ให้การสู่วัยบายศรีเป็นไปในระบบทิศทางเดียวกัน ไม่ต่างคนต่างทำ^{๒๗}
๘. จัดการให้มีแข่งขันประกวดการสู่วัยบายศรีของหมอสู่วัยขึ้นภายในจังหวัด เพื่อส่งเสริมให้การเป็นหมอสู่วัยนั้นตื่นตัว ให้สังคมมองเห็นคุณค่า ช่วยรักษาสืบสานการเป็นหมอสู่วัยในท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างคุณค่าทางสังคม^{๒๘}
๙. ส่งเสริมให้ในระบบราชการให้มองเห็นศิลปะการประเพณีการสู่วัยบายศรี จัดให้มีพิธีสู่วัยบายศรีขึ้นในกระบวนการจัดงานต่างๆ เช่น งานต้อนรับบุคคลที่เข้ารับตำแหน่งทางราชการหรืองานเกษียณอายุจากราชการ เพราะทุกวันนี้ จะไม่ค่อยนิยมสู่วัยบายศรีเหมือนในอดีต ซึ่งปัจจุบันนิยมจะจัดงานเลี้ยงใหญ่โต เลี้ยงสุราอาหาร ร้องเพลงคาราโอเกะกันอย่างสนุกสนาน

^{๒๕} สัมภาษณ์ พ่อดอกไม้ บำรุงแนว, อายุ ๗๑ ปี หมอสู่วัย อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๓๙ หมู่ ๘ บ้านหนองสระแบง ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายพิชัย พรหมมุข, อาศัยอยู่ที่ ๒๔๔๑/๑๔๕ หมู่ ๗ บ.ราชฤกษ์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ชัยภูมิ ข้าราชการบำนาญประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายสมชัย เคนจตุรัส, ข้าราชการบำนาญ ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอหนองบัวระเหวจังหวัดชัยภูมิ, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายณรงค์ศักดิ์ อ้อทอง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ, ๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๑

๔.๕.๒ คุณค่าในการรักษาประเพณีการแต่งงานในท้องถิ่น

ประเพณีการแต่งงานของสังคมไทยโดยเฉพาะคนอีสานนั้นในอดีตจนถึงปัจจุบัน การเข้าพิธีสู่ขวัญบายศรี ถือว่าเอกลักษณ์ เป็นจุดเด่นเป็นจุดสำคัญในกระบวนการพิธีกรรมการแต่งงาน ถ้าเรียกตามภาษาสมัยใหม่ว่า เป็นโลโก้ของงาน คู่บ่าวสาว จะแต่งงานกันจะได้เข้าพิธีสู่ขวัญบายศรี จึงจะได้ถือเข้าแต่งงานกันหรือพิธีวิวาห์ ถ้าเปรียบเทียบกับประเพณีไทยภาคกลางก็คือพิธีรดน้ำสังข์นั่นเอง การแต่งงานในสังคมชาวอีสานในปัจจุบัน โดยเฉพาะในจังหวัดชัยภูมิ ที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่วิจัย ประเพณีการแต่งงานยังคงมีการมีพิธีสู่ขวัญบายศรีอยู่เป็นหลัก ในสังคมชนบท แต่กระบวนการอาจจะมีปรับเปลี่ยนไปบ้างตามความสังคมยุคใหม่ ถ้าเป็นการแต่งงานระหว่างคู่บ่าวสาวที่มีถิ่นกำเนิดในชุมชนเดียวกันหรือชาวอีสานด้วยกัน จะจัดทำพิธีสู่ขวัญบายศรี โดยเป็นวัฒนธรรมอยู่แล้ว แต่ก็มีอยู่บ้างในบางส่วน ที่ไม่นิยมอยากจะทำ และเริ่มจะมีมากขึ้นเรื่อยๆ ในสังคมเมืองโดยเฉพาะการแต่งงานในระดับคนชั้นสูงในสังคม จะจัดพิธีแต่งงานโดยวิวัฒนาการจากสังคมธุรกิจยุคปัจจุบัน คือการจัดโดยให้ผู้รับเหมาจากโรงแรม หรือ บริษัทที่ดำเนินการเรื่องนี้โดยเฉพาะ จะไม่มีพิธีการสู่ขวัญบายศรี จากการสัมภาษณ์สอบถามนักวิชาการผู้ทรงคุณในด้านวัฒนธรรมประเพณี และวิเคราะห์ถึงเหตุผลที่คู่แต่งงานไม่นิยมจัด พิธีสู่ขวัญบายศรีในการแต่งงาน พอสรุปได้ว่า

๑. คู่แต่งงานนั้นมีตำแหน่งทางสังคมสูง ซึ่งปัจจุบันคนชุมชนชนบทอีสานมีการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ได้รับราชการมียศมีตำแหน่งทางสังคม จึงไม่นิยมจัดพิธีสู่ขวัญบายศรีจัดการแบบประเพณีแบบภาคกลาง เพื่อความเหมาะสมกับฐานะถือว่ามีเกียรติในสังคม

๒. คู่แต่งงานนั้นบางฝ่ายอาจจากพื้นที่ภาคอื่นจึงไม่ได้จัดทำพิธีสู่ขวัญบายศรีขึ้น ด้วยความเกรงใจ และเอาใจผู้ที่มาจากพื้นที่อื่น

๓. เหตุผลเพราะคนอีสานได้เดินทางไปทำมาหากินในพื้นที่อื่นโดยเฉพาะสังคมการขายแรงงานคู่แต่งงานบางคู่จะอยู่ด้วยกันมาก่อนใน มีโอกาสได้กลับมาบ้านก็บอกกล่าวญาติพี่น้องให้รับรู้ จะจัดการแค่การผูกข้อมือรับขวัญและบอกกล่าวให้ญาติพี่น้องรับรู้เท่านั้น ซึ่งก็มีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ เช่นกัน

๔. เหตุผลทางเวลาด้านความสะดวกกรณีนี้การจัดงานพิธีแต่งงานโดยอาศัยจัดจ้างให้ผู้รับเหมาการจัดการแต่งงานจากบริษัท หรือโรงแรมจัดการให้

๔.๕.๓ คุณค่าในการปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีสู่คนรุ่นใหม่

จากข้อ ๔.๖.๑ และ ๔.๖.๒ เมื่อทำการวิจัยเรื่องนี้ที่จะมองให้ถึงคุณค่าในการรักษาประเพณีการแต่งงานในท้องถิ่นจึงสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับวัฒนธรรมประเพณีที่มีอยู่แต่ดั้งเดิมของบรรพบุรุษ กับสังคมยุคใหม่ จากผลงานวิจัยข้างต้น พิธีการสู่ขวัญบายศรีแต่งงานในสังคมปัจจุบัน มีแนวโน้ม ในการจัดทำพิธีสู่ขวัญบายศรีแต่งงานนั้นจะลดลงเรื่อยๆ ดังนั้น ในหัวข้อนี้

ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ และสัมภาษณ์ผู้รู้ นักวิชาการ ในการที่จะให้ปลูกฝังประเพณีการสู่ขวัญบายศรี โดยเฉพาะประเพณีการแต่งงานสู่คนรุ่นใหม่ ให้รับรู้มองเห็นคุณค่าได้อย่างไรพอสรุปได้ว่า

การอนุรักษ์ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของการสู่ขวัญบายศรี ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนในชุมชนให้เรียนรู้ ในคตินิยมคำสอนนี้ให้มากขึ้นว่ามีคุณค่าในการดำรงชีพอย่างไร ไม่แค่เป็นการเข้าพิธีตามประเพณีที่สืบทอดกันมาให้เป็นไปตามครรลองเท่านั้น

สร้างจิตสำนึกโดยการให้เยาวชนได้รับการอบรมตามโรงเรียนโดยปราชญ์ชุมชนให้เรียนรู้เห็นคุณค่าและความสำคัญของแก่นแท้ของการสู่ขวัญบายศรี ไม่ใช่เรื่องมง่ายว่าเป็นสิ่งล้าหลังสร้างทัศนคติ คนรุ่นใหม่ก่อให้เกิดศรัทธา และห่วงแหน ในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ไม่ใช่มองเห็นแค่เป็นการอ่อนหวานศักดิ์สิทธิ์ การอวยพรเป็นการให้กำลังใจ แต่ให้ทัศนคติผ่านทางสถาบันการศึกษา ว่าพิธีสู่ขวัญบายศรีนั้นมีคุณค่าของคำสู่ขวัญนั้นแทรกด้วยคติธรรมประกอบไปคำสอน มีระบบระเบียบในการปฏิบัติตนสร้างวิถีชีวิตเป็นความจริงตามประสบการณ์ของนักปราชญ์ของท้องถิ่นชุมชน ได้คิดค้นขึ้นมาสอดแทรกให้ได้รับฟังและนำไปปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรม นำความเจริญมาสู่ตนเองและบุคคลใกล้เคียงได้^{๒๙}

การปลูกฝังสร้างจิตสำนึกสู่คนรุ่นใหม่ให้รักในความเป็นตัวตนของคนอีสาน ในอดีตคนอีสานมักจะมองว่าจากสังคมอื่นว่าเป็นชนชั้นแรงงานในการเข้าไปขายแรงงานในพื้นที่ภาคกลางหรือในถิ่นนิคมอุตสาหกรรม ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งมักถูกมองว่าเป็นชั้นต่ำ และมักถูกเหยียดหยามซึ่งมักพูดกันพวกลาว จากสำเนียงภาษา เมื่อคนอีสานเดินทางไปขายแรงงานในต่างถิ่น ในพบคู่รักที่จะแต่งงานกันกับคนต่างถิ่น ไม่กล้าที่จะจัดพิธีสู่ขวัญบายศรีตามแบบชุมชนคนอีสานจากการเกิดความละอาย ถูกมองว่าความไม่ทันสมัย เป็นสิ่งล้าหลัง กลัวฝ่ายอื่นรับไม่ได้ หรือเสียเวลาไม่เกิดประโยชน์ ดังนั้น การจะจัดพิธีแต่งงานถ้ามาจัดในถิ่นบ้านของคนอีสาน ให้ปลูกฝังให้ยึดที่จัดพิธีสู่ขวัญบายศรีในประเพณีการแต่งงานแบบคนอีสาน ให้ยึดมั่นให้ถือเอกลักษณ์ วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามที่คุณค่าทางด้านจิตใจ และจริยธรรมอันดีงาม ของบรรพบุรุษที่ปฏิบัติกันมาช้านาน อย่างภาคภูมิใจและเชิดหน้าชูตาพัฒนาการจากสิ่งที่คุณค่าทางสังคมชนชาวอีสานให้เป็นแบบอย่างที่สูงขึ้น ไม่น้อยหน้ากับสังคมอื่น

^{๒๙} สัมภาษณ์ ดร.สิริกร กำลังฤทธิ์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ, สำนักงานวัฒนธรรมชัยภูมิ, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๔.๕.๔ คุณค่าในพัฒนาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

วัฒนธรรมไทยประเพณีในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีความค่าเป็นเอกลักษณ์ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ และพัฒนาการให้เป็นรูปแบบเอกลักษณ์ของชาติต่อไป โดยเฉพาะวัฒนธรรมประเพณีของชนชาวอีสาน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สังคมไทยและสังคมทั่วไปให้การยอมรับ เช่น ศิลปวัฒนธรรมทางด้านการร้องการแสดงเป็นศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นคือ หมอลำ เสียงพิณ เสียงแคน ซึ่งปัจจุบันได้พัฒนาการเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ที่ชาวต่างชาติให้การยอมรับ และชื่นชมหรือวัฒนธรรมประเพณีตามความเชื่อความศรัทธาทางศาสนาของชุมชนท้องถิ่นในภาคอีสานจากการปฏิบัติกันจากบรรพบุรุษ ในวิถีการดำรงชีวิต ได้พัฒนาการส่งเสริมคุณค่า จากกิจกรรมในชุมชนท้องถิ่นส่งเสริมคุณค่าให้มีคุณค่าทางการท่องเที่ยวเป็นเอกลักษณ์ของชาติ^{๓๐} ทำให้ต่างชาตินิยมมาท่องเที่ยว เช่น ประเพณีแห่บั้งไฟ ในจังหวัดยโสธร ประเพณีแห่เทียนพรรษาในจังหวัดอุบลราชธานี ประเพณีแห่ผีตาโขน ในจังหวัดเลย เป็นต้น

วัฒนธรรมประเพณีด้านการสู่ขวัญบายศรี โดยเฉพาะประเพณีการสู่ขวัญบายศรีแต่งงานแบบคนอีสานนั้นสามารถพัฒนาการคุณค่าสู่สังคมให้เป็นเอกลักษณ์ของชาติเช่นกัน ปัจจุบันผู้หญิงไทยโดยเฉพาะผู้หญิงชาวอีสาน ได้แต่งงานกับชาวต่างชาติ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอยู่เรื่อยๆ ดังนั้นเมื่อมีการแต่งงาน ระหว่างคนอีสานกับชาติต่างชาติ เราสามารถนำวิถีชีวิต ความเป็นชนชาวให้อีสานให้โลกรับรู้พัฒนาคุณค่าสู่สังคมสมัยใหม่ ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตของอีสานที่เรียบง่าย ความเอาใจใส่และเกื้อกูลกันในสังคมชนบทเป็นมนต์เสน่ห์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทำให้ชาวต่างชาติต่างถิ่นสนใจและมานิยมเยี่ยมชมเยียนมาศึกษา ในยุคแห่งการสื่อสารไร้พรมแดนในปัจจุบัน ทำให้ความสัมพันธ์ของสังคมมนุษย์ได้พัฒนาการได้เร็วขึ้น หรือมีโอกาสเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นเดียวกันดังนั้นการสร้างสรรค์พัฒนาการประเพณีแต่งงานโดยการสู่ขวัญบายศรีแบบชาวอีสาน สามารถเพิ่มคุณค่าสู่สังคมยุคใหม่โดยการส่งเสริมเผยแพร่ทางด้านในโลกสังคมออนไลน์ นอกจากนี้การกระบวนการจัดทำพิธีกรรมสู่ขวัญแต่งงาน คำสู่ขวัญที่สอดแทรกด้วยคติธรรมคำสอนด้วยสำนวนภาษาอีสาน นั้นสามารถให้ผู้เชี่ยวชาญแปลเป็นต่างชาติ หรือภาษาอังกฤษ ให้ชาวต่างชาติได้อ่านได้ศึกษาเพิ่มคุณค่าพัฒนาวัฒนธรรมประเพณีชนชาวอีสานสู่สังคมโลกต่อไป

ในบริบทสังคมอีสานที่ประกอบพิธีกรรมแต่งงานโดยประกอบพิธีกรรมด้วยการพิธีสู่ขวัญบายศรีซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่มองเห็นรูปธรรมที่สามารถสื่อสารการรวมเอาจิตใจบุคคล

^{๓๐}สัมภาษณ์ ดร.เดือนเพ็ญพร ชัยภักดี, อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ของคนสองคนเข้ามาร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว เพราะชาวอีสานศรัทธาในคุณงามความดี คุณธรรม และจริยธรรมการปฏิบัติตนอันสวยงาม เรียบง่าย และมีคุณค่าอันประเสริฐ ก่อให้เกิดเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ จากการถูกหล่อหลอมความเชื่อความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา ที่มีความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม การกระทำความดีก็เป็นกรรมดี การกระทำความไม่ดีก็เป็นกรรมชั่ว หรือกรรมศรัทธาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่ประกอบ ด้วยศรัทธา ๔ ความเชื่อ, ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ๑. กัมมสัทธา ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม, เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่าดีและไม่ดีและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ ๒. วิปากสัทธา เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว ๓. กัมมัสสกตาสัทธา คือ เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน ๔. ตถาคตโพธิสัทธา คือเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า^{๓๑} การประกอบพิธีสู่ขวัญบายศรีในการแต่งงานของชาวอีสาน จึงประกอบด้วยความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เห็นได้จากเรื่องของคำสู่ขวัญที่เป็นลักษณะของคำสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำรงชีวิต จึงก่อให้เกิดแบบอย่างของวิถีชีวิตของคนอีสานที่เรียบง่าย มีจิตใจอ่อนโยน สัมมาคารวะ อ่อนน้อมต่อตนเอง เอื้อเพื่อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

๔.๖ สรุป

คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสู่ขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมานี้ข้างต้นพอสรุปได้ ดังนี้

คุณค่าจริยธรรมด้านปัจเจกบุคคลคุณค่าจริยธรรมด้านเป็นหมอสู่ขวัญที่เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณอีกด้านหนึ่งที่มีคุณค่าต่อชุมชนเป็นแบบอย่างของใช้ชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมคุณค่าจริยธรรมด้านเจ้าบ่าวคุณค่าจริยธรรมด้านเจ้าสาว คำสู่ขวัญแต่งงานได้สอดแทรกการเตรียมตัวจะเริ่มต้นชีวิตใหม่ก้าวสู่วัยแห่งเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่มีความละเอียดอ่อน ทานกล่าวสอน ให้รู้จักปรับตัวปรับใจ

คุณค่าจริยธรรมด้านครอบครัว ในคำสู่ขวัญ สอนให้ด้านการปฏิบัติตนต่อกันทั้งสองฝ่ายทั้งสามีต่อภรรยา และภรรยาต่อสามี เน้นในเรื่องความขยัน สร้างครอบครัว ให้ระวังคำพูดต่อกันให้อย่าให้ผิดใจกัน

^{๓๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก ๒๕๕๔), หน้า ๑๘๑.

คุณค่าจริยธรรมด้านความสัมพันธ์ประกอบไปด้วยปฏิบัติตนของผู้เป็นเชยต่อ พ่อแม่ ภรรยาปฏิบัติตนของผู้เป็นสะใภ้ต่อ พ่อแม่ของสามี ให้รู้จักเคารพอ่อนน้อม ให้เกียรติต่อตระกูลของ แต่ละฝ่าย

คุณค่าจริยธรรมด้านสังคมประกอบไปด้วยคุณค่าจริยธรรมด้านการปฏิบัติตนต่อญาติพี่น้องด้านการปฏิบัติตนต่อชุมชน ตามเวลาและโอกาสได้ถูกต้องเหมาะสม คุณค่าในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีประกอบไปด้วย การอนุรักษ์และพัฒนาระบบและรูปแบบ ให้เกิดในทิศทางเดียวกัน เกิดความศรัทธา มองให้เห็นผลสัมฤทธิ์ ตามการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่พัฒนาไม่หยุดยั้ง การสืบสานการเป็นหมอสู่ขวัญในท้องถิ่น การรักษาประเพณีการแต่งงานในท้องถิ่น การปลูกฝังประเพณีสู่คนรุ่นใหม่การพัฒนาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำส่วขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเอกสาร และการเก็บข้อมูลจาก การสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ประวัติความเป็นมาประเพณีพิธีกรรมการสู่ขวัญแต่งงานในสังคมไทย ผลวิจัยสรุปว่า

ประเพณีพิธีกรรมการสู่ขวัญบายศรีแต่งงานในสังคมไทยการสู่ขวัญบายศรี เป็นวัฒนธรรม ประเพณีไทย และของชาวไทยอีสาน ที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันตั้งแต่บรรพบุรุษ จากอดีตมานับหลายร้อยปี จนถึงปัจจุบัน จากศรัทธาความเชื่อ อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ที่เข้ามาเผยแผ่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามามีบทบาทในสังคมชีวิตของคนไทย แต่ความเชื่อดั้งเดิม ในเรื่องของการบูชาศักดิ์สิทธิ์ ด้วยเครื่องสักการะ เครื่องสังเวตต่างๆ จากศาสนาพราหมณ์ ยังมีอิทธิพลต่อสังคมชาวอีสานและชาวไทยทุกภาค การสู่ขวัญ บายศรี จึงประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ บายศรี ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องบูชา สักการะ เป็นเครื่องสังเวต ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการสู่ขวัญ ซึ่งลักษณะของการกล่าวบูชา สรรเสริญ อัญเชิญ อ่อนน้อม บวงสรวง เทพยดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เคารพนับถือ เหล่านั้น ให้แจ้งประจักษ์รับรู้ และขอให้ปกป้อง ชีวิต ให้ประสบแต่สิ่งดีงามในวาระต่าง ๆ ของชีวิตโดย เฉพาะสังคมชนบทชาวอีสาน ที่มีอาชีพเกษตรกรรมทำไร่ ทำนา เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้มีการทำพิธีสู่ขวัญ บายศรี อยู่แทบทุกโอกาส ทั้งจากที่เป็นส่วนที่เกี่ยวกับชีวิตโดยตรงแล้ว ยังทำพิธีสู่ขวัญให้กับสิ่งแวดลอมรอบตัว ที่มีส่วนในการดำรงชีวิตในวิถีชีวิตเกษตรกรรม เช่น การสู่ขวัญ นา ยุงข้าว วัวควาย เกวียน เป็นต้น

จากการที่ได้ทำพิธีการสู่ขวัญบายศรี ซึ่งเป็นหลักความเชื่อการบูชาทางศาสนาพราหมณ์ และผสมผสานกับอิทธิพลในทางพระพุทธศาสนาเอง ทำให้นักปราชญ์ ของชาวอีสานโบราณ ได้ทำการประพันธ์คำส่วขวัญ หรือที่เรียกว่า บทส่วขวัญขึ้นเป็นท่วงทำนองภาษาพื้นเมืองอีสาน ที่เป็นเอกลักษณ์ ผสมกับภาษาทางพระพุทธศาสนา คือภาษาบาลี และนอกจากนั้น ได้สอดแทรกเอาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้าไปด้วย โดยเฉพาะบทส่วขวัญที่ใช้กับมนุษย์ เช่น บทส่วขวัญ

นาค บทสวดชัยคุ่งแต่งงาน และ บทสวดชัยผู้ปกครองบ้านเมือง เพื่อเป็นคติสอนใจ นำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดความสุขในชีวิตตนเองและสังคมส่วนรวมได้

ในสังคมไทยภาคอีสานและชาวชัยภูมิเรียกการแต่งงานว่า “กินดอง หรืองานดอง ” นิยมทำพิธีกรรมแต่งงาน โดยการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญเป็นหลัก ในการแต่งหรือการกินดอง คนอีสานโบราณให้ความสำคัญมาก เพราะเป็นชีวิตที่ต้องพึ่งตัวเอง และต่อสู้กับอุปสรรคนานาประการ เป็นชีวิตที่จะก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นพ่อคนแม่คน ดังนั้นผู้ที่ก้าวขึ้นสู่ชีวิตขั้นนี้ จะต้องใคร่ครวญทุกอย่างให้รอบคอบ และรอบด้าน เช่น การเลือกคู่ครอง การสร้างเรือนปลูกเรือน เรียกว่า กั้นงาน กินดอง ของคู่บ่าวสาว ที่จะมาอยู่ร่วมชีวิตกันเป็นคู่สามีภรรยาด้วยกัน ชาวอีสานถือว่าเป็นพิธีที่มีความสำคัญ มีความศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้เป็นการประกาศให้สังคมทั่วไปได้รับรู้ทราบกันว่า ชายหญิงคู่นี้ได้เข้าพิธีมงคลสมรส เป็นสามีภรรยากันอย่างถูกต้องตามประเพณีอันดีงาม เพราะประเพณีการเข้าพิธีแต่งงานของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่บรรพบุรุษ มีเพียงการสู่ขวัญบายศรีเท่านั้นที่เป็นที่บ่งบอกถึงการเข้าพิธีแต่งงานโดยสมบูรณ์แบบ คำสู่ขวัญที่ใช้สู่ขวัญบายศรีให้คู่บ่าว-สาวนั้นเหมือนเป็นการสอนในการใช้ชีวิตคู่ การมีความสัมพันธ์กันในชีวิตครอบครัวทั้งฝ่ายหญิงฝ่ายชายจะต้องนำไปปฏิบัติ

๕.๑.๒ คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานในจังหวัดชัยภูมิสรุปได้ดังนี้

๑. คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านเจ้าบ่าว

- ๑) คั่นไปไต่กะให้มา คั่นไปนากะให้ต่ำ
- ๒) อย่าทำโตเป็นบ่าวเสเพลร่ำรวย อย่าตื่นสวยลูกยาก อย่าได้ปากเกินตัว
- ๓) อย่าไปเห็นสาวแก่ อย่าไปแก่งวาวงศ์ อย่าไปโกงใส่โคตร อย่าเฝ้าโหดค้นบ่เห็น เอ็ดบ่เป็นให้ถามไถ่
- ๔) อย่าได้ตามหลังเมียเอ็ดเอี้ยเคี้ยเอี้ยเคี้ยคือผู้แม่ ชายบ่แพ่ครวครอบจน ให้เจ้าเป็นชายแท้ ให้ผาบแพ่ทุกประการ ให้ห้าวหาญคือจอมปราชญ์ สร้างเคหาสนให้สูงเฮือง
- ๕) ไปป่า อย่ามาตาย หักไม้ตายแก่งกันหม้อ

๖) ในการวิจัยศึกษาได้สัมภาษณ์สอบถามผู้เป็นหมอสู่ขวัญในการกล่าวสอนคู่บ่าวสาวคู่แต่งงาน พ่อประยงค์ เรือนทอง อายุ ๗๑ ปี หมอสู่ขวัญ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๓๓๖ หมู่ ๑ บ้านหนองบัวพรม ตำบล หนองคอนไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิได้อธิบายว่า เมื่อตอนเป็นหมอสู่ขวัญใหม่ๆ ท่านก็ใช้คำสอนตามแบบคำสู่ขวัญลักษณะเป็นคำสู่ขวัญดั้งเดิม แต่ในระยะหลังสังคมสมัยใหม่ คู่แต่งงานบางคู่ ไม่ใช้คนอีสานโดยตรง บางครั้งเจ้าสาว หรือเจ้าบ่าวไม่ใช่คนอีสาน แต่มาแต่งงานกับคนภาคอีสาน แต่ก็ได้เข้าพิธีสู่ขวัญแต่งงานตามประเพณีคนชาวอีสาน เวลาผูกแขน หรือเวลาจะกล่าวสอน จะใช้สำนวนภาษาอีสาน จึงทำให้ผู้ที่จากภาคอื่นไม่เข้าใจ ท่านจึงได้มีปรับเปลี่ยน ได้นำ

คำกล่าวสอนคู่บ่าวสาวเป็นสำนวนภาคกลาง เมื่อผู้พิจารณาในคำสอนของท่าน เป็นคัดลอกมาจากหนังสือประชุมภาษานาสุภาชีวิตคำสอน ของ โรงพิมพ์คลังนานาธรรม ว่า

สามีดีมีห้าท่านว่าไว้ หนึ่งใส่ใจยกย่องประคองขวัญ
 สองไม่ดูถูกภรรยาให้jabรรณ
 สามผูกพันไม่นอกใจจนวายปราณ
 สี่มอบความเป็นใหญ่ให้เสร็จสรรพ ให้เมียเป็นใหญ่
 ห้าให้เครื่องประดับสำรองร่าง ซื่อซ่าวของให้ สมบัติ
 ห้ามีครบจบไม่จาง เป็นเยี่ยงอย่างยอดสามีดีนักแล

๒. คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านเจ้าสาว

๑) ให้เจ้าได้สืบเชื้อพ่อแม่แทนเฮือน ถึงปีเดือนฝนช่วยฮ้างฮ้าย ๗,๘ คำ ให้เจ้าอยู่จำศีล วัน ๑๔,๑๕ คำให้เจ้ายินดีตกบาตร อย่าให้ขาดทานศีล

๒) ตาเบื่องขาเจ้าแลดูชาย ตาเบื่องขาซ้ายเจ้าแลหาซู้ ถึงยามแลงให้แต่งพาข้าว ถึงยามเช้าให้เจ้าแต่ง พางาย อย่างนอนหลับหลายตื่นผิตฮึด

๓) มีผัวแล้วให้ถึมใจเก่า อย่าได้เล่าความหลัง ให้เจ้าฟังคำสอนบ่อนสีจากกับผัวเจ้า

๔) ภรรยาดี สืออย่าง ชั่งงามแท้

หนึ่งดีเหมือนแม่รักลูกเต้า ฝ้าจอมขวัญ

สองดีเหมือนเพื่อนยอมตายถวายชีวัน

สามดีเหมือนน้องคอยปล้องกันให้พี่ชาย

สี่ดีเหมือนทาสผู้รักดีมีความสัตย์สารพัดเอาใจไม่ขาดสาย

สืออย่างนี้เป็นข้อใหญ่ผูกใจชาย นำไปใช้จะได้ผลทุกคนเอย

๓. คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านการปฏิบัติตนของสามีต่อภรรยา

๑) ผู้เป็นผัวอย่าแข็งคำเว่า เห็นพ่อแม่แม่เฒ่าให้ยำเกรง

๒) ผู้เป็นผัวให้อีกเมียจนแก่ ให้คือแม่ของโต อย่าพาโลเลาะบ้าน อย่าชี้คร้านนอน
 เว้น

๓) เจ้าอย่าดื้อเตะเตี่ยวซุยลุ่ยต่อหน้าเจ้าโคตร อย่าปากโพดสรรพสิ่งอันใด ให้เจ้ามีความเลื่อมใสตองนางแกนไท้

๔. คติธรรมในคำสุภาษิตแต่งงานการปฏิบัติตนของภรรยาต่อสามี

๑) เจ้าอย่าได้ไว้น้ำวขวัณผู้ขิงขี้ เจ้าผู้ฮู้นักราชญ์ฟังคำ เถิงเดือนดำเจ้าอย่าได้
เทียวคำ

๒) ตาเบื่องขาเจ้าแลดูชาย ตาเบื่องขาซ้ายเจ้าแลหาขี้

๓) ผู้เป็นเมียอย่าแข็งปาก ตื่นแต่เช้าก่อนผัวโต อย่าโสดความแข่งใส่บูยา อย่าไปดำ
วงศ์วาน

๔) อย่าประมาทชายที่เป็นผัว ให้เกรงกลัวคือพ่อแม่ อย่าข้องแหวชายอื่นบ่ดี หน้าที่
มิให้เจ้าตกแต่ง ให้เจ้าตกแต่งภาชน์แลงภาชน์นาย อย่าเบ่งตายนิศรียขี่คร้าน ให้ชาวติฉินนินทา
สมบัติมาสินีไปจ้อย ให้เจ้าค่อยสู้อดสู้ทน อยู่บ่โดนเจ้าสิเฮืองสิฮุ่ง

๕) ถึงยามค่ำให้เจ้าปิดบ่อนนอน หัวเคียงหมอนให้มีใจฮักฮ้อ ให้เจ้าป็นหน้าต่อ
ชมเชย ผัวเจ้าสอนให้เจ้าฮู้ อย่าได้เฮ็ดหน้าบูดบูญ บ่แม่นครองทำนอง

๖) วันศีลให้สมมาผัวหมิง ชันดอกไม้ให้ผัวแล้วจั่งค่อยนอน

๗) วันศีลให้เจ้าสมมาโทษ ถ้าหากผัวเคียดโกรธเมียเจ้าให้ค่อยจา

๘) ยามเมื่อผัวบายเข้าสามคากลื่นก่อน เจ้าจึงจ้ำนำกันหนึ่งคำ จังถูกลักษณะเจ้า
ครองหญิงประเภทสี มีอยู่หลายสำเชื้อหญิงฮ้ายและดี

๙) มือเบื่องซ้ายเจ้าเจียดใส่ผัว มือเบื่องขวาเจ้าอย่าเจียดใส่น้อง ให้เจ้ากองใจไว้นำ
ผัวให้มันม่วน

๑๐) เจ้าอย่าชวนแม่ฮ้างนำกันแม่นบ่ดี มีผัวแล้วเทียวทางให้มีคู่ เจ้าอย่าอยู่ลับลิ้นหญิง
นั้นบ่แม่นครอง

๑๑) ยามเมื่อเข้าให้เจ้าตื่นก่อนผัว คั้นถึงยามแลงนอนให้เจ้านอนนำกัน ถึงเมื่อยาม
นอนแล้วให้ผัวแฉงนอนก่อน โตะพะนางจิงย่อนนอนค่อยต่ำลง

๑๒) ยามเมื่อกินของท่านให้ส่วยสี่ประสงค์ล้าง ยามเมื่อทำส่วยข้าวมวยผมเจ้าอย่าชี้
ยามเมื่อส่วยข้าวนั้นตื่นขึ้นเจ้าอย่าบาย

๑๓) อย่าเป็นคนขี้ต้อเสียชื่อนามสกุล คั่นว่ามีผัวขวัณให้อ่อนความย่ำยาน เจ้าอย่า
ทำหาญกล้าพาโลโต้ตอบ คำใดติจิงเว้า คำฮ้ายเจ้าอย่าจา

๑๔) ให้เจ้าทำเอาหน้าผัวแฉงถนอมตอบ ต้อนรับญาติพี่น้องทางกำฝ่ายผัว

๑๕) ผู้เป็นเมียอย่าแข็งปากว่า ตั้งแต่เข้าก่อนผัวโต อย่าเสียงโวยวายเสียด อย่าไปเคียดไวยว สิบไปมากะให้บอก อย่ากลับกลอกให้ปากกว้างจาขน ยามเลิกงานให้ฟ้าวกกลับบ้าน อย่าจู้จี้จ้านเที่ยวต่อทางใด คั่นไปไฮ้กะฮีบมา คั่นไปนากะฮีบต่ำ เห็นผู้บ่าวอย่าตาสมัตาหวาน

๑๖) มัวเมาสุราเบี้ยวโกล ออย่าโซกโลกนอกใจกับผัว อย่าหลงตัวหลงกลชายชู้ไปมีหมูมีเพื่อนมีฝูง

๑๗) คั่นแม่นเมียให้เป็นเมียแท้อย่าเมียแหวเข้าป่า เมียให้เมียฮอดบ้านอย่ามัวค้ำเคิงทาง เพ็นสิหยันหยามหน้าินทว่ากล่าว ฝูงหมู่ชาวเพื่อนบ้านเขาสักนกล่าวขวัญ อย่าเป็นคั่ววนๆ เมาม่วนตามถนน เมียให้จนถึงเอื่อนจึงว่าเป็นเมียแท้ แนวสิแหวหาเล่นเอื่อนชานบ้านผู้อื่น เขาสิดักกล่าวพื้นเมียนั้นว่าปดี เมียแหวหนีเมียคร้านทำงานใจถ่อย เมียบ่ค่อยช่วยสร้างเมียค้ำทางศีล เมียมีนเมียบ้าเมียหมาใจดำ เมียบรู้เวลา ตีมันตั่งเล่นแนวนั้นแห่งชั่วหลาย เมียขายเมียค้าหาทุนกะไคแน เมียล่ำเมียแลสงเคราะห์ญาติพี่น้องทางกำฝ่ายผัว เมียครวเมียตัมหุงแกงแลงสุยาม สายบ้ายเพียงทำเลียงสุผัว ทำครวกับข้าวหมตงานทานแจก รับแขกรับเจ้าเมียเข้าวัดวา ผัวหามาเมียเมี้ยนเงินทองของใช้จ่าย เมียเจ้าเมียนาย มีแหล่งรับใช้ต่างหน้าอยู่สบาย

๕. คติธรรมในคำสุภาษิตแต่งงานด้านการปฏิบัติตนในการใช้ชีวิตร่วมกันของสามีภรรยา

๑) ผัวเมียนี้กูมึงอย่าให้ว่า มีแต่ข่อยและเจ้าประสงค์เท่าชั่วชีวัน
๒) ผัวเมียนี้กูมึงอย่าให้ว่า บให้เถียงคำป้อยคำสัมจบบ่เขา
๓) ผัวเมียนี้กูมึงอย่าให้ว่า ให้ว่าข่อยและเจ้าคำนี้จ้งค่อยควร อย่าได้หวนหาข้อคำปดีมาเลา

๔) คั่นผัวเมียรื่นลัน ย่อยิ่งแสนสุข ฝูงมูโรคาทุกขสิท่างไกลไรเจ้า ผัวเมียเว้านำกันแต่ความม่วน มวลมูญาติพี่น้องสียอย่องว่าแต่ดี

๕) ให้ค่อยปากค่อยว่าเข้าคำทำเพียร พากันเป็นเอื่อนชานอยู่สำบายหายฮ้อน
๖) เอากันแล้วให้เจ้าพากันสร้างถางนาซุดโกน อย่าเป็นคนซี้คร้าน เห็นใกล้มือมี
๗) เมียนั้นพอปานจัว ผัวนั้นพอปานพระ ให้พรา่เพียรผัวแก้ว
๘) เอากันแล้วให้เจ้าพากันสร้างถางนาล้าวาน เอ็ดลงไปอย่าค้านแสงน้อยให้ช่วยกัน

๙) มือเบื่องขวาเจ้าอย่าเนียดใส่อ้าย มือเบื่องซ้ายเจ้าอย่าเนียดใส่น้อง ให้เจ้าปองใจสร้าง นำกันให้มันค่อง

๑๐) มือเบื่องซ้ายเจ้าอย่าเนียดใส่ผัว มือเบื่องขวา เจ้าอย่าเนียดใส่น้อง ให้เจ้าค่อยแต่สร้างนำกันให้ถึกปอง ผัวเมียทำถูกต้องเงินเจ้าสิหลังมา อีกสำนวนที่โครงสร้างเหมือน ได้ปรับเปลี่ยนปรับแต่งแล้วความสะดวก

๑๑) มุดน้ำอย่าให้ได้เฮ็ดหลังฟู จกปูอย่าได้เฮ็ดแขนสั้น ผัวเมียกันอย่าได้ป้อยได้ค่า

๑๒) ผัวเมียกันฮักห่อ คือผัวถ่อเมียพาย ไปทางใดให้เจ้าบอก ให้เจ้าออกทางประตุ

๑๓) ให้เป็นผัวคู่เมียทอ ผัวถ่อเมียพาย ผัวฮาบ เมียหาม

๑๔) ผัวว่าแล้วกะแล้ว เมียว่าแล้ว บิให้แอ้วเพียงกัน บิให้ว่าความเก่า มันสิเล่าให้ผิดกัน

๑๕) หนักกะชอยกันฮาบ หยาบกะชอยกันดิ่ง ผัวเมียนี คั่นลงเรือลำเดียวกันแล้ว ผู้ผัวว่า เมียกะถอย

๑๖) บิให้เป็นผัวด้ามพรว้า เมียสากกะเบือ ให้เป็นผัวแก้วเมียแหวน ผัวถ่อเมียพายผัวฮาบเมียหาม ผัวหามเมียฮาบ หนักช่วยกันฮาบหยาบช่วยกันดิ่ง, การงานมันยากเมียให้อุปุฏฐากเพียรพรว้ายามแลง สองแวงกันฮักดังตาสองก้า ผัวให้ทำตามถ่อยเมียโตสอนสั่ง โอวาทผัวกล่าวว่าเมียเจ้าให้หลำน้า

๑๗) การงานมันยาก เมียให้อุปุฏฐากเพียรพรว้ายามแลง สองแวงกันฮักดังตาสองก้า

๑๘) ผัวให้ทำตามถ่อยเมียโตสอนสั่ง โอวาทผัวกล่าวว่าเมียเจ้าให้หลำน้า

๑๙) ผัวเมียนีคนเดียวโดยฮิต คือคนเดียวกัน สุขทุกข์ยังฮ่วมเข้าถนอมต้อมต้อมกัน

๒๐) ให้เป็นผัวแก้ว เมียขวัญ ให้เป็นผัวค้ำเมียคุณ ผัวฮาบเมียหิ้ว ผัวถ่อเมียพาย ผัวแท้เมียแท้ ให้เป็นคู่สร้างคู่สม คู่แต่งคู่แปลง คั่นซิเฮ็ดซิทำอันใด ให้ว่าวาจาต่อกันก่อน

๖. คติธรรมในคำสุขวัญแต่งงานด้านปฏิบัติตนของผู้เป็นเขยต่อพ่อแม่ภรรยา

๑) เจ้าเป็นเขยให้เจ้ามีใจกว้าง อย่าอวดอ้างสรรพสิ่งอันใด

๒) ไส้ไก่ให้เจ้าว่าไซ้ ไส้หมาให้เจ้าว่าเส่ ไส้จั่วไล่ควายให้ว่าฮื้อ

๓) เจ้าอย่าตื้อเตะเตี่ยวซุยลุ่ยต่อหน้าเจ้าโคตร อย่าปากโปดสรรพสิ่งอันใด ให้เจ้ามีความเลื่อมใสดอมนางแกนไท้

- ๔) ผู้เป็นผัวอย่าแข็งคำเว่า เห็นพ่อแม่แม่เฒ่าให้ยำเกรง
- ๕) ผู้เป็นเขยอย่าแสงเสียงปาก อย่าไปถากคำจา
- ๖) อย่าไปแก่งว้างศ์ อย่าไปโกงใส่โคตร อย่าเว่าโหดค้นบ่เห็น เอ็ดบ่เป็นให้ถาม

ไถ่

๗. คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านการปฏิบัติตนของผู้เป็นสะใภ้ต่อพ่อแม่สามี

๑) เจ้าเป็นลูกสะใภ้ให้เจ้าฮักแม่ผัว อย่าได้เว่านั่ว ๆ ขวัญผัวเชิงซู้ เจ้าผู้ฮักนักราชญ
วัดฟังธรรม

๒) ให้เจ้าจิบหมากไว้ประสงค์แต่งกาย

๓) 'เจ้านี้บุญมากล้นเหลือหลาย ให้เจ้าฟังคำสอนของพ่อแม่ เถิงเฒ่าแก่พร้อมพี่น้อง
พงษ์สาให้เจ้าฟังคำสอนตายาย พ่อแม่ ใจแผ่กว้างพี่น้องวงศ์

๔) ให้เคารพพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย อย่าพ่อกูแม่มึง สิทามาค้าขึ้น

๕) เห็นผู้บ่าวอย่าตาส้มตาหวาน อย่าอาจหาญ จ่องหง ใส่ปู่ย่า

๖) ให้ไปค้อยมาค้อยเห็นแกโคตรวงศ์ อย่าขี่โกงเถียงพ่อแม่ เห็นคนแก่ให้ปากเว่าจา
ไซ อย่าจัญไรป้อยผีป้อยท่าผีญ อย่าซูลูเอาของบ่บอก

๗) อย่าไปแวงฟัดฟาด อย่าประมาทปู่ย่าโต

๘) อย่าหัวสูงไปหมอบมาหมอบ อย่ากลับกลอกปู่ย่าวงศ์ศา ยามไปยามมาให้พัก
ให้แหวให้ฮักคือพ่อแม่โต อย่าพาโลตอแหลหลอนหลอก อย่าไปบอกเอาสิ่งเอาของ อย่าได้ผิดทำนอง
คลองลูกสะใภ้ กว่าสิดได้ลูกพื้นมาแง อย่าเว่าแข็งคำหวานโอนอ่อน

๘. คติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานด้านการปฏิบัติตนต่อญาติพี่น้อง

๑) อย่าไปใหญ่กว่าลุง อย่าไปสูงกว่าป้าอย่าไปด่าอาวอา อย่าไปพาลพี่น้อง อย่าไป
ฟ้องชุมแซง

๒) เถิงเดือนด้าเจ้าอย่าเที่ยวเล่นยามค่ำ เอือนหลังตำนานั่นแม่นเอือนอา ชายคาสูงหลัง
ใหญ่ กะทอดใส่บ้านลม หลังกลมนั่นเอือนพ่อ เกยขานต่อหลังสูงเอือนลุงและเอือนป้า

๓) ได้กินขึ้นให้เจ้าส่งเอือนอา ได้กินปลาให้เจ้าส่งเอือนป้า

๔) ให้ฟังคำสอน ตายายพ่อแม่ ใจแผ่กว้างพี่น้องวงศ์ศา

๙. คติธรรมในคำสรวัญแต่งงานด้านการปฏิบัติตนต่อชุมชนสังคม

- ๑) มีผิวแล้วให้ถ่มใจเก่า เหล้าไหน้อยให้เจ้านายฝูงไพร่ เหล้าไหใหญ่ให้เจ้านายขุน
- ๒) วันศีลให้สมมาดอกไม้คู่ ปีใหม่ให้สมมาพวงผู้เฒ่า ลุงป้ายายาย
- ๓) เกิงเดือนดำเจ้าอย่าเที่ยวเล่นยามค่ำ เอือนหลังตำนานแม่นเอือนอา ชายคาสูงหลังใหญ่ กะทอดใส่บ้านลม หลังกลมนั้นเอือนพ่อ เกยขานต่อหลังสูงเอือนลุงและเอือนป้า
- ๔) รู้จักเกรงขามย่านผัวตนตามฮิต บ่ให้ผิดแบบเบื่องเมืองบ้านเพิ่นสอน
- ๕) ให้เจ้าได้สืบเชื้อพ่อแม่แทนเอือน ถึงปีเดือนฝนช่วยฮ้องฮ้ำ ๗,๘ คำ ให้เจ้าอยู่จำศีล วัน ๑๔,๑๕ คำให้เจ้ายินดีตักบาตร อย่าให้ขาดทานศีล

๕.๑.๓ คุณค่าทางจริยธรรมจากคติธรรมในคำสรวัญแต่งงาน

คุณค่าทางจริยธรรมจากคติธรรมในคำสรวัญแต่งงานต่อสังคมไทยปัจจุบันพอสรุปได้เป็นสามระดับได้ดังนี้

๑. คุณค่าจริยธรรมด้านปัจเจกบุคคล ประกอบด้วยคุณค่าจริยธรรมด้านเป็นหมอสรวัญที่เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณอีกด้านหนึ่งนอกจากพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่าต่อชุมชนเป็นแบบอย่างของใช้ชีวิตที่ห่างจากอบายมุขเป็นผู้นำในการสร้างกุศล กระทำตนประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมส่วนรวม ต่อไป คุณค่าจริยธรรมการเจ้าบ่าว เจ้าสาว คำสรวัญแต่งงานได้สอดแทรกการเตรียมตัวจะเริ่มต้นชีวิตใหม่ก้าวสู่วัยแห่งเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่มีความละเอียดอ่อน ท่านกล่าวสอนให้รู้จักปรับตัวปรับใจ การปรับตัวคือการ ปรับความประพฤติที่เคยทำไม่ดีไม่งาม เช่น “อย่าทำโตเป็นบ่าวเสเพลร่ำรวย อย่าตื่นสวຍลูกยาก อย่าได้ปากเกินตัว ,อย่าไปเห็นสาวแก่ อย่าไปแก่งว้างค์ อย่าไปโกงใส่โคตร อย่าเว้าโพดค้นบ่เห็น เอ็ดบ่เป็นให้ถามไถ่ ” สอนเจ้าบ่าวให้คำนึงหากมีภรรยาแล้วอยู่ทำตัวเจ้าชู้ อย่าแอบมองทำตาเจ้าชู้ สอนฝ่ายชายแสดงถึงความเป็นผู้นำ เช่น “อย่าได้ตามหลังเมีย เอ็ดเอียเคียเอียเคียคือผู้แม่ ชายบ่แท้คร้วครอบจน ให้เจ้าเป็นชายแท้ ให้ผาบแพ่ทุกประการ ให้หัวหาญคือจอมปราชญ์ สร้างเคหาสนให้ฮุ่งเฮือง , สอนให้เจ้าสาวรู้จักปรับเปลี่ยนตัวเอง ให้รู้จักหักจิตใจ เช่น “มีผิวแล้วให้ถ่มใจเก่าอย่าได้เล่าความหลังให้เจ้าฟังคำสอนบ่อนสีจากกับผู้เจ้า ” และสอดแทรกคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ให้รู้จักสร้างบุญสร้างกุศล ใน เทศกาลงานบุญหรือวันศีลวันพระ เช่น “ให้เจ้าได้สืบเชื้อพ่อแม่แทนเอือน ถึงปีเดือนฝนช่วยฮ้องฮ้ำ ๗,๘ คำ ให้เจ้าอยู่จำศีล วัน ๑๔,๑๕ คำให้เจ้ายินดีตักบาตร อย่าให้ขาดทานศีล” เป็นต้น

๒. คุณค่าจริยธรรมด้านครอบครัว ประกอบด้วยคำสอนให้ด้านการปฏิบัติตนต่อกันทั้งสองฝ่ายทั้งสองสามีต่อภรรยา และภรรยาต่อสามี เน้นในเรื่องความขยันความอดทน หลักการสร้าง

ครอบครัว ให้ระวังคำพูดคำจาซึ่งกันและกันระหว่างสามีภรรยา ปฏิบัติตนของผู้เป็นชายต่อ พ่อแม่ ภรรยา ปฏิบัติตนของผู้เป็นสะใภ้ต่อ พ่อแม่สามี สอนให้รู้จักการอ่อนน้อมถ่อมตน ให้เกียรติพ่อบุญตาแม่ยาย พ่อสามี แม่สามี ไม่ปฏิบัติตนเป็นคนโลภมากคิดอยากได้สมบัติของแต่ละฝ่าย อย่าได้เห็นแก่ตัว ให้เห็นแก่หน้าของบุพการีทั้งสองฝ่าย

๓. คุณค่าจริยธรรมด้านสังคม ประกอบไปด้วยคุณค่าจริยธรรมด้านการปฏิบัติตนต่อญาติพี่น้อง ตามเวลาและโอกาสได้ถูกต้องเหมาะสม ด้านการปฏิบัติตนต่อชุมชน คุณค่าในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีประกอบไปด้วย การอนุรักษ์และพัฒนาระบบและรูปแบบ ให้เกิดในทิศทางเดียวกัน เกิดความศรัทธา มองให้เห็นผลสัมฤทธิ์ ตามการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่พัฒนาไม่หยุดยั้ง การสืบสานการเป็นหมอสู่ขวัญในท้องถิ่น การรักษาประเพณีการแต่งงานในท้องถิ่น การปลูกฝังประเพณีสู่คนรุ่นใหม่การพัฒนาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยคุณค่าทางจริยธรรมจากคติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานที่มีต่อชาวจังหวัดชัยภูมิ จากจุดประสงค์การศึกษาในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลดังนี้

ประเด็นในจุดประสงค์ที่ ๑ ประวัติความเป็นมาประเพณีพิธีกรรมการสู่ขวัญแต่งงานในสังคมไทย จากการศึกษาวิจัยในเบื้องต้นในความเป็นมาของพิธีกรรมการแต่งงานในสังคมไทย ในประเทศไทย หรือสังคมไทยได้แบ่งลักษณะของวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญหลักๆ เป็น ๔ อย่างที่รับทราบกันดีในสังคมไทย คือ วัฒนธรรมประเพณี ๔ ภาค มีวัฒนธรรมประเพณีทางเหนือ วัฒนธรรมประเพณีทางภาคกลาง วัฒนธรรมประเพณีทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน และวัฒนธรรมประเพณีทางภาคใต้ ในการพิธีกรรมการแต่งงานในสังคมวัฒนธรรมประเพณีทางเหนือ จะเน้นพิธีกรรมในการเรื่องการบูชาบรรพบุรุษ การนับถือศักดิ์สิทธิ์ การเส้นไหว้ผีบรรพบุรุษเป็นสำคัญ การแต่งงานเรียกว่า “กินแขกแต่งงาน” ส่วนภาคกลางเรียกกันว่า “พิธีมงคลสมรส” จุดเด่นของงานที่นิยมกัน คือรดน้ำสังข์คู่บ่าวสาว ที่เป็นเอกลักษณ์ของงาน ในภาคใต้ของไทยประเพณีการแต่งงาน ถ้าชาวเป็นชาวพุทธจะนิยมประเพณีแบบภาคกลาง สำหรับชาวมุสลิมจะยึดหลักทางศาสนาเป็นสำคัญ โดยชาวมุสลิมจะเรียกพิธีนี้ว่า “นิกะห์” ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง ชายและหญิง เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความสูงส่ง ผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นเมืองมีการแห่เจ้าบ่าวเจ้าสาว ไปมัสยิดที่ใช้เป็นที่ประกอบพิธี คล้ายกับชาวคริสต์นิกายที่ใช้โบสถ์เป็นที่ประกอบพิธี โดยบัญญัติด้วยคัมภีร์ทางศาสนา และประเพณีแต่งงานทางภาคอีสาน เรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า “งานกินดอง” จุดที่เป็นเอกลักษณ์ของงานที่ของงานแต่งงานของชาวอีสาน คือ พิธีกรรมสู่ขวัญบายศรี ที่ถือว่าการแต่งงานโดยสมบูรณ์

ตามคติของชาวอีสาน แม้ปัจจุบันชาวอีสานจะรับเอาวัฒนธรรมทางภาคกลางเข้ามา ในการประกอบพิธีการแต่งงาน เช่น มีการงานเลี้ยงฉลองงานพิธีแต่งงาน พิธีการรดน้ำสังข์ เป็นต้น

ประเด็นในจุดประสงค์ที่ ๒ ในส่วนของจังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดทางภาคอีสานตอนล่างที่เป็นพื้นที่วิจัย เป็นจังหวัดที่มีเขตติดต่อกับวัฒนธรรมจากทางอื่น จึงก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมหลายรูปแบบ จากการศึกษาวิจัยลงพื้นที่ ทำให้ได้ทราบว่า ชาวชัยภูมิส่วนใหญ่ในพื้นที่วิถีชุมชนบ้านยังนิยมจัดพิธีกรรมสู่ขวัญบายศรี ในการแต่งงานอยู่ แต่มีบางครอบครัวที่ผสมผสานกันวิถีชีวิตวิวัฒนาการตามสังคมยุคใหม่ เช่นตอนเช้า ทำพิธีสู่ขวัญบายศรี เจ้าบ่าวเจ้าสาว ตอนเย็น หรือตอนเที่ยงจัดงานฉลองพิธีวิวาห์ แบบที่นิยมเรียกกันตามภาษาชาวบ้านว่า เลี้ยงโต๊ะจีน แบบสังคมในเมือง (คำว่าสังคมในเมืองหมายรวมถึงจุดที่แหล่งเศรษฐกิจในแต่ละอำเภอที่ในหรือเขตตัวอำเภอ) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะของครอบครัว หรือคู่บ่าวสาว มีสถานในสังคมเช่นไร เพราะปัจจุบัน การศึกษาเปิดโอกาสมากขึ้นลูกชาวบ้าน ได้มีโอกาสทางการศึกษาเป็นข้าราชการ มีตำแหน่งทางสังคมที่กว้างขวางขึ้นหรือไปประกอบอาชีพธุรกิจในด้านอื่นมีสถานทางครอบครัวที่ดีมากขึ้น

ในเขตอำเภอของจังหวัดชัยภูมิที่มีพื้นที่ติดกับจังหวัดทางภาคกลางจังหวัดลพบุรี หรือจังหวัดนครราชสีมา เช่น อำเภอเทพสถิตอำเภอบำเหน็จณรงค์ อำเภอจัตุรัส และอำเภอเนินสง่าบางส่วน จากการวิจัยลงพื้นที่ ในพื้นที่ ๔ อำเภอดังกล่าวนี้นี้ประชากรในพื้นที่ จะปะปนระหว่างชุมชนคนอีสานแท้ที่มีสำเนียงวัฒนธรรมการพูดแบบคนอีสานแท้ๆ และชุมชนสำเนียงวัฒนธรรมแบบจังหวัดนครราชสีมา หรือ เรียกกันตามภาษาท้องถิ่นว่า บ้านไท และบ้านลาว บ้านไท มาจาก คำว่าไทยโคราช ซึ่งสอดคล้องกับ คำอธิบายในเรื่องประวัติเมืองชัยภูมิที่ว่า “จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อกับภูมิลักษณ์ทางภาคกลางและอีสาน ดังนั้นจึงเป็นประตูสำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สำคัญสองสายในสมัยโบราณ คือ วัฒนธรรมทวารวดีจากกลุ่มแม่น้ำป่าสัก บริเวณเมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์แพร่ขยายเข้ามายังบริเวณลุ่มแม่น้ำชีตอนบนในเขตชัยภูมิและรับวัฒนธรรมเขมรจากลุ่มแม่น้ำมูลบริเวณอำเภอสูงเนิน และอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ผ่านขึ้นมาที่ชัยภูมิข้ามช่องเขาเพชรบูรณ์มาสู่เมืองศรีเทพ ต่อจากนั้นก็แพร่ไปสู่ลพบุรีและสุโขทัย”^๑ โดยเฉพาะคนบ้านลาว ถ้าครอบครัวใดมีลูกเป็นฝ่ายเจ้าสาว จะยังนิยมจัดพิธีแต่งงานโดยมีพิธีสู่ขวัญบายศรีเสมอ ก่อนที่จะทำพิธีอื่น ส่วนใหญ่จะจัดพิธีสู่ขวัญบายศรีเจ้าบ่าวเจ้าสาว หลังจากพิธีกรรมทางสงฆ์หรือทำบุญตักบาตรในตอนเช้า หรือเมื่อขันหมากฝ่ายเจ้าบ่าวมาถึง เมื่อต้อนรับกันเรียบร้อยแล้วก็จะทำพิธีสู่ขวัญ

^๑ สุทธิ เหล่าฤทธิ์และคณะ , ประวัติเมืองชัยภูมิ, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๑.

โดยเฉพาะหลังพิธีสู่ขวัญ จะมีการผูกข้อมือ โดยใช้ด้ายสายสิญจากหมอสู่ขวัญ ในขั้นตอนนี้จะเรียกว่า ผูกขวัญเจ้าบ่าวเจ้าสาว จะนิยมให้ฝ่ายญาติเจ้าสาวผูกก่อน เรียกกันว่า ผูกแขนรับลูกเขยหรือผูกขวัญรับเขย หลังจากนั้นก็เป็นฝ่ายญาติเจ้าบ่าวเป็นฝ่ายผูก เรียกว่าผูกแขนรับลูกสะใภ้ การสู่ขวัญเขยขวัญสะใภ้ ญาติแต่ละฝ่ายก็จะนำเงินใส่่มือให้ในขณะที่ผูกกับขวัญอีกฝ่าย โดยเฉพาะพ่อแม่หรือญาติใกล้ชิด หลังจากนั้นก็แขกผู้มาร่วมงานผูกขวัญก็จะผูกร่วมกันทั้งสองฝ่ายหรือแสดงความยินดีอวยพรให้เจ้าบ่าวเจ้าสาว ซึ่งเงินจำนวนนี้ที่ทั้งสองฝ่ายผูกกับขวัญแก่กันละกัน จะยกให้คู่บ่าวสาวใช้ร่วมกัน ถือว่าเป็นเงินก้อนแรกที่มาได้ในชีวิตคู่ หรือสินสมรสอันแรกในชีวิตการแต่งงาน ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับค่าสินสอดทองหมั้นต่างๆ จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาและกุสโลบายของบรรพบุรุษที่มีพิธีกรรมสู่ขวัญบายศรีในการแต่งงานและการผูกแขนรับขวัญนั้นลึกซึ้งมาก ถ้าจะมองในด้านจิตวิทยา จะมองเห็นลายระเอียดที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่สัมผัสได้อย่างลงตัวทั้งในด้านความสุขทางกายภาพและจิตภาพพร้อมทั้งด้านสังคมส่วนรวม การแสดงออกโดยการผูกข้อมือ เป็นการแสดงออกทางกายภาพที่สร้างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เชื่อมมั่น และจริงใจที่สัมผัสได้ของผูกแขนและผู้ได้รับการผูก

นอกจากนั้นช่วงระหว่างการผูกแขน ผู้เป็นญาติผู้ใหญ่ของแต่ละฝ่ายหรือแขกผู้มาร่วมงานได้กล่าวคำอวยพรให้แก่คู่บ่าวสาว ญาติผู้ใหญ่ก็จะถือโอกาส สั่งสอนคู่บ่าวสาวไปด้วย จากผู้ที่ผ่านมาโลกมากก่อนกล่าวง่าย ๆ คือมีประสบการณ์การครองชีวิตคู่มายาวนาน ที่จะปฏิบัติตนอย่างไรให้ชีวิตหลังแต่งงานให้มีความสุข การครองเรือนที่ดี โดยใช้ข้อคิดคติธรรม เป็นแนวทางสั่งได้ใจความเหมาะกับเวลา แต่ความหมายนั้นลึกซึ้ง กินใจ ตามได้นำเสนอในคำสู่ขวัญ เช่น เวลาญาติผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาว จะผูกแขนรับขวัญเขย ก็จะกล่าวอวยพรและฝากให้ดูแลลูกสาวของตนเอง เช่น “ให้เป็นผัวแก้ว เมียขวัญ ให้เป็นผัวคำเมียคุณ ผัวหาบเมียหิ้ว ผัวถ่อเมียพาย ผัวแท้เมียแท้” พร้อมกับบอกกล่าวสอนลูกสาวตัวเอง เช่น “ผู้เป็นเมียอย่าแข็งปาก ตั้งแต่เข้าก่อนผัวโต อย่าโสความแข่งใส่ปุ๋ย อย่าไปด่าวงศ์วาน” หรือกล่าวสอนพร้อมกันทั้งเจ้าบ่าวเจ้าสาว เช่น “ผัวเมียนี้นู๋มึงอย่าให้ว่า ให้ว่าข่อยและเจ้าคำนี้จั่งค่อยควร อย่าได้หวนหาข้อคำปตีมาเถา” เป็นต้น ซึ่งเป็นแสดงทางกาย วาจา ด้วยใจจิตที่เป็นเมตตา มุ่งหวัง สร้างกำลังใจ ส่งผลต่อการสร้างความสุขทางใจต่อคู่บ่าวสาว และสานสัมพันธ์ฉันญาติมิตรความสามัคคี กลมเกลียวของญาติทั้งสองฝ่าย และส่งผลต่อสังคมชุมชนที่ผู้มาร่วมงานสามารถนำข้อคิดคติธรรมนั้น ไปเป็นข้อคิดเป็นแนวทางที่ได้ยินได้ฟัง มาปรับเปลี่ยนตนเอง ครอบครัวยุ ให้เกิดคุณภาพชีวิตกายครอบครัวของตนเองให้เป็นปกติสุขตามสมควรได้

ประเด็นในจุดประสงค์ที่ ๓ จากการคุณค่าทางจริยธรรมจากคติธรรมที่ได้จากคำสู่ขวัญแต่งงานที่ใช้ประกอบพิธีการแต่งงานของชาวจังหวัดชัยภูมิพบว่า การได้อ่านาคติธรรมคำสอนที่แทรกอยู่ในบทสู่ขวัญของหมอสู่ขวัญนั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทั้งดงามทางด้านวรรณกรรมและจริยศาสตร์ ในคำสู่ขวัญแต่งงาน เป็นวรรณกรรมที่ประพันธ์ขึ้นโดยเรียงร้อยถ้อยคำภาษาอีสานท้องถิ่นลักษณะโครง

ภาพยกลอน ที่มีช่วงสัมผัสสละสลวยสวยงามเป็นท่วงทำนองที่ไพเราะ ทั้งนี้สอดคล้องกับงานเขียนของ จารุบุตร เรื่องสุวรรณ ได้กล่าวไว้ในหนังสือของดิอีसानเกี่ยวกับพิธีการสู่ขวัญของชาวอีสานว่า ” คำสู่ขวัญเป็นวรรณกรรมแบบ ร้อยกรองประเภทร่าย ออกเสียงยาวยืดเป็นทำนองเสนาะ มีทั้งรายวชิรบัณฑิต ร่ายภาพยวชิรบัณฑิต แต่ส่วนมากเป็นรายยาว”^๒ นอกจากนี้การผสมผสานสอดแทรกหลักคุณธรรมอันดีงามทั้งในทางพระพุทธศาสนาด้วยพร้อมกับหลักจริยธรรมตามจารีตประเพณีที่ดีงามที่เคยประพฤติปฏิบัติกันมาจากบรรพบุรุษของชุมชนท้องถิ่นด้วย เป็นข้อคิด ข้อแนะนำต่อคู่บ่าวสาวในการครองเรือนให้เกิดความผาสุก และการดำรงตนตามวิถีชีวิตตามวิถีแห่งความคุณงามความดีกับบุคคลต่างๆทางครอบครัวสังคมชุมชนสังคมส่วนรวมที่เหมาะสม ได้อย่างลงตัว สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้จริงในการดำเนินชีวิตประจำวัน ที่เป็นรูปธรรม ได้ เห็นได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของคู่แต่งงานที่อยู่ของครองคู่กันมา รวม ๖๐-๗๐ปี สิ่งที่ท่านจำได้ในคตินิยมคำสอนในตอนเข้าพิธีสู่ขวัญแต่งงาน นำมาปฏิบัติตนในการครองเรือนถึงปัจจุบัน เช่น ที่จำได้ง่าย “ผัวเมียนี้กูมึงอย่าได้ว่า ผัวเมียนี้กูมึงอย่าให้ว่า บ่ให้เถียงด่าป้อยคำส่มจบบ่เฮา” หมายถึง การเป็นสามีภรรยากันการใช้คำหยาบต่อกันเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง เพราะว่าที่หยาบคายด่าทอнокัน กระทบต่อสภาพจิตใจซึ่งกันและกัน เป็นต้น ดังนั้น คติธรรมจากคำสู่ขวัญเหล่านั้น เมื่อวิเคราะห์สำนวนจากภาษาท้องถิ่น แล้วจะเห็นได้ว่า คติธรรมนั้นจะเป็นข้อคิด คำแนะนำ และแนวทาง ในการดำเนินชีวิตการครองเรือนเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน หรือเรียกว่าหลักจริยธรรมในการครองเรือน ซึ่งประกอบด้วยจริยธรรมในตนเอง ต่อครอบครัว ญาติพี่น้องชุมชนและสังคมส่วนรวม ซึ่งคุณค่ามีประโยชน์ที่ควรศึกษาเรียนรู้และนำมาปฏิบัติได้ในหลายรูปแบบ เมื่อนำหลักคติธรรมมาประพฤติปฏิบัติจริงจะก่อให้เกิดความอยู่ดีมีสุขทั้งตนเอง บุคคลรอบข้าง และสังคมส่วนรวมจะเกิดความรักความสามัคคีปรองดองกัน

สิ่งที่ได้นอกเหนือจากงานวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยมีความตั้งใจส่วนตัวมุ่งที่จะเสาะแสวงหาราคำสู่ขวัญโบราณที่บันทึกไว้โดยหลายมือของของหมอสู่ขวัญที่ได้สืบทอดกันมาโดยตรงที่พอจะเหลืออยู่ ที่ไม่ใช่ตามที่มิขายในหนังสือตามท้องตลาดหรืออยู่ในระบบอินเตอร์เน็ตว่าจะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร แต่เมื่อลงพื้นที่วิจัยแล้ว ผลที่ได้ก็ก็มีแตกต่างกันบ้าง ดังที่ได้นำเสนอไปแล้ว แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยได้ค้นพบ ในนอกเหนือตำราหมอสู่ขวัญ ของหมอสู่ขวัญบางท่าน โดยเฉพาะหมอสู่ขวัญที่ใช้ตำราจากบรรพบุรุษ ที่เขียนจากลายมือ จากรุ่นสู่รุ่นนั้น มีตำราภูมิปัญญาของคนโบราณที่บันทึกไว้อีกมากมาย เช่น ตำราหมอดูโบราณ ตำรายาสมุนไพรแก้โรคต่างๆ ตำรามนต์คาถาแบบโบราณต่างๆ ทั้งสายดำและสายขาว คำว่าสายดำและสายขาว หมายถึง เวทย์มนต์คาถาที่เรียกว่าเป็นไสยศาสตร์ ในยุคปัจจุบัน ที่มีทั้งดีและชั่ว ซึ่งท่านเหล่านั้น จะไม่ยอมเปิดเผยให้คนอื่นได้รู้ได้ง่าย

^๒ จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, ของดิอีसान, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๖๒.

แต่ด้วยความเป็นพระภิกษุไปทำวิจัยท่านก็นำมาให้เห็น แต่ไม่กล้าที่บันทึกไว้ จะบันทึกเฉพาะประเด็นที่เราศึกษา นอกเสียจากจะได้รับอนุญาต

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาของคนอีสานหรือตำราของบรรพบุรุษที่ยังไม่สูญหายที่ดีมีประโยชน์ ยังมีอีกมากมาย และผู้วิจัยคิดไม่เฉพาะในเขตพื้นที่ผู้วิจัยเท่านั้นยังมีอีกทั่วไปในภูมิภาคอีสานและในสังคมไทย แต่เรายังไม่เข้าไปศึกษาหาความรู้เจาะลึกเข้าไปสู่บุคคลที่มีสิ่งเหล่านี้ไว้ครอบครอง และนับวันจะสูญหายไปตามอายุของท่านที่ไม่ได้สืบทอดให้ใครนำไปศึกษาต่อ ถึงจะมีผู้นำไปศึกษาต่อ แต่ก็ไม่ครบในสิ่งที่ท่านเหล่านั้นครอบครอง อย่างเช่น ผู้วิจัยได้นำมาเฉพาะคำสวดขวัญเท่านั้นที่ยังมีอยู่อีกมากมายหลายตำรา สิ่งเหล่านี้ผู้วิจัยมองว่าเป็นสิ่งที่เปี่ยมคุณค่ายิ่งนักสำหรับคนรุ่นหลัง ที่จะสืบทอดตำราเหล่านั้นออกมาเป็นตำราที่มีความมั่นคงในด้านรักษา ไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดการเป็นหมอสูขวัญในชุมชน หรือการสืบทอดตำราหมอยาสมุนไพร ตามกระบวนการทางเทคโนโลยี ในยุคปัจจุบันจะว่ากันตามหลักวิชาการ ว่า “ Knowledge management ” (KM) สอดคล้องกับ คู่มือการจัดการความรู้ของชุมชนพร้อมวีดีโอซีดี (Video CD) ของ สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้ข้อคิดไว้ว่า “ในประเภทขององค์ความรู้ แบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ ๑. ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นองค์ความรู้ที่อธิบายได้ สามารถทำความเข้าใจได้ด้วยการฟังการอธิบาย การอ่าน และนำไปใช้ปฏิบัติ ซึ่งจะถูกจัดไว้อย่างเป็นแบบแผน มีโครงสร้าง และ อธิบายกระบวนการวิธีการ ขั้นตอนชัดเจน สามารถนำไปใช้ได้ ๒. ความรู้แฝงเร้นหรือความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นองค์ความรู้ที่อธิบายได้ยาก หรือบางครั้งไม่สามารถอธิบายได้ว่า เกิดความรู้ขึ้นอย่างไร ไม่มีแบบแผน โครงสร้างที่ชัดเจน เกิดขึ้นในตัวบุคคล ผลของการถ่ายทอดขึ้นอยู่กับผู้ถ่ายทอด และผู้รับเป็นสำคัญ”^๓ และสอดคล้องผลการศึกษาของสิทธิชัย สมานชาติและ คณะ ได้ศึกษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: การทอผ้าและลวดลายผ้าของชาวผู้ไทยใน ประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า การจัดเวทีชุมชนทั้งการรวบรวมข้อมูลและการคืนข้อมูล ได้ ช่วยกระตุ้น “ชุมชน” ชาวผู้ไทย/ภูไทให้ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาการทอผ้า และให้ เกิดจิตสำนึกที่จะมีการสร้างกิจกรรม “สงวนรักษา” ภูมิปัญญาการทอผ้าให้สืบทอดต่อไปในบริบท ที่เหมาะสม ได้ตามวัตถุประสงค์ ทั้งในส่วนองค์ความรู้ที่เป็น “คุณค่าและความหมาย” และ “กระบวนการผลิตทางวัฒนธรรม” ผลของการวิจัยได้นำไปสู่การเสนอขอให้ ภูมิปัญญาการทอผ้า และออกแบบลวดลายผ้าของชาวผู้ไทย/ ภูไท ในขอบเขตประเทศไทย เป็นมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมของประเทศไทย และทางกระทรวงวัฒนธรรมได้นำขึ้นทะเบียนประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ประสบความสำเร็จตาม

^๓ คู่มือการจัดการความรู้ของชุมชนพร้อมวีดีโอซีดี (Video CD), สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๕๙), หน้า ๑๒.

วัตถุประสงค์การสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าของชาวผู้ไท และชาวไทย ยังเป็นสิ่งแสดง การถ่ายทอด ความรักระหว่างแม่สู่ลูกสาว ทักษะความสามารถของการทอผ้าก็เป็นสัญลักษณ์ของกุลสตรีที่ดีใน สังคมชาวผู้ไท^๔ ดังนั้น โดยการสืบทอดตำราโดยความรู้ภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษการเป็นหมอสู่ขวัญ ให้ลูกชายหรือบุคคลที่สนใจของผู้เป็นหมอสู่ขวัญสร้างจิตสำนึกสู่สังคมยุคใหม่ให้เห็นคุณค่า นำสู่กับ การปฏิบัติที่มีแบบแผนขั้นตอนอย่างชัดเจนนำไปสู่การรักษาสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นชนชาวอีสาน ด้วยคุณภาพที่มั่นคงถาวรยั่งยืน และสร้างวัฒนธรรมอันประเสริฐนี้สู่อารยธรรมนำเสนอต่อชาวโลก ทั่วไปด้วยความภาคภูมิใจ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัยเรื่องคุณค่าทางจริยธรรมจากคติธรรมในคำสู่ขวัญแต่งงานที่มีต่อชาว จังหวัดชัยภูมิ ได้รับประโยชน์ของการศึกษาผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) เชิงการอนุรักษ์ การอนุรักษ์เอกลักษณ์ ให้หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบในด้าน วัฒนธรรมประเพณี โดยเฉพาะวัฒนธรรมจังหวัดแต่ละจังหวัดในภาคอีสาน ให้มีนโยบายพัฒนาการ เป็นหมอสู่ขวัญ ให้มีการสืบสาน จัดประกวด จัดสัมมนา จัดให้มีสมาคม ยกกระตักการการเป็นหมอสู่ ขวัญให้มีคุณค่ามากขึ้น และให้หน่วยงานราชการในแต่ละหน่วยงานแต่ละพื้นที่ในเขตภาคอีสานตระหนัก ถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณี ในการจัดกิจกรรมในหน่วยงานต่างๆ เช่นการรับส่งผู้นำ ของ หน่วยงานงานเกษียณอายุทำงานของราชการหรืองานต่างๆที่เป็นมงคล ให้ได้มีพิธีการสู่ขวัญบายศรี ที่ เป็นมงคลทางจิตใจเป็นหลักมากกว่าจะไปส่งเสริมให้ดำเนินกิจกรรมในทางที่เสื่อมกับอบายมุข จัดงาน เลี้ยงสังสรรค์ดื่มสุรายาเมา สิ้นเปลืองงบประมาณ

๒) เชิงคุณค่าของคำสู่ขวัญอีสาน คติธรรมคำสอนเป็นแบบภาษาอีสานที่แฝงอยู่ใน คำสู่ขวัญนั้นที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่ดีงาม โดยการให้ความรู้ขยายความคิดให้เพิ่มมากขึ้นใน คติธรรมคำสอนคำสู่ขวัญในรูปแบบต่างๆ ให้ได้เห็นคุณค่าที่ได้มากกว่าแค่การปฏิบัติตามประเพณี เท่านั้น

^๔ ผศ.ดร.สิทธิชัย สมานชาติและคณะ. “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม : การทอผ้าและลวดลายผ้า ของชาวผู้ไทในประเทศไทย” รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สถาบัน มูลนิธิภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและ ศิลปะเอเชีย (A-WECA), ๒๕๕๕

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) การทำวิจัยเรื่องนี้ได้ศึกษาในจังหวัดชัยภูมิซึ่งเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่เขตติดต่อกับภาคกลาง ควรทำวิจัยในจังหวัดที่มีเขตติดต่อกับชุมชนภาคอื่น เช่น พื้นที่เขตติดต่อกับชายแดนประเทศกัมพูชา ว่าผลการวิจัย จะเป็นอย่างไร มีวิธีการปฏิบัติอย่างไร เป็นต้น

๒) เรื่องแนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีเรื่องสู่ขวัญบายศรีของชนชาวอีสานพัฒนาการเป็นเอกลักษณ์ของชาติ และเป็นคุณค่าในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อสังคมโลกในยุคการสื่อสารปัจจุบัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรกฎเตปิฎก ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปกรณวิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณวิเสส. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬา

ลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กীরติ บุญเจือ. คู่มือจริยศาสตร์ตามหลักวิชาการสากล. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนา

พลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ องค์การมหาชน,

๒๕๕๑.

จารุบุตร เรืองสุวรรณ. ของดีอีสาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา , ๒๕๒๐.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. ประวัติพุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษร

สัมพันธ์, ๒๕๑๔.

दनัย ไชยโยธา. สังคม วัฒนธรรม และประเพณี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ ,

๒๕๔๖.

ทิพย์ภา เชษฐเชาวลิต. จิตวิทยาพัฒนาการสำหรับพยาบาล. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย

สงขลานครินทร์, ๒๕๔๑.

ธวัช ปุณโณทก. **วรรณกรรมอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒.

บรรเทิง พาพิจิตร. **ประเพณี วัฒนธรรมไทย และคติความเชื่อ**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๔๙,

บุญนาค พิณิจพล. **สู่ขวัญสมัยใหม่**, ม.ป.ท. : ส.ธรรมภักดี, ม.ป.ป..

บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล. **ประเพณีอีสานและเกร็ดโบราณคดีอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๔.

ปรีชา พิณทอง (ปริญญาณ ภิกขุ). **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๑๖.

ฝ่ายวิชาการภาษาไทย, **พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๓.

พระครูสุเทพสารคุณ (สุนันท์ เพชรเลื่อน) และคณะ. **มรดกไทยอีสาน ฉบับสมบูรณ์**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๔.

พระชลธารมณี (พระพิมลธรรม, ขอบ อนุจารี). **เมื่อเราบวช**. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๙๒.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). **บอกใจให้เป็นสุข กับผลงานชุดธรรมอ่านง่าย**. กรุงเทพมหานคร : หจก.สามลดา, ๒๕๔๘.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) **แนะนำจริยธรรมร่วมสมัย ชุดที่ ๑ จริยธรรมมีเพียงแนวเดียวปาฐกถาของหลวงพ่พุทธทาสภิกขุที่แสดง ณ หอประชุมคุรุสภา มกราคม ๒๕๐๕**. กรุงเทพมหานคร : ดวงตะวัน,ค.ศ. 2010.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พระพุทธศาสนาในอาเซียน**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๐ .

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). **ธรรมบุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก ๒๕๕๔).

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก ๒๕๕๔,

พระมหาสนอง ปัจโจปการี. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาโกวิท สิริจันโท. **มรดกอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวัดมหาธาตุ, ๒๕๓๓.

พระยาอนุমানราชธนะ. **วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย**, พระนคร : คลังวิทยา. ๒๕๑๔.

มนัส สุขสาย, **การบาศรี สุตระขวัญ**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๕๒.

มณี พะยอมยงค์. **กินแขกแต่งงาน ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ**. กรุงเทพมหานคร :

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒.

มณี พะยอมยงค์. **ประวัติและวรรณคดีล้านนาไทย**. กรุงเทพมหานคร : มิตนราการพิมพ์, ๒๕๑๓.

ยศ สันตสมบัติ. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๒.

ลักขณา สรวิวัฒน์. **มนุษย์สัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอ.เอส.พรินติ้งส์ แฮ้าส์, ๒๕๕๖.

วิชัย สุธีรชานนท์. **แนวคิดทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ หจก.การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๔.

ศรีเลา เกษพรหม. **ประเพณีชีวิต คนเมือง**. เชียงใหม่ : นพบุรี, ๒๕๔๔.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐, หน้า ๒๑.

ศูนย์รวมสงฆ์ชาวอีสาน ๑๗ จังหวัด พระมหาโกวิท สิริวิณโณ และคณะ. **มรดกอีสาน**.

กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๓.

สงวน โชติสุรัตน์. **ประเพณีไทยภาคเหนือ**. เชียงใหม่ : สงวนการพิมพ์, ๒๕๑๕.

สมพร สุทัศนีย์(ม.ร.ว). **มนุษย์สัมพันธ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เท็กซ์ แอนเจอร์นัลพับลิเคชั่น, ๒๕๔๔.

สวิง บุญเจิม. **ตำรามรดกอีสาน**. อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๔๙.

สุทธิ เหล่าฤทธิ์และคณะ. **ประวัติเมืองชัยภูมิ**. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๕.

สุริยา สุระเสียงและคณะ. **ปุมประวัติศาสตร์เมืองชัยภูมิ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอกพิมพ์ไทจำกัด , ๒๕๕๘.

สิน้ำ จันทรเพ็ญ และคณะ. **มูลมั่งดั้งเดิม**. ภาพสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, ๒๕๔๑

สาร สาระทัศนันทน์. **พิธีสู่ขวัญและคำขวัญโบราณอีสานฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๐.

สุชา จันทรเฒ. **จิตวิทยาพัฒนาการ**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

สุเมธ เมธาวิทยกุล. **สังคมพิธีกรรม**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรี้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๒.

ส.ธรรมภักดี. **ประเพณีอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : ส.ธรรมภักดี, ม.ป.ป.

เบญจมาศ แพทอง. **บายศรี ลักษณะของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
สุวรรณภูมิ, ๒๕๔๐.

เปลื้อง ณ นคร. **พจนานุกรม ไทย-ไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, มปท.

เสถียร โกเศศ. **ขวัญและประเพณีการทำขวัญ**. พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๐๖.

เสถียร โพธิ์นันทะ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ**. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ไสว มาลาทอง. **คู่มือการศึกษาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒ .

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

ชาคริต อนันทรวัน. “บทสูตรขวัญจังหวัดเลย”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**.

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๑.

ชำนาญ รอดเหตุภัย. “ประเพณีทำขวัญและมงคลพจน์ในพิธีแต่งงาน”. **งานวิจัยวัฒนธรรม
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกลุ่มงานวิจัยภาคกลาง**, ๒๕๒๔.

นิตินันท์ พันทวี. “พิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนกรณีศึกษาพิธีกรรม
บายศรีสู่ขวัญ”. **งานวิจัยปริญญาดุษฎีบัณฑิต** : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ปิยะ สดิสสุตติ. “การศึกษาวิเคราะห์บทสู่ขวัญ บ้านไร่หมู่ ๑ ตำบลบ้านไร่ อำเภอลำลูกเกดจังหวัด
เพชรบูรณ์”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** : กรุงเทพมหานครสำนัก
หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.

พระครูโสภิตธรรมประยุต (อุดมอุดมตมปญโญ / สงสุระ). “การศึกษาพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลง
โคราช”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระภัททชาพงษ์ สิริภทโท (กำชัยภูมิ). “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทสูตรขวัญอีสานเพื่อการ
ดำเนินชีวิต”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระมหาประหยัด ปุณฺณวโร. “จริยธรรมที่ปรากฏในลำกลอน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

- พระมหาสมณฤทธิ์ อธิญาโณ. “จริยธรรมที่ปรากฏในหนังสือสันกฤษฎีศึกษาบ้านสระแก้วตำบลบ้านฝางอำเภอบ้านฝางจังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระมหาเกรียงศักดิ์ ธมฺมวิจาโร (โสภาคกุล). “วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาการหย่าร้างในชุมชนโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระสมุห์พรเทพ ภาวธมโม (โตแย้ม). “บทบาทการทำขวัญนาคในการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนของนายชินกรไกรลาศ(จีนฝ่ายเทศ)”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์. “วิวัฒนาการพิธีทำขวัญของคนไทย” **สถาบันไทยคดีศึกษา**: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.
- สมชาย เบ็ญจวรรณ. “การพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษาในรูปแบบการจัดกิจกรรมใสถาบันอุดมศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** : สาขาวิชาพัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๕.
- สิรภาพ สอนคง. “รูปแบบการพัฒนาการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองโคราชของพระสงฆ์ใน จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

(๓) รายงานวิจัย:

- สิทธิชัย สมานชาติ และคณะสถาบัน. “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การทอผ้าและลวดลายผ้าของชาวภูไทในประเทศไทย”. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์** : มูลนิธิภูมิปัญญาสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและศิลปะเอเชีย (A-WECA) ๒๕๕๕

(๔) บทความ:

- Aye Aye Kyin. “การศึกษาพุทธคติสำหรับผู้ครองเรือนของชาวเมียนมาร์”. **นิตยสารธรรมะ**. ปี ๒๕๕๓ วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ ๑๒ (ฉบับที่ ๑ มกราคม - เมษายน ๒๕๕๘): ๙.
- มณีรัตน์ จันทนะพะลิน. “เรื่องไทยๆ บายศรี” **วารสารไทยกรุงเทพมหานคร**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒๒ (เมษายน - มิถุนายน ๒๕๓๙): ๑๒.
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. “คู่มือการจัดการความรู้ของชุมชน”. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๕๙.

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

ประกอบ พรหมผุย. “เอกสารองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยภูมิด้านปรัชญา ศาสนา และ ประเพณีการแต่งงาน”. ชมรมคลังปัญญาผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ องค์การ สาธารณประโยชน์ (อัสสำเนา).

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กระทรวงวัฒนธรรม. การแต่งงานแบบไทย [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.m-culture.go.th/young/ewt_news.php?nid=๖๐๗, [๓๐ พ.ย. ๖๐]

คลังปัญญาไทย.(๒๕๕๐). ประวัติศาสตร์พราหมณ์-ฮินดู [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.panyathai.or.th/wiki/index>, [๒ กันยายน ๒๕๕๘]

จังหวัดชัยภูมิ . ข้อมูลจังหวัดชัยภูมิขนาดและที่ตั้ง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.chaiyaphum.go.th/page_about/about๑.php [๑ ธ.ค.๒๕๖๐].

จังหวัดชัยภูมิ . ข้อมูลจังหวัดชัยภูมิด้านกายภาพลักษณะภูมิประเทศ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.chaiyaphum.go.th/page_about/about๑.php [๑ ธ.ค.๒๕๖๐].

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (๒๕๕๔) ประเพณีล้านนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://library.cmu.ac.th/ntic/lannatradition/> [๓๐ พ.ย.๖๐]

สุวิซซ คุณผล. (๒๕๔๙). ความสำคัญของการบายศรี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://guideubon.com/news/view.php?t=๓๔&s_id=๕๔&d_id=๕๔: [๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐].

(๗) สัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม:

สัมภาษณ์ พระครูอมรชัยวัฒน์ ที่ปรึกษา เจ้าคณะอำเภอภูเขียว เจ้าอาวาสวัดผือแฝง ต.กวางโจน อ. ภูเขียว จ.ชัยภูมิ, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์พระครูปัญญาวิโรจน์ (หลวงปู่หลอย ปญฺญาวโร/เนาว์นนท์) อายุ ๙๖ ปีพรรษา ๓๒ เจ้า อาวาสวัดโนนสำราญ ต.โนนสำราญ อ.เมือง จ. ชัยภูมิ, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๐

สัมภาษณ์ พระครูปัญญาพิพัฒน์ (ภาคภูมิ เตชปญฺญ/บุญเกียรติ) เจ้าอาวาสวัดโนนม่วงเจ้าคณะ ตำบลโพหนอง(ธรรมยุต) ต.โพหนอง อ.เมือง จ.ชัยภูมิ, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ดร.สิริกร กำลังฤทธิ์ นักวิชาการชำนาญการสำนักงานวัฒนธรรมชัยภูมิ อาศัยอยู่ที่ ๘๕๘/ ๓๓ หมู่ ๑๔ ต.รอบเมือง อ.เมือง จ. ชัยภูมิ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายพิชัย พรหมผุย ข้าราชการบำนาญประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ อาศัยอยู่ที่ ๒๔๔๑/๑๔๕ หมู่ ๗ บ.ราชฤกษ์ ต.โนนเมือง อ.เมือง จ. ชัยภูมิ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายณรงค์ศักดิ์ อ้อทอง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ อาศัยอยู่ที่

๓๘๕/๑๖ หมู่ ๙ ต.ในเมือง อ.เมือง จ. ชัยภูมิ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ดร.เดือนเพ็ญพร ชัยภักดี อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ต. นาฝาย อ.เมือง จ.ชัยภูมิ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑๐

สัมภาษณ์ นายสมชัย เคนจตุรัส ข้าราชการบำนาญประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอหนองบัวระเหว

จังหวัดชัยภูมิอาศัยอยู่ที่ ๖๐๒/๑ หมู่ ๖ ต.หนองบัวระเหว อ.หนองบัวระเหว จ. ชัยภูมิ

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่อทองใบ ประสานโชค อายุ ๘๓ ปี (หมอสู่ขวัญ) อาศัยอยู่ที่ ๖๑ หมู่ ๔ บ.โนนแต่

ต.หนองขาม อ.คอนสวรรค์ จ. ชัยภูมิ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่อดอกไม้ บำรุงแนว อายุ ๗๑ ปี (หมอสู่ขวัญ)อาศัยอยู่ที่ ๓๙ หมู่ ๘ บ.หนองสระแบง ต.

ห้วยบง อ.เมือง จ. ชัยภูมิ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พ่อช่วง เณริมเล่า อายุ ๗๕ (หมอสู่ขวัญ)ปีอาศัยอยู่ที่ ๔๐ หมู่ ๑๐ บ.โสก ต.โสก อ.คอน-

สวรรค์ จ. ชัยภูมิ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่อสมเกียรติ นาท่อง อายุ ๗๕ ปี (หมอสู่ขวัญ)อาศัยอยู่ที่ ๗๗ หมู่ ๓ บ.กุดน้ำใส

ต.กุดน้ำใส อ.จัตุรัส จ. ชัยภูมิ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่ออานนท์ หงส์ไทย อายุ ๖๐ ปี(หมอสู่ขวัญ) อาศัยอยู่ที่ ๑๓๓ หมู่ ๑ บ.โนนโพธิ์

ต.ลุ่มลำชี อ.บ้านเขว้า จ. ชัยภูมิ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่อบัวเลี่ยน ฤาชา อายุ ๘๑ ปี (หมอสู่ขวัญ) อาศัยอยู่ที่ ๑๓๓ หมู่ ๑๐ บ.โนนตาปู

ต.คูเมือง อ.หนองบัวแดง จ. ชัยภูมิ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่อขุน โชคบัณฑิต อายุ ๘๗ ปี(หมอสู่ขวัญ) อาศัยอยู่ที่ ๓๙ หมู่ ๓ บ.แจ้งตลาด

ต.บ้านเจียง อ.ภักดีชุมพล จ. ชัยภูมิ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่อสนอง ตราเงิน อายุ ๗๔ ปีอาศัยอยู่ที่ ๖๐ หมู่ ๓ บ.หัวนาม่วง ต.คอนสาร อ.คอนสาร

จ. ชัยภูมิ (หมอสู่ขวัญ) ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่อประยงค์ เรือนทอง อายุ ๗๑ ปี (หมอสู่ขวัญ) อาศัยอยู่ที่ ๓๓๖ หมู่ ๑ บ.หนองคอนไทย

ต.หนองคอนไทย อ.ภูเขียว จ. ชัยภูมิ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์ พ่อสวัสดิ์ รองจันงค์ อายุ ๗๐ ปี (หมอสู่ขวัญ) อาศัยอยู่ที่ ๓๓๖ หมู่ ๑ บ.หนองไผ่

ต.หนองไผ่ อ.แก้งคร้อ จ. ชัยภูมิ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายสิทธิเดช ไกรนอก (นิกรน้อย เสียงสวรรค์) (ศิลปิน นักร้องลูกทุ่งหมอลำหมอลำทำขวัญ)

อาศัยอยู่ที่ ๖๔ หมู่ ๗ บ.กุดขมิ้น ต.นาฝาย อ.เมือง จ. ชัยภูมิ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์ พ่อบัวลา ลั่นเหลื่อ อายุ ๙๐ ปี แม่ทองสระ ลั่นเหลื่อ อายุ ๘๕ ปี(ประชาชนทั่วไป)

แต่งงานใช้ชีวิตร่วมมา ๗๐ ปีอาศัยอยู่ที่ ๘ หมู่ ๒ บ.ห้วยบงเหนือ ต.ห้วยบง อ.เมือง จ.

ชัยภูมิ ๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ้อยง เพียรยั้ง อายุ ๘๔ ปี แม่ทองสระ เพียรยั้ง อายุ ๘๔ ปี แต่งงานใช้ชีวิตร่วมมา ๖๕ ปี(ประชาชนทั่วไป) อาศัยอยู่ที่ ๑๗๑ หมู่ ๗ บ.หนองหิน ต.ห้วยบง อ.เมือง จ. ชัยภูมิ ๒ ตุลาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์ พ่อบุญตา พลเสนา อายุ ๙๑ ปี แม่ หวัณ พลเสนา อายุ ๘๔ ปี แต่งงานใช้ชีวิตร่วมมา ๖๗ ปี (ประชาชนทั่วไป)อาศัยอยู่ที่ ๒๒๐ หมู่ ๙ บ.โนนสะอาด ต.โนนสะอาด อ.คอนสวรรค์ จ. ชัยภูมิ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่อบุญมา จำหัน อายุ ๗๘ ปี แม่ยิ้ม จำหัน อายุ ๗๖ ปี แต่งงานใช้ชีวิตร่วมมา ๕๗ ปี (ประชาชนทั่วไป)อาศัยอยู่ที่ ๒๒๑ หมู่ ๑๖ บ.โนนเปลือย ต.ตลาดแร้ง อ.บ้านเขว้า จ. ชัยภูมิ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่อเวิน ชาลีเปี่ยม อายุ ๘๖ ปี แม่สุน ชาลีเปี่ยม อายุ ๘๓ ปี แต่งงานใช้ชีวิตร่วมมา ๖๐ ปี ประชาชนทั่วไป)อาศัยอยู่ที่ ๑๒ หมู่ ๑๐ บ.โนนตาปู ต.คูเมือง อ.หนองบัวแดง จ. ชัยภูมิ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่อถนนม ศรีใส อายุ ๘๗ ปี แม่หล้า ศรีใส อายุ ๘๔ ปี แต่งงานใช้ชีวิตร่วมมา ๖๕ ปี (ประชาชนทั่วไป) อาศัยอยู่ที่ ๑๓๖/๑ หมู่ ๖ บ.สำโรงโคก ต.กุดน้ำใส อ.จัตุรัส จ. ชัยภูมิ

สัมภาษณ์ พ่อเลิศ หมอกชัย อายุ ๘๒ ปี แม่พ่อน หมอกชัย อายุ ๗๘ ปี แต่งงานใช้ชีวิตร่วมมา ๖๐ ปี(ประชาชนทั่วไป) อาศัยอยู่ที่ ๔๕๗ หมู่ ๓ บ.ชำมุลนาคต.หนองไผ่ อ.แก้งคร้อ จ. ชัยภูมิ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สนทนากลุ่ม พระครูสุธีคัมภีรญาณ,ผศ.ดร. อาจารย์ประจำ มจร.ขอนแก่น ๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น อาจารย์ประจำ มจร. ขอนแก่น ๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

พระครูภาวนาโพธิคุณ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำ มจร.ขอนแก่น ๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

พระสรวุฒิ มหาลาโภ,ดร นักวิชาการอิสระ ๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

รศ.ดร.อุดม บัวศรี อาจารย์ประจำ มจร. ขอนแก่น ๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

ดร.วิเชียร แสนมี อาจารย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

ดร.อุทัย วรเมธีศรีสกุล อาจารย์ประจำ มจร. ขอนแก่น ๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

ผศ.ดร.ประยูร แสงใสอาจารย์ประจำ มจร. ขอนแก่น ๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

ดร.ทิพย์ภวิษณ์ ไสชาติ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ ๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

ดร.กาญจนพงษ์ สุวรรณ อาจารย์ประจำ มจร. นครราชสีมา ๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

หนังสือเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

โทร ๐๙-๒๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/ว๑๖๔

วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร พระครูภวนาโพธิคุณ, ผศ.ดร.

ด้วย พระภักทธาพงษ์ สิริภทโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวัดงานชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. พระครูสุธีคัมภีรญาณ, ผศ.ดร.

๒. พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.

ดังนั้น เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัยบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถ และมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของท่านนี้

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดีขออนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและพิจารณาดำเนินการต่อไป

พระครูสุธีคัมภีรญาณ
พระโสภณพัฒนบัณฑิต

พระโสภณพัฒนบัณฑิต

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

โทร ๐๙-๒๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/ว๑๖๔

วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร รศ. อุดม บัวศรี

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวัดงานชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร

๒. พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ดังนั้น เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัยบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถ และมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของท่านนี้

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดีขออนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและพิจารณาดำเนินการต่อไป

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

๑๗๓ ศธ ๖๑๓๒.๑/ว๑๖๔
๓๐/๑๒/๕๙

30/๑๒/๕๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

โทร ๐๙-๒๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/ว๑๖๔

วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร ผศ.ดร. สุวิน ทองปั้น

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภทโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำส่วขวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. พระครูสุธีศัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร

๒. พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ดังนั้น เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัยบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถ และมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของท่านนี้

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดีขออนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อทราบและพิจารณาดำเนินการต่อไป

ตรวจแล้วดำเนินการต่อไป

(ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น)

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น โทร ๐๙-๒๕๕๒-๖๔๒๖
 ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/ว๑๖๔ วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙
 เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

ด้วย พระภักทธชาพงษ์ สิริภทโท/กำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคติธรรมในคำสอนขัณฺโณแห่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

- ดังนั้น เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัยบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถ และมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของท่านนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อทราบและพิจารณาดำเนินการต่อไป

นางสาวเสาวดี นามะ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

โทร ๐๙-๒๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/ว๑๖๔

วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.อุทัย วรเมธีศรีสกุล

ด้วย พระภักทธาพงษ์ สิริภทโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญา เอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสวดชัยมงคลงานชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ, ผศ.ดร.
๒. พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.

ดังนั้น เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัยบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของท่านนี้

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดีขออนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อทราบและพิจารณาดำเนินการต่อไป

รับทราบแล้ว
นางสาวประจักษ์/แฉะ/แฉะ/แฉะ
24.12.59

พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ภาคผนวก ข.

เครื่องมือการศึกษาวิจัย

แบบสัมภาษณ์

.....

แบบสัมภาษณ์วิทยานิพนธ์ เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสุทรวัญ
แต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ” ซึ่งงานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น

แบบสัมภาษณ์แบ่งรายละเอียดเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ ๒ จริยธรรมจากคตินิยมคำสอนในคำสุทรวัญแต่งงานในจังหวัดชัยภูมิ

**ตอนที่ ๓ คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสุทรวัญแต่งงานต่อสังคมไทย
ปัจจุบัน**

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

๑.๑ ชื่อ..... ฉายา.....นามสกุล.....

๑.๒ อายุ.....ปีพรรษา

๑.๓ การศึกษา.....

๑.๔ ที่อยู่.....เลขที่.....หมู่.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....รหัส.....

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ.....

๑.๕ อาชีพประจำ.....ตำแหน่ง.....

วัน.....ที่..... เดือน..... พ.ศ.เวลา.....

สถานที่สัมภาษณ์

.....

๑.๖ ทำไมถึงได้มีความสนใจเป็นหมอสูตรขวัญและทำมาได้ก็ปีแล้ว

.....

.....

๑.๗ ได้ศึกษาเรียนรู้และได้ตำราจากใคร

.....

ตอนที่ ๒ จริยธรรมจากคตินิยมคำสอนในคำสูตรขวัญแต่งงาน

๒.๑. ประเพณีการสู่ขวัญแต่งงานมีความเป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒.๒ มีคติความเชื่ออะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการสู่ขวัญแต่งงาน

.....

.....

.....

.....

๒.๓ ในคำสู่ขวัญแต่งงานมีคตินิยมใดบ้างที่ปรากฏอยู่

.....

.....

.....

๒.๔ การสู่ขวัญแต่งงานมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคู่บ่าวสาวอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๒.๕ การสู่ขวัญแต่งงานมีวิธีการและขั้นตอนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๒.๖ คู่บ่าวสาวได้รับประโยชน์ อะไรบ้างจากการได้เข้าพิธีแต่งงานโดยการสู่ขวัญ

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสูตรขวัญแต่งงานต่อสังคมไทยปัจจุบัน

๓.๑ การสู่ขวัญแต่งงานแต่ละครั้งคตินิยมใดที่อยากสอนให้คู่บ่าวสาวนำไปใช้
สำหรับชีวิตคู่

.....

.....

.....

๓.๒ คู่บ่าวสาวจะได้ประโยชน์อะไร จากคติธรรมนั้นด้านใดบ้าง

.....

.....

.....

๓.๓ ท่านได้มีวิธีการใดในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีให้คงอยู่ต่อไป

.....

.....

.....

๓.๔ ท่านใช้วิธีใดที่จะการถ่ายทอดความรู้ความสามารถ การเป็นหมอสูตรขวัญ
ในท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป และปลูกฝังสู่คนรุ่นใหม่ให้เห็นคุณค่า

.....

.....

.....

๓.๕ ท่านมีวิธีการใดในการรักษาประเพณีการสู่ขวัญแต่งงานไว้ในท้องถิ่น

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์

พระภัทรชาพงษ์ สิริภุโท(กำชัยภูมิ)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต รุ่นที่ ๖ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ภาคผนวก ค.

หนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พระครูอมรชัยวัฒน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมี คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ, ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าวสำเร็จลุล่วง ตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้อาจใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อกท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรามาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

พระครูอมรชัยวัฒน์
๒๐ ก.ค.๖๐

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พระครูปัญญาวีโรจน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัททชาพงษ์ สิริภทโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวุญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าวสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

พระครูปัญญาวีโรจน์
๗๐ มี. ๖๐

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พระครูปัญญาพิพัฒน์ (ภาคภูมิ เตชปญโญ/บุญเกียรติ)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิต
ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวุญแต่งงาน
ชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าว
สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อ
ท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

พระครูปัญญาพิพัฒน์
๑ ส.ค.๖๐

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร ดร.สิริกร กำลั๋งฤทธิ์ นักวิชาการวัฒนธรรมพิเศษ สนง.วัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

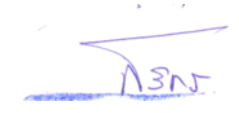
ด้วย พระภิกษุชาพงษ์ สิริภทโท/กำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิต
ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิตยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิพนธ์ในคำสวดชัยภูมิต่างงาน
ชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าว
สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่
ท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(นางสาวสิริกร กำลั๋งฤทธิ์)
นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ
หัวหน้าเจ้าหน้าที่

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร ดร.เดือนเพ็ญพร ชัยภักดี มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภิกษุชาพงษ์ สิริภทโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิคมในคำสวดชัยวัฒน์งานชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าวสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน /เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร นายพิชัย พรหมผุย ข้าราชการบำนาญประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภทโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิต
ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวัญแต่งงาน
ชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวินิจฉัย ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าว
สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อ
ท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน /เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

(ดร.พิชัย พรหมผุย)
๔๕๖. 61

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร ผอ.สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภิกษุชาพงษ์ สิริภทโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิต
ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิพนธ์ในคำสรวุญต์แต่งงาน
ชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวินัยนิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) ผศ.ดร. สุวิน ทองปั้น

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าว
สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อ
ท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน /เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร นายสมชัย เคนจัตุรัส (ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอหนองบัวระเหว)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภทโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสุขัญญ์แต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าวสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อกท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน /เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(นาย เคนจัตุรัส)

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ่อทองใบ ประสานโชค

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภิกษุชาพงษ์ สิริภทโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิต
ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวัญแต่งงาน
ชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) ผศ.ดร. สุวิน ทองปิ่น

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าว
สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อ
ท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

ทองใบ ประสานโชค

พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

๐๙๒๖๐ ๙๕ ๕๐

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖ -

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ่อดอกไม้ บำรุงแนว

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิต
ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสวดชัยมงคล
ชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าว
สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อ
ท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ่อช่วง เฉลิมเล่า

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิต
ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวัญแต่งงาน
ชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าว
สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อ
ท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ่อสมเกียรติ นาคหล่อ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภิกษุชาพงษ์ สิริภทโท/ก้ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิต
ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิคมในคำสรวุญแต่งงาน
ที่มีต่อชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวินัยนิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าว
สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อ
ท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ่ออานันต์ หงส์ไทย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภิกษุชาพงษ์ สิริภทโท/กำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิต
ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวุญแต่งงาน
ชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าว
สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อ
ท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

๑๙๖๕ หงส์ไทย

เรียนมาด้วยความนับถือ

วันที่ 15 สิงหาคม 60 พระโสภณพัฒนบัณฑิต

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ่อบัวเลี่ยน ฤาชา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิต
ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวุญแต่งงาน
ชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าว
สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่
ท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

วันที่ 30 ก.ค. 2560

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ่อขุน โชคบัณฑิต

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภทโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิต
ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวุญแต่งงาน
ชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าว
สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อ
ท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ่อสนอง ตราเงิน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาวงษ์ สิริภโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิต
ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำส่วัญแต่งงาน
ชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าว
สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อ
ท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ่อสวัสดิ์ รองจำนงค์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิต
ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวัญแต่งงาน
ชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าว
สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อ
ท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

๕๐๖๑๑๗
๒๕๖๐

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ่อประยงค์ เรือนทอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภทโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิต
ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวัญแต่งงาน
ชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวินัยวินัย ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าว
สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อ
ท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน /เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

๒ ก.ย. ๖๐

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร นายสิทธิเดช ไกรนอก (นิกรน้อย เสียงสวรรค์)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิตยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าวสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน /เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

สิทธิเดช ไกรนอก
(นิกรน้อย เสียงสวรรค์)

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ่อบัวลา แม่ทองสระ ลั่นเหลื่อ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิต
ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสวดวิญญูแต่งงาน
ชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวินัยวินัย ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าว
สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อ
ท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน /เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

พ่อบัวลา ลั่นเหลื่อ
แม่ทองสระ ลั่นเหลื่อ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ้อยงค์ แม่ทองสระ เพียรยิ่ง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิตยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าวสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน /เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

นาย/ เพียรยิ่ง

นางสาว/ เพียรยิ่ง

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๑๖๕

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ่อบุญตา แม่ห้วน พลเสนา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภิกษุชาพงษ์ สิริภทโท/ก้ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิธิกรรมในคำสวดชัยภูมิต่างงานที่มีต่อชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) ผศ.ดร. สุวิน ทองปั้น

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าวสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อนานหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน /เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ่อบุญมา แม่ยิ้ม จำหัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภทโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวุญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าวสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อนานหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน /เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

พ่อบุญมา
แม่ยิ้ม
จำหัน

พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ยิ้ม
จำหัน

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาวงษ์ สิริภโท/ก้ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวุญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าวสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน /เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ่อเวิน แม่สุน ชาลีเปลี่ยน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสวดชัยวัฒน์งานชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าวสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน /เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๑๖๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๐ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เรียน /เจริญพร พ่อถนนม แม่เหล่า ศรีใส

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภัทรชาพงษ์ สิริภโท/ก่ำชัยภูมิ รหัสประจำตัว ๕๗๐๕๕๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “คุณค่าทางจริยธรรมจากคตินิยมในคำสรวัญแต่งงานชาวจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวินิจฉัย ดังนี้

๑) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร. ๒) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตได้สัมภาษณ์พระคุณท่าน เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าวสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียน /เจริญพร มาเพื่อพิจารณาให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ประสานงาน

-เลขานุการบัณฑิตศึกษา โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ภาคผนวก ง.

ตัวอย่างรูปภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

สัมภาษณ์พระเถระ

สัมภาษณ์พระครูอมรชัยวัฒน์

ที่ปรึกษา เจ้าคณะอำเภอกุฉินารายณ์

เจ้าอาวาสวัดผ่องแผ้ว ต.กวางโพน อ.กุฉินารายณ์ จ.ชัยภูมิ

(พระเถระ)

สัมภาษณ์พระครูปัญญาพิพัฒน์ (ภาคภูมิ เตชปญฺโญ/บุญเกียรติ) เจ้าอาวาสวัดโนนม่วง
เจ้าคณะตำบลโพหนอง(ธรรมยุต)ต.โพหนอง อ.เมือง จ.ชัยภูมิ (พระเถระและหมอสู่ขวัญ)

๒๑.๑ ข้าราชการ... (Text continues with handwritten notes in Thai script)

๒๑.๒ ข้าราชการ... (Text continues with handwritten notes in Thai script)

๒๑.๓ ข้าราชการ... (Text continues with handwritten notes in Thai script)

๒๑.๔ ข้าราชการ... (Text continues with handwritten notes in Thai script)

๒๑.๕ ข้าราชการ... (Text continues with handwritten notes in Thai script)

๒๑.๖ ข้าราชการ... (Text continues with handwritten notes in Thai script)

๒๑.๗ ข้าราชการ... (Text continues with handwritten notes in Thai script)

๒๑.๘ ข้าราชการ... (Text continues with handwritten notes in Thai script)

๒๑.๙ ข้าราชการ... (Text continues with handwritten notes in Thai script)

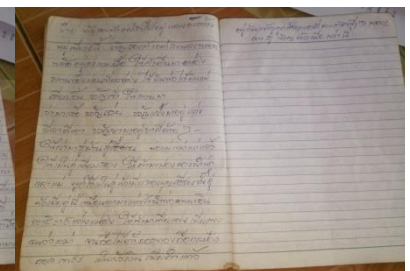
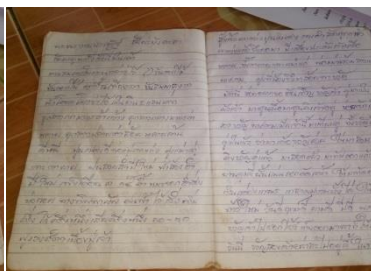
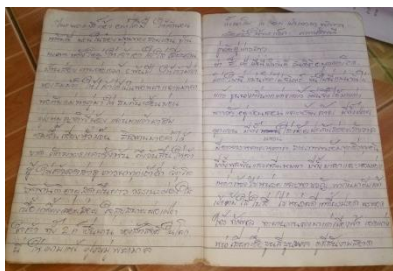
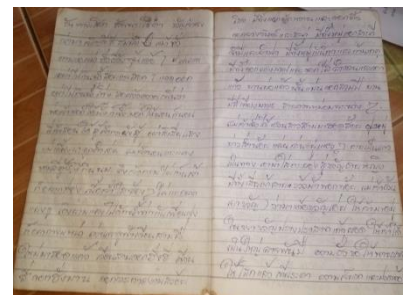
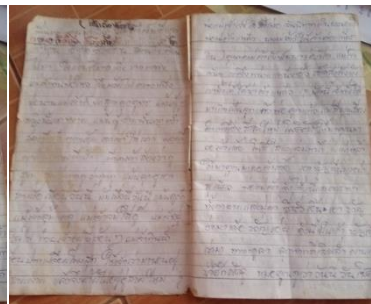
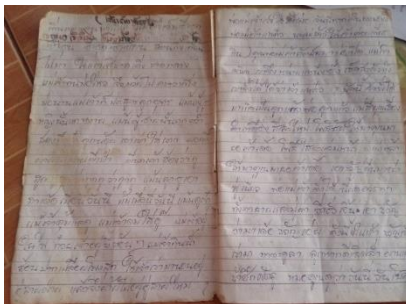
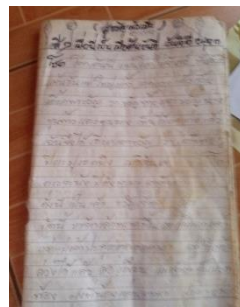
๒๑.๑๐ ข้าราชการ... (Text continues with handwritten notes in Thai script)

๒๑.๑๑ ข้าราชการ... (Text continues with handwritten notes in Thai script)

๒๑.๑๒ ข้าราชการ... (Text continues with handwritten notes in Thai script)

สัมภาษณ์พระครูปัญญาวิโรจน์ (หลวงปู่หลอย ปญญาโร/เนาว์นนท์) อายุ ๙๖ ปี
พรรษา ๓๒ เจ้าอาวาสวัดโนนสำราญ ต.โนนสำราญ อ.เมือง จ. ชัยภูมิ
(พระเถระและหมอสู่ขวัญ)

สัมภาษณ์นักวิชาการ

สัมภาษณ์ ดร.สิริกร กำลั๋งฤทธิ์ นักวิชาการชำนาญการสำนักงานวัฒนธรรมชัยภูมิ
อาศัยอยู่ที่ ๘๕๘/๓๓ หมู่ ๑๔ ต.รอบเมือง อ.เมือง จ. ชัยภูมิ

สัมภาษณ์ ดร.เดือนเพ็ญพร ชัยภักดี อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ต.นาฝาย อ.เมือง จ. ชัยภูมิ

สัมภาษณ์ นายพิชัย พรหมสุขย์ ข้าราชการบำนาญ
ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ
อาศัยอยู่ที่ ๒๔๔๑/๑๔๕ หมู่ ๗ บ.ราชฤกษ์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ. ชัยภูมิ

สัมภาษณ์ นายณรงศักดิ์ อ้อทอง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ
อาศัยอยู่ที่ ๓๘๕/๑๖ หมู่ ๙ ต.ในเมือง อ.เมือง จ. ชัยภูมิ

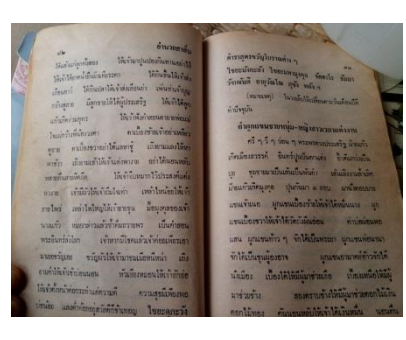
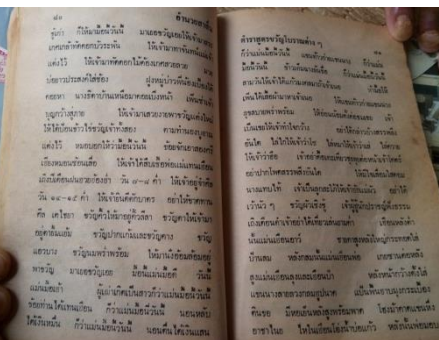
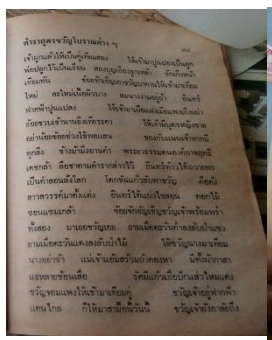
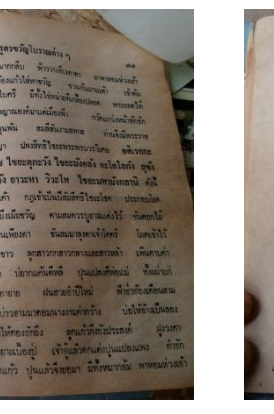
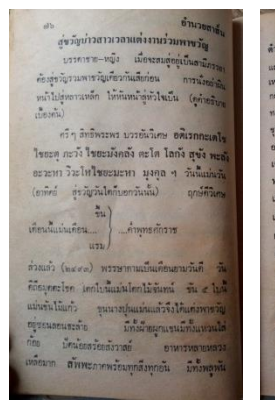
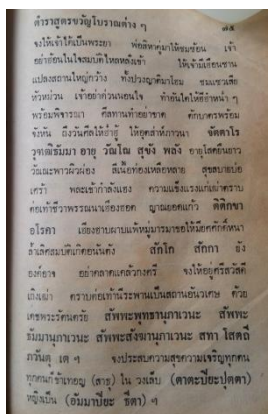
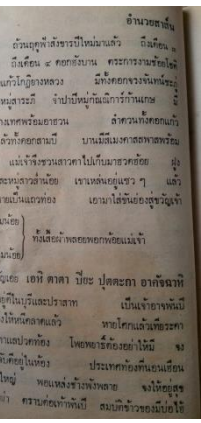
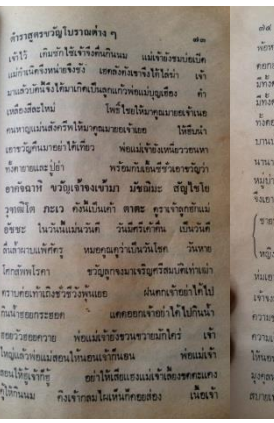
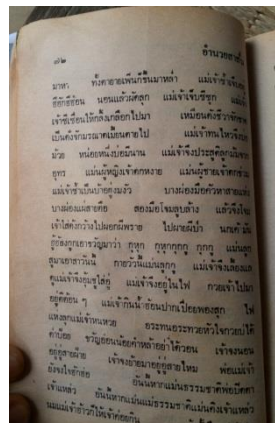
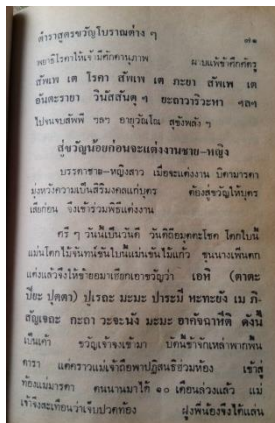

สัมภาษณ์ นายสมชัย เคนจัตร์รัส ข้าราชการบำนาญ
ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอหนองบัวระเหวจังหวัดชัยภูมิ
อาศัยอยู่ที่ ๖๐๒/๑ หมู่ ๖ ต.หนองบัวระเหว อ.หนองบัวระเหว จ. ชัยภูมิ

สมภาษณ์ หมอสู่วัณและคำสู่วัณแต่งงานที่ใช้

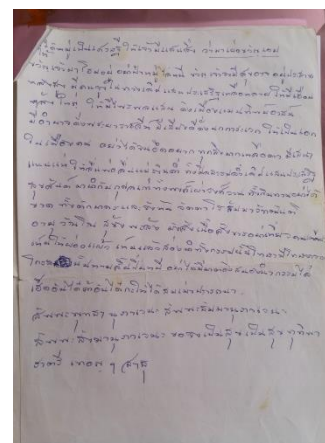
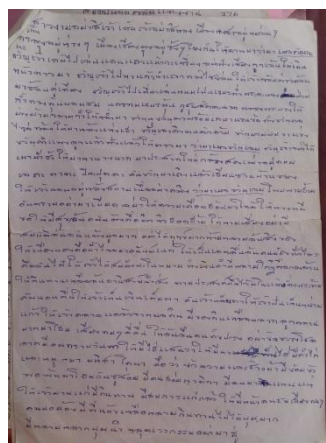
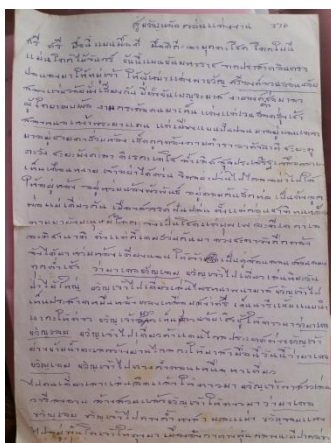
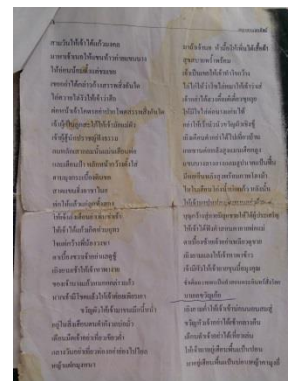
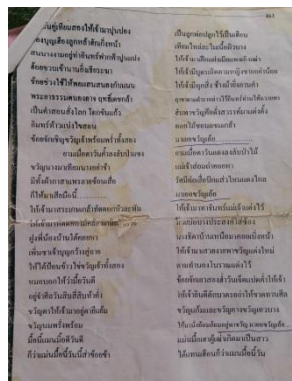
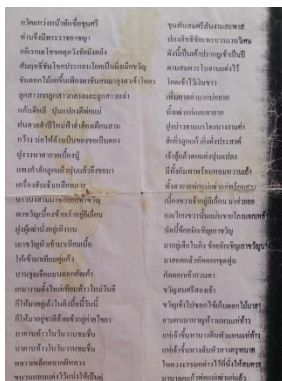
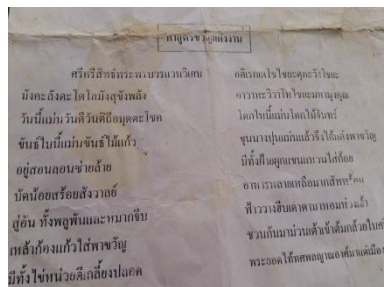

สัมภาษณ์ พ่อทองใบ ประสานโชค อายุ ๘๓ ปี
อาศัยอยู่ที่ ๖๑ หมู่ ๔ บ.โนนแต้ ต.หนองขาม อ.คอนสวรรค์ จ. ชัยภูมิ

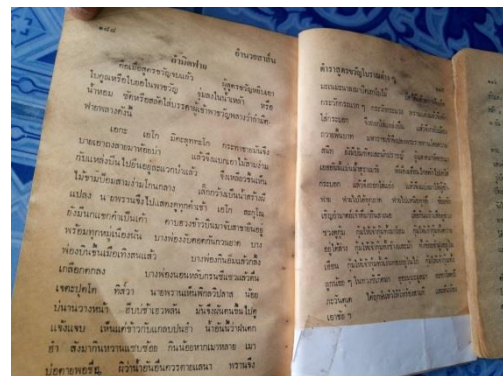
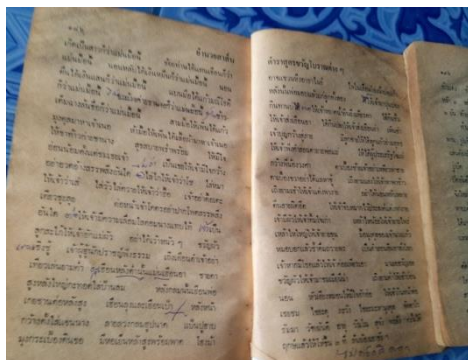
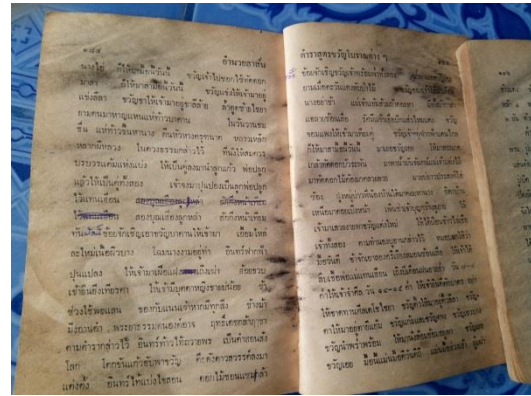
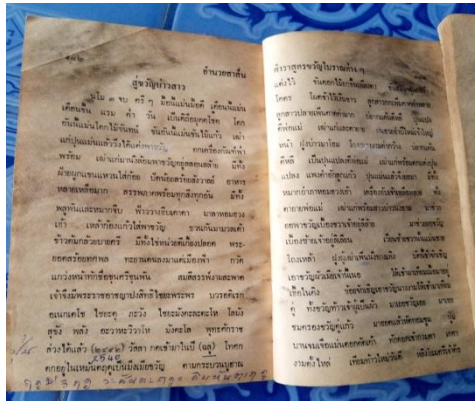

สัมภาษณ์ พ่อดอกไม้ บำรุงแนว อายุ ๗๑ปี
อาศัยอยู่ที่ ๓๙ หมู่ ๘ บ.หนองสระแบง ต.ห้วยบง อ.เมือง จ. ชัยภูมิ

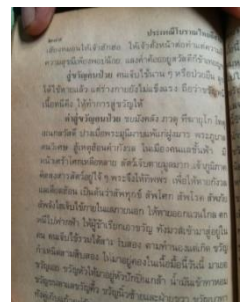
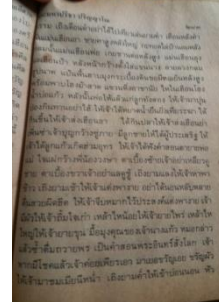
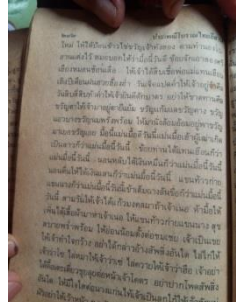
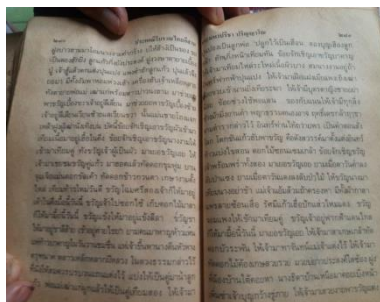
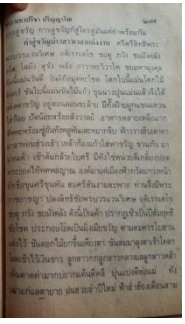
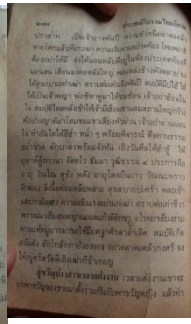
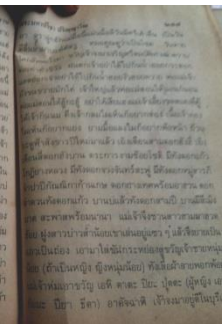
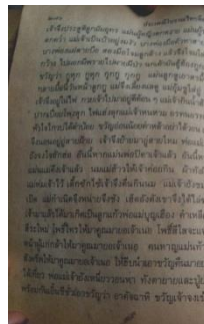
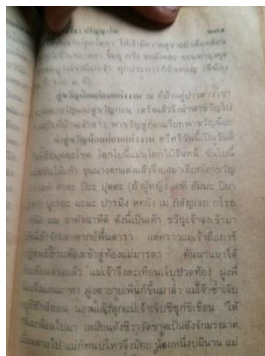

สัมภาษณ์ พ่อช่วง เณรลุ่มเล่า อายุ ๗๕ ปี
อาศัยอยู่ที่ ๔๐ หมู่ ๑๐ บ.โสก ต.โสก อ.คอนสวรรค์ จ. ชัยภูมิ

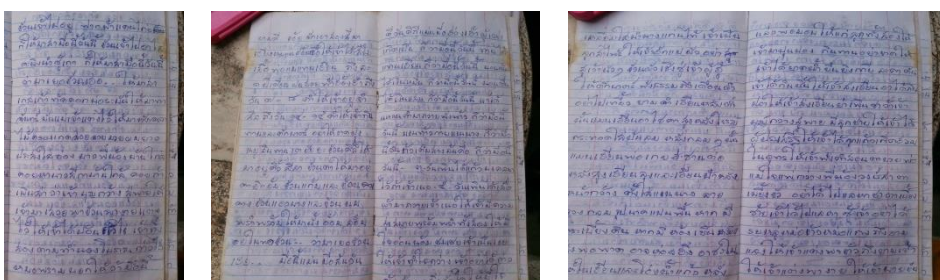
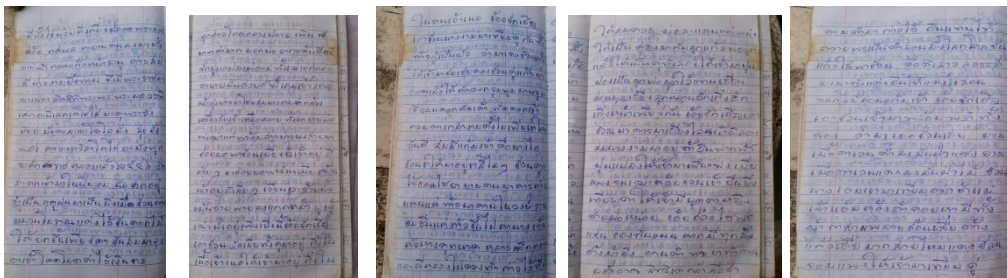
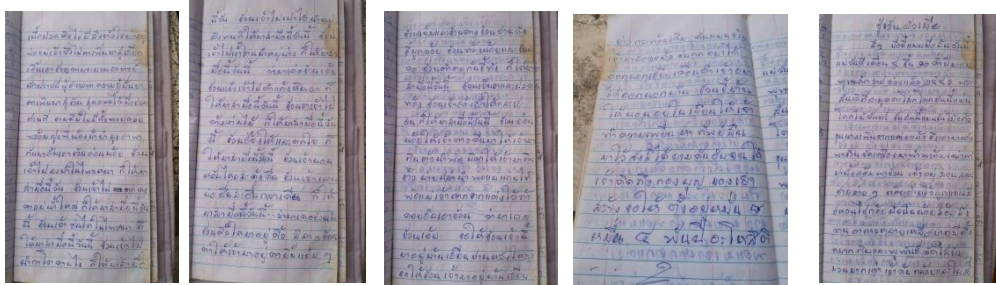
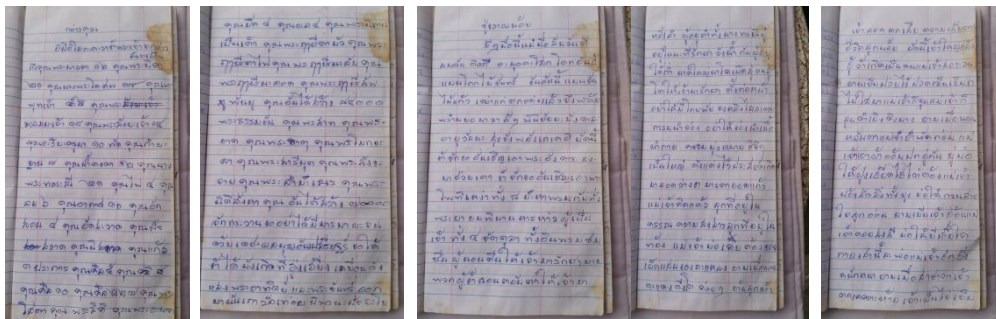

สัมภาษณ์ พ่อสมเกียรติ นาส่อง อายุ ๗๕ ปี
อาศัยอยู่ที่ ๗๗ หมู่ ๓บ.กุดน้ำใส ต.กุดน้ำใส อ.จัตุรัส จ. ชัยภูมิ

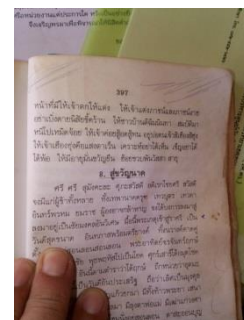
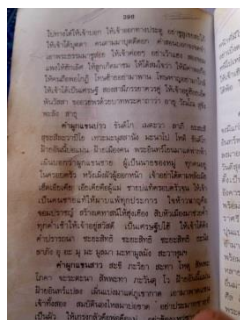
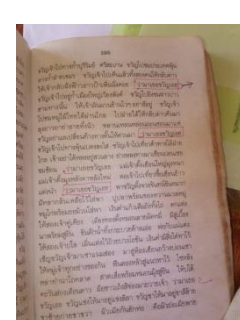
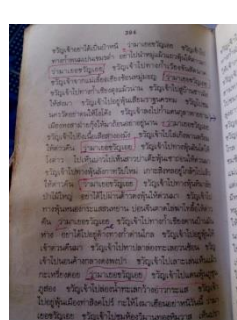
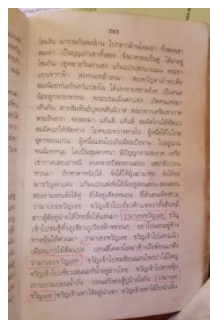
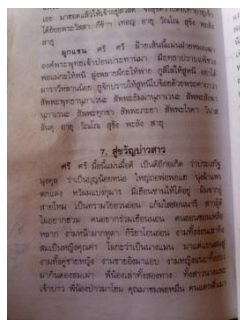
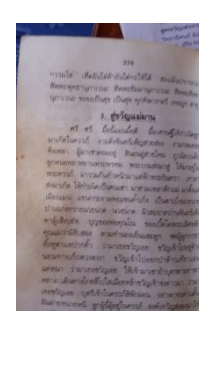
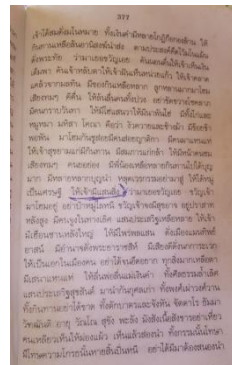
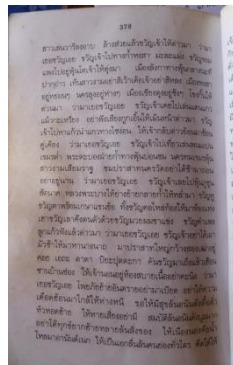
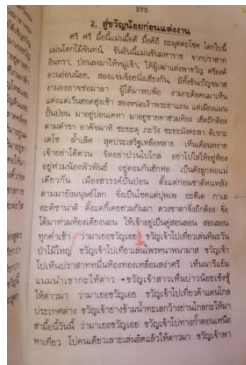
สัมภาษณ์ พ่ออานนท์ หงส์ไทย อายุ ๖๐ ปี
อาศัยอยู่ที่ ๑๓๓ หมู่ ๑ บ.โนนโพธิ์ ต.ลุ่มลำชี อ.บ้านเขว้า จ. ชัยภูมิ

สัมภาษณ์ พ่อบัวเถียน ฤาชา อายุ ๘๑ ปี

อาศัยอยู่ที่ ๑๓๓ หมู่ ๑๐ บ.โนนตาปู ต.คูเมือง อ.หนองบัวแดง จ. ชัยภูมิ

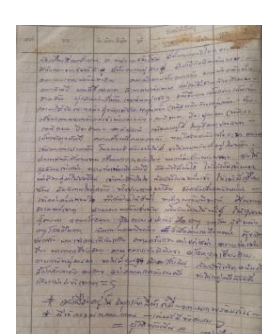
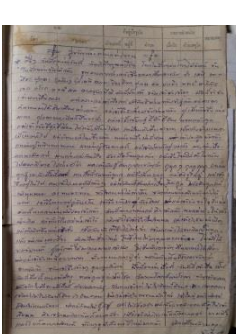
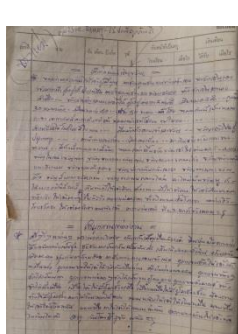
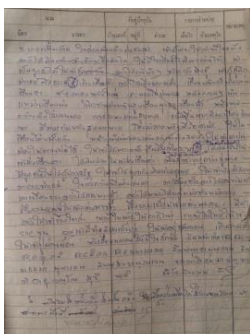
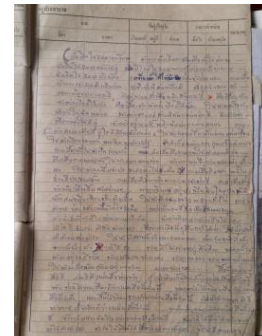
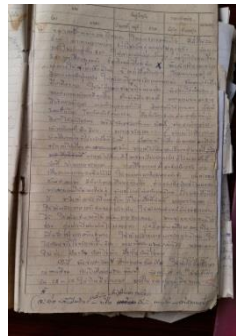
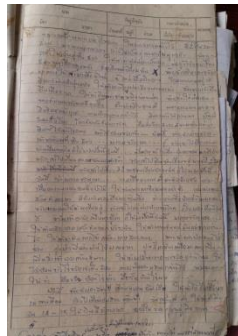
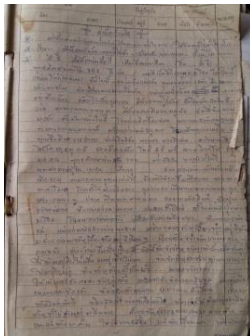
สัมภาษณ์ พ่อขุน โชคบัณฑิต อายุ ๘๗ ปี

อาศัยอยู่ที่ ๓๙ หมู่ ๓ บ.แจ้งตลาด ต.บ้านเจียง อ.ภักดีชุมพล จ. ชัยภูมิ

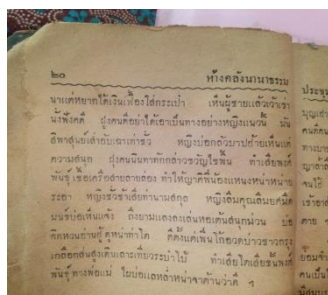
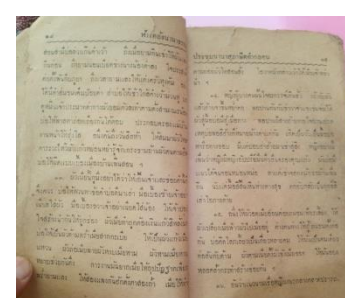
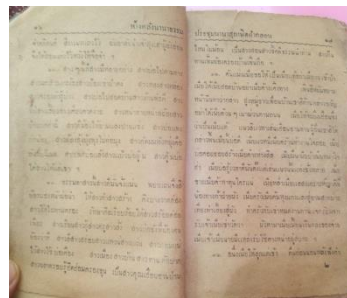
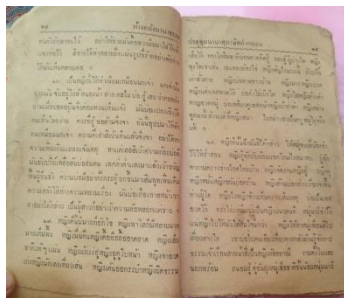
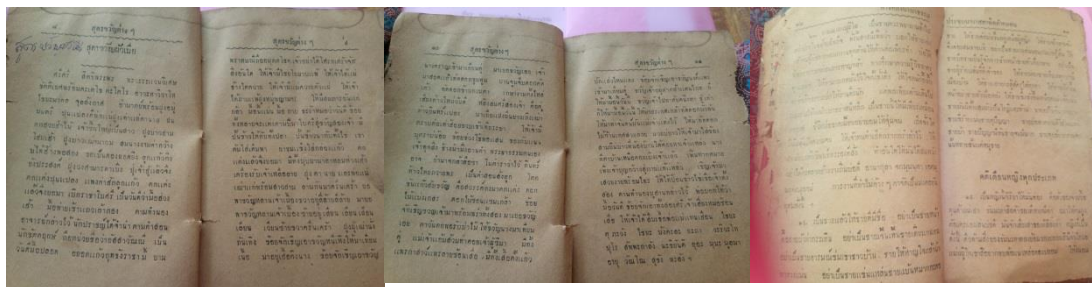

สัมภาษณ์ พ่อสนอง ตราเงิน อายุ ๗๔ ปี
อาศัยอยู่ที่ ๖๐ หมู่ ๓ บ.หัวนาม่วง ต.คอนสาร อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ

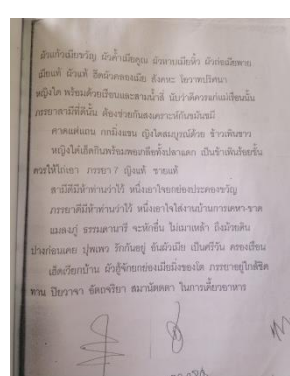
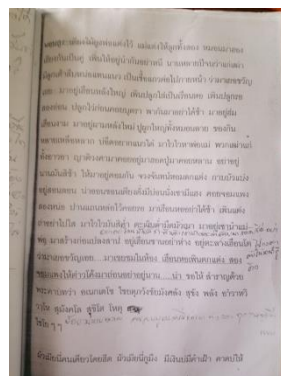
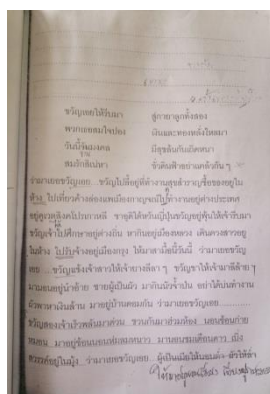
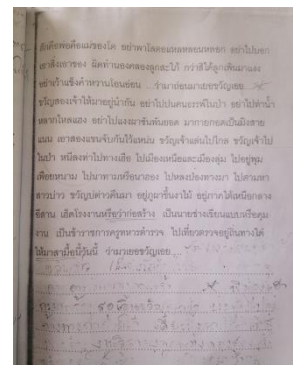
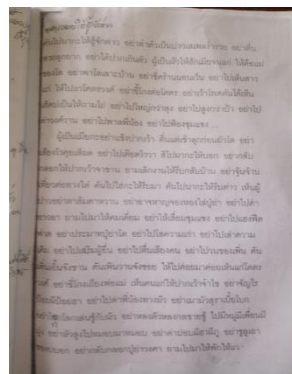
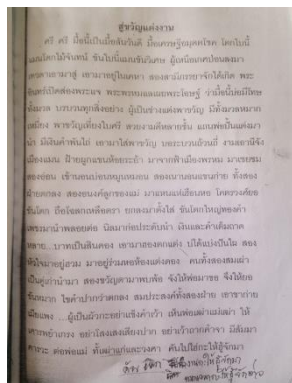

สัมภาษณ์ พ่อประยงค์ เรือนทอง อายุ ๗๑ ปี
อาศัยอยู่ที่ ๓๓๖ หมู่ ๑ บ.หนองคอนไทย ต.หนองคอนไทย อ.ภูเขียว จ.ชัยภูมิ

สัมภาษณ์ พ่อสวัสดิ์ รองจ่านงค์ อายุ ๗๐ ปี
อาศัยอยู่ที่ ๓๓๖ หมู่ ๑ บ.หนองไผ่ ต.หนองไผ่ อ.แก้งคร้อ จ. ชัยภูมิ

สัมภาษณ์ นายสิทธิเดช ไกรนอก (นิกรน้อย เสียงสวรรค์) อาศัยอยู่ที่ ๖๔ หมู่ ๗ บ.กุดขมิ้น
ต.นาฝาย อ.เมือง จ. ชัยภูมิ
(ศิลปิน นักร้องลูกทุ่งหมอลำหมอลำทำขวัญ)

สัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป

สัมภาษณ์ พ่อบัวลา ล้นเหลือ อายุ ๙๐ ปี แม่ทองสระ ล้นเหลือ อายุ ๘๕ ปี
แต่งงานใช้ชีวิตร่วมมา ๗๐ ปี
อาศัยอยู่ที่ ๘ หมู่ ๒ บ.ห้วยบงเหนือ ต.ห้วยบง อ.เมือง จ. ชัยภูมิ

สัมภาษณ์ พ่อยอง เพียรยิ่ง อายุ ๘๔ ปี แม่ทองสระ เพียรยิ่ง อายุ ๘๔ ปี
แต่งงานใช้ชีวิตร่วมมา ๖๕ ปี อาศัยอยู่ที่ ๑๗๑ หมู่ ๗ บ.หนองหิน ต.ห้วยบง อ.เมือง จ.ชัยภูมิ

สัมภาษณ์ พ่อบุญตา พลเสนา อายุ ๙๑ ปี แม่ หวัน พลเสนา อายุ ๘๔ ปี
แต่งงานใช้ชีวิตร่วมมา ๖๗ ปีอาศัยอยู่ที่ ๒๒๐ หมู่ ๙ บ.โนนสะอาด ต.โนนสะอาด
อ.คอนสวรรค์ จ. ชัยภูมิ

สัมภาษณ์ พ่อบุญมา จำหัน อายุ ๗๘ ปี แม่ยิ้ม จำหัน อายุ ๗๖ ปี
แต่งงานใช้ชีวิตร่วมมา ๕๗ ปี
อาศัยอยู่ที่ ๒๒๑ หมู่ ๑๖ บ.โนนเปลือย ต.ตลาดแร้ง อ.บ้านเขว้า จ. ชัยภูมิ

สัมภาษณ์ พ่อเวิน ชาลีเปี่ยม อายุ ๘๖ ปี แม่สุน ชาลีเปี่ยม อายุ ๘๓ ปี
แต่งงานใช้ชีวิตร่วมมา ๖๐ ปีอาศัยอยู่ที่ ๑๒ หมู่ ๑๐ บ.โนนตาปู ต.คูเมือง
อ.หนองบัวแดง จ. ชัยภูมิ (ประชาชนทั่วไป)

สัมภาษณ์ พ่อถนนม ศรีใส อายุ ๘๗ ปี แม่หล่า ศรีใส อายุ ๘๔ ปีแต่งงานใช้ชีวิต
ร่วมมา ๖๕ ปี อาศัยอยู่ที่ ๑๓๖/๑ หมู่ ๖ บ.ลำโรงโคก ต.กุดน้ำใส อ.จัตุรัส จ. ชัยภูมิ

สัมภาษณ์ พ่อเลิศ หมอกชัย อายุ ๘๒ ปี แม่ท่อน หมอกชัย อายุ ๗๘ ปี
แต่งงานใช้ชีวิตร่วมมา ๖๐ ปีอาศัยอยู่ที่ ๔๕๗ หมู่ ๓ บ.ชำมุลนาค ต.หนองไผ่ อ.แก้งคร้อ
จ. ชัยภูมิ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	:	พระภัทธชาพงษ์ ฉายา สิริภทโท นามสกุล ก่ำชัยภูมิ
เกิด	:	วันที่ ๒๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗
สถานที่เกิด	:	๒๐๐ หมู่ ๗ บ้านหนองหิน ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐
อุปสมบท	:	วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ณ วัดบูรพา บ้านลาดใหญ่ ตำบลลาดใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ พระครูโสภณจิตฺติคุณ พระอุปัชฌาย์
การศึกษา	:	มัธยมศึกษา ปีที่ ๖ โรงเรียนกุดตุ้มวิทยา จังหวัด ชัยภูมิ นักธรรมชั้นเอก พ.ศ. ๒๕๔๙ สังกัด วัดประโดก สำนักเรียนจังหวัดนครราชสีมา เปรียญธรรม ประโยค ๑- ๒ พ.ศ. ๒๕๕๒ สำนักเรียนวัดสะแก อำเภอเมือง จังหวัด นครราชสีมา พุทธศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์, การเมืองการปกครอง) (เกียรตินิยมอันดับสอง) มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
หน้าที่	:	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, นักจัดการทั่วไป ธุรการ ปฏิบัติหน้าที่งานแผนงานและงบประมาณ, เจ้าหน้าที่โครงการหลักสูตรประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ปป.ส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
ปัจจุบัน	:	สังกัด วัดชัยภูมิวนาราม ถนนชัยภูมิ - ตาลโตนด ตำบล ในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐
โทรศัพท์	:	๐๘๔๖๐๓๒๘๘๖, ๐๘๒๑๓๗๕๓๕๔
E-mail	:	siiriphattho@hotmail.com, siriphatthok@gmail.com